

H A S Z N O S M U L A T S Á G O K.

A' Hazai 's Külföldi

T u d ó s í t á s o k h o z

Toldalékul írta 's kiadta

Kulcsár István.

1 8 2 4.

Második Félveztetendő.

P e s t e n,

Petrócai Trattner Mátyás betűivel.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(1.)

Orvosi gyógyítás Taníttása.

Az emberiségre , és a' Polgári társaságra nézve igen fontos dolog az egészségre való közönséges felvigyázás. Ezen fő gondviselésnek , melly az Országlószéktől ered , kiváltképpen való munkája az Orvosi Tanító Intézet , mellyben az emberek egészségének megőrzésére , vagy vissza állítására , alkalmas tagok készíttetnek.

Illyen Intézet híjján vólt Hazánk egészen 1770-dik esztendőig , a' midőn B. S w i e t e n Udvari Fő Orvosnak ajánlására mind Bétsben új lábra állíttatott az Orvosi Tanítás , mind Magyar Országba , 's nevezet szerint Nagy Szombatba , a' hol akkor vólt az Universitas , béhozattatott. Mind addig Hazánkfiak külső Országokban kényteleníttetek tanulni az egészség mesterségét.

Az Universitasnak újabb rendbe szedésétől fogva történt dolgai még eddig tellyesen öszveszedve , és bővebben leírva nintsenek ; addig is tehát míg egy illy Historia ké-

(4)

szülne , hasznos igyekezet legalább egyes
agait valamennyire megismértetni. Illy ditsé-
retes igyekezetet vitt végbe Tudós Tóthfalusy
Károly Ur, az Orvosi gyógyítás Tanítójának
Segédje, midőn e' folyó esztendőben Martius
1-ső napján Doctorságra emeltetvén, illy Ér-
tekezést bocsátott ki: „Dissertatio inaugura-
lis medico-practica, sistens observationes me-
dicas, ex Annalibus Nosocomii Medici Reg.
Scient. Univ. Hung. Selectas, praemissis hi-
storiae, ac rationis Instituti ejusdem linea-
mentis. Pestini typis Joh. Thomae Trattner
de Petróza”. — Ezen gradualis munkából lát-
juk, hogy az Orvosi gyógyításnak Tanítása
Felséges Maria Thérézia által 1770-ben
behozattatván, legelső Tanító volt az Orvosi
gyógyításban T. Shoretits Mihály Ur,
's midőn az Universitas N. Szombathól 1777-
ben Budára által tétetett, az Orvosi gyógyít-
ás ottan a' Polgári Ispitályban taníttatott;
valamint az Universitasnak Budáról Pestre
1784-ben lett által szállíttatásakor is, ugyan
a' városi Ispitályban folytattatott a' tanítás,
míglen 1786-ban Shoretits meghalván T.
Trnka Venczel Ur lett Tanítóvá, 's az
alatt már 1786-dik esztendőben az Orvosi Kar-
nak számára különös épület rendeltetvén az
Orvosi gyógyítás végett is, ugyan azon épü-
letben különös osztály rendeltetett a' betegek
számára, olly módon, hogy külön szobákban
a' férfiak, és különösenben az asszonyok gyó-
gyíttatnának. Ezen Intézetben, melly Pest-
nek Hatvani, és Új-világ útszái szegletén áll

az egykori Jesuiták házában, az orvosi gyógyítást T. Trnka Úr halála után 1791-től fogva T. Prandt Ignác Úr folytatta egészen 1813-dikig, a' midőn ő nyugodalomra bocsátatván ezen tanítást Tek. Tudós Bene Ferencz Úr vette által, és maiglan szerentsésen és ditsősségesen folytatja.

Melly szép alkalmatosság légyen itten az Orvosi gyógyításnak tanulására, abból kitettség, hogy kiváltképpen olly betegek vétetnek fel az Ispitályba, a' kiknek gyógyításából a' gyakorlást tanulók, a' nevezetesebb és különösebb betegségeket ismérni, és gyógyítani tanulhassák. — Ezen oktatásra választott betegek voltak 1810/11 esztendőben 38; 1811/12-ben 66; 1812/13-ban 69; 1813/14-ben 104; 1814/15-ben 104; 1815/16-ben 123; 1816/17-ben 124; 1817/18-ban 108; 1818/19-ben 137; 1819/20-ban 139; 1820/21-ben 156

Emlékezetre méltó ezen Orvosi gyógyítás tanításában az, hogy minekutánna az Ifjak a' készítő Tudományokban jeles Tanítottok által kiformáltattak, a' gyógyításbeli tanítást és gyakorlást 2 esztendeig halgatják és látják, úgy hogy mindenkor egy Tanuló különösen rendeltetik egy egy beteg mellé, a' ki a' betegnek változásait észrevenni tartozik, és minden reggel a' Tanítottó Úrnak arról tudósítást tenni, a' ki maga is különösen a' beteget megvizsgálván, minden Tanulók jelenlétében ott a' beteg ágynál fejtegeti a' betegségnek minéműségét, és a' külömbbféle gyógyítások módját előterjeszti olly módon,

hogy egyszer'smind az orvosságoknak hathatóságát is megfejtí; mellyekre nézve itten semmi kíméllés nintsen, valamint a' gondviselés, és az eledelek dolgában is minden megkívántató kedvezések feltaláltatnak:

A' felvigyázó Tanuló tartozik a' reája bizott betegnek állapotjáról napló könyvet vezetni, és midőn felgyógyúl, a' betegségnek történeteit leírva bemutatni; úgy, ha meghalna, a' Tanítottónak és Tanuló társaknak jelenlétökben a' testet felbontani, 's a' halálnak titkos okait is kinyomozni.

Igy készítettnek a' jövőendőbeli Orvosok, mint valóságos egésségbeli közönséges Tisztek, úgy hogy Hazánk a' Tanításnak tsak ezen nemére nézve is, magát valóban szerentsésnek vallhatja. Kiváltképpen, ha az el múlt idökre vissza tekint, a' midőn még olly kevés tanult Orvosok valának, és olly sok embernek gyógyítás nélkül hagyattatása miatt vígasztalás nélkül kellett el halni.

Vannak még az Orvosi Karnak Intézetében egyéb ágak is, mellyek különös figyelemre méltók, úgymint: A' seborvosi gyógyításnak Ispitállya, a' szülést segítettő Intézet, és a' szem-orvosi gyógyításnak Ispitállya, mellyek mind az emberi életnek 's egésségnek megtartására bölts Tanítottók vezérlése alatt vég nélkül sokat használnak.

A' nyerekedő Kádár megtsalatkozása.

Midőn 1811-ben Mart. 20-dikán az akkor úgy neveztetett Római Király születe, a' Tsá-

szár feltette magában, hogy a' számára igen pompás palotát fog építtetni. E' végett megkészíttettek a' rajzolások, és a' Jénai hídhöz közel, a' házak össze vásároltattak. A' többi birtokosok mind reá állottak az alkura, de bizonyos Kádár, kinek házotskája éppen a' rajzolás szerént való jobb szegleten állott, igen feltsigázta kívánságát, és noha földje és háza öszveséggel nem ért többet 1000 Franknál, ő érette 10,000 Frankot kívánt. A' Tsászár azt rendelé, hogy fizetessék ki; de midőn a' fizetők megjelenének, a' Kádár vonakodott, 's azt mondá, hogy ide oda gondolkodva nem adhatja alább 30,000 Franknál. Ezt is kifizettetni parantsolta a' Tsászár. Midőn ugyan fizetni jönnének, újabban megváltóztatá az alkut a' nyerekedő, és 40 ezer Frankot kívánt. Már ekkor az építő-mester annyira megháborodott, hogy elejénten nem is mert jelentést tenni: de utóbb meggondolván, hogy a' dolog a' Tsászár előtt titokban nem maradhat, megtette a' jelentését. Erre a' Tsászár is megboszonkodván felszólla: Ez a' hitván ember bennünket bolondokká tesz, de már nintsen más mód, tsak ki kell fizetni. El megy tehát az építő-mester a' bodnárl oz, de nagy boszúságára ez újabban feltsigázta kívánságát, és 50 ezer Frankot kívánt. Midőn ezt is hírül vinnék, a' Tsászár egészen el kedvetlenedett, 's boszonkodva azt mondá: „No jól vagyon, maradjon a' nyomorúlt az ő birtokában. Én a' házat meg nem veszem; legyen az bizonyága valaha, hogy én senki-

nek tulajdonát megsérteni nem akartam". — Ezen tsekély ember akaratossága, és nyerekedése miatt a' jövendőbeli palotának építése félbe maradt, és minden készülétek elhordattattak. De azóta a' Kádárnak hitvány háza össze dült, és ő mostanság Szaniban nyomorúságban él.

A p r ó s á g.

Bizonyos Olasz Püspök nagyon vágyódott a' Kardinálisságra, 's minthogy azt meg nem kaphatá, annyira el búsult, hogy napról napra fogyni és száradni látszatnék. Az ő Udvari Káplánnya ellenben napról napra inkább hizott. Egyszer a' Püspök azt kérde tőle: „Ugyan mond meg mitől hizhatol olly nagyon, midőn én ugyan azon étkekkel élén, napról napra száradok? Az elmés Káplán így felele: „Én annak igen természetes okát tudom, mert Nagyságodnak mindég a' kalap (a' vörös) van fejében, az én fejem pedig a' kalapban van”.

M e s e.

Általam ismérhetsz hozzád szépségre hasonlót,
Millyet nem festhet, lásd, soha semmi etset.

Polgár Incze.

J e g y z e t: Az 52-diki számbeli Mese:
Típa.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(2.)

Köznép Dalla.

Izent nékem a' Gavallér,
Kell e' Babám pengő Tallér:
Nem kell nékem pengő Tallér,
Maga sem kell a' Gavallér!

Izent nékem a' Mészáros,
Kell e' nékem gyűrű páros,
Nem kell nékem gyűrű páros,
Maga sem kell a' Mészáros!

Izent nékem a' Tsizmazia
Kell e' Babám piros tsizma:
Nem kell nékem piros tsizma,
Maga sem kell a' Tsizmazia!

Azt izente a' Katona,
Kell e' Rúzsám.karton szoknya:
Nem kell nékem karton szoknya,
Maga sem kell a' Katona!

Izent nékem János Deák,
Kell e' Babám gyenge virág:

Nem kell nékem gyenge virág,
Maga sem kell János Deák!

Izent nékem a' Kalmár is,
Kell e' Babám piros kláris?
Nem kell nékem piros kláris
Maga sem kell a' Kalmár is!

Izent nékem barna Pista,
Kell e' szeléd galamb' tsókja:
Jaj! kell nékem galamb tsókja,
Maga is kell barna Pista!

Paróka ditsérete.

Némelly Pesti boltok előtt törzsök fejeket láthatni ember képre mázolvá fodros hajakkal díszeskedni. A' falusi ezeket bámulja; a' városi minden figyelmezés nélkül el hagygya. Különös dolog, hogy a' mindennapit, és körülöttünk lévőt így megvethetjük, noha az ilyenekben sokszor a' természetnek, vagy mesterségnek jeles titkai vannak el rejtve. Állapodjunk meg a' Parókánál. Ha ennek méltóságát, érdemét, és hasznát megvizsgáljuk, kétségkívül álmélkodni fogunk, hogy azt sokan olly tsekély dolognak tekinthették. Ugyais

A' parókának méltóságát szembetünővé teszi az, hogy az emberi testnek fő, és legnemesebb részét fődí; hogy a' koronák, a' püspök süvegek, a' drága kalpagok rajta nyugodhatnak; hogy számtalan Tsászárok, és Királyok a' fodros vendég-hajban tartották fő

ékességöket. De, ha a' familiáknak a' régiség adhat méltóságot, ki az, a' ki a' parókától ezt megtagadhatná, midőn tudjuk, hogy ennek eredete minden diplomákat megelőz. Nemde Julius Caesar kopasz lévén a' laureát paróka gyanánt viselte. — Nem kevésbbé mutatja a' parókának méltóságát az ő célja; mert a' végre találtatott, hogy azt kipótolja, a' mit a' természetnek Ura az emberi test legnagyobb díszére alkotott. Ha tehát a' hajban vagyon tekintet, vagyon méltóság, kitagadhatja ezt meg a' parókától? — Még különös tekintetet 's méltóságot szokott a' dolgoknak adni, ha azokat sokan, és nagyok kedvelik: már pedig ki nem tudja, hogy a' paróka olly bötsben volt, hogy azt az Udvari emberek, hivatalbeli fő Urak, legnagyobb Dámák kedvellették és használták. A' gyémántnak, drága köveknek, igaz gyöngyöknek, az szerzette meg bötsét, hogy a' Nagyok és Gazdagok kedvellették, ki tagadhatná meg tehát a' paróka bötsét, és méltóságát, ha meggondolja, hogy azt olly sokan, és olly nagyok kedvellették?

De lássuk már a' paróka érdemét. Mi lehet nagyobb érdem, mint az embernek legnagyobb szükségeit kipótolni, legnagyobb vágyásait betölteni? Ezt teszi a' paróka. Ugyan is a' félíg, vagy ollykor egészen is kopasz fejet befödi, és a' tsinosságra való vágyását kielégíti. Ez által ad magának ifjabb tekintetet a' megaggott öreg; ez által szerez magának kellőmetes szépséget a' tetszeni vágyó

's Udvarias asszony; még pedig akkor is, midőn azt tőle külömbben a' mostoha természet talán megvonta. Ezen érdeme annyival nagyobb, mivel szolgálatját külömbbféle változtatásokkal tellyesíti, és fodrozatjait az ünnepeknek nagyságához alkalmaztatja.—Melly álmélkodásra méltó külömbbséget láthatnánk, ha Maria Theréziának koronáztatásán megjelent Magyar Uraknak, és Uri asszonyoknak vendég hajaikat szemlélhetnénk, a' mint azt a' Schönbrunban lévő Koronázás képe mutatja! — De különösebb érdeme a' parókának az, hogy a' legszükségesebb szolgálatot, legdíszesebb ékesítést, legkevesebb költséggel viszi végbe. Ugyanis, maga tsekélységbe kerül, de mégis ő ad illendő tekintetet nemcsak a' férfiak czifra kalapjaiknak, hanem kiváltképpen az asszonyi fő ékességeknek, midőn a' diademáknak, drága rezgő tőknek a' fejen helyet szolgáltat.

De a' parókának tekintetét, és érdemét még inkább neveli annak haszna, midőn a' fejet egyenlő melegségben megtartja, és a' hidegnek, 's szélnek erejét hathatósan gátolja, és midőn az embert a' hajnak megakadásából származható veszedelmektől, és károktól megmenti. Melly jó lett volna Absolonnak, ha vendég haját viselt volna! Sem ő halált nem szenvedett volna, sem édes atya Dávid siralmas kesergésekre nem fakadt volna. — Melly haszon a' munkás embernek az idő megnyerése, azt kiki tudja: már pedig mennyit nyer a' ki parókáját egy minutum alatt felte-

heti, annélkül, hogy a' fűsülködés, haj fodorríttás által több időt veszteni kényteleníttessék. Melly könnyebbítés a' főnek éjjel a' parókat letehetni? Midőn másoknak fejeik a' tömött hajtól izzadoznak!

Láttuk a' parókának méltóságát, láttuk érdemét, láttuk hasznait; ki lehetne tehát olly igasságtalan, hogy azt ditséretre méltónak ne tartaná? Egyszer'smind ki lehetne olly gondolatlan, a' ki a' tsekélységekben is sok figyelmetességre méltót el rejtve lenni meg ne ismerne?

Gyenge hajszálatokat szépségre fordító
Mester kezek! bár a' fennhangon ordított!

Hír ne trombitállja munkátok érdemét,
Annak belső bötse a' szép világ szemét
Magára ragadja, 's addig bötsben lészen
Míg költsönözött fényt az ember felvészen.

Az el fagyott fák megmentése.

A' Land, und Haus-wirth nevű Gazdasági Újság a' folyó eszt. Januáriu honapjában Nro 5. ezt adja elő: „Midőn 1820-dikban Jan. 12-dikén Déli Franczia Országban az olajfáknak legalább is kétharmadrésze el fagyott volna, valamelly Digne János József, 80 fáját, e'képpen mentette meg; mindjárt az el fagyás után a' fák' derekain fellyül lévő, minden nagyobb ágakat el metszett, és a' fáknek gyökerére zöld gyöpös földet húzott. Ennél fogva a' gyökerek erőssen hajtani kezdettek,

de ő ezen hajtásokat mind el vagdalta, 's ez által a' tápláló erőt a' fáknak fölübb hajtotta. Így minden fáit megmaradtak, a' midőn a' szomszédok, kik magokra hagyták a' fákat, azokat mind el vesztették. Ezen szerentsés tálmánnyaért a' Királyi Gazdaságheli Társaság ötöt arany Medáliával jutalmazta meg".

A' gyermekek első hangja.

A' kisderek alig születnek, mindjárt bizonyos hangokat szoktak adni. Ezen hangokat ki egy, ki más-féleképpen magyarázza. III. Innocentius Pápa, ezen könyvében: „De miseria hominum” így szól: a' midőn a' gyermekek születnek, a' fiú gyermek ezt kiáltja A; a' leány ezt: E, melly által első atyáink ellen látszanak panaszolzkodni.—Ugyan ezen vélekedést megújította Vivaldus Dominikanus ezen könyvében: „De causa et veritate contritionis”, — és a' gondolatot még így szépítette: a' fiú így kiált: OA, a' leány így: OE! mintha azt mondanák: ó Adám mért vétkeztél! ó Éva mért vétkeztél!

Hirtelen változás.

Rousseau utólszor Párisban lakván, kiváltképpen azon tájat kedvellette meg, a' hol a' katona Iskola van, és az úgy nevezett Mars mezejének szomszédsága. Ezen tágas

mezőre szokott ő kísétálni, 's az Invalidusok háza előtt el menni. A' régi katonák, kik ezen tágas helyen a' fák' árnyékában, vagy nyugodtak, vagy sétáltak, különösen magokra vonták az ő figyelmetességét, 's minthogy tapasztalá, hogy ezek az ő köszöntéseit, vagy megszóllíttásait vidám és nyájas hangon visszazonozták, abban ő különös gyönyörűséget talált, 's ez volt kiváltképpen-való oka, hogy ő gyakrabban erre sétált. Ezen ártatlan gyönyörködését ő némelly embereknek megvallotta, de ezen vallása megfosztotta őtet ebéli boldogságától. Ugyan is némelly Irók, és más ellenségei meglesték, midőn azon tájra sétált volna, és, a' mint tovább tovább ment, az Invalidusoknak azt adták értésökre, hogy: „Ez az ember ámítottó, gonosz, és erköltstelen ember; hogy minden hit és jóság nélkül való; a' ki sok embereket a' hitetlenségre el tsábított, 's azért nem méltó hogy bősületes halállal haljon meg”. — Kevés idő múlva Rousseau vissza tért, és íme, váratlan nagy változást tapasztalt: Az öreg katonák hunyorgatnak reá, arczaikat félre vonják, és iránta megvetést jelentenek, 's többek neki hátat fordítanak. Ezen ő annyival inkább megháborodott, hogy addig kiváltképpen nagy öröme szolgált az éltes Vitézeknek eránta mutatott nyájassága. De még nevelte az ő fájalmát, a' mint megtudta, hogy ártatlan gyönyörűségétől titkos ellenségeinek rágalmazása fosztotta meg.

Tojást a' tenyéren megfőzni.

Végy egész tojást a' Társaság láttára, 's feltörvén, annak fehéréből végy ki valamelly keveset; annak helyét töltsd meg erős égett borral. Ez megtörténvén tsináld be a' lyukat viaszkal, 's így a' beviaszkolt végét fordítsd a' tenyeredre, 's tartsd így darab ideig; majd feltörvén úgy találod, hogy megfőtt, 's meg lehet enni.

A p r ó s á g.

Bizonyos vándorló Társaság Lanasszát játszván valamelly kis városban, a' néma személyeket a' város hajdúira, 's más tselédjeire kellett bízni. A' mint az Európai Generalis reájok üt az Indusokra, 's azok közül némelyeket levág, történetből egyik a' másikra esett. Az alúl lévő nehezen tartván a' reá esetet, megszóllítja, hogy menne odább róla, a' ki szép hallatos szóval így menté magát: „Azt nem tehettem, mert én meghaltam”.

M e s é s k é r d é s e k.

- 1) Mi az, a' mi a' nap nélkül nintsen, mégis vele mindig ellenkezik?
- 2) Mi legterhesebb az embernek?
- 3) Kik vannak legtöbbben a' Világon?

J e g y z e t: Az 1-ső számbeli Mese:
Tükör.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(3.)

A' két Aspasia.

Ha az asszonyoknak a' természet nem adott erőt és bátorságot, hogy Országokat hódíthassanak, adott szépséget és méltóságot, mellyekkel a' férfiak' szíven uralkodhassanak. Ezen kettős hatalommal éltek mindenkor a' világnak Szépei. Különösen kitetszett ez a' Fejedelmek' ágyasaikban. Illyenek voltak a' két Aspasiák: egyyik a' Mileti, másik a' Phoceai, amaz Periclesnek, emez ifjú Cyrusnak kedvese (Maitresse). Mind kettőről bővebben szóllanak Xenophon, Plutarchus, Aelianus. Mi mostan a' Cyrusról.

Aspasia, a' Cyrus kedvese, Hermotimusnak leánya volt. Előbb Milto nevet viselt. Aspasiának Cyrus nevezte Periclesnek kedveséről. Phoceában született. Anyja a' szülésben meghalván, atya tsekély tehetségéhez képest nevelte. A' gyermek gyönyörű szép volt. Haja szőke, fodros, nagy

szemei , kevesé sas orra, kis fülei, bőre gyenge , lilium és rózsaszínnel kevert színű, ajakai pirosak ; fogai hó fehérségűek , lábai kisderek , teste tellyes , szava olly kellemetes , hogy hangját Syrenák szavának mondanák. Mind ezek tsupán a' természetnek ajándékai valának ; mert attyának szegénysége nem engedte , hogy azokat mesterséggel nevelje. Midön Cyrusnak vezére ottan tanyáztván megszemlélte , ötöt más három Görög leányakkal , attyának , 's magának ellenére az Urához vitte. A' más hármak a' dajkák' oktatása szerint viselték magokat , és a' Herczegnek hízelkedve engedtek mindenben : de Milto szemérmes tartózkodással ellenzette maga megillettetését : sőt ültéből is felugrott. Ezen ártatlanság Cyrust annyira meghódította , hogy Artabánnak , a' ki hozta , nyilván mondaná : ez az egy , a' ki tiszta ártatlan. Ennél fogva ötöt leginkább megkedvellette , 's végre magához meghódította.

Aspasia Cyrusnak nem tsak szerelmes gyönyörködéseire , hanem tanácsadásra is szolgált , úgy hogy a' legszövevényesebb , és nehezebb dolgokban is jó tanácsával ki-segítené , és Cyrus soha meg nem bánta , a' miben tanácsát követte. Erre nézve annyira bötsülte , hogy tsaknem úgy tekintené , mint törvényes feleségét. A' szépségnek és elmésségnek illy szerentsés párosodása Aspasiának olly nagy hírt szerzett , hogy ezen kis Görög polgár leánynak neve a' nagy

Persa Király Udvarában is igen ismèretes lett.

Midõn Aspasia az ifjú Cyrushoz került, akkor ez báttyával Artaxerxessel háborúban vala, 's azt a' thronusról letenni igyekezett; de Artaxerxest Tissaphernes, Cyrusnak biztos embere, korán tudósította ennek készülleteirõl, mellyeket Görög Országban és Czilicziában tett: azért nagy sereggel elejébe ment, és Cyrust Babilon mellett meggyõzte, úgyhogy az maga is az ütközetben el esnék. Ekkor Aspasia el fogtattatván Artaxerxeshez vitetett, de semmiképp nem akará a' fényes öltözeteket felvenni, mellyekben a' Király elejébe állíttassék; mindazáltal az együgyûbb öltözetben is olly gyönyörûnek találta a' Király, hogy dühösen bele szeretne, és utóbb büszkélkedne habban, hogy idõvel Aspasiával a' testvérét el felejtethette. Így a' Persiai Király nagy udvarában is nagy lett híre mind szépségére, mind böltsességére nézve. De az esztendők lassan lassan mulván, minthogy az Szeretõk egyedül a' szerelemnél fogva lánczolhatják magokhoz a' Fejedelmeket, Aspasia minden módon azon volt, hogy szépségét megtarthassa. Ugyan azért nyilván gyakrabban áldozott Vénusnak, 's annak bálvány képét aranyból öntetvén, az elõtt tette naponként tiszteletét. A' bálvány mellett drága kövekbõl készült galamb állott, annak emlékezetére, hogy õ gyenge korában, midõn az állan daganat támadott vala, és az Orvos, kinek

az ő Attya meg nem fizethetett, gyógyítani nem akarná, álmában egy galambot látott, melly asszonyi formára változván, neki azt tanátslá, hogy vegyen egy bokor ró'sát, melly Venusnak lenne szentelve, és azt megszárittván, kösse a' daganatra. Ezen kötés által a' daganat csak ugyan el múlt.

Artaxerxes 94 esztendősen lévén, és 62 esztendeig Uralkodván, halt meg; de már egynehány esztendővel halála előtt Dáriust, a' fiát, emelte maga helyett a' thrónusra, midőn ez 50 esztendősen volna. A' Persáknál szokásban vagyon, hogy, a' ki Királlyá tétetik, valami ajándékot kívánhasson, és azt neki megadni tartozzék, a' ki Királlyá teszi, ha csak lehetséges. Darius tehát az attyától Aspasiát kérte. A' kérelemre nagyon megütközött Artaxerxes, noha 360 szép ágyasai valának: de mivel a' kérelmet megtagadni illetlennek tartotta, fiának azt felelé, hogy Aspasia szabad, és ha maga akarná, Dáriushoz álhatna, mindazáltal rajta legkevesebb erőltetést el ne követnének. Előhívattatván Aspasia, kérdezék szándékát, 's ő magát Dáriusnak adta. Az atya által engedte tehát fiának ezen ajándékot, de a' mit egy kézzel adott, más kézzel mégis elvette; mert azt kívánta, hogy Diánnának Papnőjévé tétessék, a' mi őtet a' tiszta életre kényszerítte. Ezen Darius annyira megháborodott, hogy az Attya ellen feltámadna, és a' zenebonában maga magát is el vesztené. Aspasia ezen időben már 60 esztendősen le-

hetett, de szépségét, és kellemetességét mind addig megtartotta, annyira, hogy Dárius kegyelemképpen kérné ki ajándékban. (Perikles Aspasiájáról máskor).

Boron, Borax, és Borax-savany.

A' természeti testeknek szorosabb Chemiai vi'ssgálása, újabb testeknek, vagy a' testek újabb tulajdonságainak felfödözésére vezet. Illyen a' Boron, melly tulajdonképpen olaj színű, együgyű test, által láthatatlan, megolvaszthatatlan. Ez a' savany-tárggyal egyesülve adja a' Borax savanyat, mellynek tehát alapja. Boront elő lehet állítani, ha a' megnedvesített Borax-savanyat a' Woltai oszlopnak lánczára helyeztetjük, vagy ha a' megtüzesített Borax savanyat olly érczekkel tesszük öszve, mellyeknek nagyobb rokonságok vagyon a' savany tárgyhoz, és ismét újonnan megtüzesítjük. Illyen ércz a' Kalium.

Borax találtatik természeti állapotjában több Asiai és Déli-Amerikai tóokban, de készíteni is lehet az ötöt alkotó részeknek öszve tétele által. Borax alap só, vagyis, olyan, mellyben kevesebb savany találtatik, mint sem az ő alapjának feloldására, vagyis neutralizálására kívántatnék. A' Bóraxnak hasznát veszik az Orvosi Tudományban Orvosságok készítésére; az érczből dolgozó mesterségekben, kiváltképpen a' forrasztás-

ra; a' Chemiai próbákban, mellyeket a' forrasztó tsövével tesznek, a' midön által világító üveggé olvad, és ezen tulajdonságát más testekkel való egyesülésében is megtartja.

A' Borax-savany készül a' Boronnak el savanyítottása, vagyis oxydálása által. Hasonlóképpen készíthetni a' Boraxból való el választása által, a' melly kén-savannyal esik meg. Mert a' Borax nem egyéb hanem szék-só (Natron), és Borax-savanyból álló alapos só, mellynek vízben való feloszlátása a' Borax-savanyat leüllepítte, ha kén-savany tétetik hozzá. Borax-savanyat találhatni Olasz országban sok meleg forrásoknak kárimáikon. A' Borax-savany igen tsekély tulajdonságaival bir a' tulajdonképpen úgy nevezett savanyoknak; a' tüzet kiállja, de még is, mint a' phosphor-savany, a' nagyobb tűzben, által látható üveggé olvad; az alkohollal fel lehet eresztetni, és akkor ezen alkohol meggyújtatván zöld lánggal ég.

II. Fridrich a' Nemességről.

Ezen Király nem egy könnyen adott Nemes Leveleket; mivel a' régibb nemességet nagyra bötsülte, 's azt akarta felemelni, és azokból katona Tiszteket nevelni. De a' 7 esztendei háborúban annyira megfogyott a' Nemesség, hogy a' Tiszti hivatalokat a' Regementekben nem lehetett Nemességekkel

betölteni, azért a' Generalisok kénytelenek voltak a' Strázsa-mesterekből, és Káplárok-ból Tiszteket tenni, a' kik mindazáltal a' háború után, vagy polgári hivatalokra által tétettek, vagy penzióval el bocsátattak. Így a' Regementek sok jó Tisztektől megfosztattak. A' Generalisok tehát szükségesnek látták, hogy magokat közbe vessék, és ezen nem Nemes Tiszteket a' Regementekben megtartsák. De a' Király tsak nem nyughatott meg, és midőn egyik Regementet mustrálná, polgári eredetű Tisztre akadván a' Generálishoz fordúlt, 's ezt mondá: „Ezt az embert el kell tenni, mert nem Nemes”. A' Generalis így szólla: Engedje meg Felséged hogy ezen Tisztről szólhassak; ha ötöt a' Regementem el vesztí, úgy a' Regement jövőendőben nehezen fogja kötelességét tellyesíthetni. Mellyre a' Király: „No tehát nemesíttessék meg”, — és azon Tisztnak a' Nemes Levelet ingyen kiadatta. — Különös volt a' Királyban az is, hogy esztendőnként a' mustrálás alkalmatosságával majd egy majd más Tisztre reá fogta hogy nem Nemes, ha mindjárt az volt is, és odább adott rajta. De több ilyen esetekből kitetszett, hogy a' Király olyanokat bocsátott el, kik magokat nem úgy viselték mint Nemes emberhez illett volna.

Statistikai Jegyzés.

Az Éjszak Amerikai Nemzeti Kalendáriumban ezen Statistikai ismertetések találhatnának, úgymint: az Észak-Amerikai egyesült Státusokban a' Lakosok száma tesz 9,564,000-et kik között vagyon 1,543,000 rabszolga. A' földművelést gyakorolja 2,175,000; a' Kereskedést űzi: 72,500; Fabrikákat és kézi mesterségeket: 349,600. — A' közelebb múlt 1821 és 22-dik esztendőkhöz az Amerikai Státusokban megfordultak 20,201 utazók; lakóképpen bementek: 16,232. Ezek között vannak: 8,284 Anglusok; 685 Francziák 486 Németek; 400 Spanyolok; és 112 Hollandusok.

M e s e.

Sem vége sem hossza
Mégis járja a' világot

Jegyzet: Az 2-dik számbeli Kérdésekre Felelet: 1) Az árnyék. 2) A' rossz szomszéd; mert le nem rázhatja. 3) Az élők; mert a' holtak más világon vannak.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(4.)

Magyar Nóták.

A' szép igyekezet szerentsés előmenetellel nevededik, mert a' Nemzeti muzsikának haráti, és pártfogói nemes állhatatossággal folytatják munkába vett jó szándékaikat. Örvendetes gyümöltse ennek a' mostanában megjelent harmadik fogás, mellynek ez a' tellyes homlokírása:

„Magyar Nóták, mellyek Méltóságos Batthyáni Gróf Batthyány István, Nemeth-Ujvár örökösse, és Ő Tsászári Híralyi Felsége Kamarássa Hitvessének, született Gróf Boleza Antónia Asszonyság, Ő Nagyságának, a' Tsillag-Kereszt-Rend Dámájának, mint a' Nemzeti Nóták kedvellőjének ajánltatnak Veszprém Vármegyéből. Fortepianóra alkalmaztattak Ruzitska Ignác által”.

Ezen fogásban 8 Nóták találtnak, mellyek magokat különös szép characteraik

által megkülönböztetik. Ugyanis az 1-30 fogásokból által jött számsor szerint a' 13-dik felséges lassú Magyar, Biharitól; a' 14-dik friss Magyar; a' 15-dik ismét friss Magyar; a' 16-dik lassú Magyar gyengéded érzéssel C s ermák-tól, mellyhez hathatós Trio vagyon foglalva; a' 17-dik friss Magyar Biharitól, hozzá foglalt figurával; a' 18-dik lassú Magyar megilletődéssel Ruzitská-tól, mellyet követ nagyobb figura; a' 19-dik friss Magyar; a' 20-dik hasonlóképpen. — A' Daraboknak külön külön tulajdonai a' helyes kiejtés, tökéletes kótázás, és tiszta nyomtatás, ezen fogást méltán megkedveltethetik.

Minthogy ez által újabban terjed a' lelket nemesítő hangok mestersége, és a' Nemzeti charactert is erősíti, szükségtelen volna a' jó hazafiaknak azt ajánlani, hogy ezen fogásoknak megvásárlása által segítsék a' jó igyekezetet, melly csak ez által várhat tökéletesedést, nagyobb kiterjedést, és fogatosabb munkálkodást.

A' két Aspasia Folytatása.

(Perikles Aspasiája).

Perikles Athenének Uralkodója volt a' nélkül, hogy Királyi nevet viselt volna, s minthogy a' Népnek figyelmetességét magára vonta, az által vitte végbe, hogy ha-

talmát ne éreztesse , mivel közönségesen el nézte , és megszenvedte , hogy ötet nyilván rágalmazták. Több más motskolódásokon kívül igen tsúfolták ötet Aspasia eránt mutatott szerelmeért , kit a' Poeták mint ágyasát , sött úgy is mint kerítettjét , nyilván a' theátrumon a' játék darabokban tartózkodás nélkül megnevezték. Így Kratinus, Plutarchus szava szerént , ezt új Omphalenek , Deianiranak , néha Junonak nevezte :

„Junonem Aspasiam parit

„Et in pudicam , et pellicem , in verecundamque”.

Periklesnek bujdosó szerelmét továbbá e'képp magyarázza Plutarchus: Ő egy rokonát vette feleségül , a' ki már előbb Hypponitussal házasságban élt , 's ettől egy gyermeke is volt. Perikles vele két fiat nemzett , de utóbb úgy bánt feleségével , hogy midőn tőle megválni kívánna , ez is örömost reá állott , mivel tudta hogy másokat szeret : különösen bizonyos volt , hogy Aspasiával tartott.

Aspasia Miletumi születés vólt , de Athenében buja életéről el volt híresedve , sött arról is , hogy egyszer'smind tsábított volt , és Görög Országnak minden részeiből a' szép leánykákat magához gyűjtötte , 's azok közül sokakat egyszerre magánál tartott , de magát különösen meg tudta kedveltetni mind szépsége , mind jeles elméje által , annyira hogy Szokrates el ment hozzá barátival , hogy az ő ékesen szólását , és az Ország - igazgatásáról való okosságát

hallhassa. Azért Atheneus róla így szól: *Aspasia sapiens foemina, Socratis in eloquentiae studiis magistra*, az az: Aspasia bölts asszony, Szokratest az ékesen szóllás tudományában oktatta. Arpokration pedig így szól: *Plato in Menexeno testatur, Socratem ab ea didicisse politica*, vagyis Plato bizonyítja, hogy Szokrates tőle (Aspasiától) tanulta a' politikát. De a' min leginkább kell álmélnodni, Plutarchus róla azt mondja hogy: „A' férfiak az ő Feleségeiket hozzá vitték, hogy az ő beszédeit és leczkéit hallhassák, noha illetlen és bösztelen mesterséget űzött, leánykákkaal kereskedvén”.

Némellyek ugyan ezen böltsességének tulajdonítják, hogy Perikles vele barátságba ereszkedett, de mások, 's nevezet szerint Heraklides Ponticus azt írja inkább a' szerelmet okozza, mondván: „El űzvén házától feleségét, a' gyönyörűségeknek adta magát, és Aspasiával kezdett élni, kívül vagyonának nagy részét el tékozlotta”. — Ezen szoros öszve köttetés miatt némellyek ötöt Perikles feleségének nevezik. Az legalább bizonyos, hogy olly nagy indulattal viseltetett hozzá, hogy midőn Aspasia az Isten-tagadásról vádoltatnék, Perikles az ő védelmére nyilván beszédet tartott, és hatóság kérelmével, 's bővséges könyhullatásával reá birta az Athenei bírákat, hogy Aspasiát a' vád alól felmentenék.

Ezen megszabadítás által nagyobb lett mind kettejük között a' költsönös hajlandóság, mellynek az lett a' következése, hogy Perikles az ő tanásából a' Szamosziak ellen hadat indította, sőt a' Megarabeliek ellen is, melly kezdete lett a' Peloponesusi nagy háborúnak; pedig éppen nem volt tisztességes ok, melly Aspasiát ezen bosszúállásra ingerlette. Némelly Athenebeli ifjak t. i. Megarába mentek, a' hol maga Aspasia is előbb kerített volt, minekelőtte Athenébe jutott volna. Az ifjak onnan bizonyos Szimeta nevű bűja személyt el ragadtak, 's magokkal Athenébe vitték. A' Megarabeliek tehát a' tromfot tromffal akarván vissza fizetni, Athenéből Aspasia házá-
tól két bűjaság leányát el vittek, a' mint Aristophanes jelenti, és ebből támadott a' háború.

Aspasia Periklesnek halála után nagy gazdagságának, és tapasztalásának azt a' hasznát vette, hogy bizonyos al sorsú fér-
főhöz adta magát, és a' mint Plutarchus bizonyítja, maga ügyessége által azt a' Res-
publica első hivatalaira emelte.

A' Khinaiaknak némelly különössé- geik.

Khinában sokkal szebb a' Narants mint Európában. Ezen gyümölcsöt a' lakosok a' Birodalomnak kezdetével egy időnek tart-

ják, és valóban ezen gyümöltsnek első magvát a' Portugallusok Rhinából hozták Európába. Még most is mutogatják Lizabonában azon régi Narants kertet, mellyből származtak mind azon Narants fák, mellyek most az Európai kerteket ékesítik.

Vannak a' Rhinaiaknak még egyéb gyümöltseik is, mellyek mi nálunk ismeretlenek. Illyen p. o. a' Cy-chi, mellynek húsa igen púha, tele van levvel, a' belseje olly fehér mint a' hó, és gyönyörűséges illatú. Ők ezen gyümöltsöt, a' világon lévő minden gyümöltsöknél jobbnak tartják.

A' Rhinaiak tudják annak a' mesterségét, hogy miként lehessen frissen megtartani sok időkre a' legfűszeresebb gombákat. Ők tudnak olajat tsinálni külömbbféle gyümöltsök magvából, és ezen olajjal élnek a' salátához. — Láthatni őket gyakran a' zöldség helyett a' virágokból tsinálni főzeléket, így tarkázni az ételt.

Igen értenek a' virág oltáshoz, úgy hogy egy száron, mintegy egész bokor virágot tudnak mutatni, mert minden kis ágon más más virág vagyon.

Statistikai Jegyzés.

Az Amerikai eggyesült Státusokban 1822-dik esztendőben, Ujtalálmányokra szabad levelek adattak 194, mellyek közül 11 a' kotsik jobbíttására, 22 a' Gazdaságbeli eszközök tökéletesíttésére, 15 a' ki-

mélő kemenczékre, és tüzelőkre; 9 a' hajók jobbítására szolgál.

Ugyan ezen esztendőben írtak az Amerikai Státusok földén 95 Új Könyvek, mellyek közül 20 iskolai tanító könyv, 14 Fizika és Matematikai; 11 Statiska és Geographiai, 4 Históriai, és 3 poetai munkák. — Mindennap 73 Újság jelenik, hetenként pedig 900.

Újtalálmányok.

Pesten Augustin Károly Úr Klavir és Orgona tsináló, lakik az Urak útszájában Nro 15, új Piano - fortet készített, mellynek ezek a' tulajdonságai:

1) A' Claviatura a' húrokon felül vágyon, és így a' kalapátskák nem felfelé, hanem lefelé ütnek. 2) Az egész belső alkotása egyéb Piano - fortéktól, és a' betsi eszközöktől tellyesen különbözik. 3) A' ládája úgy vágyon el rendelve, hogy nem egy könnyen, sőt éppen nem is romolhatik meg. 4) A' húroknak egyszer feligazítása sokkal tovább tart, mert a' felhúzásnak törzsöke az egész belső alkotással úgy öszve vágyon kötve, hogy tellyességgel nem engedhet. 5) A' húrok sem nem nyúlnak, sem egy könnyen el nem szakadhatnak. 6) Rivalíképpen a' lágy hangokat igen könnyen és tisztán adja; de a' kemény hangot is tellyesebben, és tisztábban, úgy hogy

a' fának tsörgése , mint más eszközökön ,
tellyességgel nem hallatik. 7) Mind ezen
tulajdonságon megmaradhatnak akár szárny,
akár kereszt formában készüljön. 8) A' négy
szokott változtatások , úgymint : Forte ,
piano , pianissimo , és fagót , megvannak
az eszközben. — Augustin Úr kész ezen tu-
lajdonságokkal bíró eszközt akárkinek tet-
szése szerént készíttetni , 's a' megkedvellés
végett minden Mu'sika kedvellőknek láto-
gatását kikéri.

Anhalt Köthen Herczégységben , neveze-
tesen Mennichen - Nienburg városkában a'
Szála vizére most készíttének láncz Hídat,
melly legelső lészen Német Országban. Ezen
Hidnak szélessége 26 lábnyi ; hosszasága
270 lábnyi lészen , és 4000 Tállérba fog
kerülni.

Rejtett szó:

Cz-vel testednek jó része
D-vel a' tájoknak dísze
L-el a' fát neveli
G-vel mentéd' elteli.

Jegyzet: A' 3-dik számbeli Mese:
Rerék.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(5.)

A° Szerelem nyilai.

Ámort láttam ma álmomban,
 Kloe! Ámort láttam én.
 Ott déli nyúgodalmomban
 Hevert szerelmünk' helyén.
 Tegze félig ki volt dülve,
 'S több egy forma nyilai;
 Mellette széljel terülve
 Voltak tarkás tollai.

Ezt, mint látta, hogy tsudáltam:
 Nemde, úgymond, rendes ez?
 Mind egy forma nyilt tsináltam,
 Tsak a' tollok külömböz.
 Nézd e' fekete tollassal
 Vérzik ember - kerülő,
 Bagoly tollas; mert baglyokkal
 Tart a' világ gyűlölő.

Hik hívséget nem ismérnek,
 Mégis mindég hevesek,
 Veréb tollas nyiltól lesznek
 Százszor egy nap sebesek.

Sas-tollas kell vakmérésznek ;
Szarka farkból tsatskának ;
Kik a' szép képekben hisznek ,
Arany tolla pávának.

De e' gerlicze szivérül
Szedett tollas ékes nyil
Az igaz szívekhez repül.
Édes sebet ejt e' nyil.
Ez legszebb nyil, ettől sebes
Vagyok én rég, mondám már,
Miolta Kloém szerelmes
Szivességébe bézár.

B. R. A.

P e r i k l e s.

Régi Görög Országnak legnagyobb emberei közé számlálják Periklest. Az ő Elei, mind Attya, mind Anya részéről, a' legjelesebb Nemzetségekből valának, és őtet minden kigondolható gondossággal nevelték. Nevelői és Tanítói valának Zeno és Anaxagorás, akkori legnevezetesebb Filozofusok Athenében. Az utóbbi megtanította hogyan kelljen az Isteneket félni babona nélkül, midőn neki a' természeti történeteket, mellyek a' levegőben végbe mentek, ugyan természeti okokból megmagyarázá, és őtet megtanítá, hogy azoktól ne félne, a' miket a' köz nép Isten haragja munkáinak tartott. Ebből magyarázza Plutarchus azt, hogy midőn a' Peloponesusi háború kezdetén, éppen akkor nap fogyatko-

zás látszott, midőn, már a' nép hajóra volt szállítva, és ő, mint Kapitány, a' Gallyára ment, a' hajóslegények megijedvén, és a' nép bal és szerentsétlen következéseket jövendölvén, Perikles kiállott a' hajó tetejére 's a' jelenlévőket figyelmezésre intvén palástyával a' fejét befödé, és nem sokára ismét palyástyát lehúzván, nekik tiszta ábrázatot mutata, így szólván hozzájuk: „Rossz, és veszedelmes dolognak tarthatjátok-é, hogy előbb az én orcám befödve vala, és most előttetek nyilván látszik? — Éppen semmi egyéb külömbbség nints a' nap homályosodása, és az én orcám homályosodása között, hanem hogy az a' test, melly a' napnak fényét el veszi 's gátolja, sokkal nagyobb mint az én palástom, melly orczámat befödte”. Így a' hajósokat, és a' katonákat a' félelemtől megmentvén felbátorította. Valerius Maximus szava szerint, midőn a' táborába a' menykő leütött, és katonái megrémültek vala, öszve hívá őket, és két követ öszve tsapván előttök, azokból szikrát ütött ki, és azt mondá: „Szinte így két fellegek öszve ütközéséből támad a' villám”. És ez által katonáit a' félelemtől megmentette. — De, midőn ő a' józan okoskodásnak ezen kitetsző erejét az ok nélkül való félelem el üzésére használná, sok tudatlanok ötet gyanúságba ejtették, hogy Isten tagadó volna, mint hogy a' Filozofusok taníttását hasznára fordítván a' természetnek munkálkodásait okosan tudta magyarázni. Ő rettenthetetlen bátorságú ember volt, és olly hathatós ékesen szóllású,

hogy az időhöz képest a' népet maga tekintetével, és ékesen szóllásával, tsaknem mindenkor a' maga czéljaira tudta fordítani, úgy hogy, midőn a' népnek kedve ellen szóllott is, az ő ékesen szóllásának kellemetességét gyönyörűséggel halgatták, 's nem ügyelvén a' rágalmazó komédiákra, a' nép megvallá, hogy az ő szájában a' méznél édesebb gyönyörűség lakik. Így vitte végbe, hogy Athénében Pisistratus fegyveres erővel, Perikles fegyver nélkül lenne Tyrannus. Tudományával, tanátsával, ékesen szóllásával, a' mint Cicero mondja, 40 esztendeig uralkodék Athenében mind a' polgári, mind a' hadi dolgok el intézésében, úgy hogy a' Respublikában valóságos Monarchának tekintethetett. Mert ötet mindnyájan tsudálták, és félték.

Az ő ékesen szóllásának nagy bizonyysága az, hogy ötet Aristophanes Poeta úgy adja elő, mint villámló és dörgő Oratort, a' ki szóllásával Görög országot tetszése szerint forgatná. Mellyre nézve ötet Olympiainak nevezék. Ékesen szóllásának ezen hathatóságát Suidas annak tulajdonítja, hogy minek-előtte beszédeit el mondaná, azokat írva el készítette. Az előtte valók tsak úgy beszélltek, a' mint hevenyében elméjökre, és Szájokra jött. Tsak ugyan nem lehet kételkedni, hogy az érett megfontolással leírt beszédek, ha a' szószóllónak szava, arczája, és testforgása azoknak erőt ad, sokkal hathatósabbak lehessenek, ha a' belső indulat követi, mint a' hirtelen kiömlő szóllás. Az ő ékesen szóllása,

bölts rendelkezései, 's az általa emeltetett nagy épületek, olly nagy tekintetet, és bizodalmat szereztek neki, hogy azt a' Komédiásoknak gúnyolása, és rágalmazása sem ronthatta meg, noha Kratinus, Teleklides, Eupolis, Plato komédiás, és Dexippus az ő komédiáikban ötöt nem kéméllették, a' mi akkor a' respublikai Igazgatás alatt szabad volt. Perikles ezen szabadságot olly nagyon kéméllette, hogy azután is, midőn már Hazájának mind otthon, mind a' táborban a' legfényesebb szolgálókat tette volna, soha a' rágalmazó Poétákat meg nem büntette. A' mit nem tsak azon okból látszatott tenni, hogy a' népnek gyönyörködését, és szabadságát kémélje, hanem az által az ő magas gondolkodását, és magas lelkét is megakarta mutatni, midőn szeliden, és el halgatva nézte a' gyalázást, és az irigység munkálkodását.

De nem tsak a' közönséges motskolódások nyomták Periklest, hanem házi szerenstetlenségei is. Ugyan is az ő Felesége, a' ki néki ugyan rokona volt, és előbb Hypponicussal házasságban élván, ennek egy fiat szült; minekutánna Periklessel öszve kelt, és néki töle 2 fia lett, annak el kedvetlenedését látván az el válásra könnyen reá állott, és a' Perikles által neki tanátslott férfiúval újabb házosságra lépett. Perikles Chrysillával, Aspasiával, és több másokkal szabadon élt. Feleségével való kedvetlenségén kívül még inkább gyötrötte ötöt idősbb fiának Xantippusnak rossz természete, és nagy tékozlása. Ő

mindazáltal ezt is békével tűrte volna, de szerentsétlenségére tőle ezt is a' halál el ragadta, valamint Paralust, a' második szülött fiát. Kinek halálán végnélkül sokat sírt, és nyilván jajgatott. Melly házi szerentsétlenségén az Athenebeliek magok annyira megindultak, hogy neki, önnön törvényye ellen megengednék, hogy törvénytelen ágyból született fiát az atya nevére a' polgári Lajstromba beírattathassa. A' Peloponesusi háborúnak 3-dik esztendejében meghalt hosszas betegsége után, mellyben az elméje nagyon meggyengült.

Porporino Olasz Énekes.

Porporino Olasz Énekes II. Fridrich Burkus Királynak sok kegyelmeivel élt, de eze-
ket olly mélyen is érzette, hogy a' Királyon kívül senkinek a' jelenlétében sem énekelt, kivévén a' nagy Ünnepi Miséket. Egykor barátjainak sokszori kérésökre Olasz országba utazván, midőn azok arra erőltetnék hogy énekelne előttök, azzal menté magát, hogy az ő hangja tsak az Istennek, és a' Burkus Királynak vagyon szentelve.

Újtalálmány.

(Különös barometrum.)

Wright Úr New-Yorkban az ott kijövő Minerva nevű tudományos folyó-írásban, Má-

jus 15-dikén így írja le a' maga találta új barometrumot: „Venni kell 2 Unczia égett-bort, és abba kell tenni 2 Drachma tiszta Salétromot, és fél Drachma porrá tört Szalmiákat. Ezen keveréket azután 10 hüvelknyi hosszúságú, és 8 linea bövségű üveg tsövébe kell tölteni, 's annak felső végét finom bõrrel bekötni, úgy hogy ezen bõrt vékony tövel által lyuggassuk. Így kész a' barometrum, mellynek tulajdonságai a' következendők: Ha szép idő következik, a' Szalmiák és a' Salétrom a' tsövnök fenekén marad, és az égett-bor maga tisztaságában látszik: de ha esső fenyeget, az égett-bor megzavarodik, és benne külömbbféle pölyhök fel 's alá mozognak. Ha szélvész, és égiháború közelget, a' leül-lepedett Szalmiák, és Salétrom egészen felemelkedik, és az égett-bornak felső színét, mint valamelly kéreg a' fát, beborítja. Ezen hártya alatt az égett-bor szüntelen való mozgásban látszik lenni, mintha forrana. Mind ezen változások az említett testekben 24 órával előbb történnek meg, mint valósággal elkövetkezne hozzánk a' levegőben a' változás. Nevezetes dolog az, hogy midőn az üvegnek fenekéről a' szélvész jelentésére a' tudva lévő szerek felemelkednek, mindenkor azon részre sietnek, melly által-ellenében esik a' jövendő szélvész menetelének. Úgy hogy, ezen idő-változás-mértéke egyszer'smind azt is megmutatja, melly tájról fog jönni a' szélvész". És így ezt nem csak barometrumnak, vagyis: a' levegő nehezkedése mértékének, hanem ál-

taljában idő változás mértékének, vagyis Meteor mértéknek lehetne nevezni, melly minden Gazdának igen hasznos lehet.

A p r ó s á g.

Bizonyos Úri embernek, kinek az a' közönségesen ismért tulajdonsága volt, hogy igérni igen örömet szeretett, de annak beteljesítéséről soha többé nem aggódott, felesége lebetegedvén, egy egészséges fiútskával örvendeztette meg. A' keresztülöre több jó barátait behívatván, azok között N. Professor is ott volt, a' ki a' poharat ezen szókkal köszönté el: Hogyha ezen tsetsemő az attyának lelki tulajdonit szint' úgy követni fogja, mint most annak arcz-vonásaihoz hasonló, úgy méltán örvendünk az ő születésén; mert bizonyosan sokat ígér".

R e j t e t t s z ó :

Három taga; munkát tészen,
Melly megadja kenyerünk;
Ketteje a' munkálodót,
Vége hánnya-fel földünk.

J e g y z e t : A' 4-dik számbeli szavak :
Czomb, Domb, Gomb, Lomb.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(6.)

Köznép Dall.

Ad Notám:

Eszem adta kis Barnája. —

Szép virággal kerted tele,
 Könnyű volna menni bele ;
 Gyöngé sövény kerítése,
 Könnyű volna szétt szedése.

Félek még is bele hatni,
 Magam után nyomot hagyni,
 Okot adni megszólásra ,
 Neked , Rózsám, búsulásra.

Rég reményem majd betellik,
 Kis kert ajtód majd megnyílik;
 Akkor szedem virágjaid',
 Rájok iszom méz tsókjaid'.

Akkor fogom én mondani:
 Be jó dolog időt várni!
 Időt várni, Lyányt kémélni,
 Megszólástul nem remegni.

Algír, és Éjszaki Afrika,

Midőn most Anglia részéről Algír ellen olly nagy készülétek tétetnek, méltó ezen Státusnak régibb történeteit megújítani, 's az újabbakat is rövideden elő terjeszteni. Afrikának ezen éjszaki részét, mellyet köz néven Barbariának neveznek, régenten Feni-
 cziak, Getulok és Libiaiak lakták. Barbaria név későbbben tulajdonított neki, 's az is nem a' Barbarus deák szótól, hanem Ber-
 b e s vagy Berber i névtől, melly azon Or-
 szág nyelvén annyit teszzen mint: „tenger
 mellékét lakó nép”. Barbaria közönsé-
 ges név alatt mostan értetni szokott földön
 egykor Mauritania, Numidia, Lybia, és azon
 Státusok virágzottak, mellyeket a' Masszilai-
 ak, Getulok és Garamanták laktak. A' Ró-
 maiak ezen Országokat meghódítván, a' leg-
 gazdagabb, legtermékenyebb Tartományai-
 nak tartották, úgy hogy a' Római Gazdagok
 egyikben abban büszkélkedtek, ha Afrikának
 ezen részében Birtokaik voltak. K. sz. u. 420-
 dik esztendőben Genzerich, Vandalok Királ-
 lya 80,000 emberrel Spanyol Országból Afri-
 kába által ment, 's a' Rómaiakat ezen Birto-
 kokból kiűzte, és minden tüzzel vassal sem-
 mivé tett. El pusztították ők a' szőlő hegye-
 ket, levagdalták a' fákat, a' házakat földig
 lerontották, 's a' legszebb városokat és tem-
 plomokat felégették, 's köhalommá változtat-
 ták. Ezen dühös pusztításról neveztetik mos-

tan is Vandalismusnak, ha valaki a' szép mesterségeknél díszes maradványait el rontja.

Egy századdal későbbben Belisarius Afrikát a' Byzantiumi Tsászár hatalma alá hódította, de a' mint Procopius mondja, három napi járásnyira sem találtak egy embert. A' Görög Praefectusok sem bántak kémélve az imitt amott megmaradt lakosokkal, 's ugyanazért Afrika a' Tigristől jövő Szaraczenoknak martalékjává lett, kik egészen az Átlási tengerig kiterjesztették uralkodó hatalmokat, és fegyveres kézzel beállították vallásokat. Midőn 600 esztendei villongások után a' Maurusok Spanyol országból kiűzetettek volna, ők Afrikának éjszaki részében telepedtek meg, és magokkal el vitték a' Kereszténység ellen való gyűlölséget, melly most is tulajdona a' Törököknek, de leginkább a' Maurusoknak.

A' 10-dik század elején Szelim Eutemi Algiri Király, midőn ötet a' Spanyolok' szorongatnák, segítségül hívá Haruck és Cheredin híres tengeri rablókat, kik a' Dardanelláktól Herculesnek oszlopáig az egész Földközi tengeren félelmet és rettegést terjesztettek. Haruck 5,000 emberrel megjelent, 's ötet Algírban úgy fogadták mint megszabadítottot: De ő vissza élvén a' bizodalommal Szelimet thronusától, és életétől megfosztotta, 's magát tette Uralkodóvá. Az ő halála után Cheredin a' testvére vette által az Országlást, de ötet is ostromolni kezdték a' Spanyolok, hanem Szoliman Tsászár Jantsár seregeket küldött segítségére, 's ötet maga Basájává

nevezte 's mind vízen, mind szárazon Fő Tisz-tévé. Ennél fogva a' Török seregek megma-radtak az Országban, 's midőn Cheredinnek, kit másképpen Barbarosszának is neveztek, Maradécai magokat a' katonaság előtt gyűlö-letesekké tették volna, a' Törökök Konstan-tinápolyba Követeket küldöttek, 's a' Tsászár-tól azt megnyerték, hogy ők magok közül választhassanak Uralkodót Dey név alatt. Azon Ország, melly a' Dey hatalma alatt megmara-dott éjszakra a' tengerig terjed, nyugotról Fezz Országig, mellytől Angara homok pusz-ta, és Trara hegy választja meg; keletről a' Tunisi rabló Státussal határos, délről pedig Quad-Djedid folyóig terjed, melly a' Sahara pusztától el választja. Az Algiri Státust déli, nyugotról éjszak-kelet felé az Atlás hegy két felé hasítja, melly részek közül az éjszaki sokkal nagyobb. Ezen hegyláncz az esztendő-nek nagy része alatt hóval vagy on el lepve, és ez által oltalmazza az Országot, mind a' déli szeleknek ártalmas hévsége ellen, mind pedig a' tengeri párádzásokat hasznos essők-ké változtatja. Ezen nagy hegyen kívül több aprók is találtnak, mellyekből igen hasz-nos folyó vizek tsergedeznek a' tenger felé, 's az egész földet megbötsülhetetlen bőv termő-vé teszik. Ugyan ezen helyheztetés okozza, hogy az Algiri földön mind a' mérsékelt, mind a' meleg övedzetek alatt diszlenni szo-kott termések szerentsesen tenyésznek. És mi-vel az esztendő részeinek változásai, egy mást rendszerént követik, az egésség dolga igen

jó állapotban vagyon , és ezen tájon a' pestis éppen nem uralkodik ha tsak azt Konstantinápolyból oda nem viszik , 's már most 24 esztendő óta ezen veszedelmes nyavalyát nem tapasztalták.

A' földnek lakosi között első tekintetet érdemelnek az eredeti lakosok a' Berberék, kik közül sokan a' hegyek között gunyhókban, és barlangokban laknak, a' sík földön kőből vagy fából építenek házakat. Ez igen bátor népség, és megkérlelhetetlen haragú. Ezeken kívül nevezetesek a' velök atyafias Kabilek, kik igen nyughatatlanok, ugyan azért az Algiri Törökök őket mindig szemmel tartják, és az előkelő férfiakat, vagy az ő gyermekeiket kezességül a' Fő városban tartóztatják. Vagyon még az Atlas hegynek tetején a' két említett Népségtől egészen különböző, mellynek ábrázatja fehér, haja szőke, szemei kékek, kiket némellyek a' Vandalok maradékainak tartanak. Nagy részét teszik a' Lakosoknak a' Beduinok is, kik az Arabsoktól erednek, és ugyan azoknak nyelven beszéllnek. Ezek most is olly bujdosó életet viselnek, mint a' Jób idejebeli Arabsok. A' Deynek tellyes hatalma az Országnak belső részei felé tsak 5—6 órányira terjed, a' távulabb valók különös Fejedelmek alatt vannak kiket Sejk-nek neveznek. De ezek tartoznak esztendőnként való adót fizetni a' Deynek, és háború idejében katonákat adni. A' városoknak lakosi Maurusokból, Törökökből, Szeretsenyekből, Keresztény rabokból, és

Zsidókból állanak; ez utóbbiak az egész Barbariában a' leg megvetettebb népek. A' Deynek rendszerént való gyakorlott katonasága 15 ezer emberre mégyen, kiket Európai Törökországban, és Kis-Ásiában pénzen fogadnak: ezeket igen jól fizetik, azért igen hívek is. Háború idejében a' külömbbféle népségek 60—70 ezer embert is állittanak segedelemre.

A' Dey, a' mint mondánk, a' Törökök közül választatik, és annak választásában mindnyájának meg kell egyyezni, 's minthogy ez igen nehezen mehet végbe, sokszor nagy vérontások történnek. Így megtörtént már, hogy egy nap alatt 7 Dey is választatott, 's még az nap megölettetett, a' mint ezt a' város kapuja előtt álló 7 sírkő bizonyítja. A' Dey mellett vagyon egy Tanács, melly Divánnak neveztetik, de az a' Deynek hatalmát nem igen zabolázhattja. Egyébaránt vannak mindenféle országos Hivatalok is a' közönséges igazgatásra, mellyek között három Tartománybeli Beyek a' legnevezetesebbek, kik közül egyik Oranban, a' másik Konstanciában lakik, a' harmadik a' déli Tartományokban táboroz.

I z a t i s.

(*Isatis tinctoria*, kékre festő fű).

A' festés mindennapi szüksége az embernek, 's a' természet fűben fában hagyott fes-

tő szereket. Illyen az Isatis, (Waid) festőfű, melly minekelötte az Indigo a' Hollandusok által Európába hozattatott volna, közönséges festő szer volt. Ezen fűnek elejéntén tsak egy fajtáját ismérték, de Linne-nek újabb kiadásában 4 féle említettik. Ugymint: Isatis aegyptiaca, Isatis armena, Isatis lusitanica, végre Isatis tinctoria. Az előbbieket nálunk kevésbé ismeretesek, de a' negyedik a' Belt partjain, 's egyéb Európai tengereknél, sőt Helvecziában is vadon nő, ugyan azért vad, Isatis Sylvestris, vagy Angustifolia nevet visel. Azomban különös gondnal is plántáltatik, 's ezen művelés által termő festő fű, ültetettnek vagy vetetnek, és széles levelűnek (sativa, latifolia) neveztetik. A' gyökere 2 esztendeig tart, répa nemű, mélyen bemegy a' földbe, és üstökös. Ebből a' második tavasszal egyenes 's majd hüvelknyi vastagságú 3—4 szárok nőnek több levelekkel, mellyeknek a' szárokon fellyül lévő virágaik Májusban és Juniusban megérnek. Ezen plántát már 1290-ben az Erfurtiak különös gondnal tenyésztették, sőt némelly fő emberek is gondosan termesztették, kik azért Waid-Junke-eknek neveztettek. Utóbb több városok is követték a' jó példát, és azért ezen festő fűről el neveztettek. 1616-dikban Thüringen Tartományban 300 faluk művelték ezen festő fűvet, és abból esztendőnként 300 ezer Tallér jövedelmet nyertek. De midőn a' Hollandusok Európába a' 16-dik század közepén az Indigot behozák, és már a' 17-dik század ele-

jén közönségesen megismérteték, el veszett a' honni festő fünek bötse, mert az Indigónak fontját 16 garason adták. De mivel az Indigónak fontja már 10 Tallérnél is fellyebb hágott, méltó volna ezen honni festő füvet ismét nagyobb gonddal művelni, 's ez által a' munkásoknak kenyér keresést szerezni, 's a' pénzt az Országokban megtartani. A' művelésnek módja nem nehéz, 's a' termés elég bőven fizet, mellyre nézve ajánlást érdemel, kiváltképpen, mivel a' belőle készített festéket már annyira lehet tökéletesíteni, hogy az az indigóval vetélkedhetik.

Laxálló hal.

Ezen nemét a' halaknak Linne Sparus Maena-nak nevezi, az Angolyok Cackerelnek hívják, azon különös tulajdonságáról, hogy azoknak, kik eszik, hasmenést okoz.

Rejtett szó:

V-vel gátol ellenséget,

K-val ejti veszteséget.

P-vel adja egynek mássát,

Sz-el fünek gyámolását.

Ny-el hiddel tavaszt vált,

Z-vel mindent el tsinált.

J e g y z e t. Az 5-dik számbeli Rejtett szó: Aratás.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(7.)

A' Hold - lakosiról.

A' természeti tudományoknak tökéletesedése, a' jobb néző eszközök feltalálása, és több jeles férfiaknak a' természet vizsgálására fordított igyekezete, már olly ismeretekre vezették az emberi nemzetet, mellyeket eddig elé nem is gyaníthatott. Illyen észrevételek a' holdra nézve azok, mellyeket Gruithuisen és Schröter Urak tettek. Ezeket a' természet ismeretében gyönyörködők számára rövideden feljegyezzük. Gruithuisen Professor Ur Münchenben kidolgozott olly értekezést, és a' természet - tudomány Archivumának 2-dik fogásában kiadta, mellyben nyilván való nyomait mutogatja a' Hold lakosinak, és olly óriási nagy épületnek, melly tsak mesterséggel állhatott fel. Ezen meghatározásra öt sok esztendei észrevételei vezették, és ugyan először azt határozta meg Schröter Urral egyetemben, hogy a' Holdon való tápláló, és növesztő erő a' déli félgolyóbison az 55-dik grádusig, az éjszaki félgolyóbison a' 65-dik

grádusig terjed. Több száz észrevételekből látták, hogy különbbféle színekre, és hónapoként való változásokra szokott fordulni a' Holdnak felső színe, melly egyedül azt mutat-hatja, hogy plántákkal vagyon benöve. Továb-bá állati nyomokat is vettek észre, a' minek meghatározására a' természeti üregek, a' folyók ágyai, és erdők, mellyeknek bizonyos hatá-rai látszanak, vezették. Ebből úgy okoskod-tak, hogy a' Hold színén élő állatoknak kell lenni, mellyeknek nyomait az éjszaki 50-dik grádustól a' 37-dikig, sőt 47-dikig is a' Déli szélességen, észre vehetni. De legnagyobb figyelmetességre méltó az, hogy mesterséges műveknek nyomai látszanak, mellyeket leg-inkább abból húztak ki, hogy helyről helyre egygyik termő tájtól a' második termő tájig szorosabban meghatározott tárgyak látszanak, mellyek lakosok nélkül fel nem állhatnának. Ezek között kiváltképpen nevezik azt az óriá-si nagy alkotmányt, melly a' mi városainkhoz hasonlít, és annyival inkább valóságos élő állatok művének tartathatik, mert a' legter-mékenyebb része, 's a' Hold aeqvatorához kö-zel vagyon, és úgy látszik helyheztetve len-ni, hogy a' világ négy részeinek tart. Ezen kívül matematikai szegleteket 45, és 90 grá-dusnyikat lehet bennök észre venni. Ezen nagy reguláris alkotmánnyal öszve vagyon kaptsolva bizonyos tsillag forma nagy sáncz, mellyet Gruithuisen Úr Isteni tiszteletre ren-delt helynek lenni gyanít. Ezen lakosok, a' levegő vékonysága miatt nappal is láthatják

a' tsillagekat, azért ő úgy okoskodik, hogy azok a' tsillagok imadására hajlandók, és a' mi földünket tsak úgy tekintik, mint valamelly természeti órát, a' mint ezt már Hevel Úr a' maga Selenographiájában szépen megmutatta.

Különös dolgozó Intézetek.

Münchenben Hebenstreit Fő Hadnagy Úr bizonyos hernyókat, mellyek külömbben az úgy nevezett alnus nigra, vagy frangula fán szoktak tartózkodni, és helyes szövevényeket készítenek, arra alkalmaztatta, hogy az ő munkásságokat olly szövésre fordítsák, melly a' Vattához igen hasonló. Ugyan is a' Müncheni Anglus kertben bizonyos műhelyt készíttetett, mellyben ezen állatok, mint fabrikások dolgoznak. A' műhely fából vagyon készítve, és abban legalább is 500 ilyen férgek dolgoznak, és a' folyó eszt. Junius 5-kétől fogva 16-dikáig 7 lábnyi négyszegű vattát készíttettek. Azon kívül pedig a' vizet is megtartó hártját, melly mindazonáltal olly világos, mint a' szép vékony jég, és szinte olly fényes. Ezen síma szép fehér hártjából a' Hadnagy Úr kisdud levegő balont készített, és éghető levegővel megtöltvén, 200 lábnyira feleresztette. Ugyan ezen munkásokat arra is reá tudta venni, hogy korona formát szőjjenek az előbbi síma munkájokra. Ezt az által vitte végbe, hogy előbb azon szövevényre égett borral a' korona formát kitsínálta: a' boga-

rak ezen húzásokat mind el kerülték, és köröskörül folytatták az ő munkájokat, úgy hogy végre a' Korona szépen látszatós lenne. Hebenstreit Úr ezen műhelynek ajtajára ezt íratta: „Büntető dolgozó Intézet az ártalmas férgeknek”. — Tsak ugyan annyiba lehet venni, mint dolgozó Intézetet; mert bizonyos módszerént és ahhoz intézett forma szerént ezen hernyók akarattjok ellen folytatják szokott munkáikat.

Hasonló mesterséggel Irlandban Duferminében Hatton Úr két egeret forgó kerekű kalitkába rekesztett, mint gyakrabban a' mókusokat szokták rekeszteni, és azon két eger által a' keréknek forgatásával pamuk fonalat fonattatott; úgy hogy az egerek naponként 7 Sillinget megszolgálnának.

Fene, vagy Rák orvoslása.

Bizonyos Angoly Havi Irásban a' fenének, vagy ráknak varatskos békák által való orvoslása e'képpen adatik elő: „Valamelly asszonynak a' melyét a' fene már úgy ette, hogy 8 lyuk volt rajta. Az Orvos tehát ezen lyukakra ugyan 8 varatskos békát, tsallán patyolatból készített zsatskóba téven a' sebekre alkalmaztatott, mellyek nem sokára mint a' nádalyok magokat úgy tele szívták. Midőn már tele volnának a' szívott nedvességgel, nagy rángatódással leestek. Az asszony a' szívás közben semmi fájdalmat nem érzett, sőt a

fájdalom mind egyre kissebbedett. Az előbbi békák helyett ismét újak hasonló borítékban tétettek a' sebekre, mellyek szinte úgy tele szívták magokat, 's majd leesvén megdöglöttek. Így folytatta az Orvos az újabb újabb varatskos békáknak reá rakatását egész 120-ig, mellyek mind el veszték, de a' sebek így megtisztulván begyógyultak, és az asszonynak melye, a' maga természeti nagyságára vissza tért. —

Ezen alkalmatossággal említést érdemel, hogy a' pokolvar által a' testen támadott fenét is Hazánkban némelly helyeken ugyan varatskos békákkal gyógyítják, mellyről előttünk illy nyilatkoztatás tétetett: Egy vén asszony Pest Vármegyének alsó részében, a' kezdődő pokolvarra hosszában kétfelé vágott varatskos békát tesz, a' belső részét fordítván a' sebre, 's ezt többször megújítván egy hét alatt minden veszedelemtől megmenti a' szenvedő személyt. — Ugyan ezen pokolvar, vagy fene által támadott veszedelemben némellyek azt is gyakorolják, hogy felvágott fügébe, vagy aszalt szilvába, hasas pókokat törnek, és azt a' sebre borítván ezen kötést többször megújítják 's kívánt gyógyulást nyernek.

Sörmérő.

Granert Úr, Vajmárban udvari Sörfőző, ezen észrevételét tette közönségessé: Általam legigazabb sör-mérőnek a' tudva lévő Hahn mértéke találtatott, melly Muschenbröck el ren-

delése szerint hydrostatikai mértéknek nevezetik. De evvel is a' mérést azon vigyázással kell végbe vinni, hogy a' sör tsak akkor méretessék meg, midön már tellyesen tiszta, és midön annak melegsége a' Reaumur hőmérője szerint nem több 10 grádusnál. Még arra is kell vigyázni, hogy a' sör különös sörpohárba tétetvén, 's az említett melegséget megtartván, a' habja tellyesen el oszoljék. Ha az üveg mindenkor egyféle nagyságú lesz, és fellyebb meghatározott melegségű, mindenkor bizonyosan kimutatja a' mérték a' sörnek erejét, melly rendszerént, ha nem dupla sör, 55—36 grádusnyi lészen. (Ez sok gazdának és Uraság Tisztének használható).

Verdier Gróf Asszony.

Verdier Grófné, egy igen szép, és tökéletes Olasz asszony, Verdier Generalisnak, ki az Egyiptomi táborozásban különösen kimutatta magát, Hitvесе; annyira szerette férjét, hogy azt Egyiptomba is követné, melly útjában a' Grófné szüntelen férfi öltözetet viselt. Egykor észre vette, hogy valamelly Gránátérost, a' ki megvakult vólt, a' társai el hagytak az ellenség előtt való félőkben. A' bátor szívű asszony nem gondolván a' sebesen elő nyomakodó ellenséggel, oda ugrat a' szerentsétlen elhagyatotthoz, 's azt mondja neki: „Markold meg lovam farkát”; mellyet a' világtalan megtselkedvén,

azzal olly tsendesesen indúlt meg, 's folytatta útját, mintha ellenséget sem látna. Így mentette meg egy betsületes embernek életét.

Chronographicum.

A' Bétsi Tsászári Vár új kapujára egy elmés férfiú több Verseket készített az esztendőnek Római betűkkel való jegyzésével, melyek közül íme egy párt közlünk:

Ingens ConsVrgo soLIDIsqVe sVperba
CLVMeIS.

CVIqVe patens seMper soLI praeCLVDItVr
hostl.

A p r ó s á g o k.

Kerner Doctor Stuttgardban azt nyomozta ki, hogy a' füstölt hús gyakran mérges lehet, 's hogy azokból, kik füstölt rövid 's hosszú kolbászokat ettek, Aprilis és Május hónapban 70 ember közül 37 rövid idő alatt meghalt. — De ezen tapasztalásnak következtetése gyanús lehet előttünk, mivel századoktól fogva élnek az emberek füstölt hússal, a' nélkül, hogy illy veszedelmes következtetést tapasztalták volna. Azért ha a' történet igaz is, a' húsokban, és kolbászokban kellett lenni különös mérges részeknek, vagy valamelly

mérges állat úgy tette reájok a' mérget: mellyből csak az következik, hogy a' füstölt húst és kolbászt jól meg kell mosni, minekelőtte az ember vele éljen.

Torregiano Olasz képfaragó azt a' rendelést vette Arcos Herczegtől, hogy neki Boldog Asszony képét készítsen. A' Mester elkészítette, hanem midőn a' Herczeg a' képszobrot által venni akarná, a' kialkudott bért leakará húzni, 's a' Képfaragónak sokkal kevesebbet fizetni, mint az a' jó munka által megérdemlett. Torregiano ezen annyira felboszonkodott, hogy fogván a' kalapátsot munkáját összezúzta. De a' hatalmas Herczeg ezen tettéért bosszút állott, és ötet fogságba tette, mellyben 1522-dik esztendőben meg is halt.

M e s e.

Ki látott olly Mestert, ki nem kemény fából Tsinálna koporsót: hanem fonál szálból? Boldog! Mert, midőn így magát bele zárja, Ötet nem sokára új 's szebb élet várja.

J e g y z e t. Az 6-dik számbeli Rejtet szó: Vár, Kár, Pár, Szár, Nyár, Zár.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(8.)

Ének a' Borostyánfára.

Téged, ifjú borostyán fa,
 Szentellek fel hívemnek;
 Vedd kedvessen, rád metszem ma
 Édes nevét kintsemnek.
 Ezen névvel neveddjél,
 Mint szerelmem erősödjél,
 Ezért téged is szeretni
 Foglak, gyakran megkeresni.
 E' névért kegyes lessz az ég
 Hozzád 's fel fog nevelni;
 Száz esztendő múlva is még,
 Mint most, úgy fogsz zöldelni.
 A' menykövek el kerülnek,
 E' névtől mind megrémülnek,
 Kik bántani akarnának,
 Vagy e' nélkül levágnának.
 Az ki alattad fog járni
 Szerelemre gerjede, z
 Ki e' nevet fogja látni,
 Lyánkájáról emlékez

A' melly ifjú szerentsétlen
Szeret, alattad végetlen
Panaszit ha számlálhatja,
Enyhülését találhatja.

A' mezei Istenségek
Majd alattad tánczolnak,
Erdők, berkek, 's fás vidékek
Királynoknak vallanak.
De kérlek jusson eszedbe,
Hogy árnyékod ne földjön be
Senkit, ki még nem szeretett,
Vagy hamis álhatatlan lett.

Gyenge Zefir lengedezve
Szüntelen fog kerülni,
Tetődöt el mellékezve
Ölyv nem fogja megülni;
Tsak Gerliczék menedéke
Lészen ágaid környéke,
Kik napról napra hívebbek
Lesznek ott, 's szerelmessebbek.

Az első érzésnek hathatósága.

A' rendszerint való iskolai nevelés sok isméretekkel gazdagítja az ifjúnak elméjét, sok szép érzésekre gerjeszti. De vannak az életnek olyan szempillantásai, mellyek bennünket véletlenül némelly előbb ismértelen tárgyakkal öszve hoznak, és mind elménket, mind érzésünket el ragadják, és pedig olly hathatósággal, hogy következő esztendeink-

nek egész folyamatjára; gondolkozásainknak legkedvesebb tünetéseire, és érzéseinknek meggyőzhetetlen hajlandóságaira, mintegy állandó rúgást, ösztönt, és igazítást vetnek.

Illy példát beszéll magáról K o c z e b u e, és előadja hogy az ő elméleti kitsinosodására, és a' theátrum megkedvellésére, 's ennél fogva a' Drámák költésére vissza tartóztathatatlan indulatot benne a' következő történet gerjesztett; u. m. Abbt nevű Alakos a' maga bujdosó Társaságával Vajmárba érkeze. A' játék előadása kihirdettetvén, végnélkül vágyódtam, úgymond, látni, és mintegy szent borzadozással léptem be a' néző helybe. A' sok égő gyertya, az egybe gyűlt sokaság, a' fegyveres Strá'sák, a' függő Kárpitnak titkos értelmű képei figyelmetességemet egészen megfeszítették. K l o p s t o c k munkája szerint „Á d á m n a k H a l á l a” adatott elő. Midőn a' Kárpit feltekertetett, még inkább bámultam a' Játékszínt; szemem, füleim, mind oda voltak szegezve; minden szót, minden fordulást figyelmetesen hallottam, 's szemlélttem. Az előadás mind inkább inkább nevelte fel gerjedésemet, úgy hogy a' játék után, a' sok eddig ismeretlen látás és hallás által, mintegy el kábúlva tértem haza. Kérdezének: miként tetszett? De ezen kérdés előttem kitsinynek látszott, mindent akartam mondani, 's majd se kezdeni, se végezni nem tudtam. Egyedül azt érzettem, hogy ilyen tüneménynek gyakor látása engem legboldogabbá tene. Az volt tehát a' legnagyobb óhajtasom,

hogy azt naponként szemlélhessem: egyedül
 abban reménylettem életemnek legboldogabb
 érzését, 's midőn másokat olly hidegen hal-
 lék szólnani a' theátrumról, 's egyéb dolgaik-
 hoz látni, hámúltam az ő érzéketlenségeiket.
 — Ezen el ragadtatásom szüntelen ösztönö-
 zött, hogy mindent tudni vágyódnék a' mi a'
 theátrumot illetné. Ugyan azért leírhatatlan
 volt örömem, midőn Amalia Herczegné
 nem sokára állandó Játékszínt és Társaságot
 állított. Seyler, Brandes, Böck, és a' halha-
 tatlan Eckhoff jöttek házi népeikkel Vajmár-
 ba. Én a' leghevesb indulattal jártam az elő-
 adásokra, és merem mondani, hogy kitsinyek,
 nagyok között, én voltam a' legfigyelmete-
 sebb, és ezen figyelmetességemnek tulajdo-
 níthatom, hogy azon idő alatt, leggondo-
 sabb szorgalommal igyekeztem elmémet, és
 szívemet kiképezni. A' szép gondolatokat fel-
 fogtam, a' nemes érzéseket kétszeresen ger-
 jendezve, magamban megújítottam, és ama'
 mennyei Eckhoff játéka minden szépet és jót,
 velem olly elevenen éreztetett, hogy az álta-
 la kimondott elmésségek, az általa kijelentett
 nemes érzések, el törülhetetlenül megmarad-
 nának elmémben, és szívemben: mellyeket
 bizonyára az ő játéka nélkül soha illy eleve-
 nen fel nem fogtam volna. — Köz szerentsét-
 lenségre a' Vajmári Kastély megégett, és ve-
 le együtt a' theátrum is, így az én örömem-
 nek tárgya hamuvá lett, 's midőn a' Társaság
 el botsáttatván Gothába ment, én érette sok
 könyhullatásokat ejtettem.

A' Bajoroknak nemzeti ünnepjök.

A' Bajoroknak országszerte való öröm ünnepjök a' Templom napja, melly természetesen nem mindenütt egy nap esik, de rendszerént mindenütt egyformán ünnepeltetik. A' templom napját megelőző nap estve t. i. fehér és vörös materiából készült lobogót ütnek ki a' toronyból, 's azt nyolcz napig haggyák ottan. Az atyafiak ezen napon szorgalmasan meglátogatják egymást, ha szinte öt mérföldnyire kellene is menniök; a' közelebb lakók gyalog, a' távulabbiaik pedig szekereken. Reggel kolbásszal, marhahússal, sörrel pálinkával vendégeltetnek, onnan templomba mennek, hol, mintegy 3 óráig tartván az ajtatosság, ismét házokhoz mennek, hol már a' rakott asztal várja a' vendégeket. Az ebédnél addig ülnek még vetsernyére nem kondúl a' harang; azon is végezvén ajtatosságokat, kezdődik a' mu'sika, 's táncz, melly közben a' legények magok fütyölnek, danolnak magoknak, 's a' ki tánczosnéját szereti, azt hirtelen felkapván a' levegőbe emeli, majd letévén, sorban tovább tánczol. — A' kik nem tánczolnak azok tekézéssel, czélba lövéssel, kártyázással töltik kedvöket. Vége hossza nints ilyen alkalmatossággal a' kötélen ugrállóknak, báb tánczoltatóknak 's egyéb alakosoknak. Magok a' lakosok is több különösségekkel mulatják egymást, illyen p. o. hogy ketten vonnak fel egy nadrágot, 's úgy futnak pályát; némellyek övedzőig 'sákba búva fut-

nak, mások tányért vesznek a' fejökre, mely-
re szeletelt répát vagy más illyest tesznek,
és úgy futnak, 's abból csak egy szeletet sem
szabad futás közben leejteni.

Statistikai Jegyzések.

a' Burkus Universitásokról.

Burkus Országban a' Királyi Universi-
tásokban, a' múlt 1823-dik esztendőben ta-
nultak : 4323 ifjú emberek. Ezen számból
Berlinre jut 1254; Bonn-ra 526; Boroszlóra
710; Grajfsz-Waldra 127; Hálára 1119; Kö-
nigszbergre 303, és Münsterre 284. — Ezen
Tanulók között honniak voltak 3477; Kül-
földiek 846. — A' Külföldiek közül Berlinben
tanultak 336; Bonnban 59; Boroszlóban 52;
Grajfsz-Waldban 15; Hálában 263; Königsz-
bergben 30; Münsterben 91. — Ezen tanú-
ló ifjú emberek közül a' tudományokra nézve
tanultak : Theológiát 1767; Törvényt 1216;
— Orvosi Tudományt 680; Filozofiát és Fi-
lologiát 505; Kamarális tudományokat, Ter-
mészeti Históriát, és Mathezist 155. — A'
Theologusok közül tanultak Berlinben 274;
Bonnban 150; Boroszlóban 287; Grajfsz-
Waldban 56; Hálában 702; Königszbergben
102; Münsterben 196. — A' Juristák közül
Berlinben 410; Bonnban 170; Boroszlóban
230; Grajfsz-Waldban 46; Hálában 243; Kö-
nigszbergben 117. — Az Orvosi Tudomáyo-

kat Berlinben 384 ; Bonnban 117 ; Boroszlóban 47 ; Grajfsz-Waldban 17 ; Hálában 88 ; Königszberghen 27. — Filozofiát és Filológiát Berlinben 151 ; Bonnban 50 ; Boroszlóban 138 ; Grajfsz-Waldban 3 ; Hálában 43 ; Königszberghen 57 ; Münszterben 54. — A' Kamerális Tudományokat, Természeti Historiát és Mathesist : Berlinben 35 ; Bonnban 30 ; Boroszlóban 8 ; Grajfsz-Waldban 5 ; Hálában 43 ; Münszterben 34.

Owen Sír Verse.

Az elmés rövid verseknek, mellyeket Epigrammáknak neveznek, igen híres Szerzője volt Owen Anglus. Verseit deák nyelven készítette, mellyek most is a' Tudósok előtt nagy bötsben tartatnak. Meghalt 1622-dikben, és Sírkövére ezen Verseket írták :

Parva tibi statua est, quia parva statura, supellex

Parva, volat parvus magna per ora liber.

Sed non parvus honos, non parva est gloria;
qvippe

Ingenio haud quidquam est majus in orbe tuo.

Parva domus texit, templum sed grande; poetae

Tum vere vitam, cum moriuntur, agunt.

A p r ó s á g o k.

Némelly mesterséges Kertészek a' magnetismust most már a' növényekre is kez-

dik alkalmaztatni, és azt tapasztalják, hogy a' plánták, ha egészségesek szaporábban nőnek, ha pedig betegesek, felépülnek, és végig tenyésznek. — Hogy az elektrumi folyam éleszti a' plántákat az már régen közönségesen tudva vagyon. Ugyan azért az égi háborúk után minden gazda termékenységet vár.

Galwaiban egy nagy köre találtak, melyre ezen szók valának vésve: „Emelj fel, és akkor többet mondok”. A' parasztok nagy erőlködéssel 's reménységgel ki emelék helyéből a' nagy követ. De az alatta lévő üregben semmit sem találtak, hanem a' könek alsó színén ezen írást: „Tégy vissza a' mint voltam”.

M e s e.

Ha árúlnák patikában,
Vagy találnák a' vásárban,
Minden pénzes birná azt:
De hintik az iskolában,
Tartják kis 's nagy könyves tárban,
Maga szerzi kiki azt.

J e g y z e t. A' 7-dik számbeli Mese:
Hernyó, Selyembogár.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(9.)

Bibliai Jegyzések.

Maros-Vásárhelyről egyik Erdemes Olvasónk közli: Itt a' Károlyi Gáspár fordítása szerént, három egész esztendeig minden nap 8—9 órai munka után, úgy találtatott, hogy vagyon az egész Bibliában:

Vers 31173.

Szó- 773692.

Betű 3.560,480.

A' Jehova szó vagyon benne 6855-ször

Ezen öszve kötő szótska: és 46227-szer

Éppen a' közepén a' Bibliának vagyon a' CI-ik Zsoltár' 8-ik Verse.

Vakmerő Károly.

Ez Burgonyi Herczeg volt. Attya a' jó Fülöp, annya Portugalliai Izabella. Ő 1433-ikban Dizsonban született, és Fülöpnek halála után 1467-ikben vette által a' Fejedelemséget. XI-ik Lajos Franczia Királynak megkérlelhetetlen

ellensége volt; azért ellene új háborút készített. A' Király bátorságosabbnak tartván a' Politikát a' tsatáknál, vele alkudozni igyekezett, és Balue Kardinálnak tanátsa szerént reá állott, hogy ezen Fejedelemmel össze jöjjön. De alattomban a' Királynak küldöttei azon voltak, hogy a' Liezsieket Károly ellen fellázítsák.

A' Király vele öszve jött Peronnban tsak egynéhány Uraktól késértetve. De alig érkezett oda; midőn megjött a' Liezsiek fellázadásának híre is. Károly erre dühösen felharagudott, és, mivel a' Király az ő kezében volt; elejénten erőszakos szándékokat forralt magában: de utóbb böltsebb tanátsoknak engedvén letsendesedett De Lajost olly eggyezésre vette, mellynél fogva ez tartozzék fegyveres erővel őtet segíteni a' Liezsiek ellen. Liezs meghódíttatott, és Károly felgyújtatta.

Guienne Herczegnek (Duc) halála után Károly volt legnagyobb eszköz, hogy XI. Lajos méltatlan gyanúba veteték, 's ugyan azért az ő változó akarátja, a' Király eránt való gyűlölsége, az ő költsönös bizodalmatlanságok, a' Peronni Eggyességet hamar megbontotta. A' háborút dühössen el kezdé, 's Bovét erőssen vívá; de itt megverettetett. Még az asszonyok is bajnoki bátorsággal tsatáztak a' katonák között, és nagyon segítették a' győzödelmet, 's az ellenségnek vissza veretését. A' nagy veszteség sem tsendesítette le indulatjait, az ő felfúvalkodása határtalan volt;

arra vetemedett tehát , hogy a' Helvetákat megtámadná. Ezek kérelemmel és okoskodással igyekeztek dühösségét letsillapítani , 's magokat annyira megalázták , hogy Követeik által neki jelentenék , hogy az ő hadi seregében egy Lovagnak sarkantyúja többet ér mind azoknál , a' miket Helvecziában találhatna. De nem engedvén a' szép szónak , ellenők ment , és a' Helveták bizonyos hegy nyílásban ötöt megverték , és minden butyorát el fogták. — Ezen hegyi népség olly gyáva és tudatlan volt , hogy Rárolynak ezüst asztali edényeit nem tudnák betsülni , 's azokat úgy adogatnák el , mint czipő edényeket ; sőt az ő drága köveit , gyémántjait , mellyek most 500 ezer forintot is megérnének , egy forinton árútták 's ezen áron kézről kézre adogatták.

Ezen ütközet Granszonnál történt , de ez sem tette okosabbá : sőt még inkább nevelte dühösségét , 's így a' háborút folytatván , Moratnál másodszor is megverettetett. Következő esztendőben pedig Nanszi , bástyái előtt verettetett meg , a' holtsak ugyan el is vészett. Mert katonái futamodásnak eredvén , ő közökbe keveredett , és lovával együtt nagy árokba dült , a' hol dárdával által szúratott , életének 44-dik esztendejében 1477. Jan. 5-dikén.

Nagy márvány Tetemnek által szállítása.

Most Párisban , a' Hirály piaczon , XIII. Lajosnak képszobrát akarják felállítani.

Ehhez Karrarából hoztak fehér márványt, minthogy Európában minden emlék jelekhez innen szokták a' márványt venni. Ezen egy darab márvány - tetem magasságára nézve 13 láb, 6 hüvelk, szélességére 13 láb, és vastagsága 6 láb. Cubic mértékben tészen 567 lábat, és 374 ezered részt. Ezen márvány test már Lionba megérkezett, 's nagyságára nézve közönséges álmélkodást gerjesztett, mivel ott hozzá hasonlót soha sem láttak; De talán magokból a' Karrarai kőbányákból sem törtek még hasonló nagyságú testet. Ezen márvány tetemnek által szállíttására különös hajó készíttetett Zsivorban, és a' czéllýára nézve Márvány - hordónak neveztetett. Ezen hajó 40 hüvelknyire lemegy a' vízben; de a' mit a' Rhon vízében lehetett várni, azt a' Szaon és Széjn folyókban, sőt a' tsatornákon is, mellyeken Parisig mennie kellene, nem lehet reményleni. Arról gondoskodtak tehát, hogy a' tsekély vizeken is miképp' szállíttásák által. E' végből 40 üres hordót készíttetek, mellyeket köteleknél fogva a' Márvány - hordóhoz lehessen foglalni. A' hol tehát tsekély víztől tarthatnának, ezen hordókat a' márványos hajóhoz akasztják kétfelől, úgy hogy ezen hordók a' hajó alatt menő kötelekkel legyenek öszve foglalva, és a' hajót szinte úgy felemeljék, mint az úszni kívánó gyermeket a' hójagok. A' hol pedig még ezen 40 Hordók sem emelnék elégségesen fel, a' márvány hajónak nagyobb felemelésére két üres keskeny, és hosszú hajókat készíttetek: mel-

lyeket szálfákkal kötnek öszve, 's azokat a' márvány hajók alá eresztik. Hogy pedig ezen üres hajók annál bizonyosabban a' vízbe merüljenek, valamelly kevés vizet is eresztenek beléjük, midőn a' nagy hajó alá alkalmaztatják, az után pedig ezen hajókból a' vizet kimerik. Ezen hajók által a' Márvány-hordó hajót két lábnyival fellebb veszik a' víz színe felé, és úgy a' tsekélyebb vizeken is által menni segítettik: a' hol pedig vagy a' folyó vizeknek ágya keskeny volna, vagy a' tsatornák nem volnának elég szélesek, ott úgy szándékoznak, hogy a' hordókat, vagy ezen üres hajókat, a' márvánnyal terhelt hajó órrához, és farához alkalmaztassák. Ezen készülékekkel reménylik, hogy ama' nagy márvány tetemet 40 nap alatt szerentsésen Párisba szállítják. (Kérdés lehetne: hogy az ilyen nagy költségek kikerülésére nem lett volna-e jobb a' Képfaragó Mestereket Harrarába küldeni, és az el rendelt Képszobrot ottan tellyesen el készíttetve gondosan által szállítani? melly bizonyosan fele terhet nem okozna).

Hajókázható tsatornák.

A' tsatornáknak hasznát régen megismerte a' Világ, ugyan azért már a' régi Nemzetek is igyekeztek a' kereskedésbeli közösülésekre tsatornákat állítani. Így a' Görögök Böotiában nagy tsatornákat ástak; de a' legnagyobb és leghíresebb tsatorna a' régiség-

ben az volt, melly a' Nil vizét a' Peluziumi öböltől a' vörös tengerrel öszve kaptsolta. Ezt Nekho kezdette, Darius folytatta; de félvén, ne hogy a' vörös tenger, melly magossabban fekszik, Egyiptomot el öntse, munkáját félbe szakasztotta. II. Ptolomeus újra hozzá kezdett, és végbe is vitte, 's az el öntésnek veszedelmét egy nagy rekesszel, vagy zsiléppel meggátolta. Midőn Bonaparte Egyiptomot meghódíttaná, ezen régi tsatornát hadi serege által akarta megújíttatni, és Monge Inzsennért, ki ezen munkának végbe vitethetését ki-mutatta, Peluziumi Grófnak nevezte.

A' Rhinai Nagy Birodalom mindenféle tsatornák által vagyón keresztül vágatva. Ezek között a' Tsászári tsatorna, olly nagy és mesterséges, hogy tsudának tartatik. Ez éjszakeről délig megy Kantontól Pekinen keresztül a' Birodalom végéig. Ezen, a' mint mondják, 30,000 ember 43 esztendeig dolgozott, és 908-dik esztendőben végeztetett el. A' Tartományokban még olly mesterséggel vannak a' tsatornák, hogy a' vontató út is márvány táblákkal vagyón kirakva.

Az Orosz Birodalomban a' Balti Tenger a' Kaspiumi tengerrel tsatornával van öszve kötve, és így Sz. Péter várából Moszkvába, 's innen egész Persiáig lehet tsatornán menni; sőt a' Rhinai határokig, és Asztrakánig. Ezen tsatornák legmesszebb földre terjednek, mert a' Rhinai határokig 4472 mérföldnyire, Asztrakánig 1454 mérföldnyire terjednek.

Svéczia, és Dánia nagy tsatornákkal birnak. A' Holstajni tsatorna a' Balti tengert öszve kaptsolja az Éjszaki tengerrel.

Hollandia népesedését, kereskedését, gazdagságát a' sok tsatornáknak köszöni. — Hollandia után Anglia legjobb móddal intézte tsatornáit, mert nem tsak folyó vizeit hajókázhatókká tette, hanem igen mesterséges tsatornákat is állított rövid idő alatt; minekutánna Bridgewater Herczeg egy köszén bányás hegynek alljából egészen Merzei folyó vizig húzott tsatornát egy felől, másfelől pedig egész Manchesterig. Most már több vagy 200 tsatornánál, mellyeknek hossza öszveséggel 3500 mérföldnyire terjed.

Franczia Országának leghíresebb tsatornája a' Langedoki tsatorna, melly délinek is neveztetik. — Ezt 1660-dikban kezdték, és 1681-dikben végezték, hosszasága 64 Franczia mérföldnyi. Mesterségesebb része a' Sz. Feroli Medencze; melly 595 hold földet foglal el. Nem külömbben híresek a' Briarei és Orleani tsatornák. Az utóbbi öszve foglalja Loar vizét Szejne vizével; valamint a' Sarolei Szaon, vagy Ron vizét Loárral. Több más tsatornák is vannak keleti, déli, sőt az éjszaki részeken is. Most Franczia országban Anglia példája szerént azt vették fel, hogy a' tsatornák készittetését Társaságoknak engedik által.

A' tsatornáknak különös haszna abból tetszik ki, hogy: ha egy ló a' hátán $\frac{1}{10}$ -ed részt el visz, és kotsin $\frac{10}{10}$ -ed részt; hajón

el húz 20 annyi, következésképpen minden mázsa helyett, mellyet kotsin húzna, húzhat hajón 20 mázsát. Melly nagy könnyebbség annak a' következése, hogy a' tsatornákban tsendes a' víz. — Franciaországban rendszerént úgy számlálják, hogy a' száraz földi kotsiásnak tsak $\frac{1}{5}$ -öd részébe kerül a' tsatornán való hordatás.

Új Találmány.

Dürand, Párisban olly kézi Malmot talált fel, mellyen egy férfi 24 óra alatt 5 mázsa gabonát leörölhet. Lehet rajta mind finomabb, mind gorombáb lisztet: sőt darát is tsinálni. Egynek az ára 180 Frank, vagy a' mi pénzünk szerént mintegy 90 forint Pengő pénzben.

M e s e.

Hinnéd-é? sok szerből támad,
Majd tejes lévvé válik,
Utóbb pirost vesz magára,
Benne az élet lakik.
Nem készítik mesterséggel:
Benned is vagyon bövséggel.

Jegyzet. A' 8-dik számbeli Mese:
Tudomány.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(10.)

Klopstock' százados Ünnepe.

A' Német nemzet, mellynek sem Westminster Apátursága, sem Páriszal vetélkedhető fő Várossa nintsen, a' maga nagy buzgósága, szorgalmatossága és tehetségeinek sokféle kifejtése által minden Európai nemzeteket meghalad; de kiváltképpen álmélkodásra méltó azon buzgósága, mellyben nagy elméjü és tehetségü férfiai bötsülni szokta, és más Nemzeteknek is példát ad, hogy a' Hazafiak érdemeit ha meg nem jutalmazhatják, legalább tiszteljék meg. Illy nemes példa, mellyet e' folyó esztendőnek Julius 1-ső napjaiban mutatott a' Németség, midön Qvedlinburghban Klopstocknak szülő földén, az ő születésének százados Ünnepe napját megülötte. Ő itten 1724-ben Julius 2-dikán született, és noha Hamburg mellett Ottensenben a' temető hársfái alatt fekszik, ötet még is szülő földje, mint tulajdon díszét 's ditsőségét tiszteli. Mert noha a' Német földnek több

városai is ditsekedhetnek Klopstocknak ott lakásával, de Quedlinburg az, hol ezen nagy Költőnek bñltsőjét Hellenisz, Theutonisz és Sinait környékezte; és ezen hármas lelkesítés ötet Hazájának és a' Világnak bñmülésára felkészítette. Már Herder kimondá, hogy Klopstocknak Messziádja, Luthernek Biblia fordította mellett, legelső Classicus munka. Ő volt első ki hexameterekben, és lantos mértékekben tudta a' Német nyelvet megkedveltetni, és ezen jeles példa adásával minden reménységet meghaladó felemelkedésre segíteni: mert munkájában lélek, erő, és érzés uralkodott. Erre nézve, mint nemzeti vezérsillagot, ezer meg ezer hangzó szavak magasztalták ugyan ötet eddig is mindenütt a' hol a' Német nyelv hangzik. A' fő iskolák, 's első Tudósok az ő nevének meghódultak. De az ő tiszteletének bizonyos hazát kelle szerezni, és ezt legméltóbban szülő földje érdemlette. Ehhez képest, az ő emlék alkotmányának készítésében munkálkodó eggyesület az egész Német hazát tudósította a' tartandó ünnepről, és minden jelesebb Ének és Hang-Mestereket meghívott az Ünnepek díszesítésére. Meg is jelentenek nem csak ezek, hanem több ezerek 20 mérföldnyi kerületből az ünneplésnek vagy díszesítésére vagy látására. A' czélba vett szándéknak méltóságos végbe vitelére a' várbeli Templom engedett által, és a' Mu'sika Karnak Fő igazgatása Wéber Urra, Szász Királyi Muzsika Kar Igazgatójára bízattatott, a' ki mint nemes

érzésű férfiú, 's megkülömböztetett tehetségű Hang-Mester, gyengébb egészségét nem tekintvén, a' Nemzet ditsőségére, nem tsak felvállalta ezen Tisztet, hanem magával még a' Királyi Korból két első Muzsikusokat, Funk Kisasszony Opera Énekesnét, és Fürstenau Flautást magával el vitte. Mindenestől öszve gyűltek 140 Muzsikusok, és 156 Énekesek és Énekesnék. Braunschweighból, Magdeburgból, Hildesheimből, Wallenstädtből, Sondershausenből, Halberstadtból, Dessauból, Köthenből, Zölléből, Wenigerodéből, Kasselből, és magából Qvedlinburgból, hol a' Hang-mesterség különös tiszteletben vagyon. Tsak az első Violinra 12 Mesterek voltak osztva, kik között Müller, Brauschweigi Concert Mester, Treibe Wallenstädtből, és Rose Qvedlinburgi Muzsika Igazgató volt. Az aligazgatást vitték Bischof Hildesheimből, és Wappsman Braunschweighból: de mindenütt kiváltképpen lelkesítette Wéber, mintha elektrumi tüzet szórt volna. A' születés napját előző estve elő adatott egy jeles Synphonia Beethoventől, Mozartnak Hymnusa; és Fürstenau egy Concertet adott a' Flaután. Az éneklések közül Webernek Hitvесе által Athaliából készített Darabot igen jelesen elő adta Funk Kisasszony, valamint magától Wébertől készített örvendező Megnyitás, és Rose Muzsika Igazgató által igen elméssen szerzett, és Pechmann által elő éneklett Költemény. Ezeket bérekesztette a' harmoniás örvendező felkiáltás. Estve későn különösen a'

Qvedlinburgban szálláson lévő vasas Regimentnek Trombitássai is éjjeli tiszteletet tettek. — Az Ünnepen reggel 9 órakor kezdődött a' több ezer jelenlévőket fellelkesítő tisztelet adás azon Soltár el éneklésével: „A' föld körül járnak holdak”. Azután Klopstocknak Miatyánkja, melyet Nauman halhatatlannul muzsikára tett. Továbbá következett Schneider Fridrichnek Cantateje, és Klopstock Messiássának 3-dik Része Händeltől készített muzsika szerént. Így hódult a' Hangmesterség a' Német legnagyobb Epicusnak és Lyricusnak, minden jelenlévők megindítására, és mintegy halhatatlanság érzésétől gerjesztett borzadással. — Még harmad nap is a' Játékszínben, ugyan Wébernek Igazgatása alatt az első Mu'sikusok és Énekesek jeles darabokat adtak elő, és egész el ragadtatásig gyönyörködtették a' jelenlévőket, kik még Hamburghból, Berlinből, Hannoverából, Göttingából is számosan voltak. A' városi Elöljárók már előre gondoskodtak az illendő szállásokról, és minden Muzsikusok és Énekesek, a' Királynak rendeléséből, a' Várban egyetemben megvendégeltettek. — Különös volt ezen ünneplésben, hogy az ünnep előtt való estve azon ház a' Vár piacznán, melyben Klopstock született, illendően fel volt készítve, kivilágosítatva, 's előtte a' helybeli Muzsikusok szép muzsikát tettek. — Az ünnepnek emlékezetét felfogja tartani azon emlék-pénz, melly Berlinben a' Királyi vasöntő műhelyben készítettett, egyik oldalán

ezen Irást viselvén : „Klopstocks Seculär Feuer in Quedlinburg am 2-ten Julius MDCCCXXIV”; másik oldalán pedig: Apollo lantját borostyán koszorúval környékezve mutatva. Ezen emlék pénz kék pántlikán függve volt az Ünnepe napon a' Muzsika Karnak minden Tagjai mellyén.

A' Szandvichi Királyné Temetése.

Ezen Királyné Julius 10-dikén Londonban a' Katholikusok Szent Márton Templomában tétetett le mind addig míg majd haza vitettethetik; mert mind a' Király, mind a' Királyné már ez előtt egynehány esztendővel a' Keresztény Hitre tértek. Már halála órája közelgetvén, a' Király töle bútsút vett, 's a' haldokló érzékenyen jelenté, hogy látja elválásának utolsó szempillantását, de megnyugszik az Istennek akaratján: 's midőn a' Királynak jelentenék az ő valóságos meghalását, egy ideig mélyen el merülve gondolkodott, 's nagyon megindúlva látszott lenni. Utóbb az égre emelé szemeit, 's azt mondá: „Ő a' mennyekbe ment”! — Későbbén így szólla: „Azt tudom, hogy a' mit az ember tehetett, mind megtettük az ő gyógyíttására”. — A' Királyné halála után parádés magas ágyra tétetett, körülötte virágos edények voltak rakva, és a' palotának padlata rósa levelekkel vólt behintve. A' koporsóról függöttek a' hadi palástok, mellyek külömbféle

színű tollakból állának. Az ő Koronája díszesen öszve illett sárga tollakból volt készíve. Ugyan ez tétetett a' Koporsójára is, 's ennek lábánál függött egy réztábla mellyen a' tsendes Tenger szigeteiben kelendő nyelven a' következő írás látszott:

TAMEHAMALOU ELI

No na aina o awahi

Make I. Pelekani

21 makaiki toitou

London 8. Kemahoe o ke maikaiki 1824.

Az az: Tamehamalon, Szanvich szigetek Királynéja meghalt Londonban Julius 8-dikán 1824, életének 22-dik esztendejében. — A' halotti kíséret Osborn háztól indult meg. Számos fő Személyeknek kísérete, katonaság tisztelkedése, és Udvari embereinek gyászolása díszesítette a' kíséretet. A' halottas kotsiba hat lovak voltak fogva, 's így egész méltósággal vitetett a' fellyebb említett Templomba. A' Király, noha maga is beteg volt, még is saját kezével írta meg Kríma-Kao Első Ministerének a' Királyné halálát.

Különös történet volt hogy éppen akkor temették Lord Byron-t is, és valamelly szép Rhinai asszonyt, kit You-Foung-Qveon-nak neveznek; a' ki fő Rangú és gazdag asszony volt, 's még tsak egynehány hetektől fogva lakott Angliában. Ez első, és eggyetlen asszony volt a' maga rangjából a' ki Rhinából Európába jött. Költözködésének okát nem tudhatni, de vele volt az ő férje és bátya

is. Ez nem volt több 20 esztendősnél. Arczonásai tatár formák voltak ugyan, de még is elég szépnek tartattatott. Igen szerette a' czifrálkodást, mellyből nyilván kitetszett az ő gazdagsága. Ez Európai módikat tellyességgel nem akarta követni, és az ő idejét legkedvesebben mulatta az olvasással. Erre voltak neki tulajdon rabszolgái, kik a' napnak nagyobb részén, előtte híres Rhinai Írókat olvastak. Mindazáltal ha kiment a' háztól, igen szerette magát szépnek láttatni, 's mind ruházatjában, mind kiváltképpen hosszú, és vörösre festett körmeivel látszott magát fitogatni; de kiváltképpen az ő igen kitsiny lábával.

A' Török Strázsák.

A' Töröknél békesség idején nem igen terhes a' katona szolgálat, mellyet a' Jantsárok viselnek. Egész Konstantinápolyban sem talál az ember olly katona állást, mellyen valaki állandóan őrt állana, 's ott ötöt valamelly másik váltaná fel. A' vigyázatot rendszerént szögelet háznál tartja az arra rendelt személy; távolabb helyeken pedig egyes Jantsárok ülnek 's az ottan el menőknek kávé 's egyéb apróságokat árúlnak, hogy így valami keresetök legyen. Ha lárma támad, ezen Jantsárok mindjárt ott termenek, de nem fegyverrel, hanem csak bottal. Midőn a' Szultán a' Moséba lovagol, kétfelől rendbe állanak ugyan a' Jantsárok, de akkor is fegyver nélkül.

A p r ó s á g o k.

Rotterdamban egy öreg Asszony örömet bement volna már régen az Ispótylyba, de nem volt tehetsége, hogy magát beválthassa. Egyszer tsukát vett, mellynek a' gyomrában Galba Római Tsászárnak arany pénzét találta. Ezen ritka pénz ötet arra segítette, hogy ezt drágán el adván, tsak ugyan az Ispótylyba bejuthata.

A' Hottentótáknál minden háborúban megölt ellenségért egy egy metszést kap, ditsőség jeléül, a' bajnok a' czombja fölött.

Párisban bizonyos Jullien nevezetű, olyan bortisztító port talált fel, mellyért Médállyal jutalmaztatott meg, 's minden borral bánók haszonnal élnek vele.

Az Oroszoknál, jelesen Moszkvában, fából egészen kifaragott kész házakat árúlnak a' vásárokon.

M e s é s k é r d é s e i.

- 1) Minő ember, a' ki hivatalból soha Asszonyt nem nevez?
- 2) Hány út megy Budáról Bétsbe?
- 3) Mit tsinál az ember, midőn az ágyból felkel?

J e g y z e t. A' 9-dik számbeli Mese:
Vér.

Szép Literatura.

Mostanában a' Szép Literatura mezején megjelent:

„Új Szellem, vagy Új magyarok' útja Helikonra. — M. és N. Szegeden. Nyomtat. Grün Orbán' betűivel. 1824.”

Ez, dramatizált Szatira. Személyek: Kolomposi, Kortyándly, Schelmeckzi, Bugaczi, Bojszi, Kabak, Sörkési, Jülie, Okos Lőrincz, Gondos István. (Gyöngyösi, Révai, Csokonai árnyékaik) Latzi Kortyándly Inassa, és egy Nimlány Bakja”. — Kik legyenek ezen misztifikált személyek? azt nem keressük: de, hogy többnyire Nyelv újítónak kell lenniök, azt a' munka neve mutatja. Ugyan azt árulják el azon mondások, mellyek mindegyiknek szájába adatnak. — M. és N. Urak nagy munkával öszve szedték azon nem szerentsésen koholt, többnyire a' nyelvbeli szó származtatással ellenkező szókat, mellyek eddig az Aurorákban,

Hebékben, Szép Literaturai ajándékban, Haramiákban, Aspasiában, és Alvinában szemet fület sértettek, és a' Nemzet' tudósbb részét is bosszontották. Ezekből készítették Drámájokat, hogy az újitók azokat egyetemben látván, mint Meduza fejétől, elrettenjenek. -Hogy némellyekben az újítás dühe már annyira ment, hogy a' vakmerő ifjak nem sokára egészen új nyelvet tsinálnának, az bizonyos: de biztat a' reménység, hogy a' Nemzetnek okosabb része, az érett eszű Tudósok, a' hivatalbeli Személyek, nem fognak a' nyelv bitangolók után indulni: hanem a' szükségest a' szükségteletől megválasztván, a' nyelvet igaz analogia szerént szaporítják.—A' Görögök-nél a' tudományok' nagy kárával esett meg, az új zavaros Görög nyelvnek el terjedése.

Némelly apróbb Darabok Montenebbiből.

78.

Ben Amarra, midőn azt parantsolá, hogy fátyollal fődjék be.

Te parantsolád, hogy fátyollal fődjenek,
De ám parantsolatod' lehetetlen tellyesíteni.
Kinek homlokát hódítás és kegyelem kör-
nyékezi,

Az magát a' szemek elől többé vissza nem
vonhatja.

Ha mindjárt fátyol boríttana is , nem lehetsz
el földve ,
Mint a' nap , melly a' felhőkön is által tör.

79.

Midőn Bedr innia adna , 's neki
kedve nem volna.

Látod , hogy én senkivel kívüled nem barát-
kozom ,

És hogy egyedül szereteted téssen engem
barátoddá.

Nem az iváshoz való szeretetből kereslek ,
Te magad vagy egyedül kiben bízom , és ki-
től félek.

80.

U g y a n a' h o z .

Ki engem ittasnak gyaláz , gyalázza a' Feje-
delem körét.

E' feleletre nintsenek késszen a' gántsos-
kodók.

Kezeid itatják a' legszomjasbb felhőket.

Én köszönetedet veszem , 's nekem ez is súllyos ,

És ha felkelek neked köszönetemet mondani ,

A' Te nagy szívűségednek súllya nagyobb ,
mint sem el viselhessem.

81.

Midőn Bedr bort inna , mellyet
el hagy a.

Óh Király ! kit asztalodnál sokan környé-
keznek ,

És mind azoknak szívét birod a' nélkül, hogy
téged birhatnának;
Ha a' szöllő levét nekünk feladják,
Mink a' lemondásról lemondunk.
Szép a' nyílt szívűség, engedd megkülömb-
böztetnünk,
Ha mi a' bort, vagy a' lemondást kerüljük.

B e r t h i e r.

Ezen férfit 1796-diktól fogva, midőn Bonaparte fő Generális képpen jelent meg Olasz országban, annak egészen a' thrónusról való lemondásáig, mely 1814-dikben Aprilis 11-dikén Fontenblóban történt, szüntelen Bonaparte Generál Stabjának feje volt, és idővel Marsallá és Nöfsateli Herczeggé lett. A' Tsászárnak olly nagy kedvében látszott lenni, mintha egész bizodalmit bírna, és, a' mint maga a' Tsászár utóbb el beszéllé, Berthiert legalább is 40 miliom Frankkal öszveségesen megajándékozta. Ezen nagy kedvezésekből kiki azt gondolta, hogy Berthiernek igen nagy eszű hadi embernek kell lenni; de midőn róla egykor Gróf Las Cases Napoleonnal beszéllene, a' Tsászár megvallá, hogy Berthier nem volt ugyan talentumok nélkül, de az ő érdeme különösen az eggyes tárgyak felfogásában, és a' dolgozás serénységében állott. A' mit az által világosított fel Napoleon, hogy Berthiert minden táborozásaiban minden-

kor kotsijában magával hordozta. Őt közben a' Tsászár által nézte a' rendelések könyvét, a' helyheztetéseknek állapotját, el határozta magát, 's megtéven plánumait megparantsolá a' szükséges mozdulásokat. Ezeket Berthier sebesen leírta, és az első alkalson, vagy az első tsendes szempillantásban akár éjjel, akár nappal, a' jegyzése szerént el intézte a' parantsolatokat, azokat el küldötte, és külömbféle egyes környülállásokra, bámulásra méltó renddel, meghatározással, és sebességgel el intézte. Ez olly munka vólt, mellyre ő nem tsak mindenkor készen vala, hanem benne fáradhatatlan is vólt. „Ez vólt, úgymondá a' Tsászár, reám nézve a' legnagyobb 's legdrágább érdem; ebben ötöt reám nézve senki nem pótolhatta ki”.

Ezen kívül megbetsülhetetlen vólt az ő hajlandósága Napoleon személlyéhez, mellyet Tulonban megmutatott 1798-ban, midőn Egyiptomba hajóra kellett vala szállani. Ő Párisból éjjel nappal Póstán ment oda, hogy magát betegségével kimentse, hogy nem követheti. De ezen mentségnek okát, t. i. hogy szeretőjét el nem akará hagyni, ki nem vallotta. Mindazáltal Napoleon a' dolgot hihetőképén mégis által látta, 's neki megparantsolá, hogy ötöt kövesse. Ő tehát lemondván szívének leghatósbb indulatjáról Napoleonhoz kaptsolta magát. Mindazáltal a' haza vágyás Egyiptomban is el érte, és szolgálatjáról lemond-

ván el bocsátatását kérte. A' Vezér megengedte, hogy Francia országba vissza térhessen; el bútsúzván útnak indult, de nem sokára vissza tért, 's könyves szemekkel monda, „hogy ő magát nem akarja meggyalázni, és maga életét fő Vezérének életétől nem akarja megszakasztani, 's így újra, és pedig örökösen hadi társa maradt.

Az asszonyi ruha szabás mestersége.

Ha megfontoljuk, melly nagy költségbe kerülnek az asszonyi ruhák, és melly tisztességes foglalatosság volna akár melly asszonyságnak vagy tulajdon, vagy gyermekei ruháit készíteni, 's így igen sok pénzt megkémélni; nem lehet tagadnunk, hogy Angliában, Francia Országban, Német Országban már most nagyon szokásba vett házi készítés, méltó ajánlást érdemel. E' végre már Angliában, valamint a' férfi, úgy az asszonyi öltözetek eránt is oktató könyvek készítették: de bizonyosan könnyebb, és megfoghatóbb a' szóval, vagy mutatással adandó oktatás. Ezt nagy városban valamelly ügyes asszonyi személy nagy haszonnal folytathatná, mellynek mindazáltal a' Szülők, vagy Elöljárók szoros felvigyázása alatt kellene végbe menni, ne hogy az ilyen össze jövedelek erköltsi romlásra szolgáltatassanak alkalmatosságot. — Az ilyen mesterséges oktatásnak különös példá-

ját adja most Berlinben Rettich Bernardina, a' ki ezen Fő városban már 5 esztendő óta folytatja oktatásait, minekutánna Hamburgban 20 esztendeig szerentsésen gyakorolta volna. Itten olly számossak voltak tanítvánnyai, hogy nem győzte a' kiszabás és férczelés munkáját, és előkelő asszonyok sem tartották méltatlanuak az ő helyes oktatásában részt venni. Ezen oktatás abból áll, hogy az asszonyi külömbbféle öltözeteknek, úgymint: palástoknak, felső köntösöknek, alsóbb ruháknak, szoknyáknak, és korszetteknek formáikat tanítja papirosra rajzolni, a' hét rendre osztott asszonyi testeknek minéműsege szerint. Ezen hétféle test állásokhoz képest figyelmetessé teszi tanítványaait mind egyyikhez alkalmaztatandó ruha formának rajzolására, kiszabására, és férczelésére. Ezt pedig mind matematikai regulák, és négyszegű mérések által. Ugyan azért nem is asszonyi Szabónak, hanem asszonyi ruha mustrák rajzolójának nevezi magát, 's a' rajzoláshoz képest a' kiszabásra, és öszve férczelésre tanítja. Ezen oktatás 6 hétig tart, naponként 2 óráig, vagy néha tovább is. Az oktatásért kíván 8 Tallért, és a' mustra papirosokért 2 Tallért.

Statistikai Jegyzés.

Nagy Brittanniáról.

Nagy Brittanniában, 1821-dik esztendő lefolytában az ollyan házak száma mel-

lyekben laktak, vólt: 2,420,630; mellyekben nem laktak: 82,364; mellyeket akkor építettek 21,676, öszveséggel tehát 2,533,673 Házak. — A' mezei munkát gyakorlott Familiák száma vólt 978,656; a' kézi művesek 's kereskedésben foglalatoskodtak 1,350,239; más élet nemével 612,488. Férfi nemen lévő lakosok száma vólt: 7,254,613; az asszonyi nemen lévőké: 7,137,018; öszveséggel: 14,391,631. — Irland népessége 7 miliomra tétetik; a' más apróbb 's Nagy Britanniához tartozandó szigeteké 89,508-ra, melly szerént a' Nagy Britanniai szigetekben öszveségesen reá ment a' lakosok száma: 21,481,139-re. — 1801-től 1811-ig szaporodot 14 $\frac{1}{2}$ proCenttel; 1811-től 1821-ig pedig 18 proCentel.

Rejtett szó:

Tisztelet respublikában,
Köz név Király városában:
Szezd a' nevet kétfelé,
'S olvasd azt visszafelé,
Majd aprítgat fogakkal,
Majd egyé lessz orokkal.

Jegyzet. A' 10-dik számbeli Kérdésekre Felelet: 1) Az éjjeli Vigyázó, ki mindég így szóll: Hallod-e e' háznak Ura! 2) Egy se, hanem az útaxó megy rajta. 3) Üres helyet.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(12.)

Siskow Admirális,

mint nemzeti nyelvének terjesztője, és oltalmazója.

Valamint az Isten a' társaságon kívül gondoltatott embernek, úgy a' társaságban előnek, az Isten után a' Haza és Nemzet vonja magára mind tiszteletét, mind szeretetét. Boldog az, ki ezen magas tárgyakhoz való vonzódását olly hathatósan érzi, hogy azt nemes tettekkel is megbizonyítsa. A' Hazához és Nemzethez való indulatunkat főképpen a' nemzeti nyelvnek hasznos gyarapításával mutathatjuk meg. Illy nemes pályán futott az Orosz Íróknak egyik dísze, Siskow Admirális. Ki régi nemes eredetéhez képest hadi életre adta magát, és a' Tengeri Kadetek között nevekedett. Mint tengeri Tiszt mind vízen, mind szárazon utazásokat tett Svecziában, Dániában, Angliában, Német, Burkus, Olasz, és Török országban. Tapasztalásait szor-

galmatosan feljegyezvén, hogy azokat Hazájának jóvára fordíthassa. Horán felgerjedt benne a' nemzeti nyelven való írásnak kedve. Még Kadét korában Orosz nyelvre fordította Campe némelly munkáit, és Geszner Idilliumit. Utóbb a' theátrumra készített játékokat. De érettebb kora a' hivatálának a' nemzeti szeretettel való öszve kapcsolására indította. Így támadott „a' Tengeri Tudományról” írott munkája, melyet két részben kiadott; így „a' Tengeri Szókönyv”, melyet Angol, Francia, és Orosz nyelven ugyan két részben készített. Továbbá kiadta 2 Részben: „A' tengeri utazások' napló könyvét”. — De legnagyobb figyelmetességet gerjesztett az Orosz Tudósok között ezen munkája: „Elmélkedések a' régi és új Stilusról az Orosz nyelvben”, — melly munkában magas hazafiúi lélekkel, és ékes előadással azt vitatta, hogy a' nemzeti Eredetiséget (Originalitást) kell megtartani, nem pedig a' Francia el puhulást követni az Íróknak. Ezen munkája olly tekintetet szerzett neki, hogy 1812-ikben Státus Titoknokká neveztetnék, melly hivatalában 1812, 1813, 1814 ő készítette Orosz nyelven minden Manifestumokat, Felbuzdításokat, Ukásokat, Tsászári leveleket. Ezek mind egygyütt 1816-ikban kinyomtatattak. Ugyan ebben az esztendőben az Orosz Nyelv Akademiájának Elölülőjévé; 1820-ikban a' Birodalom Tanácsának (Senatusnak) tagjává

lett. Most a' nyilvánvaló Oktatásoknak Ministere , és az Orosz Birodalomban levő minden Vallások dolgának Fő Igazgatója. Született 1754-ikben.

Albert Úrnak Pátriárkai új gazdálkodása.

Már Újságunkban röviden emlékeztünk Albert Úrnak , Anhalt-Kötheni Tanácsosnak, új gazdálkodás módjáról. Most ennek okait, 's el rendeltetését eggyik Berlini Ujság így terjeszti elő : „Közönseges az a' panasz, hogy a' Jószág birtokosok a' Gabona árának nagy leszállása miatta a' költségeket nem győzhetik. — Angliában a' nagy jószágos Urak ezen okból kéntelenítették Arendsáiknak sokat el engedni az árendából. — Belgiumban a' Királyt az Ország közönségesen megkérte, hogy a' földművelőknek szükségén valami módon segítsen. — Franciaországban Jul. hónap 7-dikén, a' Deputátusok Gyűlésében Lezardiere Deputátus Ur így szólla: Minekelötte a' következő esztendőre megengedendő adózásnak mennyiségéről voksolnék, tartozom azon panaszt nyilván kimondani, hogy az egész Országban a' földeknek és jószágoknak birtokosi a' legszorúltabb állapotban vannak. A' gabona, és minden, a' mit a' föld terem, olly tsekély áron kel, hogy a' tulajdonos meg nem szerezheti azon költsé-

geket, mellyek a' föld műveltetésre kíván-
tatnak ; következésképpen a' szegénynek ,
a' ki egyedül keze munkájából él , nem ad-
hat keresetet , mivel azt sem tudja : hon-
nan vehesse azt a' készpénzt , melly neki a'
közönséges adónak kifizetésére szükséges
volna. — Svécziában az az ajánlás tétetett,
hogy a' földművelők valamint a' tizedet ,
úgy az Országos adót is nem pénzben , ha-
nem termésben fizessék. — Ugyan ezen mód
az , mellyet választott Albert Tanácsos ön-
nön maga jószágának , és az árendában
birtt jószágoknak munkáltatásában is. Ez
az Európai gazdálkodásban új időszakaszt
hozhat. Ő t. i. gazdasága munkáltatásának
egész költségét a' helyett , hogy eddig kész-
pénzben fizette , most termésben fizeti. Mun-
kássaival ugyan is contractust kötött , melly
szerént lehúzatván a' tséplő fizetés , a' töb-
biből a' tiszta magnak hatod részét adja a'
munkásoknak ; ha pedig rossz termés lenne,
a' meghatározott rész helyett az életre elég-
séges Deputátumot ígér. Ezen kívül ad mun-
kássainak szabad szállást , kolompérnak ,
káposztának , és répának való földet , 's a'
munkás személyek számához képest , egy ,
vagy több tehén tartást , úgy bárányt , és
félesztendő malacot. Ezen Contractus mel-
lett Lajstromban adja által mind az eszkö-
zőket , mind a' marhákat , mellyet az első
gazda tellyes számában , és haszonvehető ál-
lapotban tartozik megőrizni. Hogy pedig ,
valamint maga a' jószág birtokos , úgy a'

dolgozók is kevés pénzre szorúljanak, tehát a' mester emberekkel is különkülön Contractusokat kötnek, és azokat szinte gabonában fizetik. Így tehát a' jószág tulajdonosa, és a' dolgozó személyek között, kik neki a' gazdálkodásban segedelmére vannak, mintegy Patriarchai Társaság áll fel. A' szolgából mintegy szabad munkás lesz, a' ki a' földnek tiszta terméséből bizonyos részt vesz, 's az a' rész annyival nagyobb, mennél bővebb lesz a' termés; ennek bővését pedig a' munkásoknak szorgalmatossága, és jó művelése szerzi meg. Ennél fogva a' munkások mintegy közbirtokossá válnak, 's ez által a' haszonnak reménylése őket is ingerelvén, hűvebben és igazabban dolgoznak. E' mellett pedig egy részről bizonyosak, hogy eleségök fogyatkozni nem fog, más részről pedig nagy ösztönök vannak, hogy szerzeményökből takarosán élve, jövődjére is valamit megkimélljenek. De általjában a' Polgári Társaságra nézve, nem lesz olly nagy szükség a' pénzre, hanem az adás - vevés nagyobb részént tseréből fog állani, és ritkán fog megadni, hogy a' szegény nép végső szükségét lásson.

Koplaltatás által való gyógyítás.

Hogy a' mértékletesség egygyik legfőbb eszköze legyen az élet meghosszabbításának, közönségesen tudva lévő dolog; de hogy

a' koplalás bizonyos veszedelmes környül-
állások között eggyetlen egy mentő mód
legyen, talán nints olly közönségesen tud-
va. Erre Dr. Müller (lásd Hufelands Jour-
nal der Heilkunde B. 20. St. 1.) illy neve-
zetes példát említ: A' Brzeszczer-i töm-
lőczbe valamelly 18 esztendőös paraszt le-
gényt hoztak be 1797-ben, mivel tolvajság-
ról vádoltatott. Mintegy egy hónapig lehe-
tett már a' fogságban, midőn szembetünő-
képpen megtettség rajta a' haza vágyás,
és a' Szülői után való esenkedés. Minthogy
ezen kívánsága nem tellyesítettett, elejente
szomorúsággá, utóbb eszelősséggé vált,
melly rövid idő alatt annyira nevedett,
hogy az ifjút őrizni kellett. Én a' kör-
nyülállásokhoz képest, nem tsak a' szüksé-
ges orvosságokat, hanem a' legemberibb
bánás módot is rendeltem: — de mind hij-
jába. A' koplaltatást vettem tehát elő, 's
ez által hat hét alatt annyira vittem a' sze-
rentsétlen ifjú állapotját, hogy tökéletesen
eszére jönné, 's azóta is egészséges vóltában
megmaradna. Hat hét alatt a' legény semmit
sem kapott egyebet, mint délbe és estve
egyszer-egyszer két Unczia sovány főtt húst,
és ugyan annyi kenyeret, 's e' mellett ren-
des italára a' környülállásokhoz képest
szükséges főtt vizet (Decoctumot).

A' Szeretseny megfehéredhetik.

Amerikai Dr. Dwight Úr, Új-Angliá-
ban tett Utazásáról való tudósításában ezt

írja: Láttam Virginiában egy olly Szeretsenyt, a' ki lassan lassan megfehéredett, annélkül, hogy ezen változásnak oka a' Személy belső alkottatásában lett volna. Legelőbb a' köröm házai körül lehetett a' fehéredést észre venni, onnan terjedt el továbbá azon részeire, mellyek a' szabad levegő égnek kitéve nem voltak. Négy esztendő elforgása alatt a' Szeretsennek mellye, karjai, és ágyéka egészen megfehéredett. Ezen idő közben az ábrázatján, kezein 's lábain tsak fehér foltok látszottak, mellyek az embert igen el tsúfitották. Még fekete haja is hosszúra nevedett, megszökölt, 's lágy tapintásúvá lett. Más négy esztendő alatt az egész által változás megtörtént, még pedig úgy, hogy e' mellett az ember tökéletesen egésségess, és friss maradna. — De nem tsak ezen egy példát emliti Dr. Dwight Úr, hanem több ottan szülötteket nevez, a' kik megfehéredtek, 's olyanok lettek, mint az Európaiak. Ebből ő azt a' következtést hozza, hogy az emberek külömböző színeik nem mutatnak azoknak külömböző belső alkottatásokra. Megjegyzi p. o. azt, hogy az Izraéliták eloszolván a' föld kerekiségén, mindenütt az eredeti lakosok színére váltóztak által; legszembetűnőbbek ezek között az Indostániak. — A' Kolchisiak, a' kik Herodot idejében feketék voltak, most fehérek.

A p r ó s á g.

Valamelly Potsdái ember ostoba döllyfösségből némelly vedreket (Vase) öszve tört a' Szanszuszi kertben. A' Király, II. Fridrich', ezen felettébb felbosszonkodott, 's kemény parantsolatot adott, hogy a' tévőt akármiképp kinyomozzák. Tsak hamar reá is találtak, pörbe idézték, 's arra kárhoztatták, hogy: Az öszve tört vedreket maga tulajdon költségén — melly mindöszve is egyházból állott, 's a' büntetés tellyesítettéért el kellett volna adnia — tsináltassa meg, azon kívül egynehány esztendeig várbeli fogságra vitessék. A' Király elejbe jöven az ítélet, az alá ezt írta: „Várbeli fogságra! — nekem a' gazembernek pénze nem kell”.

Rejtett szó:

A, B. Czének a' közepe

Az én szívemet birja

Bár elől, bár hátul olvass,

Tagad az, a' ki írja.

Jegyzet. A' 11-dik számbeli Rejtett szó: Polgár, rág, lop.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(13.)

Szép Literatura.

(Theokritosz Maradványi):

Örvendeni fognak a' nemzeti nyelv gyarapodásának, kik a' Görög munkáknak kellemetességeiket isméri, hogyha azt hallani fogják, hogy egy nevezetes görög Költőnek a' mi időnkig fennmaradott szép darabjai magyar nyelven megjelentek. Ezen örvendezésben mi is részt vévén, jelentjük, hogy illy munka jött kezünkhez:

„Theokritosz Maradványi. Fordította Guzmics
„Iszidor. 1824. — Nyomtatta Streibig
„Leopold Györött. —

A' munka nagyobb 8-ad rétbén tisztán, szép betűkkel vagyon nyomtatva. Az Előszó XX. oldalra terjed, mellyben a' Fordító Úr általjában a' Fordítások hasznairól, a' fordított darabokról, (30 Idilliumok, 22 Epigrammák) a' fordításnak minémüségéről, a' görög szavak írása megtartásáról, és különösen bővebben a'

Második Félészten dő.

magyar Hang-mértékről szól. — Kedvez nyelvünk tsinosulásának a' munka; mert mind a' két részt mértékes Versekben adja. Magyarázása tiszta, és elég értelmes, úgy, hogy azt nyelvünkre nézve igaz nyereségnek tarthatjuk. Azért reményljük, hogy benne némelly nyers, és éretlen szavakon, valamint a' Hang-mértéknek kénye szerént való változtatásán az Olvasó nem fog megütközni; sem a' görög írásnak szoros követésén, melly talán azért is helyben hagyható, hogy a' görög eredetiséget nyilvánban érezteti. Külömben a' Fordításokról kijelentett ítéletét köz figyelemre méltónak tartottuk, azért ide foglaljuk. Ő minekutánna Szabó, Rajnis, Virág, Razinczy fordításaikat megemlítette volna, így szól:

„Ezen nagy férfiaknak példával erősített józan ítéletek megszégyenítheti azokat, kik a' fordításnak hasznait általlátni nem tudván, a' fordítókra megvetőleg néznek alá, 's mind csak eredeti után sóhajtnak; mintha jöhetne az emberből, a' mi soha nem volt emberben; 's mintha nem épen úgy kellene egész nemzetnek más nemzetek után mívelni magát, mint egyes embernek más mívelt emberek után. 'S hol az a' nemzet, melly akármiben is, de különösen a' tudományokban, 's szép mester-ségekben más nemzetnek példája nélkül lett naggya? — Egy mívelt nemzetnek az előtte élt, vagy vele egy időben virágzó nemzeteknek elme-míveiket nem ismernie, nem tudnia, nem szabad. Épen ebben az ismeretben áll magának a' míveltségnek nagy része, 's ebben fekszik magva a' magasb míveltségnek. Melly

nemzet e' nélkül az ismeret nélkül is műveltnek tarthatja magát, az még a' műveltségnek semmiségében áll, 's még előítéletét nem érzi, tovább lépni nem fog.

„Nem csak azért kell tehát fordítgatnunk, hogy mi is mutathassunk Homéért, Virgilt, Horátzot, Gessnert, Ossziant: ez csak gyermeki hiuság; hanem hogy nemzetünkkel a' régi 's új classzicuszokat megismertetvén, annak munkára termett fíjait hasonló claszszicizitásnak útjába igazítsuk; különösen azért, hogy azok is, kik idegen, kivált görög, 's latán classzicuszokhoz vagy nem juthatnak, vagy nem értnék, hozzájuk járulhassanak, 's belőlök ismereteket szerezzvén, értelmeket, szíveket, 's nyelveket művelhessék, gazdagíthassák.

„Ez volt czélom, mikor Theokrit fordításához fogtam, és az, hogy minekutánna van Virgiliuszunk, legyen Theokritunk is; lássuk a' különbséget; az elsőnek az utolsóból tett finom lopogatásait; hogy, ha már ismerjük a' tanítványt, ismerjük meg a' mestert is: mert csak ugyan, valamint a' görögök általjában mestereik voltak a' Rómaiaknak, úgy ebben a' tárgyban Theokrit Virgilnek mestere, valamint Georgikonában Hesziód, Aeneiszében Homér az”.

Attila a' Turini theátrumon.

Egy utazó (Weidman Úr) így ír: Reá gondoltam magamat, hogy theátrumba menjek,

mert már minden útszák szegletén azt olvas-
tam, hogy : Sali , és Gattinelli leghíresebb
Társasága (famosissima Compagnia comica Sali
e Gattinelli) az nap Attila néző játékban fogja
első fáradságát mutatni (prima fatica). Noha
az efféléket nem kedvelem , és noha tudva
volt előttem , hogy ezen bujdosó Társaság az
Olasz országi legrosszabbak közül való ; de
mégis ezen első bajlódását a' Társaságnak
látni kívántam. A' néző hely Argennes theat-
rumban vólt , melly szokás szerént Turinban
teatro Gulielmino-nak neveztetik. Az
első nevét onnan veszi , hogy Marquis d'Ar-
gennes Palotájában vagyon , a' másikat pedig
onnan , hogy a' theátrum képírásait valamelly
Gulielmi nevű Piemonti festő készítette. A'
Ház középszerű nagyságú , és a' mennyezete
allegoriás képekkel van ékesítve , mellyek
igen helyesen vannak készülve. A' néző he-
lyen kevés ember vólt. A' játék előszóval
kezdődött , mellyet a' Játéknak Héróssa mon-
dott el , kiálthatatlan erőltetett indulatosság-
gal. A' legalatsonyabb kérést nyújtván a' né-
zőkhöz , hogy tetszésöket meg ne tagadják :
egyszer'smind a' legerőssebb bizonyítást ,
hogy a' Társaság utolsó tsöpp vérig (fin all
ultima gotta di sangve) igyekezni fog a' Né-
zők kegyes kedvére magát érdemessé tenni.
Ezen alakos koldús tsak ugyan annyira vitte
a' Nézőket , hogy elég nagy tapsolással el
botsáttatott. Ezt ő nagy szerentsének tartván ,
háromszor-négyszer nyelvére keresztbe tette
kezeit , és tsaknem a földig lebökolt. Ez

MAGYAR

TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

nár undorodást gerjesztett bennem : de a' többi még hátra volt. — Nem sokára más személy jött ki, és alázatos tekintettel jelentette, hogy Signora Borelli, a' kinek kelle-ne Eda személyét viselni, véletlenül gyomor-görts fájdalmai miatt meg nem jelenhetik, hanem Signora Nicolini vette által személyét, a' ki ezt már Palermóban játszotta.

A' néző közönség erre se örömet, se ked-vetlenséget nem mutatott. El kezdődött tehát a' Játék. Oh Múzsák! boszorkodjatok, melly nyomorúlt gyáva munka kelt elő! Attila Galliába való táborozása útjában bele szeret egy Helveta leányba, kit Eda-nak neveztek, és ezt magával el viszi. Aetius ugyan ezen le-ányba bele szeretett volt, és ál-öltözetben a' Hunnusok táborába jöven, a' leányt el ra-galja 's a' t. Ez a' 3 első Felvonásokban ment végbe. Attila, az előszónak gyáva mondója, veres nadrágban, sárga tsizmában jelent meg, válláról tigris bőr függvén. Ugyan ezen öltö-zettel eggyező volt a' többiek ruházata is. Attilának 100 ezrekből álló seregeit, a' Kata-loniai mezőkön, 10 ember képzette. Signora Nicolini, 50 esztendősen asszony, tsúf ábr-ázatú: de még tsúfabban játszotta az ártat-lan Leányt. A' muzsika, 's a' játszósín éke-sítése hasonló volt az alakosok minémüségé-hez. Ha magam nem láttam volna, nem hi-hetném, hogy Olasz ország egy-ik fő Váro-sában illy hitvány Társaság merjen megje-lenni. Igaz ugyan, hogy a' Gulielmo theátrum nem az elsők közül való Turinban; mert a'

jobb játékok Carignano theatrumban, az Operák pedig a' nagy theátrumban adatnak elő: de ez a' játék a' negyedik-ötödik rangú theátrumra is rossz lett volna: pedig elég tsinos öltözetű férfiak voltak jelen, de öszve-séggel igen kevés asszonyok. (Talán Attilának sok katonáitól féltek!?)

Anhalt Herczegi Ház.

Ezen Herczegek' Törzsök attya Joachim Ernest volt, a' ki az Askaniai Gróf Familiának külömbbféle birtokait mind eggyesítette, 's így a' most virágzó Anhalt Familiának alapját megvetette. Ő meghalt 1586-ban 's maga után 3 fiút hagyott, kik közül az első János György Anhalt-Dessau Herczegséget; Christián, a' második fia, Anhalt-Bernburgi Herczegséget; August a' harmadik fia, Anhalt-Röthen Herczegséget birta. Az első, és harmadik Reformáta valláson vagyon, az Anhalt-Bernburgi pedig Evangelika valláson. A' Dessau Herczegségnek birtoka 16, a' Bernburginak 15, a' Rötheninek, 15 □ mérföldekből áll. Vannak mindazonáltal a' három ágnek külön jószágai is Burkus országban, Szileziában, és Szaxoniában, úgy, hogy Dessau alattvalóinak száma 50,200, Bernburgé 38,400; Röthené 33,500-ra megyen. De ezen számban nem foglaltatnak azon birtokok, mellyek az Uralkodó Lineához nem tartoznak. — Az Uralkodás mindenkor a' Familia öregebbikét il-

Ieti az első szülöttség rende szerént a' férfi ágon. A' Német Szövetség Gyűlésében ezen Herczegek a' 15-dik helyet foglalják el, 's az Uralkodó ezen Titulust viseli: „Anhalti, Szaxoniai, Engerni, Wesztpháli Herczeg, Askaniai Gróf, Bernburg és Zerbst örökös Ura”.

Az Udvari bolondok.

A' közép századokban, sőt egészen a' 18-dik századig, minden egyházi és világi Udvaroknál szokásban volt tréfásokat tartani, kik az Urat felvidámítsák. Azért Dr. Lamprecht, V. Károlynak Udvari Tanácsosa, azt szokta mondani: minden Fejedelemnek két bolondjának kell lenni, kik közül egyiket ő vexálja, a' másik pedig ötöt vexálja. — Ezen Udvari bolondoknak tartása utóbb rendszerént való hivattá vált, és különös öltözet, és viselet által is megkülömböztetett. Így p. o. a' bolondnak haja el vólt nyírva; különös, úgy nevezett, bolond sapkája, melly hasonlított a' barát tsuklyához, 's ez néha alól török turbán formán is körül vólt övedzve. Ezen tsuklyára nagyobb megkülömböztetés végett számár füleket is tsináltak, a' tsúttsára pedig kakas-taréjt. Vólt a' bolondnak még különös pálcza a is, melly hasonlított a' káka-buzogányhoz (typha Lin). Utóbb Hercules buzogányhoz hasonlóan is tsinálták, hogy a' bolond karjára akaszthassa. De kü-

lönös jegye volt a' tsengetyű, melly rendszerént a' kakas taréj helyett tsuklyája tetejére volt helyheztetve. Erasmus azt mondja, hogy azért különböztették meg ruha által az Udvári bolondot, hogy őket kiki megkiméllye.

Természeti különös tsapás.

Folyó eszt. Jul. 11-dikén éjtszaka Stájer Országban, nevezetesen a' Czillei kerületben, olly tartós, és pusztító jégesső esett, melly minden eddig illyes kártételekről tett jegyzéseket fellyül mül. Ugyanis a' jégesső szemek rendszerént diónyi nagyságúak voltak, de voltak köztök egy egy ökölnyiek is; nehézségökre 6—8 latosak. Falukon ház-födeleket lyuggattak által, erős fákat levertek, sertéseket vertek agyon. — Azt el lehet képzelni, hogy a' melly határon szállót, 's vetéseket ért ezen tsapás, ott semmi sem maradt utánna, még a' szárát is úgy beverte a' gabonának a' földbe, hogy annak sem lehet hasznát venni.

Rejtett szó:

Fejemet föld gyomra adja,
 Ugyan onnan kel végem;
 Ha szívemet hozzá adod,
 Téli méreg lessz létem.
 Magamat só füst készít el,
 Hogy legyek jó magyar étel.

Jegyzet. A' 12-dik számbeli Rejtett szó: Sebes, b, se, se.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(14.)

A' Magyar Országi Kép-gyűjtemény
folytatása.

(Szép Mesterségek).

Magában szép, Hazánkra nézve ditsőséges igyekezet volt Nemzetünk' élő, vagy holt nevezetes Személyeit derék Mesterek által rézre metszve előadni, és így mind a' mostaniaknak erántok való tiszteletét nevelni, mind a' később maradéknak kedves emlékezetet hagyni. Így jelentek már meg 1) Ö Tsászári Királyi Felsége I. F e r e n c z II.; — 2) J ó s e f Tsászári Királyi Fő Herczeg, Országunk Nándor Ispánnya; 3) F e r d i n á n d Királyi Fő Herczeg, Magyar Országának hadi Fő Kormányozója; 4) I. M a r i a Királyné. Mind a' négy képben az eredetiség, nagy hasonlóság, és finom mesteri kéz, köz tetszést érdemlett. — Most ezen Gyűjteménynek szaporodása a' következő képekből áll: u. m. 5) Rudnai, 's Divék Újfalusi R u d n a y Sándor, Magyar Ország' Herczeg Primássa, Eszter-

gami Érsek; és 6) Sárovari Felső Vidéki Gróf Széchenyi Ferencz, a' Tsász. Kir. Apostoli Felség' Arany Kútsos Hive, és Belső Titkos Tanácsosa, Arany - Gyapjús Vitéz. — A' Primás, tellyes Érseki öltözetben, a' Hermin palástban, keresztes Galanddal, Sz. István nagy keresztjének Lánczával, és Tsillaggal látszik, igen jelesen el találva. A' Kép punctirozással, az öltözet srafirozással készült. — Gróf Széchenyi Képe az Arany-Gyapjas Vitézek öltözetében látszik, az ábrázat punctirozással, az öltözet szinte srafirozással készítve. A' helyes és tiszta munka mind a' két képben nagy betűletére szolgál Ehrenreich rézre mettsző Úrnak. Óhajtjuk, hogy az igyekezetet mennél több Hazafiak, a' képek megvásárlásával, gyámolítsák, 's a' Nemzetünk nagy fiai emlékezetét örökösítsék, és a' Nemzet ditsőségét öregbítsék. Az aláírások itt is Magyar és Deák nyelven vannak.

B i r m a n o k.

Birma, Burma, Brachma, mert minden képpen írják, szélesen terjedt Birodaimok a' Birmanoknak, melly Bengala, Sziam, és Kхина között fekszik, Nukian, és Lukian folyóknak hosszában. Ezen Birodalomnak földje 12,000 □ mérföldre terjed; az éghajlat többnyire mindenütt szelíd és kedves; földje, nagyobb részént, rendkívül termékeny. Nevezetesebb termései közé számláltatnak a' Ru-

bintok, és egyéb nemes kövek; vas, riskása, thikfa, selyem; állatai: elefántok, tigrisek, lovak, és apró marhák. — Ezen birodalom áll: Birman, vagyis Ava kívül; Pegu, Arrakan, Kassai, és egyéb Tartományokból; a' Fő város Amerapura. Lakosinak számát régibb utazók 17 milliomra teszik; de az újjabbak ezen számot majd tsak felére leszállítják. A' népesség illy nagy megfogyásának okát abban találják, hogy a' hatalmasok a' népet erőszakkal el fogták, és rabszolgáknak el adták; nem különbbben abban, hogy a' kibújdósásnak semmi akadállya sinsen, hanem a' nép kedve szerént, csoportonként, a' szomszéd birodalmakba kiköltözködhetik. Ezen birodalom most az Anglusokkal háborúban vagyon, mellynek okát e'képpen adják elő: A' Birmanok először magoknak akarák tulajdonítani azon tájakat, a' mellyeket az Anglus elefant vadászok szoktak meglátogatni; azután magoknak akarák tulajdonítani Sapurih Szigetet, melly a' Brittannia birtoknak legvégsőbb részénél vagyon, és a' Brittanniai déli határoktól, úgymint a' Khittagong kerülettől tsak egy keskeny tsatorna által választatik meg. Haaf folyó víznek fő ágya, melly a' két Státusok között eddig határnak tartatott, ezen Sziget, és a' Birmani keleti határok között folyik, 1823 dik kezdetén a' Birmanok Sapurih szigetnél valamelly Anglus hajót megtámadtak, és a' Kormányost lelőtték. Az Anglus részről tehát ezen Szigetbe fegyveres erő küldetett; de az Arakani Radsa, kevély üze-

nettel, és fenyegetéssel azt kívánta, hogy ezen katonaság onnan el takarodjék. Az Anglus Tiszt tehát igyekezett neki megmutatni, hogy Khittagong Tartomány, és ezen Sziget, a' Bengali határokhoz tartozik, és ha a' Birmanok erőszakot tennének, az úgy fogna tekintetni, mint háború üzenet. Még ez eránt folytak a' tanakodások, midőn 1823-dik Sept. 24-dikén, mintegy 1000 fegyveres Birman a' Szigetet megtámadta, és el foglalta. Ezen erőszak tételkor az Anglusok katonái közül (Seapoys) 3 megöletett, 3 megsebesített, ezért Nov. 21-dikén Shaplan a Obester az Anglusok' Indus katonáinak egy osztályával a' szigetet ismét vissza foglalta, és annak birtokában maradt December 12-dikéig; de mivel akkor betegség támadott a' katonák között, az Anglusok ismét el távoztak. Erre a' Birmanok 4 fegyveres hajóval által mentek, egy gunyhót felgyújtottak, és ismét vissza tértek. — A' folyó 1824-dik eszt. Január. 20-dikán a' Birmani Elöljárók üzenetet küldöttek Sophia hajó Kapitányához Chew Úrhoz, a' ki hajójával a' Haaf folyón vala, hogy látogatná meg őket Mangdooban. Chew Úr el ment Boyce Úrral, és 8 Laskarokkal; de alig érkeztek oda, midőn őket az Ava-i Udvarból, a' visszálkodások' megvisgállására oda küldetett 4 Commissáriusok el fogattatták, és tömlöczbe vettették. Ezen erőszakról tudósíttatván a' Bengali Hormányszék, parantsolatot küldött a' Khittagongi Tisztnek, hogy az Arakani Radsának kemény kifejezésekkel

írná meg, hogy a' fogva tartott Tiszteket, és közlegényeket botsáttassa el, külömbben a' Britanniai Hatalomnak boszúállását fogná tapasztalni. Külömbben is már a' Commissari-usoknak tettét úgy kellene tekinteni, mint az Ava-i, vagy Birma-i Királynak tselekedetét, mellyért ha elégtétel, haladék nélkül nem fog adattatni, a' két Státusok között fennálló békesség tellyességgel fel fogna bomlani. — Ezek voltak tehát a' háborúra okot szolgáltató alkalmatosságok, mellyekből tsak ugyan kitészik, hogy az Ava-i Udvar valósággal el szánta magát, hogy az Anglusokkal öszve kapjon, minthogy előre látja, hogy az Anglusoknak barátsága is minden szomszédjaiknak veszedelmes. (A' háborúnak történeteit a' politikai Levelünkben fogjuk említeni).

Napoleon és Lafayette.

Tudva lévő dolog, hogy Lafayette Olmüczban sokáig fogva vólt, és tsak 1797-ikben a' Leobeni Tractatus által nyerte meg szabadságát. Ezt némellyek Bonaparténak tulajdonítják, de mások a' Directorium parancsolatjának. De minekelőtte Lafayette haza tért vólna, Napoleon Egyiptomba el ment, úgy hogy, tsak vissza térése után, mint Első Consulnál, tehette meg tiszteletét, és szabadságáért való háladását. Napoleon beszéd közben igyekezett kitanúlni Lafayettenek gondolkodását, és úgy találta, hogy most is a'

Nemzet szabadságát egész tüzze kívánja. De mégis a' Senatusnak Tagjává akarta Lafayet-
tet tenni. Ez igen megköszönte, 's azt kérte,
hogy még engedne neki időt a' gondolkodás-
ra, hadd láthatná, mihez kelljen neki tartani.
Bonaparte ezt jól el értette, hogy Lafayette
gyanakodik, ne hogy ő a' Nemzet szabadsá-
gát el nyomja, és vele mind Consulságában,
mind Tsászárságában minden közösülést félbe
szakasztott; úgy hogy Lafayette csak 1815-
ben, az úgy nevezett: „S z á z n a p o k” alatt
jelent meg, mint Deputátus, akkor is nem
kedvére viselte magát Bonaparténak. Azért
Gourgand Generalis igen tsípösen szölli róla
Napoleon Memoárjaiban.

Liverpooli Vásár piac.

Két esztendő óta Liverpool Város, Angliában,
ditsekedhetik egy olyan piacczal, melly minden
egyéb piaczoknál híresebb. Szélessége 20 rőf
hosszasága 74 rőf. Az egész térséget erős fal
keritti, mellyen egymásra tett kettős födelek
vannak állítva, és így az egész egy nagy haj-
lékká válik, mellynek térsége 12,842 □ láb-
nyi, és 136 ablakok által világosíttatik. Az
allja négyszegű kövekkel vagyon ki rakva,
136 öntött istápok osztják az egész térséget
5 járásra, és estve 150 gáz lámpások terjesz-
tik az egészre az ő tündér fényöket. Négy
helyen hideg víz ömlik öntött vas tsövekből,
és egy ötödikből meleg víz tsergedezik.

Természeti Ritkaság.

(Nap oszlopa).

Prágában D á v i d Ú r, Tsillagvisgálló, az Újság által ezen különös Jelenést közli: Midőn Jun. 8-dikán Bittner Professor Úrral nap lementekor az éjszaki polus tsillagot nézegetnénk, egyszeriben a' lemenő nap fölött teke forma, igen világos oszlopot láttánk, mellynek alsóbb része láng színű pirosságot, felső része sötétebb vörösséget mutatott. Ezen nap oszlopa a' napnak lementekor mintegy 5 grádusnyi magasságú volt. Úgy láttszott mint valamelly világos tüzes teke, és szélei igen szép párkányt mutattak. 15—20 minutummal a' nap lemente után, még mindig megtartotta magasságát, de azután lassan-lassan kissebbedett, a' mint a' nap mélyebben szálla a' horizon alá, és különösen a' nap el távozásával, mind inkább-inkább éjszakra tért, és fogyott, úgy hogy 9 órakor már csak keskeny része látszanék el vágott világos tekéhez hasonlóan. — Ezen nap oszlop nem csak szép, de ritka jelenés is, melly a' természetben gyönyörködőknek figyelmét méltán magára vonhatta. Különösen két tekintetben emlékezetre méltó: 1) mivel ilyen száraz és tiszta időben, olly nagy kiterjedésben látszott; 2) Mivel olly meleg időben tűnt elő, mellyben éppen igen ritkán szokott megjelenni. Ugyanis a' Reaumur Hévmérője akkor az árnyékban 17°-ra mutatott. — A' Levegőnek ned-

vességét mérő (Hygrometer) 211° -nyi szárazságot mutatott, a' Barometrum pedig $27' 7\frac{1}{2}''$ -án állott. Ezen naposzlopot nem tsak Prágában, hanem Tseh Országának több helyein is értelmes emberek látták. — Téli időben, midőn a' levegő hideg, és sűrű, ilyen naposzlopok gyakrabban látszanak. Én, úgymond Dávid Úr, 1793-ban Jan. 18-dikán reggel, midőn a' hideg 9° -nyi volna, Strnad Tsillagvisgálló Úrral Brandaizba szánkán menvén, a' nap felkölte előtt láttam ilyen teke forma naposzlopot, de ennek magassága tsak $3-4^{\circ}$ -nyi volt. Az allya igen világosnak, a' főle halaványnak látszott, és olly soká tartott, hogy még 10 órakor is lehetett nyomait látni. Egyébaránt a' levegő akkor is tiszta volt, hanem hideg éjszak-keleti szél fújt.

M e s e.

Tsak feje, 's szakállá vagyon,
Teste merő hosszú láb.

Kenyérrel vagy hússal nem él,
Nem kell neki fű nyaláb.

Égett kő a' táplálása,
Vízzel kevert itatása.

Azt sem magának tartja.
Mint veszi, másnak adja.

J e g y z e t. A' 13-dik számbeli Rejtett szó: Só, ér, dér, sódér.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(15.)

A b a r i s.

Hogy a' szomszéd nemzeteknek elő idejökben annyi romános elbeszélések 's ketségtető költemények vannak: nekünk pedig az egy kétszóval érintett historiai előadással kell megelégednünk a' hajdankornak festésében; ez annyira gyötör némelly viszketeges elmét, hogy a' legtiszteletesebb névnek sem kedvez gyakran, tsak hogy a' szomszéd meséhez ide haza hasonló mesét állíthasson. Így p. o. Bendeguz neve tiszteletben tartatott ős-atyáinknál, ezen vers szerént:

Attila, ama' nagy Bendeguznak fia,
És a' nagy Nimródnak kedves Unokája,
Kinek Engadiban született dajkája:

Tisztében pediglen a' Scythák Királya. —

Ma el felejtkezvén, vagy nem is aggódván erről keletkező Költőink' egyyike, Bendegúz tisztelt nevét egy Haram-Basára adni nem iródzik. — Fiatal Hazafiak! nyitva áll a' di-

tsösség útja, azt senki be nem zárja; sőt bezárni sem akarja előttetek: de emlékezzetek meg arról, a' mit Horatius igen böltsen írt nektek is oktatástokra:

„Ficta voluptatis causa sint proxima veris” Költeményeitekben is, a' mennyire csak lehet, hívek maradjatok az igazsághoz; a' tisztelt nagy neveket pedig semmi ketsegtetésért, semmi jutalomért, tsúfságra ne tegyétek. Ha költeni akartok, 's éppen nemzeti darab költésére vágyakoztok; vizsgáljátok az írásokat; találtok azokban eleget, szándékoknak megfelelőt. Így a' leghomályosabb előidőből emlitti Herodot a' Scythák közül Abarist, Seuth fiát. Kiről nem is merészli mind azt megírni, a' mit felőle beszélleni hallott; csak azt jegyzi fel, hogy ezen Jövevény (a' Görög íróra Herodotra nézve) semmit sem evett; csak egy nyilat hordott magával mindenkor. Mások ezen nyilnak olly erőt tulajdonítanak, hogy ez az ő birtokossát hegyen, völgyön, szárazon és vízen szint' olly könnyűséggel vitte, mint a' Görögök Pegazusa a' rajta üllöt. Ezen nyil hajdanában Apollóné volt, 's éppen ez a' nyil vólt az, mellyel Apollon a' Kyklopszokat lelövöldözte, kik Zeusznak a' nyilvesszőket kovátsolták, mellyekkel a' megharagudott Olymposzi Ur a' szegény Eszkulapot leverte. Apollon, ezen szerentsés lövései után a' Hyperboreoszoknál valamelly hegy alá rejtette ezen nyilat, 's minekutánna Zeus haragja letsillapodott volna ellene, a' szelek szolgáltatták ismét kezéhez.

Mikor élt Abaris, azt nem könnyű meghatározni; bújdosásának okáról már többet jegyeztek fel. Döghalál pusztította t. i. hazáját, 's Apollon azt a' feleletet adta a' tudakozóknak, hogy menjenek Athenába, és azok tegyenek érettök fogadást. Ezen követésre tehát a' hazája fiai Abarist, mint Apollon papját választották. Ki útjában nem tsak hasznos szövetségeket kötött hazájára nézve Görög országban, a' többek között Delosz szigetével, hanem jövendő mondásának minden felé hasznát vette, úgy hogy ötet költözködő Orakulumnak neveznék. Beszéllik némelyek, hogy ő készítette legyen ama' nevezetes Palladiumot is, mellytől függött bődög vagy bódogtalan sorsa azon városnak, mellyben az tartatott, és a' Trójaiak ő tőle vásárlották meg. — Pelopsznak tsontjaiból talizmanokat tsinált, a' földindulást előre megjövendölte, a' döghalált megszüntette, az égi háborút letsillapította. Laczedemonban a' többek között olly hathatós áldozatot tett, midőn azt a' pestis pusztítaná, hogy többé ezen Város illy veszedelemnek kitéve soha sem leve. Írtt több könyveket, nevezetesen: Apollonnak a' Hyperboreoszokhoz való útját; Hebrosz folyónak Lakadalmát; Theogoniát, vagy az Istenek származását; az Istenek mondásainak gyűjteményét; a' bűbájozás módját, vagy is inkább az az által való gyógyítást (*καταρμυς*); de a' mellyek mind el veszték azon maradványokon kívül, mellyek más Iróknál itt 's ott megmaradtak.

VIII. Henrich, és Luther.

Az Anglus Király, VIII. Henrich, Luther nyilván megtámadta, és ellene bizonyos írást adott ki, mellyre Luther igen mérgesen felelt, a' többek között azt mondván, hogy: „A' Királynak írásában semmi Anglus Lélek nintsen”. Luthernek egyik jó barátja dorgálta ötet azon hevességért, és azon kemény hangért, a' mellyen írt a' Király ellen: de Luther azt felelé: „Hát Kristus, Péter, Pál, István, mindenkor szelídek voltak-é? Nem de, úgymond, ezek a' Zsidókat viperák fajzatának, gyilkosoknak, ördögfiainak, bolondoknak, hazugoknak nevezik? Hát még a' Próféták mit nem mondtak! — Melanchthon is védelmezi ötet, mondván, hogy: „A' nagy betegségeknek erős orvosság kell, és a' kemény tőkére kemény ék kívántatik”.

Hogyan lehessen a' víz áradások által megrontott földeket használni.

Rajna mellékén bizonyos Gazda több esztendők által a' Kolompérral illy próbákat tett: Martiusban, vagy Aprilisban ültetett Kolompér fészkekből, hol 6, 7, 8 hajtások voltak, Májusban vigyázva gyökerestől kiszedett 2, 3, vagy 4 szálat, s azokat jól el készített földbe által ültette olly módon, mint a' Káposzta, vagy Répa palántákat szoktuk

által ültetni. Ezekből késő ősszel szinte olyan termése lett, mint az anya hajtásokból, melyek ezen megritkítás által éppen meg nem romlottak.

Továbbá, Junius 21-dik táján ismét ezekből a' Májusban által ültetett hajtásokból némelly szálatat kiszedett, melyek még nem virágoztak, és másodszor is által ültette, 's noha négy héti szárazság jött reá, mégis November elején bámúlva tapasztalta ezeken is a' jó termést. — A' kapállásnak, töltésnek, szinte úgy meg kell esni, mint az első ültetéssel. — Ezen által ültetgetések azokon igen sokat segíthetnek, kiknek nintsen elegendő magnak valójok, p. o. ha télen által a' termésnek nagyobb részét megenni kéntelenítették.

Már ezen tapasztalást előre botsátván, a' víz áradások által megromlott földekkel is így lehetne bánni. t. i. Megszáradván a' föld, és a' vetemény alá el készítettén, be kellene ültetni olly Kolompér palántákkal, melyeknek még virág himbói nintsenek. Ezen ültetés szinte úgy, mint az első, a' kapállás és töltés által gyámolítottván, jó termést hozhatna a' Gazdának. De szükség itten azt megjegyezni, hogy mivel már Juniusban a' második hajtásnak ideje jól előre ment, tehát az ültetgetéssel éppen nem kell késni, hogy így, kedvező idővel, késő őszre, a' termés megérhessen. Septembernek első fele el múltván, ha az idő nem kedvezett, megeshetik, hogy ezen által ültetett kolompér palánták gyökerein gombotskákat nem találhatnánk, és így a' ter-

mésnek reménylése megtsalattatnék: de ez tsak lehetséges dolog, nem pedig bizonyos. Mindazonáltal még ezen esetben is a' gazda magának az által használna, hogy a' földjét, a' Kolompér számára tett munkáltatása által, az őszi vetés alá félig el készítette.

Némelly gondolatok.

A' békételenség, mind azon örömöket kevesebbíti, mellyekkel bajaink között is élhetnénk; mind azon fájdalom süllyát neveli, mellyek külömbben is rajtunk feküsznek.

Akár mit beszélnek, de ez a' föld sem nem menyország, sem nem pokol; igaz az, hogy az emberek nem angyalok, de nem is ördögök. Az okos úgy veszi a' dolgot, a' mint van, 's el hiteti azt magával, hogy az ő helye, mellyen áll, néki legillendőbb helye. Gondold meg, hogy a' tiszta étherben megfúlladnál, 's a' tsupa angyalok között mit tsinálnál? Az embereknek hibázásaik olly természetesek, mint az természetes, hogy a' tűz égessen; de az okos mindenkör annyira jár attól, hogy magát meg ne pörzsöllje, sem meg ne fázzék.

A' mulatságokkal tsak úgy kell élni, mint az arató a' maga sarló fenésével, hogy t. i. azután jobban vágja a' gabonát. Pihenéseink,

alvásaink, tsak arra szolgáljanak, hogy más napra virradván újjúlt erővel 's jobb kedvvel folytassuk munkáinkat.

Munkáidat soha se folytasd tsak kenyérért, mint az éhező, sem tsupa pénzért, mint a' kints gyűjtő, sem hír-névért, mint a' nagyra vágyó: hanem mint okos valóság, az emberiség 's Háza eránt való tartozásból, 's jőzan okosságod eránt való kötelességből.

Különösségek.

Az Otomakok örömet eszik a' földet, melly szokás egyéb aránt a' forró öv lakosi közt nem éppen szokatlan; de többet mint $\frac{3}{4}$, legfölylebb $\frac{5}{4}$ fontnál nem esznek egyszer egyszer. A' melly földet az Indus meg akar enni azt golyóbis formába tsinálja 's tűznél megszáraztja, midön pedig éppen meg akarja enni, akkor valamennyire meg nedvesíti. De ezzel tsak olyan részében él az esztendőnek, mellyben sem döglött halat, sem gyökereket, sem gyíkokat nem talál. Ebből tehát úgy lehet gondolkodnunk, hogy a' földet, az abban találtató tenyésztő, 's így tápláló részetskéért nyeli el. De még talán azt is ide kell gondolnunk, hogy az a' föld, mellyet így meg esznek, különös fajta föld; mint Magyar országon, nevezetesen ama' régiségéről híres

Sári pinczében is egy helyen van az oldalsó olyan föld, melyet meg lehet enni, minden káros következés nélkül.

Az Indusok közül igen sokan hiszik a' léleknek egy testből más testbe való költözését (metempsychosis); midőn tehát valamelly Leopárdot, vagy Tigrist megölnek, azonnal nagy tüzet raknak, mellynél el pörgölik az azoknak orrokból nőtt hosszú bajusszokat. Ezen bánás mód által, a' mint ők hiszik, el veszik a' kedvöket, hogy másszor ismét illy ragadozó állatba ne költözzenek.

Rejtett szó:

Öt betűmnek két elsője holnapot soha sem
ér ;

Tedd hozzá a' harmadikat, tőle kiki távul
tér,

Két végsőm a' Critikusok tollát bátran ki-
állja,

Égészen tag vagyok, mellyel koldús urát
kínálja.

G. D.

Jegyzet. A' 14-dik számbeli Mese:
Meszelő.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(16.)

A' nyak-örv.

Angliában „the medical Adviser”, az egészség állapotjára nézve hasznos ismereteket közlő Újság, jelenti, hogy a' szoros nyakravaló által gutaütés következett. „Tudni való dolog, úgymond, hogy a' gutaütést rendszerént az okozza, hogy a' vér-erek megfeszülnek, és a' vért olly mértékben viszik az agyvelőre, hogy azt öszve nyomja. A' vérnek nagy része, melly a' fő élet-ér által a' fejbe vitetik, ismét vissza tér a' nyak erein. Ezek közül egyik olly közel vagyon a' bőrhöz, hogy azt a' bőrön által is könnyű megismérni; és ha azt valaki újjával megnyomja, az ember el vörösödik, képe feldagad, sőt fülei is megpöczednek. Melly szomorú következtetései lehessenek tehát a' nyak megszorításának, azt bővebben fejtegetni szükségtelen. — A' mostani módiban lévő nyak-örvök, vagyis cravatl-ik, a' magokat fitogató emberekben, nem birnak ugyan azon hibával

hogy igen tágak volnának, de a' régibb szokásban is találunk olyan példákat, melyek a' nyakat szükségtelenül megszorítják, 's mintegy feszes örvbe bekötik. Még a' korosabb kövér emberek között is gyakran látunk olyakat, kik a' kemény nyakravalóval a' lélegzést nehezebbé teszik, úgyhogy midőn egy ilyen ember estveli poharazáskor az asztalnál maga üll, úgy tekintheti, mintha a' halállal szemközt üllne. Minden pohárral, mellyet feltsap, nevededik a' külső nyakbeli ereknek nyomatása, és a' vér, melly a' fejébe szökik, kénytelenül a' belső nyakbeli erekben vissza tér. — Midőn Párisban volnánk, a' Luver Galériában végig menvén, tapasztaltuk, hogy egy fiatal iszákos ember, midőn éppen a' Királynak képét nézegetné, egyszerre elájúlt. Siettünk segedelmére, és első tételünk volt az ő nyakravalójának megtágítása, 's így az ő tsinosan ránczba szedett örvé igen rosszúl járt; mert a' Chyrurgus, mint valamelly Második Sándor, a' lanczétájával keresztül vágta. Az ő baráti tudunkra adták, hogy ő éppen most jött villás fölöstökömről, vagy is petsenyézésből és borozásból, 's maga egy egész üveg sampányit kiivott. Nagyon tartottunk attól, hogy ötöt a' guta üti meg; de mégis a' nyakszorítójának felvágása, és a' karján egynehány unczia vérnek kieresztése által ettől megmenekedvén magához jött: de alig nyitotta fel szemeit, mintegy kétségbe esve így kiálta fel: „Az Istenért! Ti az én cravatlimat el bontottátok”!

— A' régiek nem viseltek nyak-kötöt, és valóban a' mi időnkben is még sok Nemzetek nem viselnek, 's igazán szólva, olly országban, hol az emberek annyi erős italokkal élnek, sokkal kevesebb guta-ütéseket hallanánk, ha az egészségre ügyelő Politia megtiltaná, hogy a' pinczékben és pálinkázó házakban senki ne merjen iddogálni nyak-szorítóval. Nemde Lord Byron nem viselt nyakravalót? De ezt ő bizonyosan nem azért tette, hogy a' régiekhez jobban hasonlítson, vagy Miltonhoz és Shakespearehoz; hanem erre neki természeti oka volt. Tudta, ő hogy a' léleknek erőlködése a' nyaknak szorongatása által gátoltatik, azért tágon hagyta, és ebben tudós Furmer Úr is vele megegyezett. — Egy szóval, a' nyakravaló minden öltözeteink között leghelytelenebb, 's egészségtelenebb ruha. — Mondják ugyan, hogy először a' levegő hirtelen való változása ellen kezdték viselni: de miért nem viselnek tehát az asszonyok nyakravalót? vagy, ha már mindent földni kell, miért nem találunk föl az orrunknak, és orcánknek földésére való ruhát is? — Azért igaz jó szándékból tanátsoljuk a' férfiaknak is, hogy kövessék az asszonyok példáját, és kiváltképpen az esztendőnek melegebb részeiben, és különösen az asztalhoz való ülés-kor, az ő nyakravalóikat tegyék félre". (Hazánkban a' földnépe nagyobb részént, de különösen a' felső Vármegye beliek nyakravalókkal soha sem élnek, és ezen szokásnak

szerentsés következése az, hogy a' hurut, és nátha, őket ritkán bántja).

Pozzo di Borgo.

Ezen nevezetes férfiú Korzika szigetében született 1760-ban, és pásztornak fia volt. Gyermek korában ő hordott tejet, tojást, írós-vajat Bonaparte Nemzetség házához. Madame Letitia Bonaparte a' gyermekben friss észet, nagy elevenséget, és vidámságot tapasztalván, azt az ajánlást tette neki, hogy ha tanulni akarna, az iskola pénzt érte megfizetné. A' gyermek készséggel el fogadá az ajánlást, és ezen pártfogás alatt szerentsésen felnevekedett, úgy hogy tudományának nagy jeleit adná. Erre nézve, ugyan az ő pártfogójának közben járása által, olly tekintetre kapott, hogy 1791-ben a' Franczia Törvénytévő Gyűléshez Deputátusnak választatnék. Itt is kimutatta elmebeli tehetségeit, és Párisból Fő Prókátor ranggal tért vissza 1792-ben. De idő jártával bizonyos Pesaldival barátságot kötött, a' ki Bonaparte Nemzetségnek ellensége vala, 's ez által ő is a' jóltévőjének ellenségévé lett. Midőn az Anglusok Korzika szigetét elfoglalnák, Lord Minto Kormányzó mellett Titoknokká lett, kit utóbb Angliába kísért. Itt némelly fő rangú Francziákkal megismerkedett, kik őtet a' Király pártjára húzták. Utóbb Orosz szolgálatba állott, melyet a' Tilsiti Békesség után el hagyott. Mi-

dön 1812-ben a' Franczia és Orosz udvarok között viszálkodások támadnának, ismét Sz. Péter várába ment, 's igen kedvesen fogadtatott. Ezen időtől fogva az Orosz Udvar ötet folyvást legfontosabb Diplomatiái, és hadi dolgokra fordította, melyekben mindenkor, az ő nagy talentumai által, a' Tsászár bizodalmanak tellyesen megfelelt. 1813-ban Orosz Fő Commissarius volt a' Svéd Korona Herczeg armadájánál, és minekutánna Párist a' szövetségeselek el foglalták volna, ő rendeltetett az Orosz Udvar részéről XVIII. Lajoshoz Követnek, melly hivatalát még 1821-ben is folytatta. Utóbb a' Spanyol Udvarhoz küldetett.

A' Turini Muzeum.

A' közhasznú Intézeteknek öregbedése serkentő példa minden igyekezetre. Turinban a' Természet Historiai Muzeum, az ő előmeneteleivel szép példát mutat. A' Tudományok Akademiájának Palotájában áll, és a' Természet Historiájának minden ágaiban igen gazdag. Már 1750-ben a' Király Donati Tudóst utazásra küldötte, hogy a' Régiségeket, és Természeti Gyűjteményeket gazdagíthassa. Ez buzgón el járt dolgában, és Egyiptomon, Indián keresztül, 3 esztendeig utazott, de idő közben gazdag Gyűjteményeket küldözgetett Hazájába; maga pedig Afrikában elhalt, 1761-ben mint sok mások, kik a' Tu-

dományok öregbítettéért életeket koczkára vetttek. Az Országglószék utóbb magányos személyektől vásárlott össze többféle gyűjteményeket, 's ezek 1801-ben az Akademiának Míneralogiai Gyűjteménnyével egyesítették. A' Franczia Uralkodás alatt 1805-ben a' Tsászár ezt ismét az Universitásnak, és a' mostani Akademiának vissza adatta. — A' Muzeum bemenetele Egyiptomi styluson vagyon készítve, és a' nagy táblán ezen Írás látszik: „Rerum Naturalium Museum”. — A' táblát két majmok tartják, és fölötte Efezusi Diánnának faragott képe vagyon, melly krokodilusra tapod. Mind a' majmokat, mind a' krokodilust, ezen helyen, megfoghatatlan gondolatnak kell tartani, minthogy semmi össze függésök a' képpel nintsen, ha tsak a' Képfaragó Isist nem akart tsinálni. — A' mint az ember a' Muzeumba lép, legelől mindjárt Linne-nek képszobra áll, 's az épületnek menyezete Fea Úr által készített képekkel ékeskedik, mellyek tellyesen jól vannak készítve. A' négy lábú állatok gyűjteménnye ugyan nem igen gazdag, de még is némelly ritka és szép állatok találtatnak. Így p. o. a' köketskebak, melly az Európai Alpeseken tsak Aosztánál igen igen ritkán találtatik. Madarak sokkal bővebben vannak, úgy hogy majd minden éghajlati röpülő állatokat, itt együtt láthatni. Vagyon szép szakállos saskeselyű (Vultur barbatus). A' halak és kétlakú állatok is számosan vannak, kivált az Adriai és földközi Tengerből. Ezek között vagyon a' Fóka

is, melyet 1800-ben Triesztnél fogtak, és Európában soká hordozták mutogatni. Krokodilok olly renddel vannak felállítva, hogy a' tojásból való kikeléséktől fogva, 9 lábnyi hosszúságúig, mintegy időről időre való nevededésnek példái látszanak. Nagy figyelemességre méltó az ásvány Gyűjtemény, mely 1799-től fogva Barson Ur gondviselése alatt tsudálkozásra méltó szaporodást nyert, a' ki külömbben is első vólt a' Mineralogiának és Geognosiának Piemontban való megismértetésében, és az utóbbinak tökéletes tudományos rendbe való szedésében. Jeles érdeme ezen férfiúnak az, hogy okoskodó Lajstromot készített az egész Muzeumról, 's 1811-ben illy név alatt kiadta: Catalogue raisonné du Musée d'histoire naturelle de l'Académie de Turin.

A' virágokat hervadás nélkül télig el tartani.

Igen kellemetes a' társaságos életben az esztendőnek késő részeiben virágokat látni, és az asszonyi nemnek különös ékessége azokat viselhetni. Ezen gyönyörűséget megszerezhetni nem tsak a' nagy, mesterséges, és költséges üveg-házak által, hanem apróbb edények által is. E' végre ön, vagy czín edényeket lehet készíttetni, 's tavasztól kezdve hónaponként diszlő virágokat beléjük rakván hasonló ön vagy czín földővel betsukni, 's

úgy beragasztani minden hézakokat, hogy se víz, se levegő az edénybe ne férközhessen. Ezen bezárt edényeket drótra függesztve kútba kell eresztetni, 's végét olly alkalmasan megerősíteni, hogy tetszésünk szerint a' drótnál fogva az edényt a' vízből kivonhassuk. Hogy a' drót meg ne rosdásodjék, szükséges olajos festékekkel megkenni. Illyen edénykéket kinek kinek tetszése szerint többeket lehet készíttetni, hogy az idővel járó virágok külön külön legyenek. A' kinek ezen erős edénykékre szert tenni nem lehetne, céljára juthat úgy is, ha a' befőzött gyümöltsőknek szolgáló üvegekbe teszi a' virágját, és pléh fődéllel betsukja, úgy hogy az edény karimája erős ragasztóval bekenetvén, a' levegőt és vizet kizárja. Az üveg helyett még mázos tserép edényt is lehet alkalmaztatni.

R e j t e t t s z ó :

Bötse katona vasának ;

Elsője étkek sorának.

Akkor első hangzó tészen,

Imigy a' pattogó lészen.

J e g y z e t. A' 15-dik számbeli Rejtett szó: Marok.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.
1 8 2 4.

(17.)

E p i g r a m m á k.

A' Világ' gyermeksege.

Vígan fut 's nevet a' gyermek, ha mutatsz neki
almát ;

'S azt mondjuk mégis róla, hogy ember az is.
Ember czímereket keres, és nagy kedve van
abban ;

Igy hát kisdédnél nem de nagyobb gyerek ő ?

B a l s o r s :

Bal sorsát tsaknem kiki kész megvallani bátran ;

'S nem szégyenli baját mondani senki előtt.
Annak okát mégis némellyik tartja titokban ;
Mert erről szölván, arca pirúlna talán.

Többsnyire bal sorsnak kiki ön maga fő oka.

Vigyázz ;

Örizkedve hiszem jobb leszen állapotod.

A' hibák.

Másokat, és minket nem, sértenek a' mi hi-
báink,

Éreznünk, tsak ezért, nem lehet így azokat.

Innen van bennünk a' gög , és büszke ke-
vélység,

Mások előtt vágyunk lenni hibátalanok.

Észre veszik mások , 's böltsebbek lesznek
az által ;

'S kárunkkal gyakran hasznaikat keresik.

Plátó gondolatja.

Plátó azt mondá: hogy az éhség fellege hasznos;

Mert ékes szóllást, és tudományt tsepeget :

Ellenben pedig a' sok evésnek fellege káros;

Mert ez üres fejeket hagyni utánna szokott.

Ammikor a' has üres , lélekké változik a' test;

'S a' Lélek testté , tömve gyomor ha vagyon.

Sz. G.

Pelew Szigetek.

Australiában , a' Karolinai és Manillai szigetek között a' keleti hosszaságnak 147—153°, és az Éjszaki szélességnek 5—9° alatt lévő szigeteket az Angolok Pelew , a' Spanyolok Palaosz szigeteknek nevezték. Hockin ezen szigeteket a' Lakosok nyelvén Eriklithu szigeteknek , a' fő Várost Kururának nevezi. — A' Filippini szigeteknek lakosi , kik hihetőképben ezeket Amerikába mentőkben láthatták , azért nevezték Palaosz szigeteknek , mivel a' Pálmafák ottan igen bőven teremnek , és messzéről úgy látszanak , mint az árboczfák , melyeket Spanyolul Paloszoknak neveznek. — Kurura fő Várostól a' legnevezetesebb sziget

is hasonlóképpen neveztetik. Ezen szigeteket már előbb is sokan ismérhették, de tulajdonképpen csak 1783-dik esztendőől fogva lettek nevezetesekké, midőn a' Kelet-Indiai Anglus Társaságnak Antilope nevű hajója, Wilson Kapitány alatt, ezen szigetnek zátonyán fenn akadott. Antilope hajót ellenkező szelek ragadták ezen szigetekhez. A' Király, (Abba Thulle) emberi módon fogadta őket, 's mi-nekutánna két tsónakokban embereket küldött volna hozzájuk, kik között volt egy Malajai, a' ki az előtt egy esztendővel hajó törés által o'la vettetvén, a' lakosok nyelvét megtanulta, Wilson Kapitánynak Inassa is jól beszéllt Malajai nyelven, megértette a' szeren-sétleneknek ügyét, őket még inkább kimélte, és a' szigetbe való bemenetelt nekik szabadon megengedte. Az Anglusok úgy talál-ták, hogy ezen szigetek minden féle fákkal be vannak ültetve, és a' földjök termékeny, 's jól műveltetik. A' szigetekben néhol hegyek találatnak, de a' völgyek sokkal téresebbek és igen kellemeteseek. Folyó vizeket sehol sem találtak, hanem a' partokhoz közel sok patakok vannak. Ezekben nagyobb 's kisebb halak vannak, nem külömbben rákok és teke-nös békák, mellyeket a' lakosok igen ked-vellnek. Találatnak Ausztrigák, és külömbb-féle tsigák is, mellyeket a' lakosok buvárok által kerestetnek. — A' fák közül a' Kokusz Pálmák, kókusz-diók, és a' kenyérfa legin-kább tenyészik nagy gonddal tenyésztetik a' jámot is, melly az ő táplálásoknak legfőbb

része. Terem ott izáng, banana, narants, és czitrom is. A' czúkor-nád tsak néhol találta-tik, a' bambusz nád pedig mindenütt bővségesen. A' gabonák nemeit az Anglusok el érkezése előtt a' Lakosok nem ismerték; de a' négylábú állatok közül is tsak patkányokat, és sovány matskákat lehetett találni. A' madarak közül a' közönséges tyúk az erdőkben bőven tenyészett vadon; a' lakosok ezeknek tozásait ugyan felkeresgették, de, hogy a' húsok is igen jó a' táplálásra, azt tsak az Anglusoktól tanúlták meg. Találtattak vad-galam-bok is, 's ezeket ételre is használták, de tsak a' különös rangú személyeknek vólt ez megengedve.

A' Lakosok erős test alkotású emberek, közép termetűek, és sötét vörös réz színűek, a' hajok hosszú, kiváltképpen az asszonyoké. Rendszerént mindnyájan mezítelenül járnak, tsak az asszonyoknak vagyon elől és hátul, mintegy másfél arasznyi köténykéjük, melyeket a' kókusz-dió hüvelyből készítenek, és sárgára festenek. Mind a' férfiak mind az asszonyok külömbbféle színekkel pettyegtetik arczaikat; a' férfiaknak egy-egyik fül-gombájokban függ valamelly gombotska, az asszonyoknak pedig mind a' kettőben tekenős-béka héjből vannak függőik. Mind egy-egyik mind másik Nemnek az örök-czimpája is által vagyon lyukasztva. Mind a' két nem igen jól ért az úszáshoz, 's a' férfiak különösen mind búvárok is.

Az ő élelmök igen szegény. A' halakat vagy pörköelve, vagy a' tenger sós vizében megfőve eszik; néha nyersen is: de akkor citrom, vagy narants lével megöntik. Só, vagy más fűszerszám nálok nintsen; itatra közönségesen a' vizet, vagy a' kókusz tejet használják. — Házaik a' föld színétől 3 lábnyi magasságra vannak felemelve, hogy így a' nedvességtől megóvják, alól nagy köveket raknak, 's azokra a' fa oszlopokat, mellyekre a' bambusz nádból és pálma levelekből rakják a' földet; az ajtó és ablak egyben vagyon, melly rendszerent bambusz sövényből készül. A' közönséges épületek tsak annyiban különböznek, hogy külsőképpen faragott czifrázásokkal ékeskednek, és nyolczvan lábnyinál hosszabbak. Rés helyett rendszerent a' tsiga házakat, vagy a' bambusz nád szárait használják. Fűsöjök narants fából készül; hálónak és kötélnek a' kókusz diónak belső héjját alkalmaztatják; párna gyanánt pizang fának levelein fekszenek. Ivó tsészéjök a' kókusz dió héjja, de készittenek földből is bizonyos edényeket, mellyekben a' Jamt főzik, és kissebb béka-tekenőkből kanalakat, függőket és karkötőket. Az ő legfőbb fegyverök tizenkét lábnyi hosszaságú dárda bambusz nádból, de a' dsidákat is tudják igen ügyessen vetni. Az ő legnagyobb tsónakaikba tsak 25—30 ember fér, és azokra vitorla képpen háromszegletű sövényeket alkalmaztatnak. Rendszerent a' nap költővel kelnek fel, és mind a' férfiak, mind az asszo-

nyok külön külön szoktak megfürödni, azután a' férfiak dolgaikhoz látnak, mellyek rendszerént, házak, tsónakok, fegyverek, házi eszközök 's egyebek készítéséből állanak: az asszonyok pedig kosarakat fonnak, festékeket készítenek, és a' jam ültetéseket gyomlálják. Mind a' férfiak, mind az asszonyok igen nyájas tekintetet mutattak, de szörnyen megbántódtak ha valaki erántok a' szemérmetesség ellen legkissebb szabadságot vett magának. Nálók ugyan szabad több feleséget tartani, de rendszerént akár melly férfinak tsak kettő vagyon, mivel minden asszonynak külön házban kell lakni. Maga a' Király sem tart többet ötnél, és azok is mind külön laknak.

(Berekesztése következik).

Új Lánchíd Morvában.

Gróf Magnis, Tsász. Kir. Kamarás, a' múlt tavasszal Sztrasznicz Uradalmához tartozó, és a' Hradisi kerületben lévő Birtokán, a' maga Kastéllya mellett Morava folyó vízen, olly szerentséssen kezdette az új lánchídnak építtetését, hogy az Junius 8-dikán a' közönséges használatra megnyittatnék. Ezen nevezetes munkának Igazgatója volt Schnirch Fridrich Inzennér, 's minden munkássai a' Sztraszniczi Uradalomból valók. Az egész munka 2 hónap alatt végződött el. A' hídnak hossza 90 lábnyi, szélessége 14 lábnyi; a'

víznek legtsekélyebb folyásán fellyül 10 lábnnyival, a' legnagyobb áradásán két lábnnyival fellyebb áll; a' függése 22 grádustryi szegletet tészen; 8 lánczok tartják a' hídát, melyek közül négyet négyet a' fő gerendák kaptsolnak öszve; ezek fölött két két kettős gerendák egymásra helyheztetve tészik a' hídát. A' lánczoknak nehézsége 48 mázsa, a' tartó rudak 5 mázsa, a' foglaló lapos vasak 12 mássa, az egész vas 65 mázsa. A' lánczok Stájer országyi vashól Vorderbergben készítették, a' tartó rudak, és a' borítotték vasak Morva országyi vashól Blanskoban. A' jövök menők bátorságyára oldalvást a' tartó vas-rudak drót korláttal vannak öszve fonva, melyek 3 lábnnyi magasságyra emelkednek. A' hídnak erőssége olly nagy, hogy 1203 má'sát meg bir, 's így mindenféle terhes szekerek rajta bátorságyal járhatnak.

Különösségek.

Hegner Úr azt mondja, hogy ő előtte a' Párisi Ballettot tánczolók közül, egygyik az elsők között, azt állította, hogy midön estve valamelly nevezetes darabban tánczolnia kell, az nap mindég faczipőkben (Sabots) jár, mivel, úgymond a' Tánczos, így a' lábaimat még egyszer ollyan könnyűnek tapasztalom.

Jamaikában olly közönségesek már a' szép fa nemek, hogy az ott lakos gazdagok Európából vitetnek magoknak jegenyefát, és pompás szobáikat azzal pallóztattják ki.

Újtalálmány.

(Könyv-kötőknek, Kártya-tsinállóknak 's a' t. való ragasztó).

Dnry Úr kolompérból készített ragasztót ajánl a' Könyv-kötőknek, Kártya-tsinállóknak 's a' t. mellynek készítettését e'képpen adja elő: vesz az ember 1 font vörös kolompért nyersen, 's azt tisztára megmosván, jól megczinezett reszelőn, mintegy 5 fontnyi vízbe lereszeli minden hajastól. Ezt így hevenyibe tűzhöz teszi az ember, 's midőn forrani kezd, két minutumig még a' tűzön hagygya, de az alatt szüntelen keveri. Ekkor a' tűzről levéven finom apróra tört fél lat timsót, apródonként hintegetve, bele kever, 's így jól egymásba törvén ezen szereket, kész a' ragasztó. — Az így készült ragasztó szép általlátzó, nints benne semmi legkissebb tsomó, a' papiros szeleteket úgy öszve tartja, hogy azok közé nem egy könnyen férközhet levegő. A' festett papiros színének nem árt, nintsen kellemetlen szaga mint a' szokásban lévő tsiríznek, és a' búza lisztből készült tsiríznél sokkal oltsóbbba kerül.

Rejtett szó:

Egészen kedves tanyája
Borszerető embernek;
Első fele tsatornája
A' szorgos bormérőnek;
Vége fűrt faragot jószág,
Akkor kél el, ha fordítják.

Jegyzet. A' 16-dik számbeli Rejtett szó: él, lé.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(18.)

Pelew Szigetek.

(Berekesztés.)

Az Anglusok ezen szigeti lakosoknál semmit sem vehettek észre, a' mi bizonyos istenességnek, vagy különös Isteni Tiszteletnek jele lett volna: de mégis sokat látszottak tartani a' jövőndölésre, és egy, vagy más jeleknek bűbajos magyarázatjára. Igen híven tartózkodtak a' birtok sajátságának megsértésétől. Az Anglusoknak némelly jószágaikon ugyan nagyon látszottak kapni, de ez inkább gyermekes indulat volt, mint sem a' lopásra való hajlandóság. Midőn a' jövevények őket feddenék az eránt, hogy a' háborúban el fogatott ellenségeket mind megölnék, az által mentegeték magokat, hogy ez szükséges volna önnön társaságok' bátorságának megtartására.

A' Lakosok réz színűek, és a' férfiaknak mellyöken szőr nem találtatik; de orczájok sem nyöveszt szakált. Ábrázataikra minden-

féle figurákat edzenek, és pedig különbbféle színekkel, azért igen bámúlták, midőn az Anglusoknak fehér orczáikat láták, 's nem hithették el magokkal, hogy ez természeti szín legyen, hanem hogy mesterségesen festve legyen az ő orczájok; úgy, mint ők magok szokták ábrázatjaikat festegeetni. Kiváltképpen kételkedtek a' fehér testeken szembe-tűnő kék ereknek vonásain. Sőt elejénten nem hihették, hogy a' ruha az embernek testétől különbbőzzék, hanem azt szinte természeti növésnek tartották.

A' Király Kurarában határ nélkül való hatalmat gyakorol, ugyan azért a' többi szigeteknek Uralkodóival szüntelen háborúban volt, mégis, ha fontos dolgok elő adák magokat, öszve hívá a' Hupakokat köz tanátskozáásra, kik, a' mint látszik, valamelly Nemességet biró személyek, melly mindazonáltal nálok nem örökösödő nemesség. Ezeknek rangját bizonyos Rend jelével látszatnak mutatni, melly abból áll, hogy kinek kinek a' karján tsontokból való karika vagyon. Ezen Rendnek jelével ajándékozta meg a' Király Wilson Kapitányt is, minekelötte el távoznék. Egy a' Hupakok közül mindenkor kíséri a' Királyt, és ez az, a' kitől a' Király mindenben legelőször kér tanátsot. A' Király után legelső az ő idősbb Testvére, 's tsak ugyan ez a' thronusnak örökösse is. Ez vezérli a' fegyveres erőt az ellenségre, mert a' Király háborúba soha sem megyen. Rendszerént minden nap délután a' Király, nyilván való

helyen gyűlést tart, és a' lakosoknak pöreit, vagy kéréseit halgatja meg. Kinek kinek a' lakosok közül van bizonyos föld, mellyből élhessen, de ezt csak addig bírja, a' míg műveli, mert ha más lakó helyet választ, ezen tulajdonát el veszti, és az a' Királyra száll, a' ki minden földi birtoknak köz Ura, és az ilyen el hagyatott földet másnak ajándékozza.

A' Király maga is meglátogatta az Anglusokat, és bátor volt őket nézni a' lövöldözésben. Látván a' puskának erejét, mint-hogy szomszédaival éppen háborúban vála, 5 puskásokat kikért magának, a' kik neki meg is adattak. Ezen segített seregetskeivel megindította népeit a' szomszéd ellenségre. Az ütközet előtt a' Pelew Generális beszédet tartott az ellenséghez, és azt megbékéllésre ösztönözte; de mivel beszéde hidegen fogadtatott, dárdáját az ellenségre dobta, 's az viszont dárdát dobott hozzája. Ekkor a' mellette álló Anglus kilövé puskáját, és eggyikét az ellenség közül agyon lötte. Ezt látván a' többiek, öszve zavarodtak; 's minekutánna egynéhány puska lövés által többen el este-nek volna, az ellenség tellyesen széllyel szaladt. Ezen győzelemért a' Király kérés nélkül Orulon szigetet nekik oda ajándékozta, a' mellyben ezen tsata történt. A' sziget kerülete 3 Anglus mérföldnyi, 's akkor azt senki sem lakta. Az első győzelem után, a' Pelewi Király még négyszer élt az Anglusok segédelmével, a' midőn 5 puskások helyett tizen adattak seregeihez, 's így azok mindenkor győzedelmeskedtek.

Illy szerentsés helyheztesben az Anglusok az ő megtöredezett hajójok helyett újjat építettek a' szigetbeli fákból, és a' Király maga küldött nekik festékeket ezen hajónak befestésére. Az Anglusok minekelötte el indúlnának, ezen szigetbelieknek 5 puskát és kardot ajándékoztak, egyszer'smind egy tonna puskaport, és golyóbist. Egyik Matróz önként ott maradott, hogy a' sziget lakosit a' puskával való bánásra megtanítsa. Az Anglusok olly kedvességet nyertek a' Király előtt, hogy ő a' második fiát, Li-Bu nevűt, Wilson Kapitánynak által adná, hogy vigye el magával Angliába, hogy onnan tanúságokkal meggazdagodván térjen vissza hazájába, 's úgy annak hasznos fia legyen. A' Pelewi szigeteknek nagy szerentsétlenségére ezen ifjú Londonban meghalt. Az ő halála után egynéhány esztendővel, a' Kelet Indiai Társaság több hajókat készíttetett, és rakott meg ajándékokkal, 's ama' jó lelkű Abba Thulle Királynak köszönetét küldötte azon kedvező el fogadtatásért, mellyel ő az Anglusokat tartotta: de egyszer'smind tudtára adta, hogy az ő fia 5 hónapok múlva himlőben meghalt. Az Anglusok ezen Ifjút igen sajnállották, mert benne igen nagy vágyódás völt a' Tudományokra, és különös nemes szívűség látszott. A' küldött hajók 1790-ben megérkeztek a' Pelew szigetekbe, és Amollika szigetnek kikötő helyében, a' hol legtöbb édes víz vagyon, megállapodtak. Mind a' Király, mind a' nép örömmel fogadta őket, 's ők által adták a' te-

heneket, bikákat, juhokat, kosokat, sörtvéseket, lúdakat, réczéket, tyúkokat, gerliczéket, külömbbféle vetemény magokat, és a' Gabonának többféle nemeit. Vittek nekik fegyvereket, és külömbbféle házi eszközöket is. — Midőn 1798-dikban más Anglus hajó a' Pelew szigetekbe tért már örömmel tapasztalták az Anglusok, hogy a' szelíd marhák és baromfiak ottan szerentséssen megszaporodtak. Az Anglusok, a' nekik ajándékozott szigetben Abercrombie erősséget építették.

Mendelsohn szemérmessége.

Mendelsohn, kinek Írásai mindenkor betsületére fognak válni a' Tudós világ előtt, minekelőtte nyomtatás alá készített volna valamelly munkát, már Német Országának akkori jeles Férfia 's Irói előtt ismeretes volt tudományáról. A' többek között Lessing gyakran serkentette, hogy készíttene valamit, melyet nyomtatás alá lehessen bocsátanni; de Mendelsohnt az ő természetes szemérmessége mindenkor tartóztatta. Egykor valamelly külső országi Tudósnek munkáját közlőtte Mendelsohnnal Lessing, melyet amáz el olvasván azt mondá: Én az Irónak vélekedéseivel nem mindenben egyezek, 's a' magam értelmét merészném írásba is foglalni. „No már azt szeretném látni”, mond Lessig. — Mendelsohn nem sokára egy tsonó írással megjelenik nála. Itt van, úgymond, az

én minap említett vélekedésem. Lessing akkori foglalatosságával menté magát, hogy mindjárt el nem olvashatja, hanem kérte, hogy hagyná nála. Ebbe megegyezett Mendelsohn; de több hetek múltak el, kézírását még sem kaphatta vissza. Egykor tehát kéri Lessinget, hogy mondaná meg mit ítél az ő Irásáról? A' ki, felelet helyett: vegye, úgymond, ezen könyvetskét; mellyet Mendelsohn kezébe vévén, bámúlva látá, hogy ez az ő tulajdon munkája kinyomtatva. Ez volt az első Írása Mendelsohnnek kinyomtatva, mellynek kedvesen fogadtatását látván felbátorodott több munkák készítésére. (Melly igen jó volna sokakra nézve, ha ezen nagy Filozofusnak szemérmességével bírnának!!)

A' Muzsikának ereje a' kigyókra.

Luigi Metaxa Professor Úrnak nem régiben jött ki nyomtatásban a' Kigyókról írt munkája, mellyben a' többek ezt mondja: 1822-ben nem kis bajjal öszve fogdosta azon kigyókat, mellyek Róma körül találtatnak, 's ezeket (Juliusban) midőn legmelegebb idők jártak, fajtaik szerént külön külön választva, mély, és hosszú ládába tette, mellyeknek földelőket nyitva hagyta. Ekkor éles, és tiszta hangú orgonán muzsikát kezdett, mellyre a' nem mérges kigyók mind mozgásba jöttek; sőt a' ládáknak oldalaira is felmásztak. Egy közülök, t. i. az *elephis*, időnként meg meg

állott mozgása közben, 's a' muzsika eszköz felé fordúlt. Az Aesculap kigyó is, felig fel-emelve magát, fordúlt a' zengő muzsika felé. Egy más faj, a' feketés zöld kigyó, minden szünet nélkül forgott a' láda fenekén. Némelly fajok, p. o. a' vízi kigyók (nattern) legkisebb ingereltetést sem mutattak, többszöri próbatételek után is. Ezen tapasztalásából azon következtetést tsinálja Metaxa Professor Úr, hogy némelly kigyó fajakat, úgymint az elaphis és az Aesculap kigyót muzsikával meglehet szelídíteni; más kigyó fajakat pedig, mint a' feketés zöld kigyókat, kelleténél jobban érdekel a' muzsika; másokat ellenben, mint a' Viperát éppen nem érdekli, a' honnan a' 'Sóltárt-írónak ama' szavait az 58-dik Zsoltárból: Az ő mérgök, mint a' süket kigyónak mérge, melly az ő fülét bedugja, hogy ne hallja a' bűbajosnak szavát", — magából a' természetből szépen magyarázza.

A' nevezett Természet-visgálló a' Róma körül élő kigyók között 9 nem mérges, és 5 Vipera fajúakat különböztet meg, melyek közül némellyeket eddig még senki sem irtt le. Ezen állatok különösen szeretnek a' kiégett Vulkános földben tanyázni, mellynek hasadásai az ő kedves buvó helyök. Szeretik a' bokros helyeket is, hol a' kövek, 's hantok alatt kedvök szerint heverésznek, kivált a' vizek szomszédságában. A' fővényes helyeket is kedvellik, kiváltképpen azért, hogy a' gyíkok által ottan tsinált lyukakat magoknak el foglalván, azokat magok számára könnyen na-

gyobbíthatják. Kétségkívül, hogy ezen okok közül valamelyikre nézve vonták magokat össze azon nevezetes kígyó-barlangba Sta-Severa környékében, melyet Kircher említ, valamint a' Vía Salaria környékében is, Villa Spada szomszédságában; azért neveztetetik egy bizonyos hely Serpentara-nak, hogy ottan a' kígyók feles számmal találtathattak. Róma vidékén rendszerént Martius hónapban jönnek elő a' kígyók; ősszel pedig a' hideg nevedezéséhez képest korábban, vagy későbbén bújnak földalatti lyukaikba. Egyik ezen kígyó-fajok közül, a' Coluber natrix Lin. el nevezése szerint, úgy hozzá szokik az emberekhez, hogy Szardiniában a' kis leánykák éte-
tik, azokkal játszik, 's ha megéhezik, úgy kér enni, hogy az ismérössének karjára tekergőd-
zik, 's úgy nyújtogatja előre nyakát. Ezen kígyó faj egészen méreg nélkül való, húsát is meglehet enni. A' minthogy ezen faj kígyókat Lion környékén, Dofinében, 's Brancziában is megesik, mint az Angolnát.

M e s e.

Légyen szörös, vagy meztelen,
Magában mind elégtelen:
Tsak élőkön éldegel,
Holtakkal már romlik el.

J e g y z e t. A' 17-dik számbeli Rejtett
szó: Tsap-szék.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(19.)

A' Neologomaniáról.

(Küldött Értekezés).

Én ez előtt néhány esztendőkkal a' Nyelvünkbeli Neomaniáról írtam néhány sorokat. Megmutattam ott mitsoda veszedelme lett hajdan a' Deák nyelvnek a' Graecomania miatt: most pedig, míg ezen értekezésemet vissza nyerhetném a' Tudományos Gyűjtemény Redactiójától 's azt bővebben kidolgoznom, addig is azt jegyzem meg Tudós Hazánkfia Kultsár Úr eszméltetése után, hogy nálunk is (tisztesség betsület adattatván egy két Tudós, és Nagy Érdemű, a' Verbung közzé tsak úgy keveredett, sőt némelly már ki is változott Hazánkfiainak) a' mint mondják, részszerént a' nemzésre természettel ösztönöztetett ifjú; részszerént a' költeményből álló és élő, sült (csupa) Poëta; részszerént rekedt nedvű (Hypocondriacus) semmivel meg nem elégedő, és így egyik Classisu sem Törvénytévőknek való Hazánknek szárnya szegett Pilléi, nyelv-

vünket kénynek kedvek szerént való új szókkal bétojván, félünk kell, ne hogy mi is idővel úgy járjunk, mint az Oroszok, a' kik ezen időben azon iparkodni kénytelenítetnek, hogy el kortsosodott nyelvekből az újjakat bigyomlálván, azt az ő eredeti tisztaságára vissza tisztíthassák. Nints a' mi nyelvünknek új szókra szüksége, tsak kell olvasni a' régi könyveket, halgatni külömb külömb Tartománybelieket, és vizgálni a' régi neveket. Nem kell azt czélul tenni, hogy miképpen lehetne nyelvet tsinálni, hanem tsak azt, hogy miképpen lehetne a' nyelvünkbeli idegen szókat valóságos, és használatban lévő Magyar szókkal feltserélni. Szent légyen a' nyelv határa, és abba új szót behözni nem szabad, mert a' sok apró fojó még a' Dunát is kitaszítja helyéből. Inkább, míg a' régi szót megtaláljuk, addig az idegen szokásba vett, és a' maga Classisában érthető szó maradjon meg, de mindenkor a' maga haczukájában, hogy így az maradjon, a' mi volt, és hogy az maradt, megesmértethessen. Minek a' Physicát Fisicanak írni, Chemiat Kimiának? mi szükség nekünk az idegen kimondásokat betűvel is leírni p. o. Claszszicusz, Virgilusz? mit tudunk mi bele, hogy mondotta ki Cicero a' nevét, és Miltiadest is? Mitsoda gondolat volt a' Magyar Atlásba Fehér hegyet, Jó Reménség hegyet, azt is hegyet, nem Fokot írni, mi gondunk nekünk arra, hogyan hívnak valamelly idegen dolgot, vagy embert magyarul? tsak úgy hívjuk, és írjuk, a' mint a' tu-

lajdon földén szokták hívni, és írni, ha Ixut-
töknek hívják is, tsak az annak a' neve. Hát
Sz. Istvánt miért nem írják Sz. Koronának?
Nagy Sándort, Nagy férfiúi segítségnek?
Apolló Pált, Rontó Pálnak, Arad Vármegyét,
Sárkany Vármegyének? Hód (nem hold) - Vi-
lágot. Dicsőség Világnak, Gyenge Andrást
Gyenge Erős férfinak, Sárjai Susit. Éneklő
lovamnak 's t. holott úgy vagynak Gramma-
tice magyarul. Nem kell a' Rény, maradjon
meg inkább a' Virtus, az azt értők között,
ha hogy a' köznép Jótlekedete valakinek
nem elég kiterjedésű, és forgathatású. A'
Virtus, 's a' Tugend mind a' kettő akarati
szó; kiteszi hát ezt a' Tett, vagy Tsele-
kedet, különössen az erköltsiekre, nézve
a' jó tselekedet, a' szépekre nézve pedig a'
szép, jeles, vagy nagy tselekedet: a' többek,
mellyeket vissza élés által, vagy egybe hason-
lítással Virtusnak neveznek, azok nem Gra-
maticai Virtusok, hanem az értelemre tarto-
zó Tudományok, mellyeket magyarul Jeles,
Szép, és nagy tudománynak, vagy ha tsele-
kedettel vagynak egybe köttettette, olyas
mesterségnek szoktuk kimondani.

De ha mindjárt új szókat kellene is ko-
holni, és Törsököket keresni; ugyan mitso-
da tudatlan ember az, a' ki a' Gyökeret két-
fe'le választja, és Gyökkel él, mellyel Ma-
gyar soha sem élt: hiszen Gyökér maga Tör-
sök szó, és valamint a' több napkeleti nyel-
veken. P. o. a' Zsidóknál Geker, az Arabsnál
Gekro, úgy itt is Gyökér egyet tesz, és így

Törsök szó. Úgy kitsin, nem kits, mert a' 'Sidó, és Arabsban is megvagyon az N. Továbbá szegény a' 'Sidóban is szaken, és így mivel magyarban is azt teszi, a' mint a' 'Sidóban, és ebben az N ott vagyon, következésképpen a' magyarból sem maradhat ki. Így Kegy, Csend, Dics, vagy még rosszabbul Dücs, Mondolat, Szellem, az, akármelly más idegen nyelvek, kénnyeknek, és hang ejtéseknék való, nyelvünket természetéből kivetkeztető, kedvezések, szabad mértékek, pronunciatio szerént való Irások, akár Ötöl, akár Önétől szármoztak légyen azok, azért hogy úgy lehetnének, magokban gondoltatván, abból nem következik, hogy úgy legyennek, annyival kevésbé, hogy úgy voltak valaha. A' Nyelv a' közönségé, nem pedig egy kettőé; nem szabad azt hát bitangolni. Nem szabad arról, még ha szükséges is Törvényt tenni, hanem tsak javallani. A' közönség teszi a' Törvényt. Javallani szabad, de reá kell írni, vagy nyomtattatni, hogy tsak vélekedés, ne hogy a' késő maradék idővel megkapván, azt gondolja, hogy a' Haza az előtt úgy szóllott, és írt. Mindazonáltal, hogy az újjíttás szükségtelen, és nyelvünk, a' Magyar-nak esmeretes dolgokra nézve, szavaiban semmiféle szorúltságban nintsen: ennek megmutatására igen hasznos volna, korán el halt Hazafi Trattner János Tamás Úrnak egyszeri buzdíttása szerént a' Mondolat, és hozzá jött Szellemnek a' vagy tsak szó tárját, tsendes vérrel a' feleket kihalgatván, senki személljét

nem sértvén, de senkinek sem kedvezvén, Hazai, Gramaticai, és Nyelv esmérettel, érett Philosophusi ésszel, és okokkal, mások tanácsokat, és észrevételeket is megfontolván, neve titkolása nélkül (bár a' Füredi Vida se titkolta volna, még hathatósabb lett volna a' Haza védelmére) megrostálni, és a' kivetendőket igaz Magyar 's használatban lévő szavakra lefordítani. Az akkor ígért egy Mátyás aranyot a' Szerzet most is a' fáradozó-nak, nem jutalmára, hanem betsületére készen tartja: a' ki pedig a' Nyelvét veszedelemtől féltő Hazafiak közül, azt a' kis magot, az Irónak javára leendő kinyomtatás végett nevelni fogja, az, magát vagy szándékát a' Hazai Tudósító Urnak mindenkor bejelentheti, a' ki mint tudva lévő jó Hazafi, ezen Eszterónak el készítésére, maga is tudom kész mindeneket végbe vinni, és kérem is, legközelebb e' Somlyó táji Magyarok nevében. Pápán Augustus 26-ban 1824 esztendőben.

Zsoldos János.

T. N. Veszprém Vgye Rendés Orvosa.

Mandsu, Mandsurok, más névvel Bogdiak.

A' Mandsurok, és Tunguzok két olly atyafias Nemzetségek, mellyeknek egy eredeti származásokat mind az ő Hagyományaik (Traditio), mind nyelvök, és test állások bizonyítják. Azon Mandsurok Nemzetségéhez

tartozó népek, melyek keleti Sziberiában, és éjszaki Mongolságban szélesen terjedő Tartományokat 's Pusztaságokat birtak; de még mai napig is elegendő erővel bírnak, mint-hogy a' Khinai Tsászári székhelyben is Mandsu eredetű Fejedelem uralkodik. A' legtávulabb időkben Kin, vagy Nyudsok nevezete alatt valának ismeretesek; 926-tól fogva adózói valának a' Kitanoknak; Koreának éjszakra fekküdt honnyok keleti Tatárságban egész a' keleti tengerig és Amurig. Okota alatt feltámadtak 1114-ben a' Kitanok ellen, és a' Kin Birodalmat fundálták Khinában. Taitson 1125 a' Kitanok birodalmának egészen végét szakasztotta éjszaki Khinában, annakutánna pedig megtámadta a' Szongokat, kiket amazok segítségökre hívának, 's ezektől el foglalta Petselit, és Khensit; sőt Weytsongot kényszerítette, hogy neki a' tulajdon Khinának egy részét engedje által; az ezután következő Uralkodót pedig arra, hogy egész éjszaki Khinát engedje által, úgy hogy annak már csak déli Rhina maradna. A' Mongolok, eddig Kin alatt valói, Taitsong Maradéki alatt elpártoltak, és ezeket arra kényszerítették, hogy nékiek bizonyos darab földet engedjenek által. Dsingis Khán kezdte tőlök 1208-ban az adót megtagadni, és 1212 's 13-ban pedig egészen megvonta, és magát tőlök függetlenné tette; sőt ellenkezőképpen a' Kin-okat adó alá vetette. Ezen adót 1215-ben Ningtson megtagadta, a' ki Khinában uralkodott. Ő a' Szongok Nemzetségéből való volt. Dsingis

Khán által ezen nép el vesztette Khenzit 1221-ben. Oktai a' háborút folytatta ellene, és 1230-ban az ő Birodalmokat meghódította.— Minekutánna a' Kin-ok kiűzettek volna Khinából, csak 1556-ban jelentek meg újonnan Mandsu név alatt. Azon esztendőben Leatonghban kedvesen fogadtattak, melly a' Tsászári familiának Rhinai Tartományban való jószága volt, de már 1616-ban Tienming vezérleése alatt Rhinába beütöttek, és itt nagy földet meghódítottak. A' belső zavarodást nevelte még az is, hogy Li fellázadott, és 1645-ban Whaytson Tsászárt önnön lakó városában megtámadta, és meggyőzte. Ez a' Tsászár bújában magát felakasztotta, és ő vele kihalt a' Ming uralkodó ház, melly utolsó volt a' Rhinai születésű Országgló Familia közül. Ekkor tehát megegyeztek a' Rhinaiak a' Mandsukkal, és az ő vezérek Tsonte el űzte Pekingből a' pártos Li-t. De ezen győzedelmei között ő is meghalt, és 1644-ben az ő fia vitte tökéletességre az eggyességet, 's ezen időtől fogva lettek a' Mandsu Nemzettségbeliek Rhinai Uralkodókká. — Az Orosz Hatalom alatt nints Mandsu Nemzetség, mert midőn ezek Sziberiát el foglalnák, lakó helyeiket el hagyák, és a' Bajkal hegytől a' Mongoli hegyekig, 's az Amur folyó körül birt székeiket el hagyván, ugyan az Amur folyó mentében Rhinában kerestek lakhelyet. Kik pedig még ott maradtak volna a' Nertsinszki Békesség által Rhinának által engedtetek. Most a' határon Tunguszok laknak.

A' ritka virágok bötse.

Francia országban rendszerént legtöbb kedvellők látszanak lenni, kik a' ritka virágok tenyésztésén igyekeznek: de nem kevesebb kedvet mutatnak a' Belgák is, kiknél a' ritka virágok esztendőnként, az úgy nevezett Flora palotájában köz szemlélésre kitétetnek. Ez az idén is végbe ment Brüsszelben, és 708 fajta virágok állíttattak ki. A' legritkább virágokért, vagy a' legszorgalmasabb virág nevelésért jeles jutalmak vannak rendeltetve. Az idén tehát Ducorron Úr Enkiauntus qvinqve flora virágot tette ki, és mivel ez legritkább virágnak, és Európába tsak most által plántálnak találtatott, neki ítéltek az első jutalmat. — Lauckmann Úr Gandból (Gandavum) küldött hydrangea hortensia nevű virágot, melly, mivel igen nagy gonddal és 'fáradtsággal neveltetik, és mivel a' legszokatlanabb időben is virágzott, nyerte meg a' másik jutalmat. Ugyan Lauckmann Úr küldött Camellia Japonica nevű virágot', melly mivel színeinek szépségeivel magát megkülömböztete, a' harmadik jutalom neki íteltetett. De tekintetbe vették a' virág kedvellőknek szorgalmatosságát is, és a' negyedik jutalmat ismét Ducorron Úrnak ítéltek, mert a' kiállíttatott virágok között az övéi voltak legtöbbek és legszebbek.

Rejtettszó:

Uralkodik a' völgyeken,
Ha nézed, méltósága.
Elejét ha végre teszed
Kész dologtalansága.

Jegyzet. A' 18-dik számbeli Mese: Bör.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(20.)

A^s Kints.

(Az Erdélyi szélekről)

Még egy jó félórát kelle várakoznom, minekelőtte kotsimmal tovább indulhattam volna. Felvett útam végződését epedő szívvel óhajtvá ültem a' falu végén lévő Vendégfogadó előtt, most a' messze terülő kék levegőben, majd az előttem el nyúló völgy bokrai közt járatván andalgó szemeimet. Minden jelesebb tájon megakadtak ezek, 's elmém nagy figyelemmel futotta meg az eddig látott vidékeket, ha nem volna-é azok között ennek fekvésével atyafias: egy ember sem mehetett el előttem annélkül, hogy annak arczvonásait szorossan meg ne vi'sgálnám, vallyon nem eggyeznek-é azok, ez, vagy amaz, már előttem kedvesnek vonásaival?

Nem telhete semmiben kedvem, hogy az új benyomásokat a' régiebbekkel eggyeztethessem, 's ezen utóbbiak közül egy, vagy másik tárgyhoz egész forrósággal ragaszkod-

jam, midőn egy ígéző göndör hajú gyermek a' fogadóból jó kedvel kifutott, 's a' szabad helyen széllyel ugrándozott. A' fiúnak egész alkotásából olly' magához vonó ártatlanság, 's jószívűség tetszék ki, hogy első meglátásra érdemesnek ítélném őtet isméretségemre, sőt mint rokonomat tekinteném. A' fiút magamhoz édesíteni tsak egy barátságos megszólíttásba, azt pedig megtudnom: hogy mi neve? hova szándékozik? — és hogy tsak egy két óra előtt érkezett ide az anyyával, kit ő nagyon szeret, 's a' ki most oda fen vagyon a' Vendégfogadónak egyik szobájában, tsak egy kérdésembe került.

Hát beszélj még valamit édes Károlyom, mondám neki, a' mint egykét pillantatig el halgatott. Oh beszélni én eleget tudnék, mond a' fiú; mert az anyám én nekem elég szép oktatásokat ad, 's közbe sok szép történeteket is beszél. Én azután az illy előadásokat megtartom, 's a' belölők vett oktatást sem felejttem el soha. Most legközebb az úton is beszélte valami ollyast, mellyről én tellyes életemben megfogok emlékezni. Egy szegény öreg ember ment el a' kotsink mellett, alázatosan levonta kutsmáját; láttam hogy tiszta fehér a' haja. Az anyám egész tisztelettel fogadta az öregnek köszöntését, 's nekem ezt mondá: Fiam ha másszor ilyen tisztes öreggel találkozol, szépen levedd a' süvegédet, bár melly rongyos volna is annak köntöse; minthogy az illyen éltes embereknek mindég több tapasztalások vagyon mint

tenéked. Még a' legszegényebbet sem kell megútálni, vagy éppen megvetni, mert ez mindenkor méltatlanság, gyakran pedig még káros is volna. Erre azután egy Történetet beszélt el ilyen formán: Halljad csak, mi történt városunkban a' Török háború alatt.

— Régen lehetett már a' Török háború, mert én semmit sem tudok felőle. De nagyon szomorúan festi anyám az akkori időt. Mindég könnybe lábadnak szemeim, mikor azt emlegeti, 's nem győzöm eleget kiabálni, hogy: Ne, ne legyen anyám több Török háború. Gondold meg: ekkor egykik katona sereg után mások jöttek puskákkal, kardokkal, lándsákkal 's nagy szakállokkal; betörték az emberekre az ajtókat, a' lakosokat házaikból kihurczolták, meg is öldösték, az asszonyokat 's gyermekeket rabszíjakra fűzték, 's azokat betesebb vagyonaikkal együtt magokkal el vitték; a' mit pedig az éles kamarákban találtak, megették, 's azt a' mi nekik vagy nem tetszett, vagy el nem vihettek, lerontották, vagy felgyújtották, és én ezt nem tudom ám miért tették? és kiadott nékik reá szabadságot? Anyám is csak azt az okát tudja, hogy az így szokott a' háborúban lenni. Ugy-e bizony ne legyen több háború? Héj a' mi városbéliünk ugyan féltek ám a' Törököktől".

Kiváltképpen egy gazdag asszonyság, a' ki még a' mellett beteges is volt, rettege nagyon, mivel gondolta, hogy bizonyosan meghal nem sokára. Leginkább aggódott nyavalyás asszony a' leányán, mert úgymond, ha

én meghalok 's bejő az ellenség, majd mindent el rabol, 's így az én leányom szerentsetlen lessz. Az a' gondolat jött tehát az elméjébe, hogy nagy rakás pénzt 's drágaságait el ássa. — Az előtt, azt mondják, hogy sokszor ástak el kintset, de ez ma már nintsen szokásban, és én még nem is ástam el egy Bankót is.

Az anya, valamelly szegény, de igen jámbor embert hívatott magához, a' ki külfömbben is járatos volt a' háznál, 's azzal ásatott gödröt, és azután a' kintset oda szépen le is tsináltatta. Éj! az a' szegény ember, igen bötsületes ember lehetett, 's ha a' más világon öszve találkozom vele, ugyan leve szem előtte a' süvegemet. — Mikor már a' sok arany ezüst pénzzel 's drágasággal töltött gödröt szépen betsinálta, szentül megfogadtatta véle az anya, hogy, ha majd a' leánya megnő, 's elegendő esze fog lenni, akkor annak kijelenti, és másnak senkinek sem.

Tsak hamar azután meghalt az anya, annakutánna pedig több esztendőekkel, midőn már a' leány eléggé megnőtt ugyan, de még sem volt elegendő esze, a' szegény ember is megbetegszik, 's mindjárt másnap igen súlyos kezde lenni nyavalyája. El küld tehát a' leányhoz, — mivel már ekkor szabadon lehetett ám a' Török rablók miatt járni az útszákon, minthogy azoknak tsak rossz hírek maradt a' városban, — hogy jönné hozzá egy két szóra, valamit akarna néki felfödözni. De a' Kisasszonyka — mert ám szégyenlett

vólna annak nem neveztetni, — egy kitsit nagyon kevély, 's kelleténél inkább ostoba volt, és azt gondolá, hogy nagy megalatsonyodás volna néki valamelly szegénynek házába menni; mintha bizony megförtöztetne valakit a' szegényebb sorsúak hajlékába belépni, — 's büszkén azt üzené: Mi keresetem volna nékem az ő viskójában? — A' halálra vált öreg öszve szedé minden erejét: Fussatok, úgymond gyenge hangon, vissza hozzá, 's adjátok tudtára, hogy az annya kintset rejtett el a' számára, mellyet Isten, 's tsak én tudok, azt akarom neki felfödözni. Ezt meghalván, bezeg futott esze nélkül a' dölýfös; de éppen a' mint a' szobába lépett, akkor botsáttá ki a' jámbor haldokló lelkét. — Ijedtében tsak hogy egészen esze nem veszett a' kevélynek, és boszúságában a' haját tépte, és ő is kívánt volna meghalni, hogy miért volt ő olyan ostoba, és olyan kevély, hogy az első hívásra el nem jöve. De már most mind ez semmit sem használt, és azután akár mennyit keresgélte a' kintset, fel nem találta. „Éj! éj! az a' kevélység”. — Ekkor eggyet tsattantott mellettem a' szekeresem, 's mondja, hogy üljek fel. Szíves öleléssel szorítottam karjaim közé a' kis el beszéllöt, 's még messziről is kívánva forogtak vissza szemeim, hogy ötet utólljára láthassam. Onnan látám, hogy mellette volt helyemet egy méltóságos asszony személy foglalá el; a' volt az ő derék annya, kit én messziről is áldottam képzelődésemben, mert tudom, hogy mit tehet az ilyen nevelés.

Selyem pántlikák mosása.

Végy rozs-lisztnek korpáját, 's azt meglegítvén terítsd el kendőre, 's reá tévén a' szennyes pántlikákat, hajtsd öszve és dörgöld. A' korpában való dörgölés által ezen pántlikákból a' közönséges motsok el szokott tűnni, 's azután két levél papiros között megtéglázván, szokott használatra fordíthatod. — Ha pedig a' pántlikák így meg nem tisztultak: Végy esső vizet, apríts bele Velencei szappant, főzd meg, 's ezen meleg szappan lében mosd ki a' pántlikákat; utóbb tiszta meleg vízben öblögesd ki. Így már bizonyosabban minden szennyöktől megtisztultak. — Ha pedig még ez sem tisztította megelegendőképpen, tehát tedd égett-borba, mellybe előbb ökör-epét kevertél, 's ebben öblögesd meg. Ebből kivéven gömbölyű fára tekerd, 's haggyad rajta míg meg nem száradnak: akkor ismét tedd olly két kendő közé, mellyeket égett-borral megfetskendeztél. Ezen helyhez-tetésben téglázd meg, és bizonyára egészen tisztáknak találod.

Új Felfödözések.

Hekla nevezetű Angoly hajó, mellynek az a' rendeltetése vagyon, hogy új felfödözések után járjon, ezen Tudósítást botsájtotta Whalefish Islandból, melly Davi-útjában (Davis-strasse) fekszik: „Mi ezen szigetben bi-

zonyos Dánus Kormányozót, és mintegy 80—90 Eszkimót, vagyis inkább, Dánus és Eszkimó-tól származott embereket találtunk. Ezek tiszta, 's alkalmas gunyhókban laknak, 's tsaknem mindegyikben találhatni Mando-
linét *), mellyen az ottani asszonyok igen jól játszanak. A' lakosok többnyire keresztények. A' Dánusoknak még több szállítványaik is vannak ezen tájakon.

Nem régiben Klermont táját a' mezőben bizonyos emberek ásogatván, Caseroy-nál valamelly dombban egy tökéletesen kővé vált dinnyét találtak, melly nagyságára nézve éppen akkora volt, mint a' közönséges dinnyék szoktak lenni.

Könyv Titulusok.

Úgy látszik, hogy elejétől fogva nagy bajok volt némelly Íróknak a' könyvöknek il-
lendő elvezetésével adni; a' következő alig ha nem egy azok közül: „*Geistliche Schlafhaube*”. Mellynek egész nevét anyai nyelvünkre fordítani e'ként lehetne: „A' Szent Írásnak vigasztaló szavaival öszve varrott, és hiteles Históriákkal, és finom hasonlatosságokkal ékesen kitűzött, valamint idvességes lelki fűvekkel, mellyek a' tsendes

*) Mandoline, Olaszúl Mandola, Mandora, lant forma 4 húrú muzsika szerszám, mellyen ha 6 vagy több húrok vannak Mandores luthées névvel nevezik.

halálálomra szolgálnak, bélielt: „Lelki Háló Süveg”. Irta Beier (vagy Bavarus) György. Nyomtatott Görlitzben 1608.

Gyümölts vagy más élőfákat a' mohtól megőrizni.

Végý óltatlan meszet és tehén vizelletet, mellyeket az arra szánt edényben jól öszve kevervén, meszelő, vagy más ötsettel be kell vele a' fának derekát 's vastagabb ágait mázolni Februarius hónapban. — Ez, nem tsak síma héjhat szerez a' fának, hanem különösen gyümöltsözövé is teszi azokat.

M e s e.

Sem teste, sem lelke nintsen :
Mégis nagy az ereje.
Bár tsupa rezgésből áll is,
Sok örömnek kútfeje:
Volt idő, hol az erdőket,
Sziklákat indította;
Most is sok kö szívűeket
Lágyakká olvaszthatja.

J e g y z e t. A' 19-dik számbeli Rejtett szó: Halom, lomha.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(21.)

A' Keleti nyelvek eránt való Intézet
Franczia Országban.

A' Franczia Nemzet, melly maga nyelvét megtudta tsinosítani, és egész Európával megkedveltetni, nem kevesebbé gondolkodott mind a' tudós régi nyelveknek terjesztésén, mind pedig a' Keleti Nemzetek nyelve ismértetésén: hogy így a' Franczia tudhassa a' régi, vagy távul lévő Nemzeteknek az ismértek országában való felemelkedését, 's ennél fogva önnön ismereteit bővíthesse. Ezen gondoskodás most is egész erővel munkálkodik Franczia országban, mellynek új példája azon javallás, mellyet e' folyó 1824 eszt. Aug. 20-dikán az Ország Petsétjét Őrző, 's egyszer'smind Igasság Ministere, bemutatott a' Királynak, melly e'képpen szól:

„Felséges Ur! Azon időben, midőn a' Tudományok újonnan születtek; midőn az Európai Nemzetek nagy nehezen kivergödvén a' Tudatlanságból (barbarie) nagy buzgóság-

gal reá adták magokat a' régiség drága maradványaínak öszve keresgélésére. I. Ferencz vetélkedve igyekezett az ő százada törekedésének kedvezni. Azért Királyi nyomtató Műhelyt állíttatott, és nagy számmal kiadatta általa a' megmaradott, de feledékenységre jutott Monostori régi Kézírásokat Ezen nagy Fejedelemnek példáját követték az utánna jött Fejedelmek is. A' Királyi nyomtató sajtók meg nem szűntek jeles és drága gyűjteményeket kiadni, mellyeket a' Királyoknak bővítése a' feledékenységtől megmenthetett.

„A' mi korunk új útát nyitott az emberi léleknek. A' régiségnek tanulása nem elég már a' mi Tudósaink telhetetlen buzgóságának. Ők azt mondják: mi már kimerítettük azon gazdag kútforrásokat, mellyekből származott az egész mostani Literatura. Mi tudni kívánunk más mesterségeket, más systemákat, más nyelveket. Mi kívánjuk tudni azon régi Nemzeteknek, mellyek a' föld végső határra vannak szorítva, az ő számos írásaikat, és azokat nyughatatlankodva óhajtjuk birni. Nem keríthetjük be magunkat, nem szoríthatjuk egyedül azon Nemzetek elméjének ismeretére, mellyek előttünk azon Tartományokban laktak, hol mi vagyunk. Az egész Világ népeinek eszét, és ismereteit kívánjuk tudni, 's arról ítéletet hozni.

„A' Tudósoknak ezen vágyódását, és közösztonét minden Európai Országgló-székek kedvezve gyámolítják. A' Burkus Király Bonnbán Universitást állított, melly az Asiai nyelv-

vek tanulására vagyon szentelve: a' Baváriai Király, a' Gothai Fejedelem, a' Dániai Király, Tudósokat küldöttek Asiába és Afrikába, az ott találtatható kézírásoknak öszveszedésére. Hollandia követőket rendelt Schutensnek igyekezetében; és Russzia pazarolva buzditja, és jutalmazza e' végből az ő Tudósait.

„Illy köz mozgásban az első rang Franczia Országot illeti. Az ő bibliothekáinak gazdagsága; a' legdrágább napkeleti bötűknek gyűjteménnye, mellyel bir, és mellyhez hasonló nintsen Európában; a' tudós Francziáknak számossága, és az ő tudományos érdemeik, mind annyi okok, mellyek neki ezen hasznos, és hízelkedő elsőséget bizonyosan megtartják. — De nem elég ezen munkás férfiaknak személyes buzgósága, kik magokat illy száraz tudományokra adtak: hanem szükséges, hogy egy hatalmasabb kéz gyámolítsa őket, és kedvezve segítse.

„Miért ne tennők azt ma a' napkeleti Literaturára nézve, a' mit a' 16, és 17 században tettünk a' régiségnek tanulására, és a' Classica Literaturára nézve? — Nem tehetnénk-e a' Byzantiumi Írók nagy gyűjteményének példájára; a' Conciliumok gyűjteményének, és a' Franczia Historicusok gyűjteményeinek példaira, mellyeket egykor a' Királyi nyomtató Műhely kiadott, hogy a' nevezetesebb napkeleti munkák gyűjteményét kiadjuk, mellyek Felségednek óltalma alatt tétetnének közönségessé?

„Igen könnyű módon meggyőzhetné a' Királyi Könyvnyomtató műhely ezen szándék-
nak tellyesítését a' nélkül, hogy rendszerent
való szolgálatját félbe szakassza: sőt a' nél-
kül is, hogy valamelly nagyobb költséget
okozzon. A' nevendékek ezen Intézetben a'
végből fizettetnek, hogy taníttassanak a' nap-
keleti bötükkel való munkálkodásra. Az ő ren-
deltetésekről szőlő végzésben ki vagyon téve
azon kívánság, hogy az ő célra való okta-
tások siettessék, és terjesztessék ki: de ezen
igen hasznos rendelésnek végbe vitele szeren-
tsétlenül el mulasztatott.

„A' rendelésnek 8-dik cikkelye ezeket
foglalja magában: „A' mi Nagy Bíránk, az
Igasságnak Ministere, megrendelheti a' ke-
leti nyelvekben való szükséges munkáknak
nyomtatását, akár a' nevendékeknek okta-
tására, akár az Írók gyakorlására, hogy így
az isméretekben, és abbeli ügyességben meg-
tartassanak. — A' 9-dik cikkely pedig előre
való rendeléseket tészen az el adás által a'
költségeknél megtérítésére”.

„Ezen rendelések elégségesek az én aján-
lásomnak tellyesítésére, azért Felségednek
elejébe terjesztem, hogy ajánlásomat helyben
haggya, és az 1813-diki Mart. 22-kén költ
végzésnek 8-dik cikkelye tellyesítettését vég-
re már egyszer rendelje meg.

„A' Francia Tudósok, nem kételkedem
rajta, buzogva fognak igyekezni ezen fontos
dolognak végbe vitelén, és azon fognak len-
ni, hogy gondoskodásaik és tanátsaik által

segítség ezen új igyekezetet, melyet Felséged a' Tudományok, és Franciaország ditsőségére, rendelése által megfog indítani. — Én vagyok 's a' t."

Melly gyönyörű példa! melly serkentő intézet minden Nemzetekre nézve, hogy magoknál a' Tudományoknak felsegíttésén 's terjesztésén hazafiúi áldozatokkal iparkodjanak. Melly nagy figyelmetességre méltó ezen Ministernek gondoskodása, ki az idegen nyelvre nézve hozott előbbi rendelések tellyesíttésétilly hathatósan ajánlja! — Nem volna-e méltó, hogy ott, hol a' Nemzeti Nyelvnek terjesztése, és tökéletesíttése több Törvények által megrendeltetett; ezen Törvényeknek végbevitele, mind az Egyházi, mind a' Világi Elöljárók által fogamatanosan sürgettéssék?!

VII. Pius Pápanak Gyász emlék jele.

A' Képfaragó mesterség új művei között kiváltképpen való emlékezetet fog érdemelni VII. Pius Pápanak emlékezetére, a' mint tudva vagyon, Consalvi Kardinálisnak költségén állíttandó Gyász alkotmány. Ennek elkészíttését Thorwaldsen vette által 20,000 Scudi-ban, olly ajánlással, hogy azt 3 esztendő alatt el végezi. Ezen sírkő Sz. Péter Templomában fog állani, egyenesen Sz. Leo Oltárának által ellenében, mellyen ama' híres Algardi Képfaragónak azon nevezetes kiemelkedő munkája (basrelief) látszik, melly

ezen Sz. Atyát úgy adja elő, a' mint ő Attila ellen ki megy, és ezt a' Nemzetek ostorát Sz. Péter és Sz. Pál Apostolok példái szerént, a' vissza vonulásra kényszeríti. — Így tehát két Nagy Pápanak emlékezete, és két Nagy Mesterek' műve egymással szemközt fog állani. — Még Pius Pápanak sír kövéről a' rajzolat közönségesen tudva nintsen, de tellyes bizodalommal várják, hogy olly nagy Művész, mint Thorwaldsen, magához, és a' mostani tsinos világhoz méltó munkát fog állítani.

A' Kutya-harapásnak szomorú következése.

Most, Aug. 20-dikán Augsburghban meghalt egy kereskedőnek fiatal felesége nem tsak férjének, hanem az egész városnak nagy szomorúságára. Ezt 10 héttel előbb önnön maga kutyaja éppen akkor harapdálta meg, midőn azt a' szerentsétlen asszony a' lánczról el akará eresztteni. A' harapás rajta több mély sebeket ejtett, de ezeket az Orvosok szemre úgy meggyógyították, hogy az Asszony egészen jól látszanék lenni. De halála előtt harmincz hat órával rettenetesen kitört rajta a' dühödés, és a' szerentsétlent szörnyű kínok között megemészlette. — Ezen szomorú példa intés gyanánt szolgálhat, melly kevéssé lehessen bízni a' dühös harapásoknak bár melly szorgalmatossággal, és vigyázással végbe vitt gyógyításában !!

Természeti Ritkaság.

A' Glaszgovi Muzeumba mostan megérkezett egy eleven tsergő kígyó, melly kalitkában tartatik. Nagyon friss, noha naponként eledelül nem kap egyebet két tojás sárgájánál. Hánytak be neki egereket, békákat, apró madarakat elevenen; de a' kígyó fel se vette, úgy hogy ezek körülötte futkosnának, szökdétselnének, sőt a' fején is ülnének, a' nélkül hogy azokat észre venni látszatnék. Nem volt ilyen szerentsés egy házi nyúl (Kannichen Cuniculus) mert alig eresztették a' kalitkába, azt tüstént megtsipte 's azután magát öszve gyöngyörgetve félre húzta. A' mérgének ereje rettenetes volt, mert alig múlt el egy minutum, a' midőn a' nyúlatska rángatódzani kezdett, és ezen kínos rángatódzásai mind inkább inkább nevedvén 3 minutum múlva megdöglött. A' Kígyó többé reá sem nézett, úgy járt fel 's alá a' kalitkájában, mintha egyedül maga volna. (Egy ilyen Tsergő Kígyó, melly külömbben is ritkaság, igen nagy fajta, kitömve találtatik Pesten Bartsfrieder Úrnak Gyűjteményében, melly annyival nevezetesebb, hogy hosszasa nagyobb másfél ölnyinél).

A p r ó s á g o k.

Valamelly városban, a' közönséges szolás szerént, dallesti tisztelet után öszve gyűl-

tek a' lakosok a' tsapszékben, 's ott nagy felhevüléssel ditsérék a' hallott szép Tanítást. A' harangozó is ott ült eggyik szögeletben, ki, hogy a' ditséretnek méltó részesévé lehessen, közbe szóllala, hogy ő harangozottám be arra a' szép tanításra.

Bizonyos Hamburgi kereskedő azt írta egykor Lizabónai Levelezőjének, hogy küldene néki 1, vagy 2 majmot: de szaporább írás kedvéért az: oder-t; tsak az első betűjével tévé ki. Vévén az így készült Levelet a' Lizabonai Kereskedő a' kívánt majmok számát 102-nek olvasá. Öszve szedett tehát minden találtatható majmokat, talán még árokon fölül is, tsak hogy a' kívánságot tellyesíthesse; de minden igyekezete mellett sem szedhetett öszve többet 50-nél. El küldé tehát ezeket az első hajón, azon maga mentegetésével, hogy minden iparkodása mellett sem vásárolhatott többet öszve; de reményli, hogy egy két hónap múlva még a' hátra maradt 52-töt is megküldheti.

Rejtett szó:

Szántó földön gabonának
Ez nyári ditsössége,
De megfordítva arczádnak
Férrias ékessége.

Jegyzet. A' 20-dik számbeli Mese:
Hang.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(22.)

Felső Szabóltsi Nagy Tiszteletű Egyházi Vidékbéli Nagy Érdemű, 's Tiszteletű Almási Sámuel Úrhoz, midőn Életének 63-dik Esztendejében, mind két szemeire belső-hályog ereszkedvén, másfél esztendei vaksága után Tállyán lakozó Tek. Doctor Öri Fülep Sámuel Úr által, szemének világát vissza nyerte.

Mint mikor a' Chaos setét
Öble, vévén végezetét
A' Mindent tehetőnek,
Mindenek, egy élő 's ható
Isteni szóra látható
Világosságba jönnek:
Úgy az idő által avúlt
Setétes homályba borúlt
Szemeknek sugárait,
Egy bölts Orvos, hatalmával,

Boldogító Curájával
Látásra megnyitja itt.

Örvendj szíved szerént, Áron
Háza! bár vetted nagy áron,
Hogy ép az egész Tested,
Hogy ama nem látó tagnak
Kedves sűgári ragyognak
'S lát már az Esperested.

Látja ismét az Úr remek
Miveit, 's a' látó szemek
Lelkét reá függesztik,
'S nézven az ég kárpitjának
Tsillagira, látásának
Figyelmét felébresztik.

Sőt látja az érdemeket,
'S megjutalmazni ezeket
Tudja mint egy bölts Atya,
'S Áronnak minden fiai —
Közt, bóldogító Atyai
Áldásit szét osztatja.

Örvend a' Megye Tenéked!
Kegyes Esperesti Széked
Szívünket megújítja
Sok Érdemed, mellyel minket
Bóldogítasz, nyelveinket
Illy szavakra indítja:

Allandósága Pálczádnak,
Esperesti hatalmadnak
Terjedjen sok Nemzetre,
'S nyerj Koronát, — ha ezeknek
Az újj fényre jött szemeknek
Éj lessz — a' ki keletre!

Ah Bölts Orvos! a' szent magnak
Tsírái mikor fakadnak,
Nem perje-fű sarjadzik,
Lám az Oroszlán nemtelen
Kölyköt, 's a' Sas erőtelen
Galambot nem fiadzik.

Bölts Atyádnak böltsessége
Nemes szíve, 's kegyessége
Rád áldásúl maradott;
Híre neve tetteidnek,
Mint örökös Érdemidnek
Mindent fellül haladott.

Dombrádon Sz. J.

A' nemzeti Emlékeztetések.

Midőn Humboldt Sándor Úr déli Amerikában utazna, azt az igen szembetűnő fogyatkozást vette észre, hogy azon Népek semmi hagyományok, semmi nemzeti emlékeztetések által nem élesztetnek. Az új Szállók (Colonisták) úgy vannak a' nagy térségű földeken, mint a' száraz ágon üllő madár. Sem víz, sem fa, sem hegy nem emlékezteti őket semmire, a' mi szívöket érdekelhetné. A' természetnek nagy művei, a' hosszú hegy lánczok, az égis emelkedő sziklák, sőt a' régi dűledékek sem juttatnak semmit emlékezetökbe; mert nem éltek ottan őseik, sem semmi rokonságaik ott nem munkálkodtak, mellyből a' Szálló az emlékezetét kedvesen táplálhatná.— Magán áll a' nagy természetben, isméretlen tár-

gyakat lát, 's látásából szíve semmi kedves érzésre nem fakad. Sem az Isteni tiszteletnek, sem a' politikai állapotnak, sem házi, 's nemzeti szokásoknak minéműsége azon föld előbbi állapotjához nem vonza.

Másképpen volt a' régi Fenicziaiaknál, 's Görögöknél; mert azoknak távolra küldött Szállói is, a' Népnek hagyományait, és az anya Ország emlékeztetéseit magokkal el vitték, 's az új szállásokon is, ivadékról ivadékra által szállították a' nemzeti vélekedést, nemzeti szokást, politikai és religióbeli állapotot. — A' kis Ásiai, vagy Sziciliai Görögök nem tartották magokat idegeneknek az Argoszi, Athenai, és Korinthetai Görögökhöz képest, sőt azoknak szokásait, élet módját, isteni tiszteletét, és politikai rendtartásaikat követvén, mind ezek által a' nemzeti egységet megerősítették annyira, hogy a' Colonisták terméseiknek elsőjét az anya város Templomába vitték áldozatul, 's ha talán, véletlen történetből Vesta oltárán kialudott a' tűz, Joniának távol lévő helyeiről a' Prytaneumokba küldöttek a' szent tűz meghozására. De magok a' Colonisták is magoknál szent berkeket választottak, őrző Isteneket tartottak, és a' helybeli Isteni tiszteletet úgy intézték, hogy a' régi Költeményeknek az által új életet, és tartósságot adnának. Ez által támadtak nálok új Költők, kiknek híre sokszor az anya városban is nagy lett. Így a' régi hagyományoknak 's emlékeztetéseknek fenn tartásával fenn tartották a' nemzeti egységet is.

Az Amerikai Colonisták ugyan adnak némelly hegyeknek , folyóknak , és erdőknek olyan neveket , mellyekhez szokva voltak az anya Országban ; de ezen nevek el vesztik erejüket , és a' jövőendő maradékra nézve semmi szívet vonzó erővel nem bírnak. Mert az ő új lakó helyök , eredeti Országokkal semmi egybe köttetésben nem marad , 's így az idegen , és új földön új szükségek , új szokások támadnak , mellyek a' népnek emlékeztetését lassan lassan el törlik , 's ezek tsak úgy maradnak meg , mint a' képzelődésnek alakjai , mellyek hidegen haggyák a' szívet , és sem bizonyos helyhez , sem időhöz nem kaptsolják. Annyival inkább nem , mivel a' Kereszténység semmi helybéli , és nemzeti tulajdonságokkal nem bír ; hanem a' híveket az egész világon kiterjedő nagy Familiának tagjaivá teszi , és az egész Világon tsak a' napkeleti történetekre emlékezteti annélkül , hogy a' népeknek eredetére , vagy nyelvére tenné figyelmetessé : és így minden Nemzetek , bár mennyire különbözzenek is eredetökre 's nyelvökre nézve , egy közönségnek tartják magokat , annélkül , hogy a' tiszta nemzetiségnek fontos befolyást hagyának. Ez Amerikában annál bizonyosabban végbe megy , mivel a' régi népeknek ezen földön volt életéről , és munkálkodásáról alig láthatni valamelly tsekély nyomokat. Éjszakra Rio-Gila táján , a' Misszuri partjain , és az Andesek keleti részein a' nép hagyományok egy századra sem terjednek. Peruban , Quatimalában , Mexikóban láthatni ugyan ré-

gi épületek olmadékait, és régi mesterségek emlékeztető jeleit: de egész Tartományokban alig találhatni egy Familiát, melly az Inkások történetét, és a' Mexikói Fejedelmekét tudná. A' régi Nemzetségekből valók megtartották ugyan az ő nyelvöket, öltözetöket, nemzeti karakteröket; de nints többé nálók Qvipposz, nints képes festés; mert a' Kereszténységnek behozása ezen historiai, és vallásbéli hagyományokat el törölte. — De tsak ugyan az Európai Colonisták is ezen meggyőzött Nemzeteknek tulajdonaikat megvetik, 's így azokhoz nem ragaszkodván, eredeti honnyoktól pedig el szakasztva lévén, semmi emlékeztetés nem emeli szíveiket: hanem magokba rekeszkedve tsak a' jelenvalónak használására ösztönöztetnek.

A' Magyar lónak sebes futása.

Már előbb Pesten, az utóbbi esztendőken pedig Gróf Hunyady jószágán végbe ment lófuttatásokból tudjuk a' Magyar lovaknak serény futását. De ezen példák az Uraságoknak jól nevelt lovaikkal mentek végbe. Melly sebes futásuk legyenek a' Magyar Huszároknak lovaik, azt egész Európa tudja. A' múlt 1820-ban Pesten a' Felségek előtt a' paraszt lovakkal tett futtatás különösen szembetűnő vólt; mert némelly Gavalléroknak Anglus paripáikat is meghaladták.—Efféle új-jelenés történt f. eszt. Aug. hónapnak 20-dik napján Ns. Pest Vár-

megyében Melt. Gróf Keglevics familiának Esső nevű Pusztáján, hol az Uraságnak rendeléséből, nevezetes jutalmak tétettek a' legsebesebb futóknak. Noha tsak kevés napokkal előbb voltak tudósíttatva a' szomszédok, mégis negyvenen jelentek meg a' pálya futásra. A' pályára kirendelt helynek hossza 1400 ölnyi völt, és különös zászlókkal voltak a' határok kijelelve. A' Nemes Vendégek, és a' számtalan sokaság vágyódva várta a' dolognak végebe menetelét, a' midőn morszarakból tett harmadik lövésre a' készen álló futók, a' szélnek sebességét meghaladó erővel útnak indultak, és sebes vágatva a' célfelé siettek. A' lovaknak tüzes erőlködése nagy bámúlást gerjesztett, minthogy gyakoroltatás nélkül villámként, egymás mellett a' célhoz siettek. Sokan közülök egyenlő sebességgel látszottak a' pályához közelgetni: de mégis kivállalkozott közülök Martzi János 22 esztendőös legény, a' ki a' Baratsi, ugyan Pest Vármegyei, Pusztáról jött, és 5 esztendőös kisdéd lován nyargalt, 's a' többit jóval maga után hagyván a' célhoz első értt el, 's így a' jutalmat is megnyerte. A' neki tüzesedett legénység, mintegy boszorkodva nézte a' nyertesnek ditsősségét, a' ki 2 $\frac{1}{2}$ minutum alatt, sőt még két minutum secundummal előbb megfutotta a' pályát. A' vetélkedés ösztöne annyira felgerjesztette őket, hogy önként másodszor, sőt harmadszor is kívánának futni. Melly rendkívül való erőltetésben úgy látszott, mintha sem a' legénység,

sem a' lovak ki nem fáradtak volna. Melly nevezetes tapasztalás újabb ösztönül szolgálhat Hazánkfiainak, hogy a' Magyar fajta lovakat idegenekkel öszve eresztvén el ne kortsosítsák. Több nevezetes Hazafiaknak, 's nevezetesen néhai C s e k o n i c s Generálisnak hosszas tapasztalásai, és javallásai azt ajánlják, hogy a' Magyar fajta tsikók gondosan neveltessenek 3—4 esztendőskorokig, 's így azokból igazi jó lovak válnak mind erőre, mind tartósságra nézve. — Ezen közjóra vezető szoktatás megérdemlené, hogy minden Ns. Vármegyék, vagy Kerületekbeli Jurisdictionok illeendő jutalom ajánlása mellett a' köznépet is arra ösztönözzék, hogy a' tsikókat időnek előtte el ne gyengítsék, sőt esztendőnként meghatározandó ajándékok által, mint Austriában, arra bírják, hogy szép tsikókat nevelni igyekezzenek. Ez által mind a' katonaságnak megkívántató lovak szaporíttatnának, mind a' gazdák használására szolgálók erősebbek és tartóssabbak lennének.

M e s e.

Láthatatlan fej ez addig,
 Míg zöld bársony takarja;
 Azt el vesztvén, koponyáját
 Nyilván megmutogatja.
 Ezt két felé felszelheted
 Agy velejét megnézheted
 Négy tornyos ágazatja.

J e g y z e t. A' 21-dik számbeli Rejtett szó: Kalász, Szakál.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(23.)

A' Jutalom osztás.

A' jutalmak, bár nem nagyok is, különös serkentésére szolgálnak az Ifjúságnak a' szorgalmatosabb tanulásra. Ezen tekintetben tiszteletre méltó szokása Tek. Boráros János, Pesti öregebb Senator Úrnak, mint a' Nemzeti Iskolák Directorának, esztendőnként olly számos ajándékokat osztogatni, hogy azokban nem tsak a' nemzeti Iskolának Tanulói, hanem a' külső Városiak is részesülhetnek.

Illyen jutalom osztás Báró Dietrich Úrnak bőkezűségéből a' Po'sonyi Kir. Akademiában az, melly szerint Tek. Szlemenits Pál Úrnak a' Magyar Törvény magyar nyelven kiadott Könyvei, a' Magyar nyelvet tanulóknak serkentésére, 's előmenetelei jutalmára ajándékkul adatnak.

Illyen némelly Gymnasiumokban ugyan esztendőnként a' magokat megkülönböztetőknek, 's jeles Tanulóknak adatni szokott Könyvek.

De sokkal nevezetesebbek a' Párisi 8 Gymnasiumokban osztatni szokott jutalmak, mellyek 68 Fő jutalmakból, és 245 második rendbeli jutalmakból állanak. Ezen osztás az idén Aug. 10-dikán ment végbe, olly fényességgel, hogy azokat Frayssinous Püspök, az Universitásnak eddig volt Fő Mestere, most pedig a' Tudományoknak és Egyházi dolgoknak Ministère osztaná ki. — Ezen alkalmatossággal a' Tisztelt Püspök Úr ezen emlékeztetés szót mondotta, mellyeket méltó leszen minden Magyar Íróknak megjegyezni:

„Némelly lelkekben bizonyos ellenkezés, sőt titkos útálat vagyon minden eránt, a' mi együgyű, világos, természetes, 's ugyan azért szép is. Ezek tsak olyanokban gyönyörködnek, a' mi esztergált, megzavart, és tarkázott helytelen (bizarre). Ezen új Stylusra nézve új tanúsági állításokat kerestek, és, mint egykor a' Philosophiában, úgy most a' Stylusban Sophisták jelentek meg. Ne felejtsük el, hogy a' világos értelem kiváltképpen való tulajdonsága az Írásoknak, és hogy a' zabolátlan képzelődés közelít a' megtébolodáshoz. Az elméség az értelemnek sava, és ezen értelemhez tartottak a' mi Eleink az ő írásbeli munkáikban olly annyira, hogy ahhoz tsaknem vak bátorsággal hívek maradnának, és, ha még olly bátor nyerseséggel jelennek is meg, mindenkor szerentsés világossággal vannak az ő gondolataik egybe kapcsolva, 's a' t.”

Heliogabal.

A' Római Tsászárok között Heliogabal egyik rémítő példája a' hatalommal való vissza élésnek. A' kegyetlenség, bújaság, pazérlás bélyegezte életét, úgy, hogy valamint Antoninust, Titust a' józan és jámbor élet, úgy ezt az erköltstelenség tette különös emberré. Varius Marcellusnak, és Soemiának fia volt, és Macrinus halála után tizen négy esztendő korában emeltetett a' Tsászárságra. Mindjárt egy vén despotának keménységét egy szeles ifjúnak makatsságával egyesítette. A' Tsászári palotát a' legpajkosabb, leggyalázatosabb emberekkel töltötte meg. Midőn Ganuys az ő Tanítója ezen fajtalanokkal való társalkodása miatt megintené, azt tulajdon kezével megölte. Négy esztendő alatt öt feleséget vett, mellyek közül egyik Vestalis szűz volt. Ezután olly szemtelenségre vetemedett, hogy magát nyilván asszonynak vallaná, 's férjül vette először egy házi Tisztjét, azután egy rabszolgáját. Palotájában egy társaságot (academia) állított, mellynek kötelességévé tette, hogy a' bújaságnak mesterséges gyakorlásán, 's a' tisztátalanságnak újabb megújabb módjain tanakodjék. Ezen zabolátlan-ságát öszve kaptsolta a' pazérlással, 's hogy elegendő költsége legyen, a' Népet adókkal terhelte. Ő volt első, a' ki selyemből viselt ruhát. Azt a' kegyetlen örömet tette magának, hogy az allyas népből némellyeket magához vatsorára hívna, és széllal töltött vá-

kusokra tiltetné, melyekről azok ledűlvén, mint vétkeket a' medvéknek, 's más vadaknak vettette. Ezen gyalázatos gonosz élete által az egész világot magától el idegeníté, úgy hogy katonái ellene fellázadnának. Kiket mivel le nem tsendesíthetett, megfutamodván, magát a' tsúnyaság tsatornájába rejtette. Ott is megtalálták ötöt az anyyával, a' ki ötöt által ölelve akarta védelmezni: de a' katonák mind kettőnek fejét el vágták. Ezen emberi szörnyeteg (monstrum) illy gyalázatosan halt meg életének tizenennyolczadik esztendejében. Kr. szül. után 222-ik eszt.ben.

Statistikai észrevételek Burkus Országról.

Hoffman Udvari Titkos Tanácsos Úr, Burkus Ország Statistikai tekintetében azt állítja, hogy a' Burkus Státusnak földi kiterjedése 5028 geographiai □ mérföldre megy, vagyis 108,005,758 Burkus hold földre. A' Burkus Státus Újság ezen Királyságnak népességét 1815-dik esztendőre teszi 10,454,789 lélekre; 1822-dik esztendőben 11,063,177 lélekre. Ehhezképest még 1815-dik esztendőben minden emberre jutott $10\frac{1}{2}$ hold föld; 1822-nek végén pedig már csak $9\frac{1}{4}$ hold. — 1782-ben a' Burkus Királyság 4130 □ mérföldből állott, és népessége 5,731,789 lélekre ment; tehát akkor minden emberre jutott $15\frac{2}{3}$ hold. — A' följebb említettek szerint

tehát 1816-tól—1822-dik végéig, a' népesség 1,208,388 lélekkel szaporodott, mellyből egy egy esztendőre 172,627 ember esik, és mivel 1815-ben egy □ mérföldre általjában véve 2,079 ember esett, 1822-ben már 2320, és így □ mérföldekre felosztva, a' szaporodás esztendőnként 34 embert tett, a' mi az egész népességnek 63-dik részét teszi.

Az említett 7 esztendők alatt öszveségesen születtek 3,346,412 gyermekek, és így egygyik esztendőt a' másikba véve, esztendőnként születtek 478,059 gyermekek. — Ugyan ezen 7 esztendők alatt meghaltak 2,138,024 személyek; így tehát általjába egy egy esztendőben a' holtak száma 305,432-dőre tetethetik. — Házosságok pedig, a' felhozott 7 eszt. alatt történtek: 771,669, és így általjában esztendőnként 110,238.

Ezen előadásból kitetszik, hogy minden 1000 megholt számra 1565 születés esik, 's így, az alatt míg 10 születik, alig hal meg hat. — A' népesedésre nézve igen kedvező számolás az, hogy az említett számok szerint minden 23-dik élő emberre egy újonnan született jut; midőn Franciaországban 1819-dik esztendőben tsak minden 30-dik emberre jutott egy születés. Ezen észrevétel annyival nagyobb figyelmetességet érdemel, hogy noha az utóbbi esztendőkben kevesebb házoslások történtek, mint előbb, mégis a' születések nem kevesedtek, ha nem a' népességnek számával egy aránt szaporodtak, a' mi nyilván való bizonyosága, hogy a' nép jó állapot-

ban érzi magát, mert a' házasságok gyümölcsebbek. (A' számoló nem vette tekintetbe a' házasságon kívül születetteket).

Több esztendőkbeli Lajstrom szerint Burkus országban 1000 meghóltra rendszerént lehet venni 1258 született. 1780—1784 pedig 1000 meghóltra 1308 született, melly igen kedvező számolás, mert tsak ritkán, és az is az éjszaki országokban esik meg, hogy a' hol 1000 meghalt, 1565-nél több szülessék. Ez történt p. o. az Orosz Birodalomban, a' hol 1818—1821, ezen 4 eszt. alatt 1000 hóltra 1660 született gyermek esett. Hannoverában 1822-ben 1000 halálra jutott 1666 születés; és ugyan akkor Dániában 1000 halálra 1810 születés jutott.

Ezen politicus számolásoknak, és kedvező népesedésnek okát ha keressük, bátran lehet állítani, hogy fő oka a' táplálás könnyüége legyen; mert még most a' lakosoknak száma sokkal kisebb, hogy sem egy □ mérföldön 5000-re menne: mert a' hol a' népesedés 3000-nél több ott a' táplálás módja nem olly könnyű, 's ugyan azért nem olly könnyen és hamar léphetnek az emberek házasságra. Ellenben, a' hol elég tágas a' föld, és a' szorgalmatosság a' terméseket szaporíthatja, ott hamarabb adhatja magát kiki a' házasságra. Ez világosan kitetszik Burkus Országnak némelly kerületeiből, így p. o. a' Münsteri Hórmányszékben egy □ mérföldre 3000 lakosok jutnak, és ott 1822-ben a' 364,404 lakosok között születtek 11,583, és

házosodtak 2570-en ; ellenben a' Marienwerderi Kórmányszékben, a' hol egy □ mérföldre tsak 1261 lakos jut, a' 397,395 lakosok között 22,510 gyermek született, és 4569 házasságok kötöttek, és így Münsterben tsak minden 31 emberre jut egy születés: ellenben Marienwerderben minden 18-ik élő emberre egy születés.

Különösségek.

Párisban bizonyos találós elméjű ember házi eszközök, 's ruházatok Lotteriáját állított, mellybe a' játszani akarók nem kész pénzt, hanem valamelly házi eszközt, vagy ruházatot kötelesek betenni. — Ezen Lotteriában nyert a' minapában egy olyan szegény ördög (pauvrediable) a' kinek nem volt egyebe azon nadrágjánál, mellyet betett, 5000 nadrágot.

Dublinban bizonyos Képiró a' munkájaiért nem pénzzel fizetteti magát, hanem termésekkel készítményekkel 's több effélékkel. Így vesz p. o. a' Sütőtől kenyeret, a' Szabótól nadrágot, 's a' t. — Nem régiben valamelly vagyonos földes Úr 230 házi-nyúlat adott neki egy nagy családi Képert.

A' Rhinaiak, kiket a' természet szélesebbetske fülekkel áldott meg, mint egyebeket,

hogy ezen természet ajándékát használatlanul el ne pazérolják, azokra szükséges készülteiket szokták aggatni. A' böltsek p. o. okulárjaikat, a' napszámosok dohány zatskóikat 's a' t.

A p r ó s á g.

A' híres Mazarin Kardinális egykor számkivettetett, de ő isméretlenül mégis Páris környékében tartózkodott; mellyet midőn a' Parlamentum megtudott, a' fejére 2000 Talér jutalmat tett. Egykor a' Király az úgy nevezett de Vincennes erdőben, puska lévén a' kezében, sétálgatván reá bukkan véletlenül Mazarinra, 's megszóllítja: Kardinális Úr! hátha most beadom, 's a' fejére tett 2000 Talér jutalmat megnyerem? Felséges Úr, felelé Mazarin, még az én fejem több hasznot hajthat Felségednek.

M e s e.

Fából vagyok: de vas tsinált,
Megmaradt természetem.
Anyám alig ismérne rám,
Olly vékony a' termetem.
Mégis, hol néki kelete
Nintsen, bár egy eredete,
Nekem van betsületem.

J e g y z e t. A' 22-dik számbeli Mese:
Dió.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(24.)

Q v i p p o s z.

Ezen néven neveztetik azon színekkel és képekkel való írás, mellyel éltek a' Peruiak, minekelötte őket a' 10-dik század elején Pizarro Spanyol Vezér meghódította. Ez tehát náluk a' betűkkel való írás helyett szolgált. A' színekkel való jelentéssel úgy éltek, hogy a' szál-fonalakat külömbféle festékekkel megfestették, azokat rendben sinorra aggatták, 's ezen szál-fonalakra tsomókat kötöttek. Minden színnek különös értelme völt, 's a' mit a' színnel ki nem jelenthettek, azt a' szálakon kötött tsomókkal igyekeztek kifejezni. Ezen magában eggyűgyű, de a' Nemzetnél igen fontos jegyzés által készítették ők az ő számadásaikat; ez által vitték végbe a' nép felszámolását; ez által tartották fenn régibb történeteiknek emlékezetét; sőt a' törvényeket is, valamint a' szomszéd Nemzetekkel kötött szövetségeiket, 's egyjezéseiket. Ezen Qvipposzoknak gondviselesére, és őrzésére

minden Városban különös Tisztviselők voltak rendeltetve, kik olly formán, mint a' mostani Archivariusok, vagy a' Számadók, ezeket rendben tartották, mikor szükséges volt előadták, és kimagyarázták. De ezen jegy íráson kívül közönséges volt a' Peruiaknál a' történt dolgoknak szájról szájra való hagyomása, és némelly rövid költeményeknek megtanulása, mellyek által a' nevezetes történetek emlékezete fenn tartatott. Még most is keletben vagyon a' Qvipposz Guianában, hol szinte fonalakkal, és tsomókkal jegyzenek fel mindent, a' minek emlékezetét fenn tartani kívánják. De mit keressük a' Qvipposzok hasonlatosságát távúl? nem de nem Qvipposz forma jegyzés, midőn nálunk is sokan keszkenőiken tsomót kötnek, hogy az által bizonyos dolgokra magokat megemlékeztessék.

Állati apróság.

Már közönségesen tudva vagyon, hogy az élő állatok között vég nélkül nagy a' különbség, úgy hogy a' legnagyobb tetemű állatoktól fogva, megszámlálhatatlan fokokon megy lefelé az állatok kissebbedése.—Hogy az eczetben a' szemünknek erejét meghaladó, és szabad szemmel meg nem különböztethető állatotskák legyenek, azt nagyító üvegen kiki tapasztalhatja. Mennyi apró férgek legyenek az a' tavak színén, és állatokban, azt is gyakran szomorú tapasztalások mutatják. De bizonyos

Leuwenhoek Úrnak tapasztalása különös ismeretrevezetett az állatok apróságára nézve. Ő valamelly próbatétel végett egy kevés horsot tett a' pohárba, 's reá tiszta vizet öntött, és a' poharat a' szabad levegőre kitette. Egynehány napok múlva elő vevé a' poharat, és a' vizet nagyító üvegen kezdé vizsgálgatni, 's nagy bámúlására szörnyű sok apró állatokat látott benne. Továbbá ezen állatoknak nagyságát össze hasonlítá a' por szemmel, és még nagyobb bámúlással tapasztalá, hogy egy ilyen kis állatnak teteme általmérője ezerszerre kisebb volt a' por-szeménél, vagy is a' kis állat testének általmérője a' porszem általmérőjéhez olyan arányosságban vagyon, mint 1 : 1000. Mivel pedig a' testek egymáshoz olly arányosságban vannak, mint az ő általmérőiknek köbei (ut cubi diamentrorum); tehát egy ilyen állatkának nagysága, a' porszemnek nagyságához képest, olly arányosságban vagyon, mint 1 : 1,000,000,000-hoz. Ezen kis állat tehát tsak egy ezer milliornyai része volt a' porszemnek. Mégis ezen szörnyű kitsinységbe a' jóságos, és mindenható Teremtő életet, érző eszközöket adott, hogy önként magát mozgathassa, és önnön érzései szerént, ha mind rövid ideig is, örvendezhessen. Ha már az ember itt feleszméledvén továbbá kérdezi: miből vette e' kis állat eredetét? kétségkívül álmélkodva és bámúlva kell arra az okoskodásra jutnia, hogy az ilyen állat is tojásból eredhetett, 's melly kitsinynek kellett még akkor lennie, midőn azt a' tojás

hártyája borította! Ez mutatja meg, hogy valamint a' nagy természetben, 's a' világ testeiben, úgy e' kis férgekben is megfoghatatlan nagy az Isteni mindenhatóság.

A' melegség, és hidegség ereje az állatokban.

Ellis Úr a' polus felé jártában egy nap azt vette észre, hogy a' tenger felett a' nagy jég-térségen bizonyos fekete Kupaczok látszanak. Ezt először Turfa földnek tartotta: de mégis próba végett el vitt magával egy illy fekete hantot, és útitársainak jelenlétökben a' tűzhöz tette. Nem sok idő kellett hozzá, a' hant részei egymástól oszlani kezdettek, és a' levegőt az apró legyek rajja egészen el lepte. Mellyből kitetszett, hogy a' jég síkságon látott fekete kupaczok nem földek: hanem megfagyott legyek, (Muskitos) mellyek a' melegen ismét felelevenednek.

Hearne Úr a' tengeri Pókokat olly keményen öszve fagyva találta, hogy azokat a' földhöz lehetett dobni, és úgy felugrostak, mint a' Cziczzer Borsók. De alig tette közel a' tűzhöz, mindjárt felelevenedtek.

Más tapasztalások pedig azt mutatják, hogy kigyókat, gyíkokat, pióczákat, békákat mesterséggel szerzett hideg által is meg lehet fagyasztani, és az illyen el fagyott állatokat könnyű ismét feleleveníteni. Ez megtörténhetik még akkor is, ha az állatnak szí-

ve is el van fagyva: de, ha a' fejök veleje el fagyott, akkor lehetetlen őket többé az életre hozni.

Az asszonyi Nem foglalatosságainak szaporítása.

Egy ember szerető Anglus panaszképpen említi, hogy Angliában az Asszonyi nemnek nagyon kevés foglalatosságai vannak, mellyek által sorsát jobbíthassa: sőt némelly gyakorlások, mellyek tulajdonképpen az ő neméhez illenének, előtte el vannak zárva. Azért az említett Anglus buzdítja hazafiait, és az Országlószéket, hogy az asszonyi nemnek tulajdonképpen rendelnék azt, a' mire lágy érzése, testi alkotása, dajkálkodásra való hajlandósága, és önnön magán tehető tapasztalásai alkalmatossá teszik. Hogy t. i. asszony legyen asszonynak orvosa; mert gyakran a' szemérmertesség veszedelmesebb betegségekben is tartóztatja az asszonyi nemet a' férfi Orvoshoz való folyamodástól. Allíttassék tehát, úgymond, asszonyi Orvosi Kar, hol szintén az Anatómiát, Physiologiát, orvosi Szereket, és a' betegségek neveit 's gyógyítások módját tanítsák. Ez által legalább 10,000 asszonynak lehetne kenyere, kik egyedül asszonyok és gyermekek nyavalyáival foglalatostkodnának; 5,000 hábasággal táplálhatná magát; és 50,000 börtökben kereskedésbeli foglalatosságot gyakorolhatna, a' Kalmárság-

nak külömbféle ágaiban, 's ugyan ők lehetnének a' számadó könyveknek vezetői is. Illyen asszonyi Kalmár Legények sok helyeken vannak Franczia és Német országban. De vannak alábbvaló foglalatosságok is, mellyek által az asszonyi Nem kenyerét kereshetné. Illyen p. o. a' czipő vargaság, a' fűző-váll, és asszonyi ruha készítés; illyen volna a' könyvek öszve fűzése 's bekötése; illyen az óratínáló mesterség, a' rajzolás, réz-metszés, és a' Könyv-nyomtató műhelyekben a' bötű-szedés 's a' t. — De midőn ezen jó szívű Anglus az asszonyi nemnek bővebb táplálásáról gondolkodik, nem ok nélkül pört vonz magára a' férfaktól, kiknek mostanság igen gyakran nints mivel életöket keresni. Kérdés tehát, hogy mellyik nemnek könnyebbítésére köteleztetik inkább az Országlószék?

Természeti Ritkaságok.

A' Toskanai Nagy Herczegségben, St. Pietro in Bagno környékében több ízbeli föld rengéseket tapasztaltak, de szerentsére mind azok nagyobb rémülést, mintsem kárt okoztak. 12—13-dikig 20 illyen rengést lehetett megkülömböztetni, némelleyek olly erősek voltak, hogy a' harangok konganának, 's kémenyek ledülnének. A' föld megrendüléseit még más napokon 's éjtszakákon is lehetett észre venni, de már nem voltak olly erősek. A' földindulás kezdete előtt igen sötét volt,

a' nap úgy látszott mintha fátyollal lett volna bevonva, úgy hogy inkább hódnak vélhette volna a' szemlélő. Bizonyos utazó állítja, hogy ő első éjtszaka midőn a' földindulás kezdődött, olyan tűneményt látott a' levegőben, mintha valamelly tüzes golyóbis világított volna az ő szemet tompító tündöklésével.

Passzeranonak azon részében, melly Tivolira ütközik, ugyan Aug. 10-dikén lesüllyedt bizonyos térföld; az ott támadt mélységből annyi víz adta fel magát, hogy egész tavat formált, mellynek kerülete 130, mélysége pedig 27 arasznyi.

Tréfás fogadások.

Nem rég Londonban két katona egymással fogadott, hogy az a' ki 100 követ hamarabb egy kosárba rakna, 300 Szuverént nyerjen a' társától. A' kövek kirakattak két sorban úgy hogy egyik a' másiktól egy ölnyre volna, és mind egyiket tartoztak külön külön, a' sornak végében álló kosárba tenni. A' felfogadók közül egyik gyalog, a' másik lóháton volt, a' nézők közül senki sem kételkedett, hogy a' lovas el fogja veszteni fogadását, mert minden kőnél lekellene szállani és felülni. De ellenkező történt, mert a' lovas mind a' 100 követ már a' kosárba hordta, míg a' gyalog csak 89-et gyűjthetett, s

így a' lovas meggyőzte a' gyalogot. De még is mind a' kettőn kitettség, 's magok is megvallották hogy szörnyen el fáradtak a' munkában, mert százszor oda, százszor vissza menni, és hirtelenséggel a' lóra felkapni megleszállani, nem tsekely erőltetést kíván.

Ugyan Angliában nem rég többekkel fogadott John Townshead, hogy egy óra alatt 6 Anglus mérföldnyire el megy úgy, hogy egy harmadrészet ezen útnak futással járja meg, egy harmad részét hátra lépve, egy harmad részét végre előre lépve. Ő olly szerentsés volt, hogy a' célra a' fogadásánál 33 secundum minutummal előbb el jutott.

A p r ó s á g.

Bizonyos szép, de minden értelem nélkül mindent öszve fetsegő Asszonyoságnak látogatására gyakorta elmenvén Qvinault; egykor valamellyik barátja azt kérdi tőle: Ugyan hogy halgathatod ostoba beszédjeit? Jaj barátom, felele Qvinault, nem hallom én ötöt, hanem tsak nézem beszélleni.

R e j t e t t s z ó :

Régenten nagy büntetés volt,

Most istenesség jele.

Fordítsd vissza 's feje helyett

Tedd farkát, örülsz vele.

J e g y z e t. A' 23-dik számbeli Mese:

!Deszka.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(25.)

Az Augsburgha bebotsáttó Kapu.

Augsburg Városának különösségei közé számlálják azon mesterségesen készült bebotsáttó Kaput is, melly a' Gockinger és Hlenker nevezetű kapuk között vagyon. Készült ezen kapu a' 16-dik században, midőn a' folyvást tartó háborúk ideje alatt, nagy gonddal bezárták minden estve a' városnak kapuit, 's ajtait, a' lakosoknak ugyan nagy bátorságokra, de az útasoknak gyakran igen nagy hátramaradásokra. Gondolkodának tehát: miképpen lehetne ezen bajt el hárítani? E' végre titkos bebotsáttó kapunak készíttetését rendelték, melly még e' mai napig is fenn áll, 's építtetése különös mesterséggel ment végbe. Ugyan is ezen kapu egyedül titkos masinája által nyílik meg 's ugyan az által zárattatik viszont be, még pedig az éjtszakának akár melly idő szakaszában. Ha valaki ezen kapuhoz jut, 's bekíván botsáttatni, meg kell neki először mondani: ki légyen; honnan

jön; és hova szándékozik? Ez megtörténvén valamelly tsékély (mintegy 2—3 krajczárnyi) fizetést ad az ember mind magáért külön, mind a' vele lévő barmaért külön, ha az tsak egy kutya is. Ezen vámot bizonyos szelenczébe teszi az ember, melly tsigán azonnal legördül, de azon szempillantásban ismét feljő. Mihelyest az ember ezen kevés adót lefizette leereszkedik a' felvont híd 's megnyílik a' kapu. Hozzá tartozandóival egygyütt bemenvén az útas, azon pillantatban felemelkedik ismét a' híd, 's szint' olly erőssen bezáródik, mint vólt egy két szempillantással előbb. Azomban még nintsen az ember a' városban, mert más híd és kapu előtt leli magát; de ez is hasonlóképpen, mint az első, lebotsátkozik 's magától megnyílik. Ezen is által menvén az ember, ekkor van tsak a' városban, a' nélkül, hogy valakit vagy látott, vagy tsak hallott volna is. Mind az, a' mit észre vesz a' bemenni akaró, valamelly gyenge tsengetésből áll, melly jelt a' vigyázaton lévő személy adja. — Így Augsburgha minden szempillantásban bemehet az ember éjtszakának idején is; de ki senki sem jöhet a' Tanátsnak különös engedelme nélkül.

Páris Városának némelly nevezetesei.

✓ Franczia Országnak ezen Fő Városa a' szélességnek 48° 50' 15" a' hosszáságnak

pedig 20° alatt fekszik. Szejne vizének két partjain terjed el, 's a' külső városokkal együtt tojás kerekdedségű formája vagyon. Környéke 8 Francia mérföldet tészen, belső térsége pedig 1,601,644 lánczot. A' város tulajdonképpen tsak 3 részre osztatik; de vagyon 14 külső városa, és 48 szakaszokra, vagyis ugyan annyi Biróságokra (Mairie) vagyon felosztva. A' külső városok is 12—15 lábnyi magasságú falakkal vetetnek körül, és 56 sorompókon, vagy is rostélyos ajtókon lehet kimenni. Magából a' városból 19 kapu vezet ki, mellyek közül Sz. Dénes, Antal, Bernard, és Márton kapuk, az ő pompás diadalmi báltozataikkal megkülömböztetik magokat. A' városnak részeit a' Szejne vizén készült 16 hidak kaptsolják öszve, mellyek közül legnevezetesebb: az új hid (Pont neuf), mellynek hosszasága 1020, szélessége 74 lábnyi. Ezen hídon vagyon egy mesterséges vízajtó masina, egy 120 lábnyi magasságú Obeliscus, és IV. Henrich Királynak lóháton lévő öntött képe, melly 500 mását nyom. Közönséges piacz találtatik Párisban 87, vásárállás 28. A' piaczok között nevezetes XV. Lajos piacza melly a' Revolutio előtt ezen Királynak képszo-brával díszeskedett, utóbb Concordia piaczának neveztetett. Továbbá Vandom piacz, melly Nagy Lajos piaczának is neveztetett, az ott álló XIV. Lajos képszo-brától; utóbb pedig híressé lett azon nagy Obeliscusról, mellynek tetején Napoleonnak óriási bálván képe állott, köröskörül az oldalán pedig a'

Francia a mádnak ő alatta nyert győzedel-
 mei kiemelkedő munkával voltak elő adatva,
 Ezen piaczsak azért is figyelmetességet ér-
 demel, hogy igen rendes a' formája. A'
 piaczsok közé kell számlálni a' Mars mezejét
 is, mellyet még XIV. Lajos készítettett, 's a'
 mellynek körülete 3,600 meter, ezt négy négy
 lábnyinak számlálva. — A' városban találtat-
 nak 1109 nagy útszák, mellyek mindazáltal
 többnyire szűkek és görbék, 's a' mint né-
 mellyek bizonyítják, sem nem tiszták, sem jól
 kirakva nintsenek. Vannak még 1106 kisebb
 útszák, és 121 térj-meg útszák, vagy is zsák
 útszák. Nagy palota vagyon több 20-nál, mel-
 lyek között első tekintetet érdemel a' Tuil-
 leriák palotája, melly most a' Királyi lakó-
 hely, 's öszve vagyon foglalva a' Flora és
 Marsan palotákkal. Továbbá a' Luvr palota,
 melly a' Tudományoknak és szép Mesterségek-
 nek vagyon szánva, melly szinte a' Tuilleri-
 ákkal eggyesül. E' három Toldalékjait a'
 Tuilleriák palotájának, kiváltképpen XIV. La-
 jos ékesítette fel, mert Flora és Marsan pa-
 lotákat Medicis Katalin 1564-ben kezdette,
 és 1600-ban IV. Henrich végezte, a' Luvr
 palotát pedig már a' 7 vagy 8-dik században
 kezdték, 's majd minden Királyok XIV. La-
 josig tökéletesítették, minthogy ugyan ez
 vólt az ő lakó helyök. Ezen palota most a'
 Királyi Institutumnak helye, és 687 ölnyre
 oszlop sorokkal ékeskedik. Ebben vagyon a'
 képirásnak és képfiragásnak Muzeuma, a' Ki-
 rályi Bibliothéka, mellyben 1815 előtt vóltak

700,000 kötet nyomtatott Könyvek, és 10,000 Kötet kézírások (némellyek szerént 80,000) ; ebben vannak 200 váraknak modelláik ; 's a' régiségeknek , pénzeknek , rézre metszett képeknek gyűjteményei. Az utóbbi maga 5,000 kötetből áll. Ugyan ezen épületben találattik a' Királyi Könyvnyomtató műhely is. Még különös emlékezetet érdemel a' Palé rojal , melyet 1636 Richelieu Kardinális kezdett , most az Orleani Herczegnek tulajdona. Ebben különbözőféle Galériák , Szállások , Kávéházak , Theatrumok , Kalmár-boltok találtnak , 's ugyan ehez tartozik egy nevezetes kert is , melly minden féle mulatságoknak helye.

Mendelsohn II. Fridrichnél.

Fridrich Király egykor magához hivatá Mendelsohnt. Az nap éppen szombat vala , a' midőn a' 'Sidóknak sem lóháton , sem kotsin jární nem szabad. Kéntelen vólt tehát Mendelsohn gyalog menni Potsdamba. Midőn a' kapunál a' Strázsa kérdezné : ki légyen ? Ő egyenesen azt felelé , hogy ő Mendelsohn 'Sidó , kit a' Király magához rendelt. Erre a' katona felhorkanván : Hogy hogy volna neked az a' betsületed , mondá , hogy a' Király téged hívasson ? Mendelsohn látta kivel légyen dolga , 's el gondolá , hogy az illyen embernek haszontalan emlegetné , hogy ő írta Phaedont , és az Indulatokról való Leveleket , hanem egész szelidséggel mondá : Én szémfény-

vesztő Játszó vagyok, (Taschenspieler). Ezt halván a' katona ötletet a' kapun beereszté, de ha vele sokat okoskodott volna, hihető hogy a' Strázsán még hűsre ültette volna. A' példa nem rossz, hogy kinek kinek az ő megfoghatásához képest kell szólni.

Anglus különösség.

Minap Londonban a' leggazdagabb Sörfőző Barkley Úr a' barátjainak igen fényes vendégséget adott; ezt egy másik követte, mellyben tselédjeit vendégelte meg. A' vendégség egy nagy sörs-kádban tartatott, mellyben 100 személy könnyen megférhetett. 300 font Beefsteack és Rostbeef költ el ezen lakozásban, de hogy mennyi sört ittak meg, azt fel nem jegyezték. A' vendégek egyik sörs katlanból (Kessel) a' másikba sétáltak által mulatságaiknak változtatására. (Azt ugyan nem írják, de könnyű ide gondolni, hogy a' katlanokat előre jól kisikarolták, ne hogy a' czifra vendégeknek ruháikban valami folt essék).

Különös vígasztalás.

Egykor Örváltási parádé alkalmatosságával, bizonyos fiatal Tiszt egész bátorsággal Napoleon elejébe járúl, azon panasszával, hogy ő már 5 esztendősen Hadnagy, és még is

elmellőztetett az előléptetésben. Tsendesen ki halgatta a' Tsászár a' panaszlót, hanem aztán így szól hozzá: „Legyen békével, én hét esztendeig voltam Hadnagy, és ímé látja, hogy még is csak lett belőlem valami”. — A' jelenlévők el mosolyodtak, az Ifjú Tiszt pedig megtsillapodva tért vissza helyére.

Kölönös aggodás.

Éppen mértékletes asztala mellett ült Rousseau, midőn T.x látogatására ment. Midőn ezt el távoztával kikésérné, így menté magát R. „Ne vegye rossz néven, hogy asztalomhoz nem ültettem, mert megeshető dolog, hogy hirtelenében megbetegedhetnék, 's ezt az én rossz akaróim mindjárt arra magyaráznák, hogy én étettem meg”.

A' Magvak száma.

Több természet vi'sgállók azt a' fáradságos munkát vették magokra, hogy különbb-féle növényeknek magvaikat megszámlálnák. Ehhez képest úgy tartják, hogy egy fej mákban 30,000 mag legyen; egy dohány növényben 360,000; egy tizenkét esztendő's Szilfának 500,000; egy rezgő Nyár-fának 13,000; nagy, és bőtermesű Alma-fának 18,000; egy

nagy, s bőven termő Tseresznye-fának 10,000.
— A' Diófa bőv terműségét nem ritkán láthatni a' szőlők allyában vagy nagyobb kertekben hogy 10—20 'sákok is megtölt. Illyen forma bővség tapasztaltatik a' fák virágaiban is, p. o. a' Juharfában 40,000; a' Pálmafának egy bokrában 12,000 virág is számláltatik. — Ha ezen természeti bővséget tekintjük, nem lehet tsudálkoznunk az állatok tojásaiknak, vagy ikráiknak sokaságán. Így p. o. ez előtt egynehány esztendővel bizonyos Anglus megszámlálta a' tekenős békának tojássait és 9,344,211 tojást talált; a' pontyban (*cyprinus carpio*) találtatott 20,000; a' töke-halban (*kabeljan, gadus morrhua*) Petit szerint több találkozik 3 miliomnál, Lewenhöck szerint pedig 9 miliom is. Így tovább megy a' retentő sok szaporodás.

Rejtett szó:

Hármat látok benne.

Az mind terhes nehéz;

Elsőt eresztgeti

A' dolgos terhes kéz;

Másikat felveszi

A' rá szorúlt szegény;

Harmadikát érzi

Vele bánó legény.

Jegyzet. A' 24-dik számbeli Rejtett szó: Kereszt; szeret.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(26.)

H a f i z.

Ezen Persa Költőnek munkáit más Nemzetek magok nyelvökön már régebben birják, 's érezhetik a' természet kellemeivel ékeskedő Dallait. Nyelvünk virágzásának mostani emelkedése kíváncsossá tette, hogy mi is birnánk ezen nevezetes Költővel. E' köz óhajtást kielégítette F á b i á n G á b o r Úr, midőn Hafiznak Divánjából azon Ghazelákat és Töredékeket magyarra fordította, mellyeket már 1771-ben R e v i c z k y Úr, híres Hazánkfia, Bétsben kiadott, 's a' mellyeket J o n e s Anglus közlött. A' Magyar fordítónak helyes választása volt, hogy nem a' Verses fordítás szerént, a' hol az értelem a' mérték miatt sokszor megszorúl; hanem az említett férfiaknak az eredeti nyelvből szórúl szóra tett magyarázásaik szerént igyekezett kiadni, 's így az eredeti Költőnek értelmét annál bizonyosabban el érte. Ehez még azt a' tökéletességet kaptsolta, hogy ezen Dallokat Anak-

reoni mértékre vette, 's így nyelvünknek ezen tökéletességét is világosan megmutatta, melly az ilyen rövid Költeményeket könnyűségével kedvelteti; egyszer'smind pedig az eredeti munkával is egy arányúságba helyezettte, melly a' Persa nyelven is bizonyos hang, és vers mérték szerint készült.

Ghazeláknak neveztetnek a' víg, gyengéd, és érzékeny rövid Költemények, és az ilyen Költői Daraboknak gyűjteménye Divánnak. Hafiznak közönségesen 569 Ghazelát tulajdonítanak, de a' mint fellyebb érdeklénk, Reviczky Úr után itten 27 Ghazelák, és 39 Töredékek vannak fordítva, 's 53 szó magyarázatokkal megvilágosítva. A' szép tehetségű és jeles igyekezetű férfinak különös érdemül tulajdoníthatjuk, hogy tiszta és értelmes nyelven készítette fordítását, mellyre nézve az olvasása kinek kinek könnyű, és kellemetes lehet. A' nemzeti Nyelvnek illy szép gyarapodását méltán ajánlhatjuk mind azoknak, kik a' kellemetes olvasásban szoktak gyönyörködni. — A' munka, tartalmához képest, tsinosan és tisztán vagyon nyomtatva, és rézre metszett homlok táblával 's vignettel ékesítve. — Felírása ez: „Hafiz Persa Költő Divánjából, Ghazelák 's Töredékek. Fordította Fábrián Gábor. Pesten Petrózai Trattner Mátyás betűivel 1824.” — Találtatik Pesten Eggenberger és Müller Könyváros Uraknál, tsinos borítékba kötve, az ára 1 forint ezüst pénzben.

Megbosszúlt Hitszegés.

Tagadhatatlan, hogy veszedelmes dolog, fiatal asszony személyeknek mind azt környül-állásosan el beszélni, a' mit a' botlások 's kitsapások szűlnék a' nagy világban; de más részről talán még veszedelmesebb azt előttök egészen el halgatni. Az embereknek köz sorsa ez; a' legszebb virágról a' méh mézet, a' pók pedig mérgetszív: de azért ki fogja egészen kiírtani kertéből a' virág táblákat? szintűgy ki fogja kárhoztatni a' borzasztó példák el beszéllését?—Ezeknek eggyike a' következő:

Francziska, de Foix Jánosnak leánya, született 1405-dik táján, még alig érte el életének 12-dik esztendejét, midőn azt Chateaubriant Gróf magának házastársul megkérte. A' leánykának minden házassági ajándékai külső szépségében állottak, 's meg kell val-
lani, hogy ez nem kitsinység volt. A' szülői, kik tellyes szívből örvendettek azon, hogy illy, nekik kevésbe kerülő pótolékkal adhat-ják el leányokat, szüntelen tsak azt regélték a' fülébe, hogy melly nagy szerentse légyen egy vagyontalan leánykának gazdag férjhez mehetni. Az áldozatra rendelt fiatal személy boldognak vélte magát, mivel soha sem hal-lott egyebet, hanem azt, hogy ő neki bol-doggá kell lenni. A' pompás Grófi háznak tündöklő készülétei, az első örömben el ré-szegült férjnek szerelmeskedései, el felejtet-tek szegény Francziskával az ő feláldozott

gyermeki hajlandóságait, és az ő el vesztett szabadsága ötét majd nem is érdeklette.

A' Gróf, a' ki jól ismérte egy illy' még meg nem vesztegetett szívnek bötsét, mezei jószágára sietett véle, a' hol azon erős feltétellel zárkódzott falai közé, hogy e' kintsét soha sem fogja a' világnak szemlélésére bocsátani. De az illyen szerelmes Leventák boldogsága mind addig tökéletlen, valameddig nintsen valaki, a' ki nekik ezt írigyelje. A' Gróf némelly ingerlő szavakat ejtett szép nőjéről baráti előtt. Ezeknek így felingerlett látni vágyások nevelte ugyan a' Grófbán Hitvesének szépsége eránt való meggyőződését, 's nagyra bötsülését; de egyszer'smind érté- sére adta maga gondolatlanságát, és erre való nézve a' Grófnét még inkább zárva tartotta: maga pedig az udvarnál mindég olly erőltetett színléssel jelent meg, hogy ötét feleség féltőnek senki se mondhassa. — Minthogy azon időben az asszonyok még éppen nem jártak az udvarba, a' Grófné könnyen el rejtve maradhatott magános jószágában; 's férje nyugodt szívvel lehetett, hogy az ő távul- létében házat senki sem látogatja. Gyáva kép- zelődés! még az semmi érdem, ha tsak azért jó valaki, mert nints alkalmatossága rossz- lenni. Így vólt a' dolog szegény Grófnéra nézve is, ki a' gyönyörűségek örömében tsak hamar úgy megfelejtkezett férjéről, hogy ne- vére is alig emlékezne.

I. Ferencz 1515-ben lépett a' Király- ságra. Ezen szinte olly udvarias, mint katonás

Fejedelem, az asszonyokat is udvarába kívánta gyűjteni. „Mit ér, úgymond, az udvar asszonyok nélkül, ez tsak olyan, mint a' tavasz rózsák nélkül”. — Mindjárt előállottak a' tetszeni kívánó Udvarnokok Francia ország szépségeinek lajstromával, kiki égig magasztalta hölgyének tulajdonságait, de Chateaubriant Grófnénak kellemeit egy szívvel szájjal magasztalták.

A' Király látni akarta. Férje, tsaknem kétségbe esve, mindent öszve hordott feleségének kissebbítésére; 's többek között azt mondá, hogy nem vólna ugyan egészen rút, de tsak olyan, mint a' kőbálvány, minden lélek nélkül, ki tsak a' magánosságban találja kedvét, 's idegen a' társalkodástól. A' Király ezen pusztá szavaknak nem akart hitelt adni; mert hiszen ki is hihetne ilyen esetben egy férjnek? — Az Udvarnokok még tovább mentek, tsak hamar el találták az ő beszédének igaz okát, 's ölték mindenütt tsípös tréfákkal, 's gúnyolásaikkal. Kik barátinak színtették magokat, egész okokkal elejébe terjesztették, hogy bötsületének fenntartására be kell neki az Udvarnál feleségét mutatni: „En nem ellenzem, úgymond a' nyomorúlt férj a' sok unszolás után, hogy ide jöjjön, tsak reá beszélhessem: de erővel tsak nem hozhatom”. — Ezzel gyors lovakra üll, 's el siet jószágára. Szorúlt szívvel haza érkezvén, minden okokkal azt akarja feleségének szívére kötni, hogy az Udvarhoz ne menjen, akár mit beszéljenek is; sőt arra se halgasson, hogy ha ön-

nőn maga a' férj sürgetné is — mind addig, míg azon titkos jeladást nem venné, mellyet magokban egymás között tettek. Ezek 's ezekhez hasonló rendelkezések a' fiatal menyetskének szemeit mind jobban jobban megnyitották, 's kíváncsiságát felfelgyújtották: mert Éva anyáunktól fogva semmire sem vágytak inkább az asszonyok, mint arra a' mi megvált tiltva előttök. Szinte epedve vágyott szegény Grófné az Udvarra meglátni, melly reá nézve még egészen ismeretlen föld volt; 's ezen vágyásának kielégítésére maga a' Gróf szolgáltatott alkalmatosságot maga meggondolatlansága által.

(Bérekesztése következik).

Becker Boldizsár.

A' 17-dik században igen nevezetes Ref. Theologus volt. Ő Gröningenben és Franekerában tanult, utóbb Oszterliplensz-ben Prédikátorrá lett: de a' Vallás dolgában írása által kinyilatkoztatott vélekedései miatt nagy üldözéseket szenvedett, minthogy maga védelmezése mellett is Socinianismusról vádoltatott. El hagyá tehát lakó helyét, és előbb Lonenben Prédikátor, utóbb tábori Pap lett. 1676-ban Amsterdamban telepedett meg, de ott is írásai által gyűlöletessé lett, mert az üstökös tsillagokról azt mutogatta meg, hogy semmi szerentsétlenségeket nem jelentenek: valamint azt is, hogy a' gonosz lelkeknek,

boszorkányoknak nintsen semmi erejük az emberekre. Itt is óltalmazta magát, de a' Synodus el vetette az ő munkáját. —Egykor a' melye megsértődván az Orvosok semmi más módon gyógyulást neki nem ígérhettek, mint, ha felmetszenék. Ezt ő erős szívvel kiállotta, 's meggyógyulván avval szokott ditsekedni, hogy ő még élteben látta tulajdon szívét.

A' Selyem sodrásnak módja.

Minthogy Hazánkban is hathatós főbb serkentésekre, a' selyem tenyésztés sok helyeken lábra kapott, és a' selyembogarak nevelőinek nagy könnyebbítésére lehet ha egyenesen a' galetákat nem tsak szálanként legombolíthatnák, hanem fonalakba is sodorhatnák; méltónak tartottuk a' Jurisdictióknak azon masinát ajánlani, mellyet Davi Henrich Szavil Londoni kereskedő, a' ki most Bétsben tartózkodik, talált fel: minthogy ez által egy munkával a' Galetákról annyi szálakra lehet venni a' Selymet a' mennyire tetszik, 's ezeket öszve sodorni és az orsóra is pedreni. Ezen felsodrott selymet késszen el adni tiz annyi nyereséget hozhatna a' selyem tenyésztőknek, mint midőn egyedül a' Galetákat font számra el adják.

A p r ó s á g o k.

Bizonyos Társaságban arról támadt kérdés, kit lehet felvilágosodottnak nevezni?

Egyik egy, másik más tulajdonságait mondotta. N— Ur felszóllal: Én, úgymond, igen röviden ebbe foglalnám a' feleletet: „A' ki a' dolgokról helyesen gondolkodik, értelmesen beszél, 's okosan tselekeszik, azt nevezhetjük igazán felvilágosodottnak”.

Ugyan azon Társaságban elő jött a' szó arról, hogy: miért nem haladhatnak elő némelly jó szándékok, a' lelkes Hazafiaknak minden javallások mellett is? N— Ur azt felelé: Bizonyos esetekben hasonlók vagyunk azon útnak akaróhoz, a' ki nagy gonddal maga elejébe terjeszti a' föld abroszt, az utat kiczirkálgatja; de az úthoz valóssággal soha sem fog.

M e s e .

Kitsin: de nagy rejteket nyit,
Ha száját feltáthatja;
Megszorúlt rabot szabadít,
Ha helyét változtatja.
Mindég iszik, még sem részeg;
Mond meg, ez mint eshetik meg?

J e g y z e t: A' 25-dik számbeli Rejtett szó: Sulyok.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(27.)

Megbosszúlt Hitszegés.

(Bérekesztés).

A' Gróf megnyugodva tért vissza az udvarhoz, 's ott olly helyesen tudta a' dolgot színleni, hogy már szinte kezdték hinni, hogy az valósággal úgy van a' mint ő beszéli. Majd majd senki sem kételkedett a' Grófné eggyügyűségén; midőn a' Gróf arra a' balgatagságra vetemedett, hogy Komornyikjának egy gyűrűt mutatván ezt kérde tőle: Hiszed-e hogy ezen gyűrűnek bűbájos ereje van, úgy hogy ha ennek hasznát akarnám venni, a' Grófné tüstént itt termene?

A' tsalfa szolga el értette a' mesét, és azt úgy tekintette, mint az ő jövőendő szerentséjének bizonyos eszközét. El lopta tehát Urának gyűrűjét, és ahoz mindenben hasonlót tsináltatván, ezen hamisan készültet dugta annak zsebébe, az igazit pedig

magánál megtartotta. Annakutánna fölfedezte titkát némelly Udvarnokoknak, a' kik újra megejték a' Grófot tsipős tréfáikkal, hogy eddig csak vakította a' Világot, es soha sem hívta az Udvarhoz igazán feleségét. A' magát mentegető, annak megbizonyítására hogy rajta a' dolog soha sem múlt, előttök írta meg a' Grófnénak szólló, 's meghívó Levelét, mellyet azok kezeikhez vévén el nem mulasztották a' titkos erejű gyűrűt bele zárni, 's úgy a' Grófné kezébe szolgáltatni.

Ezen jelre röpült a' Grófné a' Fő városba, de millyen szemekkel nézett reá Férje könnyű el képzelni, a' ki előre félvén a' gúnyolások záporától, azon nyomon el hagyta az Udvar, és Bretagne-ba költözött a' nélkül, hogy Feleségével tsak egy szót szóllott volna is, kit az Udvarban mindnyájan hódulva fogadtak. Férjétől 's tanácsadójától megfosztatva, nem tsudá ha azon gyenge támaszok ingatlozni kezdtek, 's tsak hamar ki is dűltek, mellyek eddig erköltsét gyámolították.

Férjéről ugyan el nem felejtkezett, kit mind ketsegtetésekkel, mind szép szavakkal igyekezett vissza hívni. Egykor a' többek között azt írta neki: „Ne gondold hogy szívem annyira megtelhetne valaha, hogy abban a' fő hely tied ne volna”. — De hijjába, mert kétségbe esésének fájdalmai enyhülvén, utóbb rettenetes bosszúállást esküdött a' hitszegőre,

Lautrec, a' Grófnénak testvérje Francia ország Marsaljává lett, 's ő kormányozta a' Királynak hadi seregeit, midőn azok Majlandot el veszítették. Ferencz 1525-ben maga személyesen vezette által seregeit az Alpeseiken, hogy Károly Tartományaiban ezen veszteségiért véres bosszút álljon, de Paviánál maga is fogságba esett.

A' Királynak Anyja tellyes voltában éreztette e' szerentsétlenség közben a' Grófnéval, mint esküdt ellenségével, hatalmának erejét. Futott tehát a' szerentsétlen üldöztetett az Udvarból, de hova futhatott volna nagyobb bizodalommal, mint a' neki megbotsáttást ígérő férje karjai közé. De ez, alig kerítvén a' nyomorúttat hatalmába, azt várának egyik szobájába záratta, senkit sem botsátván hozzá mint a' Grófnénak tulajdon leánykáját, a' ki mintegy 7—8 esztendő s gyermek lehetett. Ezen szobát egészen feketével vonatta be. Hogy a' szerentsétlen fogolynak szemei szüntelen a' halálnak ijesztő képét lássák. Leánykája mintegy fél esztendő múlva meghalt; nem vala tehát már semmi akadály, melly a' Grófot feltett istentelen szándékában tartóztathatta volna. Bemegy azért hozzá hat borzasztó emberrel 's két borbélllyal, amazok lefogják a' szerentsétlen Grófnét, ezek pedig kezein 's lábain lévő életereit megnyitották. A' Gróf ördögös vígadozással szemlélte annak vérét folyni, a' nélkül hogy

az áldozatra vont személynek vagy könnyei, vagy szépsége, megillették volna.

Meglévén a' rettenetes bosszúállás azonnal futott, hogy az Igasság kezei elől magát el vonhassa; 's később Chateaubriant nevű Jóságát Montmorencynek, az Ország Marsaljának ajándékozván, a' büntetéstől magát megmentette. P. Dániel ugyan azt mondja: hogy a' Grófné 1537-ben tsendesen múlt ki a' maga várában; de Chalon, Franczia Országnak Históriájában világos szavakkal ezt mondja: „A' Királynak fog-sága legnagyobb szerentsétlenség volt Chateaubriant Grófnéra nézve; mert az ő Férje ezt hasznára fordítván, vele imígy bántának és bosszúállásának következéseit érez-tette, és ereit megnyitvatván, őtet meg-ölte”.

Akár miként volt a' dolog, az való ma-rad: hogy a' Grófné a' maga idejében leg-nagyobb szépség volt. Halála 1537-dik esztendőben történt, és teste a' Mathurini Templomban, Chateaubriantban temettetett el, a' hol még ma is az ő képét márvány-ból kimetszve láthatni illy értelmű Fran-czia felírással:

Revés hozzá hasonló

Ezen kő alatt fekszik Foix Francziska
Kiről minden jót mondott neki.

'S a' mit monda azzal egy szó sem ellenkezett
Melly ellent mondani akart volna.

Nagy szépséggel, és kellemetességgel
Jó tudománnyal és kész értelmességgel!
Tisztos jósággal 's több hírrel mint mondhatni,
Felruházta ötet az Isten gazdag mértékben.

Oh utazó! hogy a' róla beszéllést megrö-
viditsem

Itt fekszik egy semmi, mellyben minden dia-
dalmaskodik.

Meg halt Octob. 13-kán 1537.

A' Brazíliai Juhász-kutyák.

A' juhnyájnak őrzése igen könnyen
végbe megy Braziliában, úgy hogy ezer
juhot is, két kutya megőriz. Hihető hogy
olly nagyok és fehérek mint a' Magyar ku-
vaszok. A' nyájhoz való szoktatásokat az
által viszik végbe, hogy a' kutya kölyke-
ket, a' bárányokat el vévén, az anya ju-
hok alá teszik, mellyek báránynak tartván,
azokat rendszerént szoptatják. De tsak u-
gyan a' kutya kölykek is, mihent a' szemök
megnyílik a' juhot látván, azt annyoknak
tartják, 's mint jótévőikhez szelíden hozzá-
jok szoknak, és a' többi bárányokhoz, mint
társaikhoz hajlandók lesznek. Így mindég
a' juhok között lévén, el választhatatlanul
hozzájok szoknak, és olly hajlandóságot
szívnak magokba, hogy tőlök el válhatat-
lanok; sőt annyira nevededik benne a'
bárányok eránt való hajlandóság, hogy mi-
dön a' gyenge bárányokat el maradni látják,
azokat gyengén szájokba fogván a' nyáj után
hordják. Az egész nyáj eránt pedig olly
buzgó indulattal vannak el telve, hogy

sem vad állatot, sem idegen embert a' nyájhoz közelgetni nem engednek, 's legnagyobb mérgesedéssel távol üzik és marják. — A' Magyar országi juhász-kutyák a' juhok által lett szoptatással nem neveltetnek ugyan nyáj őrzésre; de még is a' mint a' közönséges tapasztalás bizonyítja, igen hív őrzői a' nyájnak: de méltó volna megpróbálni, hogy a' Brazíliai szokás nem gerjeszthetne é benne a' nyáj eránt való nagyobb hajlandóságot?

Hegyek el hordatásának új módja.

Párisból az Alanszonba vezető úton, 's nevezet szerint Remalardban a' Vár mellett nagy halom föld találtatott, melly 100 lábnyi magosságra emelkedett a' rét, és Huisz né folyó fölött. Ezen folyó víz igen ki mosta a' partját, azért a' várnak tulajdonosa ezen vízmosás betöltését szükségesnek találta, melly végre a' halom földét szánta. El lehetett volna ugyan kotsikon is hordani, de ez alkalmatlannak látszott a' hídra való út, és a' rét miatt. Azért Beaujean Úr azon gondolatra vetemedett, hogy a' halomnak földét levegőben tettesse által a' kívánt helyre. E' végből olly kötelet tsináltatott, mellyet ki lehessen feszíteni a' halomnak tetejétől egészen a' völgyig. Ezen kötelen tsúszik a' földet vivő kotsiformalada mint egy maga terhétől vonatva 60

lábnyi magasságban, az út, a' kertek, és a' 240 lábnyi folyó fölött. Egy óra alatt tizenkét fordulást tesz, és mindenkor 8 cubic láb földet viszen, útjának egész hossza térszen 150 ölet (toise) mellyet egy minutum alatt megfut, és hasonló idő alatt vissza is tér; 4 napszámos tölti meg földdel, és sebes menetelére nézve, távúlról úgy látszik mintha levegőben repülne. — A' hegyeken való építések közben, tudjuk ugyan hogy sokszor kemény utak tsináltattak fából az épület szereknek könnyebb, és hamarább felhúztatására, a' mit az utóbbi időkben Ehrenbreitstein várban is tselekedtek; de ezen eggyes kötélen való szállítás új példának látszik, és némi nemű követése a' lánczhidaknak, minthogy a' megfeszítés szolgál a' szállíttásra. De miként menjen vissza a' láda, az nem említették, hihető hogy a' láda forgó tsigán függ's ennél fogva könnyen vissza húzattathatik.

A' Képirók hosszú élete.

Nagy figyelmetességet gerjesztett a' szemes emberek előtt, hogy a' Poéták rövid életűek szoktak lenni. Ezt kiváltképpen az Anglusoknál, Németeknél, de egyéb Nemzeteknél is, szembetűnő példák bizonyítják: ellenben a' Képirók általjában véve, nagyobb részént hosszú életűek. Ezen

külömbbséget akár a' természeti testalko-
tás, akár a' léleknek munkássága okozza,
mindenkor megjegyzésre méltó, 's a' Kép-
írókra nézve nevezetes példákkal lehet meg-
bizonyítani. Ugyan is Houssin, és Leb-
run 71; Murillo 72; Cortoi 73;
Vernet 74; Vienix és Ostende 75; Le
Guérthín 76; Vignon 77; Blackui-
sen és Snyder 78; Coypel 79; Pri-
maticcio, Bloemart és Michael An-
gelo 80; Peter Nefs 81; Albano,
Hals és Claude Lorrain 82; Cave-
doni 83; Rigaud, Jordans, és Ten-
nieres 84; Van Melsuys 85; Largil-
liere 90; Cignani 91; Titian 99 esz-
tendeig éltek. — Most Pesten is élő ember
Donat Akadémiai Képművész Úr, a' ki 81 esz-
tendő lévén, folyvást, és szép képeket fest.

Rejtett szó:

R-rel tsalfa ember

Föld, és ne hidj neki;

T-vel kedves idő,

Mellynek örül kiki.

Jegyzet. A' 26-dik számbeli Mese:
Tsap.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(28.)

Valoá (Valois) Margita.

Az Asszonyi Nemnek különös díszére vőlt Valois Margita, Navarrai Hirályné. Született 1492-ben; meghalt 1549-ben. Különösen kedvellette a' Tudományokat, Szépmesterségeket, 's nevezet szerént a' Poezist. Könnyen és tisztán irt Franczia nyelven, akár folyó beszédben, akár versben. Ezen elméleti tehetségeit igen nevelte az ő szépsége, úgy hogy 10-dik Musának, és 4-dik Grátiának neveztetnék. Az ő Költeménnyei között emlékezetes az, mellyet Tournon Ilona nevében Marot Poetának irt feleletül, midőn ez sok adósságairól panaszolkodnék. A' versek ezek:

Si ceux, à qui devez comme vous dites,
Vous connoissoient, comme je vous connois;
Q'itte seriez des dettes que vous fites
Au temps passé, tant grandes que petites.—
Car estimer on peut l'argent au poix;

Mais on ne peut (et j'en donne ma voix ;)
Assez priser votre belle science.

azaz :

Ha azok , kiknek tartozol , a' mint mondod ,
Téged úgy ismérnének mint én ,
Fel lennél mentve adósságidtól mellyeket
Tettél a' múlt időkben , akár nagyok , akár
kitsinyek.

Mert az ezüstöt meglehet mérni ,
De szavamat adom
A' te szép tudományodat nem lehet elégéb
megbőtsülni.

Természeti Tünemény.

Nevezetes dolog, midőn sem a' Bétsi, sem a' Hazánkbeli tsillagvisgálló Tornyoknak érdemes Elöljárói, semmit sem közlenek a' múlt Aug. 11-dikén látszott levegői Tüneményről; hozzánk több Jelentések érkeztek ezen Tünemény minémüségéről. Ezekhez képest már a' 20-ik szám alatt költ Ujság-Leve-lünkben ezen ritka Jelenésről emlékeztünk; de mivel az óta is több nagyérdemű Hazafiak, ész-revételeiket velünk közlötték, méltónak tar-tottuk hogy a' köz figyelmetességnek felsér-kentésére mind a' több féle tájakról érke-zett Jelentéseket, mind az ilyen tünemé-nyeknek természeti okait előterjesszük.

1.) Egerből Sept. 19-dikén 1824 jelen-tetik, hogy ugyan azon időben , ú. m. Aug

11-dikén estvéli 8 óra tájban a' Lyceum és az Apátfalusi Békő-között (a' Nézőhöz képest) az Egyed heggyentúl tűntfel. Kezdeté olyan volt mint a' szaladó tsillag, hanem mindenütt-fényes és egyenes nyomot hagyott maga után; tűzességét szüntelen vesztette, és fehéresre lett változása után, mintegy világos 's hőszzű nagy kígyót mutatott, melly utóbb szélesedvén, vékony fehér felhőtske képében az Egyed háta megett eltűnt.

2.) Ibronyból Sept. 19-dikén. — Aug. 11-dikén estve 7 $\frac{1}{2}$ órakor elfogott a' ditsőséges látás, midőn kígyó formában, gyöngy színű húzásokkal láttam a' fényes tűneményt. Feküdt keletéjszának, a' farka nyári keletnek dűlvén, vastagos része éjszának tartva. Hossza 8 lábnyinál nagyobbnak tetszett, de utóbb még inkább kezdett hosszabbodni 's mintegy kígyó forgásokat képzett, majd fél höld, majd kasza formára változva. Végre homályosodni, vagy is haloványodni kezdett, 's karikás ostor képében elennyészett. Az idő tsendes, tiszta, és meleg volt.

3.) Szatmárról Aug. 11-dikén 1824. Ma estve 8 óra után kétszemélyből álló úti Társaság a' Szamos vizéről fürdésből jüvén, hirtelen, valamelly villámás lobbanásához hasonló világosság fogta ellátásunkat. A' horizon fölött mintegy 30 gradusnyira, elgyúlalt rakétához hasonló futó tűz tűnt szemünkbe, melly alúlról fölfelé szaladván, sok apró szikrákat hintett 's mintegy 20—30 ölyi hosszúságra nevededett. A' futó tsillag-

hoz, vagy gyántás tűzhöz színe ugyan hasonló volt, de szélessége nagyobb; mert 1 lábnyinak látszott. Szaladása közben kigyós menetelű volt, melyből a' képzelődés könnyen tüzes kigyót formálhatott, mely rakéta ként, midőn a' legfőbb magosságára jutott, onnan csak hamar összebb vonúlt, 's meg lehetösen ki képzett kéz-ívet mutatott, 's ezen formában mintegy 3 minutumig tartván, ismét összebb vonúlt, és először két, majd három, egymás mellett lévő V betűre változott, 's így némelly külömbözésekkel 10 minutumig tartott. Lobogó és habzó tüze, szinte egy fertály óráig mutatta magát, de ez után sárgulni kezdett, 's a' hármas V elnyúlván, oldalt más ilyen bötükhöz hasonló jellé, 's végre képzelt sarkány figurává változott. Mind ezen külömbözések, meghatározottan ki tetszettek; mert valamint az egész nap tiszta és tsendes volt, úgy estve is legkissebb felleget látni nem lehetett. Utóljára ezüst fehérségű, fényes felleget formában elenyészett, fellobbanása után mintegy 25 minutummal.

4.) Marczaliból, Nemes Somogy Vármegyében. Sept. 24dikén. Mintegy harminczan, szemmel látó Tanúi valánk az Aug. 11-diki Levegőbeli Tüneménynek, mely 7 órától egész 7 $\frac{1}{2}$ óráig látszott, és pedig nyári napkelet felé, 's hozzánk képest Tihany táján képzeltük lenni. Kezdeté villámforma volt, mely tüzes rozs kéve formán, sebes sugárával öntötte ki magát; de lassanként hosszabb farkat hagyva, szép, szí-

nes oszloppá változott, 's mintegy 10 minutumig egyenes állását megtartotta, utóbb délre forduló kasza formára változván, lassanként elenyészett.

5.) Kolosvárról Erdélyben. Sept. 18-dikán. A' múlt Aug. hónapnak 11-dik napján, estvéli 8 óratájban, a' tiszta égnek nyugoti 's éjszaki táján láttam egy magas égi testet, maga körül tsillag forma szikrákat hányva hirtelen elbomlani; de pattanást, vagy dörgést nem hallottam. Az égi testnek egy szempillantatig tartó előmlése, és nagy világosságú szikrázása után fehér, vastag és egyenes tűzfolyás rohant a' földfelé, úgy hogy, útjának nagyobb része tüzes maradt, és függő tűzoszlop képében egynehány időperczenetig tartana. Elejéntén ez a' hosszú tűzfolyam egyenes volt, és fehér lángal világított, de lassanként megszélesedett, és felfelé hosszabbodván vörhőnyegesedett, 's kígyóssan hajladozott; végre iszonyatos nagy sárkányhoz hasonlított, mellynek feje a' földre, tsavargós farka az égre irányozott, és 1 $\frac{1}{2}$ fertály óra múlván halványodva elenyészett.

Ezen külömbbféle előadások mind a' Tünemény állására, mind formájára nézve, valamint 1-ső Jelentésünkben említettük, az észre vevőknek külömböző megfogásaiktól látszatnak eredni, és azok leginkább megérdemlik a' figyelmetességet, kik kezdetétől fogva végig szemlélték, ámár külömbbféle hasonlítottásaik tsak a' hirtelen munkál-

kodó képzelődésnek tulajdoníttathatnak. Az egész dolog előadásában bizonyos az: hogy tüzes színű volt a' Tűnemény, 's majd mélyebb, majd világosabb vörösségű, melly végre elfehéredett. Akár kezdetét, akár végét vegyük fel, nem lehet kételkednünk, hogy az valamelly phosphorica materiának hővebb össze verődéséből támadott, melly előbb elevenebb lángal, utóbb haloványabban égett. Ezen vélekedésre kiváltképpen az vezethet bennünket, hogy az Eszrevevők közül egysem említte, hogy legkissebb pat-tanást is hallott volna, a' melly rendszerént megszokott esni, midőn elektri-ka materiából támad a' levegőbeli ilyen tüzes jelenés. Továbbá az is erre mutat, hogy nem hír-telenséggel történt az eloszlás, mint az elektri-ka matéria szokott munkálkodni, ha-nem hosszasabb idő múlva. Végre az, hogy az egész jelenésnek folyamata kezdetének helyén végződött is, a' formáknak bár melly változásával; a' melly különbözés a' Né-zőknek helyheztesítésétől is eredhetett. De csak ugyan a' Tűnemény minden tekintet-be megérdemlette a' figyelmetességet, mint-hogy Kolosvárrott, Szatmárban, Egerben, Aradon, Pesten, és Somogyban, tsekély különbbséggel, ugyan egy időben látták. Mindazáltal a' köznépre nézve méltó megjegyezni: hogy az ilyen levegői Tűnemé-nyeknek semmi jelentő tulajdonságaik nin-tsenek, mivel a' phosphorica és elektri-ka materiáknak össze gyűléséből támadhatnak.

Az aranynak ereje.

Régi panasz, 's mennyi igasság legyen benne, nem ide tartozandó feszegetni, hogy némelly Bírák önként annak a' részére billentik a' kezökben lévő Igasság mérő serpenyőjét, a' ki felé az arany vonja. Igazlító Ur, kit a' természet szinte olly széles mint magas, 's tsak nem 4 lábra terjedő testalkotással áldott meg, ezen közpanasz alól kivételt affectálván, a' tsirke 's tőjás ajándék hozó szegény folyamodókat azzal rezzentette el magától, hogy ő nem ajándékért szolgáltat igasságot. Noha ezen vélekedés már majd közönségessé lett, úgy hogy, az apró ajándékok vivői éegessen elmaradnának; Búsfalvy, ki pörének végét nem várhatja, még is arra a' vakmerőségre vetemedett, hogy jó reménység fejében 6 aranyat a' szomszédjában lakózsólyom zsidótól terhes uzsorára felvett, azzal járult Igazlító Úr színe elejébe. Karos székében, a' füstölő ethnát kitsinybe mutató dohányozgatás közben üle a' komoly Bíró, midőn a' késedelmes Igasság kiszolgáltatás ellen keserves panaszát nyújtván Busfalvy, annak megindítása végett a' 6 aranyat az asztal szögeletére letette, 's ezzel magát a' Bíró hatalmas pártfogásába ajánlván ki felé megindult. Mint a' gyermek füttyögetésével felingerlett pulyka kakas, felberzenkedve tsap Igazlító Ur az arany hal-

motskához, de olyan erővel, hogy az az ágy alá gördülne; 's illy kétségbe ejtő hanggal támadja meg a' Themis oltárán áldozót: „Mit, hát még pénzzel akar kend engem megvesztegetni? takarodjon szemeim elől.“ — Kipironkodott ugyan a' szegény esenkedő, de kívülről eszébe jutott, hogy az aranyakat költsön vette; azomban most már reménységét is elvesztette, hogy a' felbosszontott Bíró, részére igasságot szolgáltatson. Az elszórt aranyok úgy is tsak szobát söprő tseléd kezére kerülnek, úgymond, kik nekem soha semmitsem használnak; már ha megbotoz is a' Bíró, tsak vissza megyek 's legalább az aranyokat meg mentem. Ezzel benyitja az ajtót, de mint elbámúlt midőn látá, hogy a' kis gömbölyeg, ülőhelyét elhagyván félig az ágy alábújva kapargatta ki felé az imént letsapott aranyakat. Hírtelen vissza megy tehát jobb reménységet véve, melly a' nem sokára részére kihirdetett bírói végzéssel tökéletesen be is tellyesedett.

M e s e.

Bár ő maga sem nem termeszt;
Sem nem készít, mégis bír.
Ha kell, mindent másra ereszt
Ha nem kell, maga is sír.

J e g y z e t. A' 27-dik számbeli Rejtett-
szó: Ravasz, tavasz.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(29.)

A' sebes Pósta kotsik.

Bétsben, az Austriai Monarchiára nézve, ez előtt 15 hónapokkal kezdődött egy olyan Intézet, melly már magában figyelemetességet érdemel, de a' foglalatосkodó Lakosokra nézve különösen hasznos, és kellemetes. Ezen Intézet a' sebes Pósta kotsiban áll, mellyel az utazók különös gyorsasággal, nappali és éjjeli szünetlen menettel, szállítatnak egyyik fő városból a' másikba.

Ezen szállításnak módját, és a' kotsiknak minéműségét, bővebben előadja, Bétsben a' múlt esztendő végén, T e n d l e r Könyvárośnál kijött munka, e' czim alatt: „Die Eil-Post- Wagen in k. k. Oesterreichischen Staaten” ? mellyhez a' sebes Pósta kotsit képző réz-metszés vagy on ragasztva.

A' sebes Pósta kotsival való járás Bétsben kezdődött, 1823-ban Május 3-dikán leg-

először Brünbe; és azóta már Prágába, Budára, Gréczbe, Po'sonba, Triesztbe és Karls-baadba is folyvást jár. Az Intézet, czéljának olly jól megfelel, hogy ezen idő alatt, hivatalbeli Jegyzés szerént, többen utaztak vele 13,000 személyeknél.

A' kotsinak alkotása és tsinossága olly helyessen vagyon elkészítve, hogy semmi egészséges utazó, ellene nem panaszkodhatik. Egyszerre a' Ts. Kir. késérő Conductorral együtt, 12 személy utazhatik vele a' fellyebb említett helyekre, 's onnan vissza, úgy hogy 8 személy a' kotsiban megfér, egy, elől fődözött ülésben a' Conductorral ülhet, és kettő hátul fődél nélkül való ülésben.

A' menetelnek sebessége, oda számlálván a' fölöstököm, ebéd, 's vatsora idejét, tsak nem hihetetlen; de még is bizonyos: mert p. o. Brünbe, 19 pósta mérföldnyire el jut 14 óra alatt. — Prágába 42 $\frac{1}{2}$ pósta mérf. 37 óra alatt. — Posonyba 10 póst. m. 5 $\frac{1}{2}$ óra alatt. — Gréczbe 27 $\frac{1}{2}$ póst. m. 23 óra alatt. — Triesztbe 71 $\frac{1}{2}$ póst. mérf. 72 óra alatt, — ide számlálván útközben az egyszeri meghálást is. — Budára Bétsből, vagy Budáról Bétsbe 36 $\frac{1}{2}$ póst. mérf. 27 óra alatt. — Karls-Baadba 59 póst. mérf. 63 óra alatt, ide számlálván az egyszeri meghálást is.

A' fizetés, a' tsinos és alkalmas utazáshoz képest igen tsekély. Ugyan is, a' kotsiban, és az elől fődött ülésben a' Po-

stilionnak borra valójával, és a' beíratás Taxájával nem megy többre Bétsből Brünig 6 fl. 30 xrnál Conv. pénzben; Prágáig 15 fl. 45 xr; Posonyig 2 fl. 50 xr; Bétsből Budáig, vagy Budáról Bétsig 11 fl. 7 xr. C. p. Bétsből Gréczig 9 fl. 20 xr. Triesztig 25 fl. 28 xr; és Karls-Baadig 21 fl. 15 xr. C. p. — A' külső földetlen ülésben, Bétsből Brünig 3 fl. 58 xr; Prágáig 7 fl. 58 xr. Triesztig 12 fl. 49 xr; Budáig, vagy vissza 5 fl. 39 xr; Karlsbaadig 10 fl. 43 xr; Gréczig 4 fl. 45 xr; Po'sonyig 1 fl. 50 xr. Conv. pénzben.

Mindenütt a' hova fölöstökömre, ebédre, vagy vatsorára megérkezik a' kotsi, az Igazgatás arról gondoskodott, hogy a' Vendégfogadósok illendő készülettel várják, és jutalmas áron jó ételekkel és italokkal szolgáljanak.

Bétsből az ilyen sebes pósta kotsi meg indul Brünbe, Szerdán és Szombaton reggel 6 órakor, onnan vissza Hétfőn és Pénteken. — Prágába Kedden és Pénteken ugyan 6 órakor, onnan vissza Kedden és Szombaton. — Po'sonyba naponként reggel 6 $\frac{1}{2}$ órakor, és innen Bétsbe, nyári napokban 6 órakor, téli hónapokban 6 $\frac{1}{2}$ órakor reggel. — Gréczbe Szerdán 7 órakor estve, és innen Bétsbe Hétfőn estve 7 órakor.

Budára Bétsből Hétfőn délután 2 órakor, és Budáról Bétsbe Vasárnap reggel 6 órakor. — A' Pesti-vásár ideje alatt még ezen kívül Bétsből Budára, Tsötörtökön

délután 2 órakor is megyen , és Budáról Bétsbe Szerdán 6 órakor reggel.

Triesztbe indul Szombaton estve 7 órakor , és Trieszthől Bétsbe Kedden délután 3 órakor.

Hiki , ha benn a' kotsiban , vagy az első ülésben foglalt helyet , vihet magával 20 font bútyort , melly mindazáltal tsuparuhából álljon. Azon kívül kiki 30 font terhet feltehet minden fizetés nélkül , az úgy nevezett Branchard kotsira ; de a' hátsó ülésben lévők tsak 20 font terhet vihetnek , és a' 30 fontnak utánnok küldetésére nintsen jussok.

Ezen sebes pósta járás különös négy üléses tsézákkal is megeshetik , és pedig minden órában , a' Conductornak kíséréte nélkül ; de minden pósta mérföldnyire 20 xral drágábban , és ezen különös tsézákban utazók is tsak 20 fontot vihetnek magokkal , de 30 fontot a' branchard kotsira tehetnek.

XVIII. Lajos , és X. Károly.

Egy Párisi Levél , midőn a' Franczia Országi mostani nagy történetről szóllana , e' két Királyt így rajzolja le : Lajos magos természetű és felséges tekintetű Fejedelem volt : az övénel szebb fej nem egy könnyen állott az emberi vállak között. Felség és kegyesség , egy aránt tündöklött

lí az ő arcz-vonásiból. Az ő szemei úgy tündöklöttek, hogy azokban lelkes elmés-ség és Uraság laknék. Ajakait mosoly-gás környékezte; olly mosolygás, melly-ből finom és lágy érzés tetszenék ki. Mel-lye magos és domború volt, és egész felső része hatalmas erőt mutatott; de alsóbb részei, fájdalom! igen szomorú alkotást mutattak. Már több estendőtől fogva, és már Angliából kijöttekor is, a' testi moz-gásra 's járásra alkalmatlan volt: 4 esztendő óta pedig tellyességgel nem járhatott, ha-nem a' kotsizásra is mások erejével segíte-tett, úgy hogy, mint egy eleven hóltnak lehetett nézni, kinek életét tsak a' fájdalmas sebek mutogatták, mellyeket állhatatos bé-kességes türéssel szenvedett a' podagrának gyakran előkerülő kinjaival együtt. — A' mostani Hirály természetére nézve nem ollyan magos, hanem finomabb és nyúlánk természetű. Teste részei egymással kedvező arányosság-ban vannak alkotva, és tekintete szelidséget, 's bátorságot mutat. Szelid és eleven tekin-tetű szemei vannak, és arczája a' mosolygást a' komorsággal egyesíti, 's olly hathatos-san fogja el ábrázatját, hogy tőle senki idegen nem lehet. Ő vele mindenkor öröm-mel bántak a' körülötte lévők, mert ő min-denikkel barátságot kereset, és ezt mások-ban meg ismérni is tudta. Kiválképpen ne-velte az eránta való bizodalmat az ő nyilt szivüsege és ezeknél fogva valaki nemes-sen és magassan gondolkodik, tellyes bizo-dalommal várja a' jövőndöt.

A' Kurlandi Herczeg egy tűz óltásnál.

Ez előtt több esztendőkkel Drezdában kigyulladt egy nagy palota. Az idő tél volt, a' kútak befagytak, az emberek irtóztak a' nagy hidegtől, 's így a' segítő kéz, a' sok bámulók között is, kevés volt. A' többek között állott egy vastag Úr is, nagy stucz-lival, púderos fővel, 's a' tüzet úgy szemlélte mint valamelly néző játékot. „Rajta Uram! reá kiált egy víz hordó, segítsen vizet hordani”. — Én N. N. Úr vagyok, feleli a' bámuló. „Én pedig felele hirtelenébe a' vizet-vivő, a' Kurlandi Herczeg” — 's azon közben a' bámuló Gömböcznek órára önté vödrét.

Hernyók elvesztésének új Módja.

Glaszgowban egy kertész tulajdon tapasztalása által megbizonyított, és tsalhatatlan módnak lenni allítja az emésztő hernyók ellen, hogy t. i. a' fákra 's bokrokra (kétség kívül a' hernyó fészkek táján) posztó darabok rakogattassanak, mert a' hernyók éjszakának idején meleget keresvén ezen posztódarabokba veszik magokat, és így reggelenként a' kertész őket együtt találhatja, és ezrenként megöldösheti. — A' ki posztó darabok felrakásával vesződni nem akar, a' kétfelé oszló ágaknak szögeletében hideg éjtszakák után, reggel szinte így együtt meg-

találhatja a' hernyókat, 's vagy fával, vagy kemény ruhával ott agyon nyomhatja.

A' földi bolháknak ellensége a' Gipsz.

Minthogy most a' gipszel már külömbb-féle használatokra élnek a' Gazdaságban, figyelmetességet érdemel az a' tapasztalás, mellyet tett Hiosch Inspector Úr Dobotsánban, hogy a' Gipszet komló plántákra hintvén, azokat a' földi bolháktól meg mentette. Minthogy ezek másféle nagy levelű plántákra nézve is igen ártalmasok, méltó volna Gipszel a' káposztának minden fajait, a' répát, retket mindjárt fiatal korokban meghinteni, 's így a' bolháktól megmentvén az erősödésre 's nevededésre segíteni.

Ritkaságok.

Keleti Flandriában, Blankenbergben, egy szorgalmas gazda 2 kolompérből, kertjében, olly sokat szaporított, hogy mérték szerint, 1 esztendei termése 78 $\frac{1}{2}$ fontot nyomna. Ellehet gondolni, hogy ő a' földet igen jól el készítette; de különösen annak tulajdonítja ezen bőv termést, hogy a' földet köszén hamujával megkeverte. — Mire nem mehetne az iparkodás kisebb tábla földön is, ilyen szorgalmatossággal?!

Németországban utaz mostanság Olivier nevű szemfényvesztő, a' ki 33 gyermeknek atya.

Nagy Szombatban nem rég az a' szerentsétlenség történt, hogy a' Hertész vödre a' kútba esvén, Inassát érette lebotsátota, 's az ott megmerevedett. Utánna botsátá a' Legényt is, az is hasonlóképpen járt. Harmadik is lebotsátatván ezeknek segítségökre, hasonlóképpen járt. Az ilyen történetekben szükségesebb volna az első szerentsétlent akár mimódon kihúzni, mint többeket szerentsétlenné tenni. Az ilyen fojtó Szén-savanyas levegőbe jobb volna szalma köteteket kötélén lebotsátani, és mintha a' vizet meregetnék vele, azokat gyakran felhúzni. Így a' rossz levegő megtisztúlna.

Rejtett szó:

Fennálló készület

Az egész, lelketlen:

De, ha vissza mondd,

Jó nemzetség leszen.

Tagold fel, az első

Tsak tsupa hang marad,

Másodikért mostan

Szüretelő fárad.

Hekly András.

Jegyzet. A' 28-dik számbeli Mese:
Kalmár.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(30.)

Az egészség állapotjáról Orvosi Tudósítás.

Melly veszedelmekkel, és melly sokaknak halálával folyt el a' mostani nyár, közönségesen tudva vagyon. Illy szomorú példákat hallottunk kiváltképen Gyöngyösről, hol sok százak lettek az uralkodó betegségnek áldozatai. Illy vérhasbeli betegség sokakat el ragadott Váczon is. De különösen Veszprémben ezen nyavalya sokáig uralkodott, mellyről mind az Orvosoknak tudósítására, mind a' nem Orvosok' jövődöbeli őrizkedésére kívántuk közölni egy figyelmetes, és tudós Orvosnak jelentését, melly így szól:

„Veszprémből Octob 5-kén. A' múlt nyárnak ezen a' környéken rendkívül való szárazsága, — a' gyümöltsőknek ebből következtetett tökéletlensége, — az égi háborúknak ritkasága miatt a' levegőnek, bár szelek jártak is, úgy mint kellett volna,

meg nem tisztúlhatása 's a' t. már korán gyanították velem azt, hogy az egészségre egy ilyen idő járásnak valami kedvetlen befolyásának kell következni, és már előre el készülve vártam, a' különben is ezen esztendő részében uralkodni szokott nyavalyáknak egyikét. — Augusztusnak közepén kaptam a' legelső vérhasban szenvedő betegget, 's majd hirtelen igen sokan jöttek hozzám ugyan ezen bajban segedelemért. — Az első napokban hideglelési forródzás, epedés, étel nem kívánás, iszonyú hassikarások, 's majd minden harmadik negyedik minutában véres bélmenés voltak a' nyavalyának béllyegei. — Utóbb a' forróság elmaradván, a' többi megmaradt jelek mellé kivált a' kisdedek, és más gilisztás személyeknél gyomor fájás és a' giliszta-bántásnak egyéb jelei; — a' végső napokban pedig a' hol vagy a' segedelem el maradt, vagy az orvosi ápolgatás nem használt, rothasztó hideglelés — tsatolta magát. A' has-szikarások, mellyek kivált a' köldök körül jelentették a' vizsgálát alatt magokat, különösen olly retteneteseek voltak, hogy némelly gyermeknek, sőt éltesebbnek is, a' végbelét lúd-tojásnyira kidülledve láttam, midőn a' segedelemért szállítattam. Töbnyire a' falukon lakó, nyomorúlt eledelkel élő, a' levegő viszontagságinak kitétetve lévő szegények, 's ezek közt is különösen a' gyermek, 's ifjú korban lévő személyek voltak a' veszedelmes betegségnek tár-

gyai. Egyebek közt körülöttünk kiváltképen Sz. Király Szabadja, 's Vámos nevű Helységekben annyira el hatalmazott az említett, 's valósággal ragadóvá is lett nyavalya, hogy igen sokan áldozatjaivá is lettek. — Itt helyben a' városban is, kivált Septembernek utolsó harmadában többeket, és jobbára gyermekeket el ragadott. — Már most ugyan szünni látszik; mindazáltal még ma, midőn ezt írom is, hívtam egy olly lyánkához, a' kinn tegnap előtt kezdődött; hanem tulajdonsága a' nyarítól, az idő jelenvaló járásához képest természetesen változott. Egyébaránt talán nem tsalatom, ha azt mondom, legalább szoros tapogatódzásaim azt mutatják, hogy Veszprémbe ugyan a' ragadás útján tsúszott be, és a' mostani betegek is alkalmasint az élébeniektől kapták azt el. Nekem szinte hetvenre menő különböző egyes esetekben olly kedvező kimenetellel volt szerentsém ezen veszedelmes betegség ellen munkálódni, hogy tsak három gyermeket nem menthettem meg, és itt is részint a' körül levők gondatlanságából történt recidiva, részint a' rothasztó hideglelésnek legfelsőbb fogra hágott ereje, részint a' gyermekkel való nem bánhatás volt az ok. Használtam a' nyavalyának kezdeti korán túl (mert eleinte tsupa gyenge izzasztó és nyálkás itallal a' hideglelési forródzással együtt magát a' verhaszt is tsirájában el fojtottam) a' többek közt különösen a' Ratanhiát Extractum-

ban, vagy e' helyett a' Torméntilla és Chamomilla Extractumát, néhány esetben a' Nux Vomica'nak Infusumát v. Extractumát, 's a' t. — A' hol igen nagy has-szaggasok voltak, az elébbiekkel össze kötöttem az Opiumot-vagy in substantia, vagy Tincturában. — A' hast 's lábakat melegen tartattam. — A' mi a' dietát illeti: früstükre makkávét fokhagymás és zsájjás téjjel, — ebédre riskása vagy árpakása levest igaz Sáfránnyal jó sűrűen, — fokhagymás petsenyét, veres bort, — osonnára dűnsztöltt birs-almát 's több efféléket rendeltem. — A' szomjúság' oltására ismét vagy riskása levét, vagy veres bort czitrommal, vagy berkenye levét 's a' t. adattam. Hogy a' fekete kávé, fahéj, szeretsen-dió virága 's több ilyen tsupa bizgatók, melyeket némellyektől láttam adatni, nem feleltek meg a' várásnak, nem tsudáalom, mivel Orvosoknak szóllok, ez a' múltt nyáron uralkodott vérhas az én ítéletem szerént nem egyéb volt, mint: Scorbutus localis intestinorum. A' Veszprémi banyák enyvét főztek borban, vagy papirost téjben, 's ezt adták a' szegény betegnek, vagy spanyol-viaszt rágattak, pipats etzetet itattak vele. Többre mentek volna keményítővel, de ez talán azért nem kellett, mivel nagyon közönséges. Bártak más Orvos Urak is a' neo-vagy archaeologizálás helyett Orvosi tapasztalásaikat közölnék a' Világgal, — így többet tudnánk mához esztendőre.

Tóth Jósef
Orvos Doctor.

A' régi Rómaiak' nagysága, és kitsinsége.

A' mit a' hely, és idő távulságában tsudálni szoktunk, ha közelebbről, és több oldalról megtekintjük, gyakran el vesztí azon varázsló minéműségét, melly előbb figyelmünket olly hathatósan megfeszítette. Illyen a' régi Rómaiak tsudált története, mellyről P. C. Lesveque franczia író ezen észrevételeket közli:

„Róma történeteinek már a' kezdete tsupa mese. Nem tudni bizonyosan mikor kezdették építeni: némellyek azt állítják, hogy Trójának vivása előtt, mások annakutánna, és pedig majd négy századdal. — Továbbá a' város alkotóivá majd a' Görögök, majd a' Hetruskusok, majd a' Trójaiak tétetnek. — Szinte illy mesék, vagy bizonytalanságok az ő bámúlt történeteik is. Így p. o. Horatius Coclesnek egyedül a' hidat egész sereg ellen kellett volna oltalmazni; Scevolának saját kezét megégetni, hogy Porsenna Királyt meg nem ölte; Clelia leányzónak tized magával Porsenna táborából a' Tiberisen által úszva el szökni; Menenius Agrippának a' népet egy mesével letsendesíteni. — Ezeket, 's több mesés történeteket magában Rómában se hitték Vespasianus Tsászár alatt. Ő azon köre tett írásokat felásatta, mellyeket a' Gallusok berohanásakor el ástak. Három ezer illyen írott kövek találtattak, 's egygyikre az volt metsz-

ve, hogy Róma nem csak nem győzte meg Porsennát; hanem inkább annak kénytelen volt meghódulni. De maga Livius sem tudta, hogy a' Horatiusok és Curiatiusok Római fiak voltak-e, vagy Albaiak.

Ha a' nagynak tartott férfiaknak lelki tulajdonságaikat vizsgáljuk, bennök melly otsmányságok és helytelenségek neveztettek nagyságnak. A' Rómaiakat két fanatismus vezérelte: eggyik a' Szabadság, másik az úgy nevezett Hazai szeretet fanatismusa. A' az számtalan rendetlenségeknek, emez a' leggyűlöletesebb, és legkegyetlenebb tetteknek oka volt. A' vérségnek és barátságának kötelei sem tartóztatták őket, hogy ezen két bálványoknak ne áldozzanak. Brutus maga gyermekeinek bírása lett, és azoknak vérét ontatta; Manilius eggyik Tribunust ártatlanul megölette, és önnön fiának és pedig győzedelmeskedő fiának, fejét vetette; Servilius Ahala saját pallosával ölte meg azon polgárt, a' ki a' Néppel jót tett, azon örv alatt, hogy az Tirannusságra törekedik; Marcus Brutus agyon szúrta az ő jótévőjét, ki őtet fiának fogadta.

A' Rómaiak el üzték az ő Királyokat: de mit nyertek vele? Egy helyett több Patriciusoknak kezére jutott az Országlás, és egynehány gazdag familiák üzték a' hatalmat, mellyeknek nyomásaik ellen a' Nép soha igazságot nem nyerhetett. Ebből szörnyű lázadások támadtak, mellyek nem csak semmi könnyebbséget a' népre nem hoztak:

hanem inkább a' confiscálás, számkivetés, és megölettetés által többek lettek szerentsétlenné. Végre a' Nagyok az ő gazdagságaikban el puhulván, tékozlásaik által tehetségeik el gyengülvén, és a' köz jó, 's a' haza eránt minden hajlandóságaikból kivetkezvén, magok is egy szerentsés katoná (Caesarnak) igájának meg hódultak.

Szumatrában házassági szokások.

Szumatrának tör'sökös lakosi között szokásban vagyon a' sok feleségűség, úgy-hogy 4—5 felesége is vagyon egy jó maga bíró férfinak. Ezek mindnyájan egy házban laknak, de mindegyiknek különös lakó 's háló helye és konyhája vagyon. Egyszer egyik, másszor másik, 's így egymás után sorba főznek köz férjöknek. — A' házosulandó férfi vagy kész pénzzel fizeti ki a' leány szüléit, mellyet ők Joojoort-nak neveznek, 's mintegy 180 forintot tészen; vagy pedig más leányt ad érte tserébe. Ha a' férj el akar feleségétől válni, oda vesz az általa fizetett joojoort; ha pedig a' feleség az oka az el válásnak, akkor neki, vagy rokoninak kell megfizetni a' joojoort, még pedig kétszeresen. Ha az asszony házasság törésben tapasztaltatik, a' haját lenyírják, 's a' férjének örökös rabjává lesz; hogyha pedig a' férj találtatik hűségtelen-ségben, halállal büntetetik.

A p r ó s á g o k.

Montesquieu, kit közönségesen úgy ismért a' Világ, mint igen jámbor, 's alatta valói eránt nagyon engedelmes Férfiút, egykor valamellyik barátja éppen akkor látogatta meg, midőn a' házi tselédjét erős szavakkal dorgalta, mellyen a' barátja mintegy megütközni látszott; de Montesquieu minden megháborodás nélkül ezt mondá: „Én ezt nem gyakorta szoktam tenni, de a' tseléd olyan mint az óra, mellyet bizonyos időben szükséges felhúzni, hogy helyesen járjon”.

Bizonyos Tudós, kinek igen olvashatatlan volt az Írása, meglátogatta egykor valamellyik ismerőssét; ez, szóbeszéd közben arra kérte látogatóját, hogy írna neki olykor olykor barátságból. Mellyre a' Tudós: kémelly meg barátom ezen fáradsagtól, tudod hogy fájós lábom vagyon, pedig bizonyosan magamnak kellene ide jönnöm annak el olvasására.

Rejtett szó:

Virgoncz állat, nézd, az egész,
Mellyen büszkén üll a' Vitéz.

Ha felet meghúzogatom,
Háromnál kevésb, mondhatod;
Más' fele néz házasságra,
'S mutat gyermeked attyára.

Polákovics János.

Jegyzet. A' 29-dik számbeli Rejtett szó: Szobor, Roboz, Szó, Bor.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(31.)

Túl a' Dunai Barátim' kedvekért.

Mint forog a' Világ, mint surog sok Ország,
Fognak e' homlani, vagy egybe állani?
Nincs gondom illyekkel, maradok békével.
Kedvemre élek, kényre henyélek,
Kancsót üríték, kedvet meríték.

Felölem mit cseveg, más reám mit feoseg,
Nem tartom eszembe, nem öntöm szívembe;
Bizom egy Istenbe, és Becsületembe.
Kedvemre élek 's a' t.

Úgy töltöm éltemet, ne bánjam létemet;
Igazság' szerelme, Jóvóltom' védelme;
Egyenest beszélek, senkitül se félek.
Kedvemre élek 's a' t.

Dolgaim folytatom, megkerül falatom,
Nem vágyok magosra, csak takarékosra,
Van annyi, mennyi kell; nem halok meg éhhel
Kedvemre élek 's a' t.

Ha Pajtás látogat, a' ki nem válogat,
Szelek egy karajkát, kapom a' kulatskát,
Egymásra köszöntjük, kortyait hörpentjük
Kedvemre élek 's a' t.

Ha fejem felhevül, és hölgyem mellém ül,
Megölel kezével, ingerel szemével,
Igy leli kedvemet, 's bódogít engemet
Kedvemre élek 's a' t.

A' vidám Lelkeket, víg énekeseket
Keresem, és velek versen énekelek,
Jó kedvre tüzelem, csókolom, ölelem
Kedvemre élek 's a' t.

Mért törjem fejemet, mért kínzzam eszemet,
Úgy se tart ez élet, ezer, vagy száz évet!
Kisebb mind úntalan, eggyet fűjsz, 's oda van.
Kedvemre élek, kényre henyélek,
Kancsót üríték, kedvet meríték.

Vidényi.

A' S a s.

Úgy látszik, hogy Hazánkban némelyek (l. M. K. 228.) a' iragadozó Madarakat általjában Sasoknak nevezik: noha az Ölv, Kánya, Vértse, Héja, Harvaly, Sólyom, Sas, Sas-keselyű nevezetek nagyon különbözök. A' természet ismertetésében igen szükséges, hogy nem tsak a' nemeket: hanem a' fajokat is megkülömböztessük. Ezt a' Sasokban annyival szükségesb tselekednünk; mivel rólok a' Ter-

mészet vizsgálók is határozatlan ismereteket közlöltek. Ugyan is Büffon azt mondja, hogy vannak igazi, és nem igazi Sasok. Amazokat háromfélére osztja, úgymint: 1) A' Nagy Sas, Arany Sas, vagy Rö Sas. — 2) A' közép Sas. — 3) A' kis Sas. — Nem igazi sasoknak nevezi: 1) a' Hal-Sasokat, vagy fehér farkú Sasokat: 2) a' kis tengeri Sasokat: 3) a' nagy tengeri Sasokat, vagy tsonttörő Sasokat. — De Klein Természetvizsgáló nyolczféle nemeket különböztet meg: úgymint az Arany Sast; Fehér fejű Sast; Fekete Sast; Tsonttörőt, vagy tengeri Sast; tsergő Sast; a' fehér Sast; búbos Sast, 's a' t.

A' Sas (Accipiter) megkülömbözteti magát nem csak egyéb ragadozó madaraktól: hanem a' hozzáközelítő Héjától (Vultur) is az által: 1) hogy a' kampója (orra) szájának szegletétől fogva mindjárt görbed egészen az órra tsútsáig: 2) hogy lábújai sokkal görbébbek, mint a' héjjáé; mert emez többet jár a' földön: amaz igen ritkán: 3) A' Sas sokkal könnyebben és sebeseben repül fel: a' Héják pedig olly nehezen és lassan, mint a' tűzokok. 4) A' Sasnak feje, nyaka és lábai egészen az újáig tollasak: ellenben a' Héjának feje nyaka inkább szőrös, mint tollas, és a' testében is leginkább pölyhös, csak hogy fellül nagy tollak földik. 5) A' Sasnak hosszabbak, nem csak tollasak a' lábai, és teste meredeken áll, 's így melye, és nya-

ka is fel van emelkedve. 6) Órra, vagy kampója ké kellő.

Az Arany, vagy kö Sas legnagyobb, ugyanis orrától fogva a' kinyújtott lába végéig, van négy lábnyi hosszúságú, és kiterjesztett szárnyai 9 lábnyira nyúlnak ki. Lábai az újjáig tollasak és arany színű sárgák. Testének tollai világos gesztenye színűk, és arany színű sárgások, mellyektől vette nevezetét is. De hátán és hasán fehér tollakkal vagyon keverve. — Orra, vagyis kampója igen kemény, mint a' szarv, lába újja 4 vagyon, mellyeken hosszú hegyes görbe körmök, hátulsó újja hosszabb a' három elsőnél, úgy hogy sokszor öt hüvelknyi. Szemei nagyok és fényesek.

Különös tulajdonsága a' Sasnak, hogy soha dögöt nem eszik; azért a' dög mellett lévő madarak nem Sasok. — A' Sas magán a' kösziklák között fészkel. Soha tsoportosan nem jár. Vízet nem iszik: hanem prédájának vérével ojtja szomját. — Sebesen és magasan repül, és ludat, nyúlat, bárányt, gidát a' levegőbe felkap: ifjú szarvasokat, özeket, borjúkat megöli; 's belőlök eszik iszik, részeiket el is viszi. — Mindenféle Sasok között a' nyöstény nagyobb a' hímnél. Két három tojása vagyon: de ritkán költ ki többet kettőnél, 's mihent fiai megtollasodnak, a' fészekből kiveti.

A' Sasoknak test alkotásokhoz képest való felosztását lásd Cuvier állatok Országában.

S t e r l i n g.

Az Anglus pénz számolásában igen gyakran előfordúl a' Sterling név, mellynek igen különös az eredete, t. i. Ezen szó „Costerling” szótól ered, melly annyit tészén mint Angliához képest keletre lakó ember; mert János Anglus Király Belgiumból hozatott embereket, hogy az Ország-nak pénzbeli dolgát rendbe szedjék. Mint-hogy tehát Belgium Angliához képest nap-keletre esik, a' Belga embert igen helyesen Costerling-nek nevezték. Ugyan így nevezték tehát az új pénz nemét is, melly név utóbb, megrövidítés által Sterlingre változott. — Vagyon pedig 2 féle Sterling, u. m. Font Sterling; és Silling Sterling. A' Font Sterling 20 Silling Sterlinget foglalt magában, vagyis 4 Anglus Korona Tallért, és régenten a' Német Birodalmi 5 Tallér bötsével egyenlő volt; de mivel egynéhány esztendők óta a' nemes érczből vert pénz bötse nagyon felemelkedett, tehát most 1 Font Sterling mintegy $6\frac{1}{2}$ német Tallért tészén. — Egy Silling Sterling közel 8 német Garast tészén.

Statistikai Jegyzések.

(Rómáról és Nápolyról).

Rómában 1815-ben a' népesség 128,384 lélekre ment, 1823-dik esztendőben 136,269-

re, és a' folyó esztendőben 158,510 lélekre. — A' múlt 1823-dik eszt. Husvét napjától fogva, a' most folyó 1824-dik esztendőnek, ugyan Húsvet napjáig a' városnak népessége tehát szaporodott 2241 lélekkel. A' születetteknek száma az egész népesedéshez képest olly arányosságban vagyon, mint $1:29 \frac{9}{10}$ -hez: a' megholtak száma pedig, mint $1:26 \frac{4}{10}$ -hez. A' született férfi gyermekeknek a' leány gyermekekhez való számok mint $1:12 \frac{1}{100}$ -hez, ellenben a' megholt asszonyi nemből valók száma a' férfi nemhez képest mint $1:3 \frac{1}{10}$; a' születetteknek a' megholtakhoz képest való arányossága volt, mint $1:13 \frac{1}{100}$. A' folyó 1824-dikben 100 párral többen házasodtak mint a' múlt esztendőben. A' házasságok száma a' születettek számához képest mint $1:34 \frac{1}{10}$, és az egész népességhez képest, mint $1:101 \frac{1}{10}$ -hez. -- Minden hónapban, általjában véve, születnek 385-en, tehát naponként 12 gyermekek; ellenben minden hónapban meghaltak 437, tehát naponként csak nem 14.

Nápolyi Királyságban, vagyis a' Pháron innen való két Sziciziliai részben a' népesedés 1823-ban az előbbi esztendőhöz képest 63,151 személlyel szaporodott. 1823-ban 5575 gyermekkel többet kereszteltek meg, és 1000-zal több házasságok kötöttek, mint 1822-ikben. Ellenben 1823-ikban 159,596 ember halt meg. 1822-dikben pedig csak 81,957. — Általjában, az egész Nápolyi Királyságban, hónaponként meghalnak

18,562 , tehát naponként 619. A' múlt esztendőben ezek között 35 férfi , és 28 asszony idősebb volt 100 esztendősnél. — A' születettek száma az egész népesedéshez képest vólt , mint $1:24\frac{1}{5}$; a' férfi gyermekek a' leányokhoz képest mint $1:11\frac{1}{4}$. A' házasság kívül született gyermekek száma a' házasságban születettekhez képest vólt mint 1.23-hoz , az egész népességhez pedig mint $1:57\frac{1}{4}$ -hez. — Az egész Nápolyi Királyságnak , az az , a' tengeren innen lévő Ország részének , tellyes népesedése tészen 5,386,040-et ; melly számból egyedül Nápoly Városára esik 346,676 ember.

Természeti ritkaság.

Klintonban , New-York Tartományban , Kanada határaihoz közel , bizonyos hegyben figyelmetességre méltó barlangot találtak. Ezen barlang közel a' hegy tetejéhez nagy köszikla alatt nyúlik befelé. Nem messze benne olly forrás buzog ki , melly egész esztendeig folyton folyik. Ezen víz Martius végével jó nagy tót képezvén , benne egész nyáron jég formáltatik , és folyvást szaporodik , még September végével ezen jég el nem olvad , és télen által semmi új jég nem támad. A' kösziklából tsergedező víz igen tiszta,

Az Izlandi Idő járás következései.

Ezen kemény és kedvetlen éghajlatú Szigetben a' közelebb múlt tél nagyobb részént igen lágy volt, a' tavasz korán el kezdődött, 's arra igen termékeny és kellemetes nyár következett, melly a' lakosoknak másodszori széna takarításra is szolgált. A' mi külömbben szokatlan, a' keleti és nyugoti partoknál sok nagy és kövér halak jelentek meg, és West-Manoeben igen gazdag halászat volt. Hanem ezen esztendőben az Izlandi szigetekben nem foghattak Lundert, vagyis Izlandi Szajkót, (*Calca arctica*) mellyek tsak alig kezdték magokat megmutatni, mindjárt el tűntek. Talán a' sok herring evéstől, mellyet nagyon szeretnek, megbetegedének, és el haltak, valamint a' Ferner-fetskék (*Kriasterna hirundo*), mellyek ugyan herringekkel olly tele tömték magokat, hogy felpattannának, és ezrenként hullanának le a' szigetekbe. — A' lakosok egészsége igen jó állapotban volt ezen esztendőben, és a' kereskedés szokatlan elevenességgel folytattott. Az emberek az idén nagyon megszaporodtak, úgy hogy 50,002 lélekre menne a' számok, a' mi 120 esztendő alatt tsak 3-szor történt.

Rejtett szó:

Kereket borítja, vagy arczodnak része
Felszelve: de egész magyar ruha dísze.

Jegyzet. A' 39-dik számbeli Rejtett szó: Paripa, pár, ipa.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(32.)

Ü r e s d y r e.

Semmiből, azt mondják, hogy nem lesz
 semmi is; — úgy hát
 Bíróvá hogy lett volna Üresdy Uram.

Bolis, vagyis a' futó Tsillag.

Ts. Tomtsányi Ádám Professor Úr
 nagy betsű Physicájában olly értelmesen,
 és bövségesen leírattnak (Partis III. pag.
 171. De Meteoris Igneis) a' levegői tűne-
 mények, hogy e' tárgyra nézve az első czik-
 kely elég világosságot önthet, mellyet itten
 magyarul közleni jónak itéltük:

„A' futó Tsillag, vagy repülő Sárkány
 „(Bolis ignea, vel Draco volans) a' levegő
 „égnék felső részein nagy sebességgel re-
 „pülő golyóbis; mert gyakorta másod idő-
 „perczenet (minutum secundum) alatt nyolcz
 „órányi messzeségre is el halad. Repülvén,

„által-mérőjénél (diameter) négyszerte, öt-
 „szörte is hosszabb farkat von, melly ele-
 „jénten a' futó Tsillag által-mérőjével
 „egyenlő, azután meghegyesedik. Néha
 „még is fark nélkül látszik. — Látszó nagy-
 „sága különböző; mert néha által-mérője
 „két akkora, mint a' napnak látszó által-
 „mérője; de többnyire a' tölt holdénál kis-
 „sebb. Némelly futó Tsillagok olly fénye-
 „sek, hogy őket meglátván, mindannyi na-
 „pot hinnél felkelni. Magasságok földünk
 „színe felett tizenhat ezer, sőt negyven
 „egy ezer ölnyi is; a' miből a' futó Tsil-
 „lag testének által mérője, vagy is testes-
 „sége és vastagsága ötszáz ölnyinek tartá-
 „tik. E' tűnemény többnyire kevés másod
 „idő-perczenetig tart; mert szemeink elől
 „vagy hirtelen el fut, vagy a' földfelé re-
 „pülván, a'hoz közel létében, mesterséges
 „tűz-golyóbis gyanánt, szörnyű dörgéssel
 „el pattanik; úgy mint, az egymásután el sü-
 „tögetett ágyúk, vagy zörgő szekerek so-
 „kasága, okozni szokott. Midőn így a' fu-
 „tó Tsillag darabokra szakadozik, köessöt
 „önt. Melly égből eső köveket a' régiek,
 „Plinius, és Livius bizonyásaik szerint,
 „Baetyliának nevezete alatt ismérték, és Val-
 „lási buzgósággal tisztelték. Későbbi idők-
 „ben a' köesső valósága tagadtatott, és ki-
 „kaczagtatott, míg e' folyó század kezdetén
 „megbizonyodék, hogy az égből eső kövek
 „(Chladni szerént) igaz tűnemények, és va-
 „lóságos égi szülemények. Így, a' mit felő-

„lők a' régi világ kinyílatkoztatott, nekünk
 „is hinnünk kell; mert látjuk őket esni, és,
 „mídon kezünkbe vesszük, némellyek még
 „melegek is, sőt némellyek az épületekre
 „esvén, azokat felgyújtják, és nagy káro-
 „kat okoznak. Elejénten el morsolhatók,
 „azután kövé keménykednek”.

H a n n o.

(Karthágói Fő-Vezér).

Karthágónak több illy nevezetű férfiai
 között élt egy (Justinus szerint, Libr. XXI.
 Cap. IV.) az Ifjabb Dionysius idejében, a'
 ki igen gazdag, de kevély és uralkodásra
 vágyó ember volt. Ez, elejénten Oroszláno-
 kat szelídített meg, mellyekkel magát vo-
 natta, 's méltóságát mutogatta: de Haza-
 fiainak bizodalmát mindjárt el is veszttette,
 's jókor el kezdték őtet gyanúba venni;
 mert, úgy mondák ők, nintsen a' Haza sza-
 badsága bátorságban olyan kezek között,
 mellyek a' vadállatokat természetök ellen is
 megszelídítik. A' következés megbizonyítot-
 ta, hogy nem helytelenül gondolkodtak.
 Továbbat az ő felfűvalkodottsága annyira
 ment, hogy madarakat taníttata meg illye-
 ténképpen énekelni: Θεός εἰμι Ἄννο; az az:
 „Hanno Isten”. De, a' mint Aelianus in
 Var. Hist. Lib. XIV. Cap. XXX. feljegyzet-
 te, tanulások után szabad röpülésre botsát-
 ván őket olly vélekedéssel, hogy majd ezek

az ő Istenségét a' széles világon el fogják terjeszteni , előbbeni erdei tsevegéseiket folytatták , 's Hannonak , és a' hozzá hasonlóknak azt az oktatást adák , a' mit Horatius így szorított egy pár versbe :

„Nil mortalibus arduum est.

Coelum ipsum petimus stultitia“.

Azomban Hanno még sem nyughatott , 's ha Istenné nem tették a' Szajkók , azt gondolta , hogy magától Karthagónak Urává lehet. Hogy ezt legrövidebb úton el érje , arra határozta magát , hogy Leányának ki házasságakor , annak pompás lakodalmába Karthagónak minden előkelő férfiát behívja , 's ott meg is öldösti. De ezen istentelen szándékát valaki el árulta ; és a' Tanács annak legkönnyebb móddal leendő megakadályoztatására minden fényes menyegzőket végképpen el törölt , 's így Hanno véres lakodalmából sem leve semmi. Már annyira ment Hanno gonoszsága , hogy annak maga sem vethetett határt , azért feltette magában , hogy , a' mit tsalárdsággal meg nem tehetett , azt erővel fogja végre hajtani. E' végből 20 ezer rab-szolgát felfegyverkeztetett , hogy ezeknek segedelmökkel magát Karthágó Urává tegye. Nem maradt foganat nélkül a' nagy szándék , de a' szerzőjének veszedelmére. Ugyan is a' dolog kitűdődván Hannót el fogták , 's először megvesszőzték mint el vásúlt gyermeket ; annakutána szemeit kitolatták , majd kezeit

lábait el tördösték; végre közönséges helyen megölték, holt testét keresztre feszítették, és egész háza népét kiírtották.

Nevezetes masinák.

Hol az ész foglalatossága nem csak a' hasznossal, hanem a' haszonnal is egybe vagyon kötve, ott majd csak nem határtalanok annak munkásságai. Így p. o. Angliában vannak olyan gőz masinák, mellyeken mind egyyiken külön külön, annyi vas drótot készítenek napjában, a' mennyivel az egész föld kerektségét kétszeresen körül lehetne övedzni. Ugyan ott a' szövés mestersége, szint annyira tökéletesített, mint a' milyen tökéletességre ment a' fonás mestersége. Az új mód szerént készült szövő-székek (powerlooms) igen kevés munkával járnak, és még is minden minutában 28 Angol rőf szöveteget készítenek, 's minden nap megszönek egy vég posztót. — Nem régiben bizonyos Amerikai művész egy olly masinát készített, mellyen 1 minutum alatt 60 darab varró tűt el lehet készíteni. Ugyan kévéssel ez előtt, egy Angol hajón próbát tettek a' tenger vizét ihatóvá tevő készüllettel, melly, a' mint írják, olly szerentsés kimenetellel történt meg, hogy öt (?) minutum alatt: 1) a' marha hús a' kemenczében megsült; 2) az arra rendelt bográtsban $3\frac{1}{2}$ gallon legfinomabb hús-leves készült; 3) egy

más hasonló bográtsban egy ürü-czomb ré-
pával megpárolódott, pedig mind ezek
úgy, hogy egy tsep víz sem kellett hozzá-
juk, midőn feltetettek; és végezetre 4) fél
pint szép tiszta, 's tsak nem minden kelle-
metlen íztől ment, iható víz vált a' tenger
vizéből. — De még mind ezek kitsiségek
Bubbayes-nek számoló masinájához képest,
mellynek külömböző részei 30,000 szám-
ból úgy vannak össze alkotva, hogy az ma-
gától számol, még pedig olly pontossággal,
hogy ha szinte megtörténnék is hirtelenke-
désből, hogy munkálódásába hiba tsúsznék
be, azt a' masina maga magától azonnal meg-
jobbítja.

Fernambuk fa.

Az ő festő, 's orvosló erejök végett be-
hozatni szokott idegen fák közül való a'
Fernambuk fa is. Ez legjobban tenyészik
a' kősziklás száraz helyeken, illyen helye-
ken jókora magasra 's vastagra meg nő. De
ha az ember az ő álló vastagságából méri
a' fának igazi vastagságát, nagyon megtsa-
latkozik, mert ha a' héjját lehámozzák p. o.
egy ollyan vastagságú fának, mint az ember
dereka, jó ha olly vastag marad, mint az
ember czombja. Közönségesen görbe 's tso-
mós ezen fának növése, lombjai hosszúk,
levelei simák, kemények, szárazak, 's na-
gyon töredékenyek. Esztendőnként három-

szor szokott az ágai hegyéből, a' levele között apró virágú bokor kinőni; ezen virágbokrok fényes vörössek, szagok nagy, fűszeresek, 's az embert mintegy megújítják; a' fának színe is vörös, a' honnan vörös festésre szokták használni. De van orvosi ereje is, azért, midőn gyomor erősítőre, vagy öszvehúzó szerre van szükség, akkor szokták venni.

A' Schwajczi levegő,

A' föld kerekségén talán egy Tartomány sinsz, melly a' levegő ég olly gyakori változásainak volna kitéve, mint Schwaicz Ország. Gyakran vagynak olyan napok, mellyekben minden órában más másféle volt az idő, most forró, majd hideg; most tsendes, majd legrémítőbb menydörgésekkel 's villámlásokkal kevert. Gyakran több napokig is el tart egymásután az égi háború, még pedig a' hegyeknek vissza hangzása által kétszeres ropogással. A' terhes felhők sokszor alattabban vannak, mint a' hegyek tetei, 's azoknak bérceiről sokszor el ragadtatással lehet nézni az alól egymást hasító villámlásokat. Máskor ismét a' hegyek teteire vonúlnak a' terhes fellegek, 's ott tsattognak a' dörgések, midőn az alattok fekvő völgyekben a' legkivánatosabb meleg 's nap fényes idő vagyon.

Természeti ritkaságok.

Vilnában, folyó eszt. Sept. 7-dikén villámlás és menydörgés között a' menykő be-
ütött Dr. Becu Professornak ablakán. — Ő
a' szofán feküdt, 's egyenesen neki menvén
ötet megölte: de más kárt nem tett.

Fülöpszállásán, folyó October 13-dikán
délután 4 óra tájban, nyári napnyugotról
jövő felhők nagy villámlást, dörgést és jég
záport hoztak. A' jég darabok között tyúk
tojásnyi nagyságú is hullottak, 's öt mi-
nútum alatt az egész földet el lepték; az
apró marhákban több kárt tettek, és a' fák-
nak ágait is letördösték. Egy egy jég-tojás
találtatott 2 lat nehézségű is.

Rejtett szó:

Leány fővel jár az egész:
De mégis már asszonynak kész;
Fele ipat illeti
Fele vőt kedvelteti.

Jegyzet. A' 31-dik számbeli Rejtett
szó: Sinór, Sín, Ór.

Igazítás. Az előbbi levelünk 243-ik
oldalán a' 16-ik sorban Accipiter szó
után tedd: = Ölv nemhez tartozik).

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(33.)

A° Bétsi új Várkapu.

Azon nevezetes ékesítések között, melyekkel Ő Felsége a' Tsászár hív lakhelyét, a' Fő Várost, díszesítette, ezen jeles épület az elsők közé tartozik. Ugyan is, a' helyett hogy az előtt a' homályos bástyák, sötét kapuk, mély árkok, labyrinthusi forgásokon keresztül vezették a' város lakosait a' várnak síkjára; most kellemetes szabad hely jobbról balról készült díszes kertekkel, és pompás épületekkel gyönyörködteti. Készen áll ezen együgyű, de a' régi Görög Classica formában emelkedő jeles munka, melly által ama' tudós építészbeli Tanátsos Nobile Péter Úr, az erőt, és a' kellemetességet elméssen öszve kaptsolta. A' kapu úgy áll, mint egy közép épület két szárnyak között, ezekkel 228 lábnyi hosszaságban. Fő tekintete a' város felől esik, és úgy látszik, mint valamelly pompás folyosó (porticus) mellynek öt nyílásai vannak, magas bálthajtásokra. Tizenkét vájott erős

oszlopok tartják ezen épületet, mellyeknek magosságok 27 lábnyi, vastagságoknak átlalmérője 4 lábnyi, és 7 hüvelknyi. A' kapunak a' város felől való hossza 88 lábnyi, az öt bőlthajtások's nyílások közül a' középső egyedül a' Felséges Udvarnak ki-és bejárására vagy rendeltetve; a' mellette lévő két boltozatok a' közönség kotsizására, a' két szélső bőlthajtások a' gyalogok járására. A' felső pártázatok 9 lábnyi magasságú, 's az attika 7 láb 7 hüvelk magasságú. A' középső bőlthajtás fölött aranyozott ércz bötükkal vagy helyheztetve kegyelmes Uralkodónknak ezen jegy mondása: „*Iustitia regnorum fundamentum*”. — Ezen fő épület mellett lévő két szárnyak külön külön 70 lábnyi hosszúságúak; a' mellékes szárnyakhoz 5 garádits vezet, és mindegyiket négy dóriai vájott oszlopok tartják. Az egésznek végeit óriási nagy gyámok szorítják be. Azon falaktól, mellyek a' két szárnyaktól hosszan vonulnak a' kertek felé, ezekbe vezető garáditsok vannak készítve, és egyszer'smind a' kapunak tetejére, a' honnan a' külső városoknak, és az egész Betsi környéknek bájoló kerek képét láthatni. A' jobb kézről lévő szárny épülete a' strázsa számára vagy rendeltetve, a' bal résznek leendő használtatása még nints meghatározva. — Ezen várkapunak a' külső városokra néző homloka nem annyira pompás, mint erős. Itt már oszlopok nintsenek, hanem tsak a' bőlthajtásos nyílás, erős gyámfalakon nyugszik. Ezen homlok kö-

zepén illy felírás látszik: „Franciscus I. Austriae Imperator MDCCCXXIV.” — Az épületek végein mind a’ két részről tsinos vas rostélyok kötik öszve az egészet az új bástyával. A’ két oldalon lévő pompás kertek, mellyek az említett épületekkel egy egészet tesznek, vég nélkül nevelik ezen helynek kellemességét. Ugyan is balról Ő Tsászári Királyi Felségének tulajdon kertje a’ maga nemében egyetlen egy pompás üveg-házzal, és a’ minden féle legritkább virágokkal, és növényekkel, jobb részről pedig a’ közönséges kert, mellyet a’ Theseus temploma, és a’ felségesen emelkedő kerek épület, melly egyszer’smind Kávéház is. Ennek elrendelése is Nobile Úrnak planuma szerént ment végbe, és az egésznek leggyönyörködtetőbb része. Az egész épületet a’ katonaság által készíttetett, Zimmer Inzsennér Major Úrnak vezérlése alatt. A’ pompás Hávéház Curty kávéházának hívattatik. Külső részről nagy tekintetet szerez az, hogy ezen kaputól, mint közép pontból, több allék vezetnek nevezetes útszákra.

A’ nappali időnek bötse.

Mind a’ házi, mind az országos gazdálkodásra nézve megjegyzést érdemel azon kár, mellyet az embereknek a’ természeti rendtől való el térésök okozni szokott. Ugyan is az által, hogy a’ városi emberek későn kelnek; és későn fekszenek, a’ gyertya vesztegetés által nagy kárt okoznak, a’ midőn ha korán fekünnének és korán kelnének, azon kártól

magokat megkémélhetnék. — Valamelly figyelmes ember, a' ki Páris városának élet rendét megvizsgálta, azt meri mondani, hogy ottan 7,000,000 livrát megkémélhetnének esztendő által, ha 10 órakor lefekünnének, és reggel annak idejében felkelnének. A' számolását így vitte végbe : ha, úgymond, csak 100,000 személyt veszünk, a' kik 10 órától fogva 12-tőig fenn maradnak, ezen 2 óra alatt legalább 4 sol-ha kerül nekik a' gyer-tya, és így a' 100 ezer ember költsége naponkén 20,000 livrába, hónaponként tehát 600,000 livrába, 's így esztendeig 7,200,000 livrába. Minthogy ezen számolás magában igen világos, a' költséget úgy lehet tekinteni, mint bizonyos adófizetést; mellyre nézve azon személyek, a' kik vagy mulatságból, vagy társaság kedvéért, vagy különös szokásból ezen 2 órát el vesztegetik, és a' helyett reggel alusznak, annyiban tarthatják, mintha 7 miliom Livra adót fizetnének. — Ez a' tudósok éjjelezésére nézve is nagy figyelemetességet érdemel, kik a' költségen kívül még az egészségben is gyakran kárt vallanak. Sokat lehet dolgozni egész nap, ha az ember igazán hozzá lát. Kotzebue, az a' híres, és bővséges Író, soha sem éjjelezett, hanem 10 órakor lefeküdt, és 5 órakor reggel felkelt.

A' Nilus tsatornának megnyitása.

Káiro városán keresztül vagyon egy olyan tsatorna húzva, melly rendszerént szá-

raz, hanem csak akkor telik meg vízzel, ha a' Nilus megáradván, a' gátja által szakasztatik. Ez mindenkor különös pompával megyen végbe, t. i. midőn már bizonyos magasságra megnőtt a' Nilus vize, a' Basa egész udvari népével kimegy Forath-ba, a' hol a' tsatorna kezdődik. Itt már késszen áll a' sok drágaságokkal ékeskedő menyezet, 's ez alá ő leülvén a' kerevetre, körül veszik az udvari emberein kívül a' Seikek, Spahik és Jantsárok. Az egész nép néma halgatással várakozik, valameddig a' Basa jelt nem ad. Erre a' gát által törettetvén a' kékelő víz nagy zúgással ömlik a' száraz tsatornába, 's az által a' sok számtalan apró ágakra. A' nép ugyanazon szempillantásban öröm kiáltásokra fakad, a' trombiták harsognak, és zörögnek a' réz dobok. A' Basa a' népnek multságára arany és ezüst pénzeket hány a' vízbe, melyeket az ügyes bűvárok nagy hamar kihalásszák. Altaljában a' lakosok ezen nap örvendetes ünnepet tartanak, egymást barátságosan köszöntgetik, és mint különös szerentse eránt, egymásnak örvendenek. Nem is ok nélkül; mert a' Nilus vizének ezen áradásától függ az egész Egyiptomnak reménysége, úgymint: a' bővséges aratás. A' nappali örömet még inkább neveli az estvéli multság. Ugyan is az El-Bekir piacz, valamint más piaczok is, úgy nem külömbben minden nevezetesebb kertek, a' víz által el lévén öntve, a' Lakosok tsinos sajkákban és bárkában ladikáznak, 's a' városnak egyik részéről a' másikba evedz-

vén, barátságos társaságokat, és mulatságokat tartanak. A' vásár piaczkok, közönséges épületek, útszák, metsetek, mind ki vannak világosítva, és a' sok ezer sajkáknak árbozcaikon tüpdöklő lámpások a' várost mintegy tündér világgá változtatják. Végre mesterséges tűzi játékok, 's a' levegőbe botsátott tsillagos golyóbisok rekesztik be a' mulatságot, mellyek a' víz tükreéből vissza tsillámlanak, és a' külömbbféle színek játékait kettőztetik. — Ezen öröm ünnep gerjeszthette fel azt a' Költőt, a' ki Egyiptomról így szólla:

„Isméred-é azon Országot, hol a' föld és az ég tüzes meleg; a' puszták útjain a' strucz és párducz kullog, a' pálma magasra emelkedik, a' Lothus tsendesen áll; hol a' menydörgés aluszik, és kamsin tsak ritkán fuval”.

A' Fúsús mesterség.

A' mit nálunk egyes Mesteremberek gyakorolnak, azt Bétsben, 's Franczia Országban, Fabrika módjára üzik, de szembe-tünő külömbbséggel. Ugyan is, a' Bétsiek, bár mi serények is, nem tudnak többet metszeni 12—18 darbnál, ellenben már Franczia Országban 1 Legény naponként 70—82 darabot is kimettség, és pedig olly finomsággal, hogy egy hüvelknyi szélességű fűsű helyen 40—48 fogat is ejt. A' külömbbségnek az az oka, hogy a' Bétsiek, kivéven Magnó Mestert,

még mindég a' régi mód szerént metszik, ellenben a' Francziák, a' fűsű fogak metszésére igen vékony metsző masinával élnek. Igyekeztek ugyan a' Bétsiek is a' sűrű fűsű készítésében előmenetelt tenni, de a' Francziákat tsak el nem érheték: hanem a' Sinyon fűsűket már olly finoman és tsinossan el tudják készíteni, hogy ebben a' Francziákat meghaladják.— Ezen példa egyszer'smind bizonyosága lehet, hogy mi nagy igyekezet kívántassék tsak egy ilyen munkának tökéletesítésére, és mennyi időbe kerül még a' mesterségek tökéletesedése valamelly Országban nagyobbra mehet, és így melly szükséges volna akár hol is, hogy az Elöljárók a' mesterségeknek kedvezzenek, minthogy tsak az ilyen kedvezések által lehetnek a' Mesterségek művei, valamint magoknak a' Mesterembereknek, úgy az ő lakó városaiknak is hasznosak. Ezt Bétsben az által vitték végbe, hogy a' czéhbe való állásnak terhes költségeit el töröltték, és minden jó igyekezetű Legénynek a' dolgozást szabadon megengedték. Ez által lett, hogy már most a' Bétsiek tartják egész Magyar Országot szebb fűsűkkel, sőt Olasz országba is munkáikat bővségesen küldözgetik.

Legszükségesebb volna minden Városban, a' külömbbféle Mesterembereket műveiknek tökéletesítésére serkenteni, és nekik általjában megtiltani, hogy idegen Országban készült munkákat magokéi helyett árulni ne merészeljenek. Így lassan lassan minden mesterség tökéletesedhetnék.

F o r i n t.

Ezen közönségesen ismért pénz nemét először Florencziában Olaszúl (Fiorenza) verték, 's eredete helyéről ragadt reá a' tsak nem minden Nemzeteknél ismeretes nevezete:

T a l l é r.

Ezen hasonlóképpen mindenütt ismeretes pénzt legelőször 1519-ben Joachims - Thal nevű Bánya-Városban verték Tseh Országnek Ellbogeni kerületében. Eredetének helyéről vett Thaler nevezetét mindenütt úgy megtartotta, hogy még Amerikában is Dollár-ral élnek a' legközönségesebb számolásban, melly el nevezés kétségkívül a' Thaler-ből vétetett.

M e s é.

Össze hordják fűből fából;
Földből, tengerből, konyhából:
De mind addig heverész,
Miglen a' szép jósló ész
Hi nem mutatja útját,
'S ott leli élet kútját.

J e g y z e t. A' 32-dik számbeli Rejtett szó: Menyasszony.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(34.)

Minő legyen az Asszony.

Kant ifjú korában igen víg ember volt. A' Königsbergi lakosok ötet egytől egyig szerették, és kellemetes tréfáiért szívesen látták magoknál. Egykor egy társaságban volt, hol egy tsevegő asszonynak vég nélkül való deredarája a' jelenvalókat nagyon boszontotta. Kant egy szót sem szóllott. Végre már nem álhatta meg a' Gazda, és Kanthoz fordulván, kérdé tőle, hogy mért fosztja meg a' társaságot kellemetes enyelgéseitől? Míg fülem dobját olly nagyon veregetik, hogy tulajdon szavamat sem érthetem, lehetetlen, hogy szólljak „felele Kant. Lassanként már a' többi Vendégek is megúnták az asszonynak mende-mondáit halgatni, úgy hogy az végre tsak önnön magát tartaná beszéddel, és egy szájjal megkérték Kantot, hogy mulatná ő a' társaságot valamelly elmésséggel. A' tsendesség közönségessé lett, és a' Philosophus így kezdé beszédét: „Az asszonynak

ollyannak kell lenni, és nem lenni, mint az Echónak; az asszonynak ollyannak kell lenni, és nem lenni, mint a' torony-órának; az asszonynak ollyannak kell lenni, és nem lenni, mint a' tsigának". Erre Kant el halgatott: de mondása olly figyelemre gerjesztette mindegyikét, hogy újjonnan a' Teksztusnak magyarázatjára megkérnék. Kant ekkor így szólla: „Az asszony ollyan legyen, mint az Echó, az az híven, büszkeség nélkül, és egész szemérmetességgel tsak azt beszélje el, a' mit hallott: de ne legyen ollyan mint az Echó, az az ne hallja mindétig, és mindenütt tsak maga magát. — Továbbá az asszony ollyan legyen mint a' torony-órája, az az ollyan rendes, és pontos, mind azon foglalatosságokban, mellyek nemét illetik: de ne legyen ollyan, mint a' torony-órája, az az, nem kell ötét mindenütt hallani. — Végre az asszony ollyan legyen mint a' tsiga, az az, szinte olly tsendessen és megvonva éljen otthon, mint a' tsiga házában: de ne legyen ollyan, mint a' tsiga, az az, ne tsúszson másszon mindenfelé": Az eddig uralkodó nagy tsendesség lármás tapsolássá változott, a' melly közben a' Philosophus vígan üritgette poharát.

A' fakép Vezér.

A' tizenennyoleczadik század elején a' Portugalusok nagy szorúltságban voltak. Nem

volt senki, kit Fővezérré tegyenek, mert a seregnek egyben sem volt bizodalma. Végre azon gondolatra vetemedtek, hogy Szent Antal képét válasszák, gondolván, hogy a' buzgó seregben e'képpen a' bátorságot leginkább föléleszthetik. Hogy az említett Vezér is a' rendes katonai pályát megfussa, rangról rangra emelték, naponként föbb 's föbb Tisztnek ruháját adván reája, egy hét múlva Fővezér volt, és ekkor hordozható székbe ültették, és a' sereg előtt a' harcz-mezőre vitték. Néhány napi utazás után Badajoz alatt, Quadiana partjain táborba szállottak. Berwik Herczeg, az ellenségnek Vezére, a' tulsó parton állá seregével. Estve ágyúztatni kezdé; éjszaka a' Portugallusok el hagyták a' tábort. Berwik Gener. erre Kémeket küldött az üres tábor helyére, kik azt hozák néki hírül, hogy az első ágyú golyóbis a' Vezérnek fejét el hordta, mellyre az egész sereg megfutamodott.

Comnenus Dávid.

(utolsó Tsászárja Trebizondnak).

Comnenus Dávid magához ragadta a' Trónust, az ő Testvérének Jánosnak halála után, meggyilkolván ennek fiát. Trebizond a' Konstantinápolyi birodalomnak egy része volt; mintegy harmadfél századig állá fen. II. Mahomed az egész Konstantinápolyi Birodalmat végső veszedelemmel fenyegette.

Comnenus Dávid feltvén Trónusát , Ussun Cassannal, Persia Királyával szövetségbe lépett. Mahomed erről tudósítatván fenyegetődzésivel a' Persa Fejedelmet arra bírta, hogy szavát vissza venné, mellyre a' Törökök Trebizond városát ostromlották. Dávid megrettent, és a' Törökökkel alkudozni kezdett. — Az alkudozásnak az lett vége, hogy ő Státusait Mahomednek által adván, hajóra szállott , és Constantinápolyba utazott. A' Tsászár viszont igérte, hogy Leányát Annát feleségül veszi. Midön Comnenus a' Musulmán hatalmában volt , minden reménységeit füstbe menni látta. Mahomet mindenképpen helyes okot keresett, hogy őtet életétől megfoszthassa. Midön arról vádolnák Dávidot, hogy titkos szövetségben volna a' keresztény Fejedelmekkel, Mahomet tüstént ítéletet hozott reá, hogy tudniillik: vagy a' turbant, vagy a' halált válassza. Dávid inkább az utólsót választá, mintsem hogy a' Musulmánok hitére álljon. Ezt tselekvék hét fiai is, kik attyokkal együtt a' halálnak áldozatává lettek. Ez történt 1462-ik esztendőben.

A' Habani ház födelek.

Mind a' szegénységnek ház földésére , mind más középszerű birtokosok kissebb gazdaságbeli épületeikre , igen lehet ajánlani azon földést , mellyet Habani, vagy Havani ház-födeleknek neveznek , és ez előtt 40—50

esztendővel Morvaországban közönségesen használtak. Ezen habani földél e'képpen készül: tsináltatnak zsúp kévétskék, mellyeknek alsó felére jó agyagból készítettett sár kenettetik, és erre két lábnyi hosszaságú, és 2—3 újni szélességű fa helyheztettetik. Ezen állapotban haggyák míg a' sár rajta meg nem szárad, 's akkor ezen kised kévék a' földélre, rendel, felaggattatnak 's leköttenek. Ebben két dologra kell vigyázni: úgymint 1) hogy a' léczek elegendő erősek legyenek, 2) hogy azon sárral bekent kévétskék egymás mellé, és egymásnak fölébe úgy helyheztetessenek, ne hogy a' két kévék közt hézak maradjon, hanem hogy a' sár a' sárt érje, 's így ezen sárzott kötetkék, mint a' fát a' kéreg, úgy lepjék be a' födelet. A' besáráskor az által lehet segíteni, ha a' kévétskék mellett két felől deszkák tétetnek; így ezen zsúp kötetkék, mintegy tserép téglá gyanánt szolgálnak. — Tsak ugyan tartóságokra nézve is vetekednek a' tserép téglával, valamint a' tűz ellen való bátorságokkal is. Még az is kiváltképpen ajánlja, hogy az ilyen födelek a' közönséges zsúp födelek-nél sokkal tovább tartanak, és a' nagy szelek ellen sokkal állandósabbak. Ha pedig a' tehetősebbek, az újabb találmányok szerént, az ilyen födeleket valamelly mázzal is bevonatják, úgy mind az esső, mind a' tűz ellen tellyesen bátorságosak. Az előadott leírásból kiki által látja, hogy az ilyen földél nehéz földél lehet, ugyan azért mind a' falak-

nak, mind a' földel fának erősebbeknek kell lenni; de ezen költséget a' földelnek tartóssága és bátorsága bőven kipótolja. (Ezen födelekről Landgraf Ádám Úr, Gróf Zichy Gazdaságbeli Praefectusa, és az Alsó Austriai Gazdaságbeli Társaságnak Tagja, még 1801-ben Schmidt Mátyás András Úrnál, bővebb leírást és ajánlást adott ki, mellyet az Olvasásra méltónak tartunk. (Ezen munka Magyar nyelven is Habán földel neve alatt kiadattatott).

A' M o h.

A' természetnek ezen adománya, melly az erdőkben, és árnyékos helyeken, 's kiváltképpen a' völgyekben olly bőven terem, nem olly megvetendő, mint közönségesen tartatik. Mert rendszerént való alkotása, finomsága, és rendes öszve szöveteése olly különös, hogy sok más növényeknek minéműségeit sokkal meghaladja. — Különös tulajdonságai ezek: 1) hogy bár külömbbféle fajták vannak is, még is mind, vagy legalább nagyobb részént, egész esztendőben zöldek maradnak: 2) hogy a' meleg időkben is folyvást tenyésznek, és nekik a' legnagyobb hideg sem árthat, sőt némellyek a' nedves hideg időkben leginkább virágoznak és zöldellenek: 3) hogy a' hosszú szárazságokban ugyan az élet erejököt el veszteni, és kiszáradni látszanak, de az ősznek vissza térésével ismét feléllednek: 4) hogy megszárodá-

sokkor is a' zölde színt megtartják; sőt ha mesterségesen kiszárittatnak is, és ebben az állapotban több esztendeig hevernek, ha megöntözik ismét hajtának és virágoznak, melyből kitetszik, hogy bennök az éltető nedveség tsak nem el fogyhatatlan, és mindenkor marad bennök annyi, a' mi megújíthassa.

Ezen tulajdonságokra nézve alkalmazatosok a' kútaiban a' körakások sorai közé; a' fák és virágok gyökereinek beborítására és nedvesen tartására; megbetsülhetetlen a' hasznok a' hajók 's malom-házak varrásában; de kiváltképpen állandó nedvességek miatt a' parasztházok födeleinek bevonására, melyeket így az idő viszontagságai ellen is őriznek, de kivált tűz veszedelemben a' távúlról való meggyulladásól oltalmaznak.

A p r ó s á g o k.

A' Nagy Péter Czár annyira szerette a' hajókázást, hogy egykor azt mondaná: „Ha Moszka Czár nem volnék, legjobban szeretnék Angoly Admirális lenni”. — Alig ha nem nemesebb kívánság, mint volt a' Nagy Sándoré, a' ki ha Sándor nem lett volna, Diogenes, a' Cynicus, óhajtott volna lenni.

Ugyan Péter Czár annyira szerette a' hozzá költözött Idegeneket, hogy midőn ezen hajlandóságának gyengítésére a' Haza földiek

egy két rossz erköltsű Idegeneket megemlít-
tenének azt mondá: „Haggyatok békét, nem
kívánok nagyobb lenni Jésusnál, a' ki tizen
egy jó Tanítvány között el szenvedte a' tizen
kettedik rosszat.

Salvianus Massiliensis, a' ki Valentini-
anus Tsászár idejében élt, azt mondá a' Fran-
cziákról, hogy ők a' tsalfaságot vétéknek sem
tartják, hanem csak jó élet módjának (savoir
vivre).

Barrius Gábor, a' ki a' 16-ik században
élt, és az ékessen szóllást tanította, olly fe-
lette betsülte a' deák nyelvet, hogy mind
azokat megátkozná, kik az ő írásait Olaszra
által fogják fordítani; kérvén az istent, hogy
ne hagyja tovább élni őket, mint egy eszten-
deig.

Coelius Calcagninus annyira szerette
könyveit, hogy azok közé kívánna temetkezni.

Rejtett szó:

Rész van egész nélkül: de egészt is benne
találhatsz ;

Kezdeté termi mezőt ; vas foga fába harap.

Jegyzet. A' 33-dik számbeli Mese :
Pauka.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(35.)

Magános Sóhajtás.

Nem úgy van most, mint volt régen;
Nem az a' nap süt az égen;
Nem úgy illatoz a' virág,
Két színüvé vált a' Világ.

Ne hidgy a' mézes beszédnek,
Ne hidgy a' mosolygó képnek;
Ritka az, a' minek látszik,
Tsak szembekötösdit játszik.

Átok fogta el a' Magyar;
Mert az együtt mostan sem tart;
Rajta igaz a' közmondás:
„Mennyi a' ház, annyi szokás”.

Nints bötse hív hazafinak:
Tsak a' tsapodár Úrfinak.
Kinek nem magyar ruhája,
Idegenül pörög szája.

Szép volt halni a' Hazáért:
Most ritka ontta érte vért.
Jaj! Hallottam azt beszélni:
Szebb a' jutalomért élni.

Régi Öseink el holtak,
Rik a' közjónak hódoltak.

Héj! Ha most feltámadnának,
Újra sírba szállanának.

Meghalt Mátyással igazság;
Most kelendőbb a' ravaszság:

Sótt gyakran már az önkénynek
Engedni kell a' Törvénynek.

Ó! Magyarok' Istene hát
Szánd meg szegény Magyar hazát.

Teremts Öseink' porából,
Rik megmentsek romlásából! — —

Ha Nap homályt el kergeti,
Hideg telet nyár követi,

Lehet még úgy, mint volt régen,
Magyar fény lessz Magyar égen.

A' Braziliai Topázok.

Tudja kiki, hogy 1817-ik esztendőben a' Felséges-Austriai Udvar, némelly Tudósokat küldött Braziliába, hogy azon Országot természet historiai tekintethen bejárják, 's ha mi nevezetes természeti testeket találnak, Európába által küldjék. Ezen Tudósok közül Pohl és Natterer Urak még most is ottan tartózkodnak. Az általok küldetett gyűjtemény a' természetnek mind a' három Országából, Bétsben több palotákban felállítattott, és Braziliai Muzeum nevezete alatt isméretes. — Ezekhez tsatolta a' Bajor Király Dr. Spix,

és Martius Urakat, kik az ő tapasztalásaikról munkájokat 1825-ban már ki is adták Münchenben. Ezen munkából most, a' Brazíliai Topázokról, ezeket közöljük. A' Topázoknak helye Morro de Graviertől, Fazenda Capãoig, és Fazenda Lanaig terjed. Ezen utolsó major megett vagyon egy domb, mellynek oldalát az első vize annyira feláztatta, hogy annak földje a' főt kásához hasonló. Ezen föld között keresik a' Topázokat. Öszve hányattatik tudniillik a' nedves föld nagy halmokba, és ezek fölé vizet szivárogtatnak, úgy, hogy az a' földet fa rostélyon keresztül hordja. Ekkor csak nagyobb hantjai, és darabjai maradnak meg, a' mellyeket ásókkal, és marokkal öszsze tördelnek, a' Topázok miatt. Ezen dirib darab föld nem egyéb szét zúzott Quarz daraboknál, úgy hogy közte imitt amott Quarz Kristályokat is találni; de vagyon a' föld között valamelly barna, vagy fehér vasas porcellán föld is. Az utolsó föld neve (Massa brauca) legbizonyosabb jele a' Topázok jelenlétének. A' munkásoktól úgy neveztetett Malacacheta földben sokkal kevesebb a' Kristály. Azon Topázzal vegyült föld fekvése mintegy másfél lábnyi vastagságú, és bizonyos menetele vagyon, néhol pedig fészkeket formál. A' Topáz Kristályok mind egyik felökön el vagynak törve. Olyan Topáz köveket, mellyek mind a' két végökön ki képezye volnának, még a' fészkekben sem találhatni. A' kövek nagysága külömbféle. A' munkások vallása szerént, már ökölnyi nagy-

ságú nemes kövek is találtattak. Természeti színök igen sokféle, úgy hogy, majd hamvas, majd borsárgaságú, majd testszínű, ritkán sötét vörös. Azon kövek, mellyek a' Malacachetában találtatnak (szét dőlt Mica) a' legvilágosabbak. A' megtüzesítés által a' Lakosok a' köveknek rózsza színt tudnak adni. Az esztendőnként össze szedett Topázoknak mennyisége hatvan Arrabaszra megy. A' kő legalább való nemének Octaváját (arany mérték) 320 Rëisen; a' legszebbnek 2000 Rëisen adják el. Legnagyobb részét Rio de Janeiroba, valamellyest Bahiába is el hordják lakó helyéből. A' Topázokkal egyetemben azon föld közt az Euclas (Safira) Kristályok is laknak. Nevezetës dolog, hogy mind a' Topáz, mind az Euclás, mind a' Quarz Kristályok tsak magán (egyedül tenyészve) találtatnak. És hogy a' föld fekvése hasonló ahhoz, mint a' mellyben Saxoniában laknak.

Talleyrand.

Les Mémoires de Condorcet T. II. p. 352 szerint, Talleyrandot egykor még igen ifjantan Choiseul Ministerhez vezették. Madame Grammont belép. Minden jelenlévők útát nyítanak, és mélyen meghajták magokat a' Ministernek testvére előtt, kinek azon fellül nagy befolyását a' Kormányozásba kiki ismerte. Midõn Madame Grammont az ifjú Abbé Talleyrand előtt el lép, úgy tetszett neki,

mintha azt hollotta volna sóhajtni. „Ah”! Mindjárt azután a' vatsorához ültek. Az ifjú Talleyrand az asszonyosság után ült. Midőn szólla, minden szava éles elméjének volt tanúja, melly nem csak a' kérkedékeny ifjakat, hanem a' megállapodott öregeket is zavarodásba hozta: Madame Grammont megakarván őtet zavarni, illy kérdést tett neki: „Abbé Uram, ugyan mondja meg kérem, mért mondotta, midőn el léptem mellette: Ah!” — Tsalatkozik Nagyságod, felele Talleyrand, én nem azt mondtam: Ah! hanem „Óh”! szavának hangja, mellyel ezt kimondotta, olyan volt, hogy Grammont Asszonyosság valóban maga el pirúlt, nem tudván mit mondjon az ifjú feleletére. Ez által Talleyrand az ő kegyelmét megnyerte, úgy hogy szerentséjéről többé aggódnia nem kellett. Május 1-ső napján 1791-ben a' Pápa excommunicatioja érkezett hozzá Párisba. Ugyan ezen nap illy szavakkal hívá meg Biront magához: „Tudod Barátom az Ujságot; jöjj” vigasztalj. Az egész világ megtagadja tőlem tűzhelyét, vizét (feu et l'eau); e' szerént semmit sem eszünk estvére, mint fagylaltat; és semmit sem iszunk egyebet, mint bort”. — Valamelly érzékeny ember azt mondá ezen Püspökről, hogy halgatása miatt jött volna ilyen hírbe; valamelly más pedig annyira imádta őtet, hogy a' midőn ismérőse egy nagy Úrnak hozzá intézett szavait emlegetné, hirtelen azt kérdezé: „Ugyan mit felelt neki Talleyrand — „Semmit sem. — „Ime kitetszik nagy elméssége”.

— Angliabéli Követségének vége felé, egyik az ő legnagyobb tisztelői közül azt mondá egy társaságban felöle. „Nem képzelhetitek, mint tisztelték őtet! Mintha az Istent látták volna”. „Úgy ám felele egy valaki, de tsak a' fészületen”.

A' K e s z t y ű.

Bár melly kevés tekintettel légyenek is némellyek a' kesztyű eránt, az még is használtatására nézve nem tsekély figyelmet érdemel. Ugyan is

1) A' Kesztyű a' Fő Papi Méltóságnak, úgymint Püspökségnek, Apáturságnak, Prépostságnak — különös díszül szolgál, 's midőn ezek Püspök-süveg alatt, egyházi foglatosságaikhoz látnak, egyszer'smind kesztyűt húznak, és arra a' gyűrűt, 's így viszik a' Püspöki pálczát.

2) A' kesztyű jegye vólt a' Német vitézségnek, 's ugyan azért minden lovag (Ritter) kesztyűvel élt, 's azzal markolta meg kardját. Ugyan azért a' megbántatott Vitéz, elégtételre a' kesztyűnek oda vetésével hívta ki ellenkezőjét, a' kettős viadalra.

3) Az úgy nevezett Frajmaurerek, az új tagnak felvételekor, annak tiszta fehér bőr kesztyűt adtak, a' mint mondják, olly végből hogy ő olly tiszta és fedhetetlen életet viseljen mint az a' fehér pár-kesztyű.

4) Minden nemesebb társaságban most is az illendőség rendéhez valónak tartatik kesztyüs-kézzel menni a' társaságba ; de kiváltképpen a' tántz mulatságokban az illendőség törvényéhez tartozik, hogy mind a' férfi, mind az asszonyi személy tiszta kesztyűt húzva fogjon a' tánczhoz.

5) De különös megtiszteltetésül is szoktak adatni a' kesztyűk. Így p. o. a' Philosophiai Magisterségre való emeltetéskor kesztyűvel tiszteltetett meg ; sőt több mesterségekre való felszabadittáskor ugyan kesztyűvel ruháztatik fel még ma is a' tanítvány.

Hogy a' kéznek tisztán tartására a' férfiaknál, a' bőr gyengeségének megőrzésére az asszonyoknál, szolgáljon a' kesztyű, azt minden napi tapasztalás mutatja ; hogy pedig télen a' hideg ellen óltalomul szolgál a' jó meleg kesztyű, 's így a' mi éghajlatunk alatt eggyik a' téli ruhák közül, azt ki ki tudja, 's ugyan azért a' hideg ellen benne keres óltalmat. — Már a' kesztyű külömbb feleségének ; finomabb 's drágább vóltának számát kitudná meghatározni ? kötött, szövött, varrott, béllett kesztyűknek készítésére ugyan annyi mesterségek állittattak fel, mellyekből számtalan emberek élnek, és tisztességes foglalatosságot találnak. (Méltó itt megemlíteni, hogy Burkus Országban, a' strázsára rendelt katona is, óráján kívül, kesztyű és kapeza kötéssel tölti idejét, 's így unalmat nem érez, sőt magának hasznót is hajt).

A p r ó s á g o k.

Augelt Fiuardi igen jól talált anagrammat készített Antonius Magliabeckius nevéből e'képpen: „Is unus Bibliotheca magna” az az ő maga egy nagy Könyvtár.

Nelson Horatius nevét valaki egykor e'képpen anagrammizálta: „Honor est a' Nilo” az az: betsülete Nilustól származik.

Camper azt beszéli, hogy a' midőn egy Missionárius a' Grönlandiaknak a' poklot lefestené, és annak rettentő tűzéről szóllana, ők valamennyen oda kívánczoktak (ők tudniillik a' jeges Tartományoknak lakosi).

Rejtett szó:

Fele himet, fele érczet
Teszen külön vétetve;
Az egész már mutat bérczet
Nagy erdővel ültetve.

Jegyzet. A' 34-dik számbeli Rejtett szó: Fű, rész, fűrés.

Erasmus Rotterodamus Mondásai.

I. F e r e n c z Francia Király különösen küldötte embereit Erasmus Rotterodamushoz azon kívánságának kijelentésével, hogy bizonyos időre jönnie az Udvarhoz, bizonyossá tétetvén, hogy igen kedvessen fogadtatik. A' Király külömbben is kedvelte a' Tudósokat, és velök örömet társalkodott. Erasmus ezen meghívásra váratlan feleletet adott, mondván: „A' Tudósok olyanok mint a' drága szönyegek, mellyek távulról sokkal szebbeknek tetszenek, mint közlrol, azért ő inkább távul kíván maradni, és megköszöni a' Király kegyelmét”.

VIII. H e n r i c h Király is, 1510-ben nagy prebendák ígérésével hívta őtet magához, de ezen meghívást sem fogadta el, noha szabadságában állott vala, nagy egyházi jövedelmeket magának tulajdonítani. De Erasmus így szólla: „Az Udvarnál lévő szerentse czifra nyomorúság, és tsak ál-orczája a' meglegedésnek”.

Minthogy ő tisztán, jól, és ékesen írt deákul, voltak olyanok, kik előtte azt mondták: Minek a' tsinos és ékes szóllás? — Erre Erasmus: „Inkább kérdezhetnétek: minek a' barbarismus, és solecismus? — Az ékes szóllás olyan mint a' tsinos és tiszta képű asszony személy; a' helytelen, és rossz szókkal kevert beszéd pedig olyan, mint a' szeplős és bibirtsos képű asszony; amannak kiki önként meghódul, ettől a' jó érzésű távul is irtózik”.

Midőn hallaná, hogy azon Papok, kik Luther ellen írtak, a' Pápától gazdag egyházi jövedelmeket nyertek, felkiálta: „No! lássa a' Világ, egy szegény barát mennyi embert tesz gazdaggá”!

Buddaeus Tudóssal előbb barátságos állapotban vólt, hanem valamelly történet ezt tőle el idegenítette. Erasmus nem akart okalenni a' barátság megszakadásának, azért Buddaeushoz levelet írt, illy fellyül írással: „Vilhelmo Buddaeo, suo, nolit velit, amico”. — Mellyből Buddaeus Erasmusnak jó szívét látván, el mosolyodott, és vele barátságát tovább is folytatta.

Az arany mosás Braziliában.

Villa Ricának vidékén találtatik Braziliának töméntelen arannya. Ugyan itt sok más érczek is tanyáznak; u. m. Vas-ércz, Ón, Réz, Chrom, Mangan, Palatina (a' folyóvizekben)

kéneső, egérkő, fehér ón, piskolcz; a' nemes kövek közül gyémántok, sárga kék és fehér topázok, tengerszínű kő (Aquamarin), Turmalin, Chrysoberil, Gránát, Amethiszt. — Az arany, por formában, vagy apró levelkékben, úgy szinte Krystályokban és néha nagy darabokban találhatik. Egykor 16 font nehézségű darab aranyat találtak. Rendszerént a' folyók ágyának földéből, a' földszint össze hordott agyagból, és az össze törött Quarz keverékből mossák ki. Sokszor a' palánták gyökeréhez mossá az esső, úgy, hogy a' midőn azokat feltépik, tiszta aranyat meríthetnek fel velők.

Ribeirao de Oiro Preto folyóban az arany mosás e'képpen történik. Az arany mosók bőr tsuhába vagynak öltözködve. Az ő táloknak, melybe a' földet merik $1\frac{1}{2}$ —2 láb az általmérője, mélysége 1 láb, az övedzetökről elől bőr zatskó lóg le. Tsak olyan helyeket keresnek, hol a' folyó sok szögletet képez, hol lassatskábban folyik, és gödrös. A' folyó ágyának felső színét el simítván lábokkal, a' mélyebb és régiebb üllepedésből egytállal kimerítenek. Ezt addig rázzák, zötskölik, kihányván a' nagyobb hantokat, míg a' nehezebb arany-por a' tál fenekére nem száll. Midőn a' ragyogó arany szemökbe ötlük, vizet meregetnek markokkal reá, melly a' sáros részeket feloldozza, és kihordja, a' tiszta arany port azután a' bőr zatskóba meregetik. — Morro de Villa Ricanak keleti részén vagynak, a' híres Brazíliai arany

gödrök. Függő kopár sziklák között több barlangokat láthatni, és ezekben fogják fel az esső vizétől oda mosott aranyat. A' hegynek oldalain lévő tsatornákból szivárog azokba a' víz, ben az üregben rostélyok vagynak a' víz-árkok előtt, mellyek a' hantokat, és a' szemetet felfogják, azután a' víz marha bőrökre folyik, mellyeknek felfelé álló szőrében az arany por megakad. Midőn az essőzés el kezdődik, minden tsatornát megnyitának, ezek azután az aranyt vagy a' marhabőr szőrei közé leteszik, vagy az üregekbe hordják. Az üregekben leülledett aranyat szintűgy mossák tisztára, mint a' folyó vizekben. A' bőrök közül pedig különös asztalokra koczogatják ki. — Az ekép nyert aranyat a' Tsászári olvasztó házakba kell behordani. Az előtt az arany por pénz gyanánt kellett el, most tsak néhány kortsmában szabad a' Szeretsenyektől pálinka áraban el fogadni. — Az olvasztó műhelyben az Escrivao da Receita megméri, és megdézválja (ötödöt vesz belőle). Az Escrivao da Conferencia, mind a' tulajdonos részét, mind a' Fejedelmét külön a' Lajstromba beírja. A' Tsászárnak részét nagy póznákba; a' magános személyeket kisebb póznákba olvasztják, és bélyeget ütnek reá. Ezen bélyeg nélkül a' póznákat pénz gyanánt nem szabad el fogadni. Ezen póznákat Minas Tartományából nem szabad kivinni, mivel a' pénzverő házak magok tartoznak vissza váltani. De mivel már a' Brazíliai tenger partokon

10 prCent Agiot ígérnek, minden póznáért, tehát alattomossan sokat el adnak.

A' pókoknak kiképzése a' tojásokban.

Nem régiben Herold Mauritius, Marburghan egy nevezetes munkát adott ki: „Exercitationes de animalium vertebris carentium in ovo formatione”; mellynek 1-ső része „de generatione araneorum in ovo” az említett tárgyról értekezik. Herold Úr leginkább a' keresztes póknak tozásait vizsgálta meg. Sok esztendők tellettek bele, míglen a' legjobb nagyító üvegek segítségével e' következő tapasztalásokhoz juthatott: „Valamelly pók fészekben 1200 tozást talált. A' tozások nem kelnek ki olyan levegőben, melly a' léleket vételre alkalmatlan; hasonlót tapasztalt az olyan tozásoknál, mellyek olajban, égettborban, vagy az electricitás folyamában voltak. 17° hideget, a' O alatt Reaumur szerént megromlás nélkül el tűrnek. Fő részeihez tartozik egy egy tozásnak a' széke, melly legnagyobb részét teszi; a' tozás fehére, melly azt körül veszi; és a' tsirája. Széke tsupa apró golyóbiskákból áll. Tsirája nem egyéb parányi bélyegnél a' tozás széken. Ezen ponton kezdődik a' póknak kiképzése. Minden tozásnak csak egy hártája vagyon, (más állatoknak, mellyek ezen rendhez tartoznak, kettő van). Midőn a' tozás megérni kezd, tsirája mind inkább el borítja a' tozás székét,

súgárossan és hosszúkássan, úgy hogy formájára nézve az üstökös tsillaghoz sokat hasonlít. Elejénten apró szemetskékre válik el, mellyek még apróbb részekre oszlanak. Ez által a' tojás fehére megzavarodik. Ekkor a' tojás fehérének bélyeg fele két benyomást kap, melly által az három levél forma részekre oszlik. A' középsőből lesz a' pók feje; a' másik kettőből a' mellye, és hasa: ezek közül, mintegy köd közül négy oszlopotska tűnik elő, mellyekből az állatotskának lábai képződnek. Fején rágó eszközei kezdenek megjelenni. És így mind inkább inkább az állat' bőre a' szíve, és a' belei fejlenek ki. A' tojás széke az állatotskának testébe szorúl bele, és azáltal nyer az táplálást. — Ezek után leírja a' Szerző a' pók fiának a' tojásból való kímászását (ezt már de Geer tökéletesen leírta). Herold nem vevé észre, mint de Geer, hogy ezen időszakaszban a' póknak lábai tarsolban volnának. A' tojás széke, midőn az állatotska kikel, annak hasában, és pántzéllya alatt van. Már ekkor meglátszatnak a' fonó szömörtsökök. Az első nyolcz napok alatt kikélése után először vedlik meg az állat, már ekkor a' fonó szömörtsökből fonalat bortsájt. Széke még meglátszik. — A' Szerzőnek megjegyzéseiből kitetszik, hogy a' pókok, valamint a' madarak tsupán a' tojás fehéréből formálódnak, és nem a' székéből, mivel az egész valóságában a' már kiképzett állatotska testébe foglalódik. Két hónapig vehet ebből az állatotska táplálást, ezután kezd ha-

sa össze aszni a' midőn ha több együtt tan-
nyász , egymást megemésztik. — A' munká-
hoz főstött és rajzolt táblák is vagynak ye-
gyítve. Örömet mulat a' szem ezen képeken,
hol az állat majd mint tsupa szín, majd mint
valamelly czifra, 's bodros levél, majd mint
valamelly alakos alkatása' titkos szövevényű
zúrzavarból kitűnik.

A' fa-savanynak mérgessége.

Minthogy máskor említettük a' fa savany-
nak azt a' hathatós erejét, hogy az állati tes-
teket a' megrothadástól megőrzi, szükséges-
nek tartjuk azt is megemlíteni, hogy ezen
fa-savany az élő állatoknak veszedelmes és ár-
talmas. Ugyan is Berres Jósef Úr, az
Anatómiának érdemes Professora, Bétsben
1823-dikban Wallishauser-nál igen tanúságos
munkát adott ki a' fa-savanyról (Holz säuere)
mellyben megmutatja, hogy ez az állatokra
nézve méreg. A' tapasztalások Lembergben té-
tetek, és azokból kitetszett, hogy a' két lakú
állatokat (amphibia) tsak egynehány tsöpp is
megöli; a' matskákat egy scrupulus, a' ku-
tyákat egy lat. Mindenkor az inaknak erősza-
kos vonaglási, el fásulás, görtsők 's a' t.
követték a' beadást. Az állatok holt testeiben
pedig a' felbontáskor az tapasztaltatott, hogy
az erek fölösleg el voltak telve fekete sűrű
vérrel, az agyvelő, és a' hátgerinczek szinte

vérrel tömötten telides - tele, a' lehellő tső-
vek, és tüdők gyulladt állapotban találtattak:
Az emberekben is már kisebb mértékkel ezen
pörkölt fa-savany a' torokban égetést, a'
gyomorban felbőfögést, hányást, az egész
testben szorongatásokat, a' főben szédelgést,
a' tagokban reszketést, rendszerént kólikát,
és nagy rágást okoz. Mellyre nézve, noha
egy részről sokféle hasznai lehetnek; de ezen
ártalmassága és veszedelmessége a' legná-
gyobb figyelmetességre méltó.

M e s e.

Nints eleje nints vége,
Bár sok Országokat lát.
Földön fekszik, vagy föld rajta;
Emez neki kemény gát.
Éltet sok és nagy állatot
Az eget benne láthatod.

J e g y z e t. A' 35-dik számbeli Rejtett
szó: Bakony.

I g a z í t á s. Az előbbi Műlatságunk' u-
tolsó oldalán ezen szót: Magliabeckius így
kellett vala nyomtatni: Magliabechiús;
és Horatius helyett így: Horatio.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(37.)

Nemzeti Muzsika.

A' Szép Mesterségeknek leghathatósabbika, 's a' Nemzeti Tulajdonságnak kijelentésére legalkalmasabb Mesterség, a' Muzsika. Ez, midőn az elme megfoghatóságával játszik, a' szív érdeklését olly erővel gyakorolja, hogy az ellene állhatatlannul elragadtatik. Ugyan azért valamint a' Nemzeti érzéseknek gerjesztésére nintsen hathatósabb eszköz; úgy azoknak megerősítésére sintsen kedvesebb, és foganatosabb. — Ezt vegyék szívökre, kik még eddig a' Nemzeti Muzsikáról tsak könnyen gondolkodtak; ezt tekintsék, kik annak erejét nem betsülték. A' Nemzet a' Muzsikájában él. Ez vezérli indulatait; ez ejti ki öröme, vagy bánatra fakadó szavait; ez mérsékli mind egész testének, mind különkülön tagjainak mozgásait. Az érzés, az ének, a' táncz ugyan annyi természeti muzsikák, tsak húrjaik különböznek. De, ha igazán vesszük,

a' tánczban mind együtt találtnak.—Nagy háláadást érdemelnek tehát azok, kik a' Nemzeti Táncznak muzsikáját gyarapítják. A' mi csak az által eshetik meg, ha a' Nemzetnek életéből, különböző történeteiből, 's mindennapi szokásaiból támadható indulatait hangokkal kiejtik. A' hangok természeti jelei az indulatoknak. Azért azoknak harmoniája szinte úgy fejezi ki a' szív gerjedelmeit, mint a' szó az elmének megfogásait.

Illy felséges tekintetekre nézve reménylünk, hogy kedves leszen Hazánkfiainak, 's Leányainak előtt tőlünk azt hallani, hogy a' Magyar Nóták negyedik fogása is megjelent, Fortepiánóra alkalmaztatva. A' Veszprém Vármegyei Muzsika kedvellők itt az állhatatosságnak, és tökéletesedésnek új bizonyosságát adják, midőn felvett elintézésöknél megmaradván, újabb szerzeményekkel gazdagították a' Gyűjteményt. Ezen fogásban tíz darabok foglaltatnak, mellyek között a' régibb betsült Szerzők között, mint Csermák, Ruzitska, Bihari, újabbak is, úgymint Sárközy, Rózsavölgyi tűnnek szembe, kiknek munkáik nem kevesebb tettségre méltók. A' Fogás Mélt. Monyorókeréki Gróf Erdődy Rajetán Cs. Királyi Kamrás 's a' t. Hitvesének Bárá Lerchenfeld Ernestina Ö Nagyságának vagyon ajánlva. — Hol a' Nemzetnek Tagjai közt illy hatalmas Pártfogók találtnak, ott a' Szép Mesterségeknek mindegyre nagyobb virágzását ö-

römmel várhatni. (Az eladó példákat találhatni Pápán T. Sebestyén Fiscalis Úrnál, és Pesten Müller Károly Szép Mesterségek műveivel Kereskedőnél. — Az ára 24 xr. ezüst pénzben).

Új Vulkán a' Kanáriai szigetekben.

Kanáriai szigeteknek az Átlás tengerben lévő szigetek neveztetnek, melyek Afrikának Biledulgerid Tartománya partjaihoz közel esnek. Ezen szigeteket már a' régiak is ismerték, és Szerentsés szigeteknek nevezék, de akkor még Lakosaik nem valának. Hihető hogy az Afrikaiak népesítették meg, midőn az Arabsoknak előbbre nyomulásakor féltőkben a' száraz földet el hagyák. Az Europeiak 1326 — 1334 tájban kezdték újonnan megismérni, és 1345-ben VI. Helemen Pápa, de la Cerda Lajos Herceget, a' Castiliai Királyok' házából lévőt koronázta meg Avignonban ezen szigetek Királyának: de ő soha a' szigetek birtokába nem lépett, hanem utóbb a' Spanyol Királyok tsak ugyan mind magokévá tették, és mai napig is birják, név szerént ezek: „Kanária, Tenerifa, Forteventura, Gome-ra, Ferro, Palma, és Lancellota. Más apróbb szigetek is tartoznak még hozzájuk, de azok kitsinységök miatt különös nevet nem érdemlenek. — Mindezen szigetek igen termékenyek, kiváltképpen a' bor, és czú-

kor gazdag jövedelmök. Némellyek Madera szigetét is ide számlálják, de ez a' Portugalliai Király birtoka.

Ezen szigetek közül a' Lancellota, vagy mások szerint a' Lancerota nevűben Augustus 29-dikén új Vulkán kezdődött, a' midőn reggel Arecifa kikötő helyben, 's annak környékében földindulást kezdettek érezni, melly következendő éjszakán még rettenetesebb lett. September 30-kán a' földindulással együtt nagy zúgás hallatszott, 's azon éjszaka még irtóztatóbb volt, mert a' föld rengés, és földalatti zúgás minden embert annyira el rémített, hogy a' várasból, és az egész köröyéből mind a' mezőre takarodnának. Sept. 31-kén reggel 7 órakor legirtóztatóbb földalatti zúgással szörnyű nagy rengés volt, mellyet Arecifa kikötőtől egy órányira, és Bergesamia hegytől $\frac{1}{2}$ órányira kitört a' Vulkán. Az ő torka irtóztató nagy lángokat hányt, mellyek az egész szigetet megvilágosítának. Nagynál nagyobb köveket, mellyek mintegy megtüzesedve látszottak sűrűen szórt ki, olly annyira, hogy egy nap és egy éjszaka alatt azon kövek egész hegyet kepzettek. A' Vulkánnak dühösködése September első napjának 10 órájáig tartott, a' midőn a' nyílás mintegy össze húzódni, és csak repedéseket hagyni látszatott, mellyekből sűrű füst tört ki, és az egész környéket ellepte. Sept. 2-kán reggel a' Vulkán torkánál három füst oszlop emelkedett,

mellyek közül mindegyik más más színű vala: egyik tellyes tiszta fehér; a' második tsupa fekete; a' harmadik, melly távúlabb esett vörös. — Azon pattantyús Tiszt, a' ki ezt September 27-kén írja, avval rekeszti be levelét, hogy a' hegy még akkor is égett, $\frac{1}{2}$ óranyi hosszaságra, és egy fertály óranyi szélességre: de nem látszott semmi felé, hogy lávát öntött volna; de azon hegyhez sem lehetett közelgetni, melly a' kihánt kövekből támadott. — Arecifa városában azt tapasztalák, hogy a' kútak többnyire kiszáradtak.

Az állatok kitömésének új módja.

Mind eddig az Egérkövet (Arsenicum) használták az állatok' kitömésére, melly által sok szerentsétlenségek okoztattak. Drapier e' helyett olly szappanyt javasol, melly Lúgsóból, és Halzsírből tsináltatik. A' megtisztított lúgsónak (Kali causticum) bizonyos mennyiségét vízben feloldozza, ehez halzsírt ad, és azt addig keveri, míg sűrű szappany nem válik belőle. Ekkor ki kell szárítani, midőn ezen szappany jól kiszáradott apróra reszeli. A' szappany porának egy részéből azután ismét híg szert tsinál, éget-borban feloldozott Kámforral egyvelítvén. Ezen híg szerrel a' madárnak (vagy más állatnak) jól megtisztított bőrét belül megkeni; a' liszté reszelt szappannak más

részevel, melly száraz por, behinti a' tollak, vagy szőrök közét. Az így elkészített madarat, vagy más állatot nedves helyre kell állítani, hogy a' szappany a' bőrbe jól beszívárogjon. Midőn ez megtörtént, meg kell az állatot szárítani, 's így bátran fellehet akárhova állítani; mert ez által se mol, se rothadás meg nem rontja.

Új Találmányok.

Stiboll Gáspár Henrich Dániai Kir. Obristltt. Úrnak Eszéken készített 's Pestre, és így víz ellenébe g ember erejével feljött hajója, mint ezt f. e. Mindszent Hava 2-dikán költ Újság Levelünkben említettük, úgy nevezett: „Erő nagyobbító” készüléttel hajtattatik. Ezen készüléket nem csak e' végre lehet használni, hanem nagy haszonnal fordíttathatik az, mind azon kézi eszközökhöz, mellyek nagy nyomó erőt kívánnak, mint p. o. az olaj-ütők, 's más sajtok, mellyekhez kevés költséggel, kis helyre lehet az említett erő nagyobbítót alkalmaztatni.

A' Magyar Országi gazdaságban szinte olly igen ajánlandó azon nyomó műv is, mellyet Forchheimer Atyafiak, Tuskani gyapjú kereskedők találtak fel. Ez által, a' mint mondják, a' gyapjút minden nemű

szennyből 's gáztól nem csak tökéletesen meg lehet tisztítani, és pedig kevés idő alatt; hanem a' közönséges gyapjúnak is azt a' finom tapintást lehet megadni, a' millyen van a' legnemesebb merino gyapjúnak. Az ezen masinán el készített gyapjú, mindjárt fonásba mehet.

Billefort Antal Lovag (Ritter) most Bétsben lakik Weibburggasse Nro 914. olly tséplő masinát készített, melly két ökör, vagy ló, erejével 's két ember szolgálatjával annyi gabonát kitsépel, mint külföldben 30 ember szokott ugyan annyi idő alatt. Ezen masinának ajánlására említik azt, hogy használásához képest kevésbe kerül; a' szalmát össze nem zúzza, sem öszve nem kassálja; a' hol a' helyheztetés megengedi víz eséssel is lehet hajtatni.

Természeti különösség.

Folyó eszt. Aug. 20-dikán, a' Burkus Birtokban, nevezetesen a' Gemündi Kerületben, a' hol sok vas-bányák, és vas-hámorok vannak; az úgy nevezett Blottoni téren, három szén-fuvarozót megtámadtak a' méhek, mellyek mintegy 20 köpüből zódúltak fel. Az emberek kéntelenek voltak lovaikat vesztiben hagyni, 's fejeikre burkolt felső ruháikkal magokat védelmezni. A' lovak

közül az egyik ott helyben megdöglött, a' másik nagy bajjal el vánczorgott ugyan, de azt is annyira megtsipdesték a' méhek, hogy megmaradásához kevés reménység lehet; csak a' harmadik, melly jó erőben lévő fiatal ló volt menekedhetett meg sebes nyargalása által. Mi ok zúditotta fel a' méheket, nem emlittetik; de tsípéseiket, az el esett lónak or-czimpáján, száján 's az orra lyukán belől vitték véghez; a' szemei úgy megvóltak dagadva, hogy azokra alig lehetett találni; hasa is úgy felpuffadt, hogy azt gondolná az ember hogy úgy fúladott meg.

A p r ó s á g.

Bizonyos gondos atya azon törte jó eleve a' fejét, hogy serdülő Leánykáját neve napján, melly 3 hónap múlva következett, mitsoda véletlen ajándékkal lepje meg? Sok hánykódási után arra határozza magát hogy addig lopva megtaníttatja a' Leánykát Francziául.

Rejtett szó:

Bár fut az ártatlan tőlem, bár mindenik útál;
Hogy ha fejem leütöd, már szeret és meg
is esz.

Bérczy.

Jegyzet. A' 36-dik számbeli Mese:
Tenger.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(38.)

Futó Tsillagok *).

„Anleitung zur Kenntniz des gestirnten Himmels von
Johann Elert Bode etc. Achte verbesserte Auflage.
Berlin 1806. S. 573.”

„Nem ritkán venni észre éjjel, úgy-
mond ő, a' tsillagos tiszta égen, itt vagy
ott némelly tündöklő sugárt, melly egy da-
rabig előre lövellik, 's azután el enyészik;
vagy gyakran úgy látszik, mintha valamelly
tsillag hirtelen leesnék, és elaludnék. Ez
néha világos, vagy homályos sugárt húz egy
darabig maga után. Máskor apró tisztán
tündöklő golyóbisok támadnak váratlanul,
a' mellyek lassabban hanyatlanak lefelé, 's
esésökben el enyésznek. Ezen jelenések a'
futó tsillagok, leeső tsillagok,
tsillag tisztulá s' neve alatt ismérősek.
A' közönséges ember akkor azt mondja,

*) Bóde Jánosnak, ama' híres Berlini Csillag - vizsgáló-
nak németűi írt könyvéből a' következő fel-
világosítások találhatók a' futó csillagokról:

hogy a' tsillag tisztúl. Minthogy ezeket soha se lehet a' borúlt égen látni, se pattanásokat hallani nem lehet; ezeknek minden felhők fölött a' levegő' legmagasabb táján kell támadniok. Ha ott némelly finom éghető részekből álló egyvelék a' levegőnek, vagy kemiai forrásnak és széllyel bomlásnak elektricitássától menyköves tüzetől hirtelen meggyúllad, és azután egyenesen lefelé lövődik; ennek távulról akkép' kell szemünkbe tűnni, mintha valamelly világító test egy tsillagnyi nagyságban (mellyet a' tudatlan ember valóságos tsillaggal tserél fel) az égről leesnék. Hihetőképén ezen meggyúlladt, vagy villám módra tündöklő testek mind addig tovább 's tovább lövődnek, míg az alsóbb levegő' nedves párájában el alusznak; mert hogy azokból valóságos matéria hullana egész a' föld' színére, a' mint némellyek képzeltek, az még nints megbizonyítva" *).

„A' tüzes sárkányoknak, az ugráló ketskéeknek, égő szövétnekeknek, és más

*) A' tanúlatlan köznép, midőn illy tüneményt lát az égen, valósággal hiszi, hogy valamelly tsillag leesik, és azt tartja, hogy akkor a' tsillag tisztúl. Innen van az úgy nevezett tsillag-ganaj, mellyet a' szántóvető paraszt, a' marha-tsordás, a' kanász, esősnap, és kiderült tsillagos ég után reggel a' mezőben a' gyepen kotsonya formában talál, 's azt mind a' szarvas marhára, mind kivált a' sertésre nézve ártalmas eledelnek tart; 's a' melly nem egyéb, hanem a' lopvanösző növények seregéből, a' Moszatok' neméből való úgy nevezett Tajték kotsón (*Tremella nostoe* Linnaei). Lásd a' Magyar Fűvész könyvet az 576-dik lapon.

világító égi tűneményeknek, hihetőképén részint egyenlő az eredetők, és minéműségök a' leeső tsillagokkal, és ezektől tsak nagyságokra és formájokra nézve különböznek, részint támadhatnak az alsóbb levegő' szívós és vastag párájából, mellyek az ő eredeti matériaiknak forrása által fosforos világosságot hánynak ki magokból. A' közönséges ember az ő képzelődésénél, és határok közé szorított béliatásánál fogva ezen különös neveket adta azoknak. Némellykor ezen jelenések nem is valóságos égi tűnemények: hanem némelly fényes bogarak által támasztatnak, mellyek éjjel nagy sereggel ide'stóra repdesnek".

„Látni némellykor éjjel nagyobb tüzes, vagy fényes golyóbisokat is a' levegőn keresziül röpülni. Némellyek hasonlóak gömbölű égő testekkel, mellyek különbféle nyílásokon füstöt és lángot bocsátanak ki magokból. Gyakran nagyon világítanak, és vagy tüstént el enyésznek, a' mint támadnak, vagy nagy sebességgel röpülnek tovább, és néha tündöklő farkat is húznak magok után. Láthatások közönségesen tsak egynehány másod perczentésig tart. Némellyik tsörrenés nélkül oszlik el; mások zúgást okoznak a' levegőben, 's nagy pattanással szakadnak széllyel. Ezen tüzes golyóbisok annál nevezetesebbek, hogy azoknak, minden észrevételek szerint, a' felsőbb levegőben felettebb magassan, és átmérőjöknek gyakran egynehány ezer láb-

nyinak kell lenni. Sebességgel az ágyú-golyóbis' röpülését is sokkal fellül haladja. Azért az újabb Természet vizsgálók felhagynak azon vélekedésekkel, hogy azok a' mi atmosféránk' páráiból támadnának, 's (mint már rég' ez előtt Halley) olly részeknek tartják, mellyek a' közönséges vonzó erőnél fogva a' Világ' térében némellykor imitt amott össze gömbölyögnek, 's azokkal a' föld az ő futásában előbb össze találkozik, sem mint azok a' naphoz hullanak. Mások a' Zodiakus' matériájának meggyúlladt vastagabb részeiből gondolják megmagyarázhatni azoknak eredetöket. A' legalttabb valók bár ha nem a' mi gőz-körünk' éghető matériájának össze gyűléséből származnak, mellyek a' magasabb levegőben, az ő egyveledésöknél fogva, forrásba mennek, vagy valamelly menyköves szikra által meggyájtatnak, és azután vagy tüstént elégnék, vagy sebes mozgás által tovább hajtatnak".

Az Augusztus' 11-dikén látott égi tűnemény is ilyen futó tsillag, vagy inkább tüzes' golyóbis volt. Melly B. Gyarmaton Nógrád Vármegyében este hét, és nyolcz óra tájban napkelet, és éjszak között a' látáshatáron föllül valami 30 grádusnyi magasságon látszott, épen ott, hol most hét óra tájban a' Capella, vagy is a' Gede tsillag a' Szekeres' tsillagzat' fején áll. Tsak egy szempillantásig tartott. Látszó általmérője akkora volt, mint egy legnagyobb kotsi-keréknek általmérője. Maga után fe-

jér felleg forma nyomot hagyoit, melyet a' tsendes szél sokféle formákba tsavargatott, míg egészen el enyészett.

Haláltáncz a' Japánoknál.

Japoniában legnagyobb 's legkegyetlenebb büntetés a' haláltáncz, melyre közönségesen csak a' gyilkosokat, és az ő legfőbb Istenségeiknek káromlóit szokták kárhoztatni. Ezt sehol sem szabad végbe vitetni: hanem csak a' Fő városban Jeddóban, és a' Tsászárnak minden ilyen büntetésen személyesen jelen kelletik lennie. A' halálra kárhoztatottat beviszik valamelly négy szögeletű épületbe, melynek széle 's hossza külön külön 20 lábnyit tehet, 's közönségesen egy emeletű szokott lenni. Ezen épületben vagyon mintegy 3 lábnyi magasságú, kőből rakott üreg, melynek tetejére vastag réz táblák alkalmaztattak. Erre a' vesztő helyre állítják a' bűnöst egészen mezítelenül, 's kezeit a' falból kilóggó lánczok közé zárják. Ekkor tüzet raknak a' réz-táblák alá, melyek melegedni kezdvén hozzá kezd a' kárhoztatott a' tánczához. Hogy a' nyomorútnak nyögései ne hallatszassanak, a' körül álló muzsikuskok süketítő szerszámaikon el kezdenek muzsikálni, 's mind addig meg nem szűnnek, míg a' bóldogtalan fésülten a' tánczból ki nem dül, 's lelkét ki nem adja. Gyakran egész nap is el kínlódik

némellyik kárhoztatott, míg a' más világba által tánczolhatja magát.

Új festő szerek a' lúgsaváknak, és savanyaknak kikémlésére.

Ha az ember a' kis retek, és a' közönséges retek (*Raphanus sativus*. *Raphanus vulgaris*) gyökereiből a' festő szert kihúzza, evvel a' természeti testek feloldozásainak lúgsavas, vagy savany természetét kikémlélheti. A' savanyak ezen gyökereknek kék festékét vörössé; a' lúgsavak zöldé változtatják. — A' festő szert e'képp húzhatjuk ki a' retek gyökerekből. Meg kell a' gyökeret gyengén tisztogatni, azután mósárban össze törni, végre levét tiszta kendőn által nyomkodni. Ezen festő szert azonnal használhatjuk az említett czélra. De, hogy továbbra is szolgáljon, kigőzőlőgtetés által szirupot készíthetünk belőle; vagy ötsettel fehér papirosra kenhetjük (*L. Memoire sur de nouvelles Teintures et de nouveaux papiers reactifs; par M. C. Pajot des Charmes 1825*). Ezen új tapasztalás annál nagyobb figyelmet érdemel, mivel az említett plánta nálunk, mint házi növény, mindenütt bőven találtatik, és így festő szerét oltsó áron megszerezhetjük; holott az eddig használt *Viola Szirup*, a' *Lakmus*'s a' t. drága pénzbe kerülnek. (T. S.)

Statistikai Jegyzések.

A' Tanulók száma néhány Univerzításokon. (1824) Németországban: Göttingában 1550 tanuló; Liptsében 1045; Tübingában 795; Hálában 1119; Heidelbergában 660; Vürtzburgban 663; Bonban 528; Berlinben 1249; Freyburgban 556; Greifswaldében 127. — Belgiomban: Lovaniumban 309; Gandban 297; Liégeben 462; Lajdában 382; Utrechtben 312; Gröningában 277. — Norvégiában Kristiániában 211; Muszka országban Moskvában 695; Dorpatban 400; Charkowban 264.

Nyilvánvaló Bibliothékák. Stuttgardban 200,000 kötetből; Tübingában 60,000 kötet; Karlsruheben 70,000; Heidelbergában 40,000; Darmstadthan 120.000; Máinczban 80,000; Gieszenben két fogytán lévő Könyvtárban 40,000; Kasszelben 70,000; Marburgban 55,000; Göttingában 200,000; (ez mindegyre szaporodik) Hanoverában 50,000; Volfenbüttelben, a' hol soha sem volt Univerzítás, a' Herczegi Bibliothéka: 100,000 kötetből áll.

Némelly városoknak népessége. Stuttgard (Würtembergben) 27,580 lélek; Reutlingen 9,350; Heilbronn 7,840;

Hall Sváb országban 6,370; Ludwigsburg 5,980; Eszlingen 5,730; Pfortzheim 5,570; Gmund 5,550. — (Badenben) Karlsruh 15,481; Manheim 18,400; Heidelberg a' deákok nélkül 9,300; Freyburg 9,260; Bruchsal 5,450; Lahr 4,700; Rastadt 4,210. — (Hessendarmstadt Nagy Herczegségben) Darmstadt, a' katonaság nélkül 15,600; Máincz 25,400; Offenbach 9,000; Giesszen 5,500. — (Hesszenkasselben) Hasszel 23,300; Hanau 9,640; Fulda 8,333; Marburg 6,600. — (Hanoverában) Hanovera 24,000; Göttinga 10,000; Hildesheim 10,650; Osnabruck 9,250; Minden 8,340. — (Brunszwikben) Brunszwik 32,000; Wolfenbüttel 6,800.

Némelly gondolat.

Az indulatokat, a' többek között, zabolátlanoknak is mondják. Ez nem haszon-talan mellékes szó, hanem a' természetből merített kifejezés. Nézd el a' féketlen 's zabolátlan lovat, nem fut-é el a' legelső tsapásra?

Rejtett szó:

Egész, termő magnak szála,
Bötsös, míg vele díszlik!
Tsapd el fejét, majdan ősszel
A' termő fákon érik.

Jegyzet. A' 37-dik számbeli Rejtett szó: Vétek, étek.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(39.)

A^a M e s e.

Mesének lehet mondani minden költött történetet. Azért a' Drámák, Komédiák, Tragödiák tárgyai mind Meséknek hívattatnak; mellyekben ámbár némelly fő részek valóságos történt dolgok is, a' tételek' menetele, 's a' nevezetes környülállások a' Poëta költeményei. — Különösen Ezópus Meséinek neveztetnek azon költemények, mellyekben az állatok tettei, szóllásai adatnak elő az emberek oktatására. Ezeket a' Poëzishoz kelljen-é számlálni, vagy a' Filozofiához? méltán lehet kérdezni.—Az minden esetben igaz, hogy az ilyen mesékben fő helye van mind az elmésségnek, mind az okoskodó böltességnek, 's ha előadások tiszta, értelmes, és eleven tollal készül, köz megkedvelést érdemelnek.

Illyen szép tulajdonságokat találtunk a' most megjelent munkában: Fáy András' újabb eredeti Meséi és

Aphorizmai. — Pesten 1824. Fűskúti Landerer Lajosnál". Mellyet hogy inkább megkedvelteünk, például egy Mesét ide foglalunk:

(Az Úrfi és Vizslája).

„Egy Úrfi kivitte magával kedves vizsla kölykét a' vásárra. Szelesen futkosott ez ide 's tova, 's tsak hamar egy kofa feltornyozott almáit szét rúgta. Szitkozódott a' banya, a' vizsla patzkázva ugatott feléje, 's az Úrfi szeretett ebe' tsinjét kedvtelve mosolygá, 's alig várá hogy javallva megveregesse. Pajzánabb kedvre gyúladt a' kutya, 's nem sokára a' ki röhött fazekak közzé szökvén, néhányat közzülök tserepekre tördel. Ratzagva fizet az Úrfi a' morgó Fazekasnénak, 's örül hogy lesz mit beszélni barátjainak ebe tsalfa tetteiről. Nevetve tett új fenyegetése, serkentés vala inkább vizslájának, mint fenyegetés, 's hevült tűzével az esztelen, az Üveges ablak-táblái közzé rohan, 's azokat ropogással zúzza darabokra; de, ah! két lábán magának inat metsz 's az Úrfi, gyógyíthatatlan kedves vizsláját könnyezve lövette agyon, hogy ne kínlódjon.

Sok gyermeket, megmosolygott tsinje vétekre bátorít, 's egy megnevetett illetlen szó a' gyermek' szájában, valóságos veszedelem' magva".

A' muzsikának ereje.

Rossininek nem régiben Párisban Biographiáját adák ki (Vie de Rossini par M. de Stendhal. Paris 1824). Ezen Könyvetskében következő különös eset találtatik feljegyezve. „Cotugno Nápolynak első Orvosa e' következőt beszéllé nékem, midőn Rossininek Mojsese minden szíveket el ragadna': A' sok dítsérekhez mellyekkel Rossinit illetik, azt is hozzá lehet adni, hogy ő gyilkos. Negyvennél több ifjú Dá-mát volt alkalmatosságom látni, kik a' muzsikát az örültségig kedvelvén, Rossininek Mojsestén agyvelő gyulladásba, és görstsök-be estek. Semmi sem menthette meg őket a' haláltól. — „Ugyan Cotugno azt véli, hogy a' hang hathatósságának érzéséhez est-homály kívántatik. A' Világosság a' szemnek érzőinát ingerli. A' szem pedig és a' fül egyszerre nem munkálódhatnak. Hogy a' muzsikának leghájolóbb erejét tapasztal-hassuk, minden más emberi testől magunkat el kell rekeszteni, mint az Elektricitás kikémleléséhez. Úgy látszik, hogy más test-nek állati melege a' muzsikának erejét fo-gyasztja.

Chináról legújabb Tudósítás.

Marrison Úr, egy Chinai's Angol Lexikonnak Szerzője Chinában töltött 17

esztendei lakása után kívánta Hazáját meglátni, és a' Chinai Literatura barátainak azt az örömet szerezte, hogy ötöt egynehány napokig Párisban szemlélhetnék. Múlt Junius 7-dik a' Protestansok Oratoriumában. Beszédet tartott, mellyben azt mutatta meg, hogy azok megtsalatkoznak vélekedésökben, kik a' Chinaiak Fo nevezetű Istenében valamelly új Istenséget gondolnak. Mert egy ez az ő Istenök, az Indusok Buddha Istenével; de minthogy a' Chinaiak a' B—ét ki nem tudják mondani, által változtatták először Fudha vagy Fohdha annakutánna rövidebben Fo nevezetre. — Ezen tudós Prédikátor Úrnak előadása szerint Chinának népessége 300 milliom emberre tétetik, 's két vallásbeli felekezethez áll, egyik a' Confucius követője, másik a' Boudhaisták. — Vagyon még harmadik Felekezet is a' Tao-soké, kik a' Chinaiaknak legrégibb vallását követik, 's ezek sem egyik, sem másik felekezethez nem számláltatnak: de kár hogy ezekről bővebb Tudósítást nem ad a' tudós Prédikátor Úr.

Fiatal fákat a' nyúlaktól megóvni.

Azt mondja egy gondos Író, hogy 20 esztendei tapasztalás bizonyította hogy ha a' fiatal fákat bekenik olyan kenőttel, melly jól kisütött szalonna zsírból, 's igen finomra tört porból készült, azok a' nyulak rá-

gásától bizonyosan mentek maradnak. A' fa oskolában, úgymond tovább az említett Iró, nem szükség hogy minden egyes fiatalok bemázoltassanak ezen kenőttel, hanem elég a' sorokban minden szélső fát bekenni, helyebb pedig minden 10-diket 20-dikat; magassabban sem szükség kenni mint 1 vagy legfeljebb $1\frac{1}{2}$ lábnyira, a' mennyire t. i. a' nyúlak felérnek. Még a' káposzta 's más zöldséges földeket is meglehet ezen kenőts által őrizni a' nyúlaktól, ha t. i. ezzel bemázolt póznákat duggat az ember a' zöldséggel ültetett földek körül; de még jobb ha a' zöldség közé is helyel helyel.

Medve fogás az Indusoknál.

Alan nevű Tartományban, a' keleti Kordilerák allyában különös merészséggel fogják az Indusok a' medvéket. Felül t. i. az Indus jó futó paripájára, semmi egyéb fegyver nem lévén nála hanem valamelly vékony szíjból készült 'sineg. Így felkészülve egyenesen a' medvének tart, a' ki meglátván ellenségét, le ül hogy azt izmos elejével fogadhassa: de a' merész Indus, megtámadás helyett nyakába veti a' medvének vékony 'sinegjét, 's annak másik végét kétszer háromszor nyereg-kápájára tekerintvén, sarkantyút ad lovának, kit az idomtalan medve futással követni nem győzvén, a' 'sinegen megfúllad.

Méltónak tartjuk ennek említésével azt feljegyezni a' mit magunk szemeinkkel láttunk Hazánkban nem medvével ugyan, hanem ennél sebesebben futó állattal, szilaj bikával. — Egy társaitól el vert bika t. i. olyan helyre vette magát a' hol nem Országút ugyan, de még is olyan út vitt, melyen gyakrabban kellett egy vagy más okból némellyeknek utazni. Az illyen utazókat a' bika rendszerént megszalasztotta, úgy hogy már majd senki sem merészlett azon járni, később volt más felé egy mérföldet is kerülni. A' panasz közönséges lett; az Ura szabadságot adott annak megölésére, de a' mészáros nem merészlette magára vállalni annak megfogását. A' titkos bojtár neki megy tehát pányva kötelével, azt a' hikanak szerentséssen nyakába veti, 's a' bikát kétszer háromszor körül nyargalván így bekeríti, 's azután lovát egyenes ragaszkodásra kényszerítvén a' bikát lábáról lerántotta. Az után a' mészáros szabadon bánhatván azzal éreztette vele taglójának halálos tsapásait.

Külömbféle nevezetességek.

Nápolyban öt tudományok akadémiaja vagyon 1) A' Kir. Bourboni tud. akadémiaja, melly egy tudom. Akademiájából, a' Herkulanumi és a' szép mesterségek akadémiajából áll. 2) A' Kir. Intézet a' természet hi-

stóriára nézve. 3) A' Pontanumi tud. társaság, Pontanus nevű tudós nevére így neveztetve. 4) A' Societa Sebezia delle scienze lettere et arti. 5) Az Orvosi és seborvosi tud. akademiája.

New Yorknál a' tengerben egy irtóztató nagy halat fogtak, melly olyan forma, mint egy Rája, és szinte akkora, mint a' legnagyobb Czethal. A' tengeri tsónakot, mellyről a' horgokat beléje dobták, majd felfordította. Midőn a' hal a' horogról függő kötelen a' tsónakot maga után húzta olly mély barázdát vágott a' tsónak a' tengerbe, hogy két felül több lábnyi magassága hullámok támadnának. 6 ökör 1 ló és 22 ember alig húzhatta ki az óriási halat a' tengerből a' szárazra. Nehezebb volt teste 10,000 fontnál. Midőn a' horgot először testébe vágták, 30 láb magasságú hullámot hányt a' tenger a' hálnak vergődésétől. — Patchen Úr a' hálnak bőrét különösen kikészíttette, és tsontvázát szorgalmazatosan megtartotta.

Canadában Augustus 18-kán Hayotti falu szomszédságában egyszerre 207 hold föld az ő helyéből kiemelkedett, és 900 lábnyi távolságon a' Champlain folyóba vetetett. A' folyóban 26 hold térségű gát támadott, melly által a' folyó nagyon kiáradott. Valamelly Duba nevű ember a' föld

térrel együtt el hordatott, és nyakig el temettetett, a' nélkül hogy más baja esett volna.

Calaisban nem régebben egy Bikát vág-
tak le, melly a' Waterlooi térségen nevel-
kedett. Ezen bikának beleiben 13 puska go-
lyóbist, két szeget, és egy gombot talál-
tak. Hihető hogy a' legelés közben nyelte el.

Szumatrában 1708-ban a' fűszeres fák
meg nem fogamzottak. — Roxbourgh 1803-
ban ismét hozott oda, és azok igen jól te-
nyésznak. 1814-ben a' Marlboroughi erős-
ség körül 101,911 Muskát és 24,692 szegfű
fa volt. Egy 15 esztendő muskátfa 5 font
diót terem és $\frac{1}{4}$ font muskát virágot (flores
macis).

M e s e.

Se vége, se hossza: de az ész megméri:
Eggyel a' taligás, néggyel kotsis kéri,
Tsak egy talpa vagyon: de a' lába számos;
Czimerének tartja a' hóhér és vámos.

J e g y z e t. A' 38-dik számbeli Rejtett
szó: Szalma, alma.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(40.)

Az Alpesi fokok.

Az útnak, midőn Franczia Ország-
ból Olaszba megyen, által kell vergődnie
az Alpeseken. Ezen temérdek nagy, ször-
nyű magas, irtóztató vad hegyek a' föld-
közi tengernél közel Monakóhoz kezdődnek
Genua és Niczcza között, és a' tenger felül
Kárnero karajnál végződnek, melly a' Ve-
lenczei tengernek része. Franczia országnak
határainál többféle neveik vannak mind az
egész hegyláncz részeknek, mind az egyes
bérczeknek. Montblánk kerületben neveze-
tesek a' Fokok (gráditsok. fr. Echelles),
mellyek régenten azért nevezettek úgy,
mivel grádits képen voltak készítve, a' bar-
langokban dolgozó munkások feljövetelére.
Ezen járás ugyan még iszonyatos volt: de
még is olly nagy munkába kerülhetett,
hogy azt közönségesen a' Rómaiaknak tu-
lajdonítják. De II. Emánuel Szavojai Feje-
delem 1670-ikben ezen római munka mellé

olly útat tsináltatott, mellyen mind a' bar-
mok, mind a' kotsik jár hassanak, hamind
nehezen is. Az útnak közepe táján a' régi
barlangba való járás felett, mellyen most
már nem járnak, ezen írás látszik:

Carolus Emmanuel II.

Sabanduae dux. pedem. princ. Cypri rex. Publica felicitate parta. singulorum commodis intentus. Breuiorem securiorem que viam regiam. A natura occultam. Romanis intentatam. caeteris desperatam. Dejectis scopulorum repagulis. aequata montium iniquitate Quae cervicibus imminebat pedibus praecipitia substernens Aeternis populorum commerciis patefecit.

Anno M.D.C.LXX.

Ezen felírást Saint-Réal Abbé készítette, és az utazók kedvéért ki is vagon nyomtattatva fordításával egygyütt. A' nyomtatott levéllel ott helyben kedveskednek az Asszonyok, kiket az utazók ezért tetszésök szerént megjutalmaznak.

Emlékezetes dolog az emberi igyekezetek' előmenetelére nézve, hogy a' Rómaiaknak nagy erejökhöz képest egy kis tehetségű Fejedelem azon gráditsok helyett, mellyektől a' hegy neveztetik, járható szerű utat tsináltatott. De ennek szép munkáját is a' Francziák Napoleon alatt meghaladták; mert a' meredek út helyett, mind itt, mind másutt az Alpeseken, hajlósabb utat tsináltak. Ennek szélessége $1\frac{1}{2}$, vagy néhány 2 kotsi vágásnyi, az oldal kősziklák magassága pedig 100 lábnyinál is több. U-

gyan azért az út homályos, és a' napsúgára soha sem süt az útzóra: sőt a' levegő szüntelen fagyaló hidegségű. A' szél pedig, midőn másutt alig fúv, itt olly erős, hogy az embereket is el kapná, ha össze nem fogódzanának. Külömben is irtóztató dolog itt utazni; mert a' szem egyebet nem lát a' kőszikláknál és barlangoknál; a' fül nem hall egyebet a' vizek rémítő zuhogásánál. Némelly Irók ezen utat Thermopiláknak nevezték.

A' feszület, és Bernadotte.

Lombard de Langres Úr, ezen munkájában: „Memoires Anecdotiques, pour servir à la Histoire de la Revolution Française. Paris 1823”. Különös történetet említett, melly közönségesen eddig tudva nem volt. Így ír t. i. „Nem sokára hogy Hágából vissza tértem (ő itt Francia Követ volt) megtörtént a' Directoriumnak Bonaparte által való levettetése, November 9-dikén 1799 (18-dik Brumaire). Ezen nap igen nevezetes, mert ekkor lépett által a' Francia Republicai országlás, a' Monarchiai országlásra. A' történet, és annak következései tudva vannak, de kevesen tudják azt az esetet, melly ezen változást siettette. A' dolog így történt: Már minden vesztében volt, midőn Bonaparte Egyiptomból megérkeze. A' józan gondolkodású emberek mind a' két or-

szágos Tanátsban, féltek a' Jakobinusok dühösségétől, kik ekkor rendkívül vakmerők voltak. Szükségesnek látszott tehát, hogy más rend hozattassék be az országlásba. Ennek végbe vitelére legalkalmasabbnak tartatott azon férfiú, ki hadi tettei által magának nagy hírt szerze. Ő maga is reá állott, 's a' házánál titkos gyűléseket tartott. De valameddig csak a' teendő változtatásról volt a' tanátskozás, mind addig katonák oda nem hívatattak: hanem midőn már a' dolog végbe viteléről kellett tanátskoznia, akkor oda hívatattak a' katonák is. Különösen Nov. 8-dikán sokakat öszve gyűjtött Bonaparte kik között voltak Sieyes, Roger-Ducos, Talleirand, Moreau, Hoche, Real, Lefebvre, Monge, Bonaparte Lucian és Jósef, 's a' két Tanátsnak több Tagjai, kik már előbb a' dologban megegyeztek: de Bernadotte Grális, a' mostani Svéd Király, a' ki akkor hívatatott meg legelőször, a' kirendelt időre meg nem jelent. Bonaparte Napoleon nyughatatlanul várta a' tanátskozásnak el kezdődését. Egyszer ki megy, és hamarjában feszülettel tér vissza, mellyet az asztalra téven, azt kívánja, hogy mindnyájan esküdjenek meg, hogy semmit abból ki nem mondanak, a' mi itten történik. Már éppen kezeiket az esküvésre mindnyájan felemelék, midőn Bernadotte belépett. A' mint őtet meglátá Bonaparte, a' feszületet köntöse alá rejtette. Bernadotte az előbbi mozgásból, és a' reá következő

tsendességből valami különöst gyanítván, kérdezé az okát. Midőn neki a' dolgot megmondák, így kiálta fel: „Én rejtekben és sötétségben öszve nem esküszöm! Én a' szabadságot el nem árulom”! — Ezen szók-
ra nagy láрма lett, és ő Bonapartének szemére hányván, hogy áruló, el akara menni: de Bonaparte elejébe állott, 's mások az ajtót bezárták. Ekkor még nagyobb lett a' patvarkodás, 's annyira felhevültek, hogy Bernadotte a' kardját megmarkolná. Erre mások a' kettő közé állván őket letsendesíteni igyekeztek. Végre csak ugyan arra vették Bernadottét, hogy megígérné, hogy semmit sem fogna felfödőzni. Ezután tovább tanátskoztak, és minekutánna meghatározták volna, hogy a' változás másnap reggel mindjárt megtörténjék, akkor el oszlottak. Ezen siettetésnek fő oka tehát az völt, hogy Bernadotte a' feszületre meg nem esküdött, 's azért tartottak tőle, ne hogy a' végzést a' Directorium Tagjainak, és az ötszázak Tanácsában lévő Bonaparte ellenségeinek el árúlja.

Myriorama.

Ezen új találmányt Préés Úrnak Francia Országbeli ügyes férfinak tulajdonítják: de az ő gondolatait valamelly Anglus Művész még mesterségesebbé tette, 's ennek példája szerint Kröll és Denzel Urak a' ta-

talalmányt el terjesztették. A' talalmány abból áll, hogy mozdítható képek, és számtalan mezei tájak állíttathatnak elő, mellyeknek látása, kiváltképpen a' fiatalságnak a' szebb ízlés felfogására, és a' rajzolásban való kedv töltésre szolgálhat. De vég nélkül való mulattatásra is igen alkalmasok, mind a' sokaságra, mind a' külömbféleségre nézve. — Ezen képek 20 osztályból állanak, mellyeken a' képek igen helyesen és tisztán ki vannak festve, 's a' lithographia által mesterségesen elő adva. Ezen 20 tábláknak, és számokkal megjegyzett osztályaiknak külömbbféle öszve rakása által mindenkor újabb újabb kellemetes képek támadnak, úgy hogy azokat 20,922,822,000-szer lehessen változtatni, és a' szám szerint akár mellyik megkedvelt tájat, a' mikor tettszik, újabban öszve állítani. A' 20 táblából vagy levélből álló képeknek hosszúsága 7 lábnyi és 6 hüvelknyi; egyegy, színekkel megvilágosítva, 4 forint Conv. pénzben; feketén két forint. Találtatik Bétsben és Gréczben.

Az idegen testek az emberi testben.

Villars Prof. Straszburgban ezen különös történetet említi a' Memoires de la Societé des sciences 2 dik részében. „Valamelly 26 esztendő Leány forró betegsége közben, sok varró, és gombos-tőt el nyelt.

Ezen idegen testek nagy fájdalmakat okoztak testének külömbféle részeiben, a' Leány mindazáltal meggyógyúlt. Gyógyulása közben 300 gomböstöt, és 50 varró-töt húztak ki testéből. Egy varró-töt, melly már 3 hónapokig szörnyű fájdalmakat okozott néki, közel a' kis hasához rúgott ki a' teste. — Valamelly más betegnek ki 10 esztendeig sínlődött külömbféle bajban, víz hólyagát, és vékonyát (musc. psoas) tele találták gombos-tövel. — Számos illyen példák vagynak az orvosi könyvekben feljegyezve. Így olvashatni, hogy a' testbe lőtt golyóbisok távol a' lövés helyétől jöttek ki a' testből. — Hogy a' gégébe nyelt búza kalász az embernek oldalán jött ki. A' Pesti Kir. Universitátsnál gyógyításban volt egy ifjú, kinek mellébe több apró fitzkót lőttek, 's ezek későbbben vég-bélénél lenni éreztettek: de onnan ismét el enyésztek. — Bétsben ezen esztendő folytában egy fehér személynek holt testét bonczolták fel, a' ki elmebeli beteg volt. Ennek beleiben egy bitsak, egy pár kesztyű, egy kapcza, egy-néhány szeg, egy lakatnak darabja, és néhány falmáz darabok találtattak. — Megjegyeznek abban a' Physiologusok, hogy a' hálós (czellás) szövevényben bolyognak ide 's tova ezen idegen testek.

Különös háládatosság.

V. Károly Császár olly nagy kedvelője volt a' hering ételnek, hogy midőn egykor Böckel városán keresztül utazna, ott Böckel Vilhelmnek sírján, a' ki feltalálója volt a' hering besózásnak, leülne, 's Böckelnek emlékezetére azon egy sós heringet megenne, a' feltaláló eránt való háládatos aldozatúl.

Igaz mondás.

A' jó lelki ismeret legnagyobb, és megbötsülhetetlen kints. Ez ad az üldöztetettnek 's megvettetettnek olly bódogságot, a' millyent némelly dúzs minden vagyonával meg nem tud magának szerezni. Még az újjongató nép öröm kiabálása sem éri fel annak tsendes tanú bizonyság tételét.

M e s e.

Noha négy lába van, azokkal nem mehet,
Karja is vele de semmit sem tehet;

Engem mégis felvesz, hogyha elfáradok,
De, ha én nem viszem, tovább nem haladok.

Horkovits József.

Jegyzet. A' 39-dik számbeli Mese:
Kerék.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(41.)

Egyiptomi régiségek, és újonnan fel-
födöttetett hyeroglyphai jegyek.

Az Egyiptomi régiségeknek felvilágosítását az újabb időkben legjobban eszközle ifjabb Champollion Úr, ki a' Phoneticumi Hyeroglyphák feltalálása által a' tudományok ezen nemére új fényt terjesztett. Ő ezen jegyeket a' Philäi, Ombosi, Thébai, Esnéi, és Denderai Emlékekre alkalmaztatta (Lettre à Mr. Dacier. Paris 1822), és az ő segítségök által azon sok görög és római Fejedelmeknek neveiket feltalálta. Ez ötet azon vélekedésre vezeté, hogy az említett régi maradványok kétségkívül nagy részint görög és római uralkodás idejére tartozának. Így tehát mind azon Emlékek eredetére reá lehetne menni, mellyek Cambyzesnek elfoglalási után támadtak, 's ezek által a' görög és római uralkodásnak mivolta nagyon felvilágosódnék. A' Pháráo idejebeli megszámlálhatatlan hyeroglyphák

értelme mindazáltal titokban maradna: noha Champollion Úr megmutatta, hogy a' phoneticumi jegyek alphabetumát azokra is lehetne alkalmaztatni. Az ő mély vizsgálódásai következőkre vezetnek: 1) hogy Champollion jegyeinek alphabetuma az Emlekekkel való össze hasonlítás által sokat nyervén a' Pháráo idejebeli Királyi nevek-re is alkalmaztathatik: 2) hogy az Egyiptomiak mindég avval éltek, ha a' kiejtett szavaknak hangját jegyekkel akarták kiejteni: 3) hogy minden jegybeli felírásnak két harmad része legalább az alphabetumnak jegyeiből áll: 4) hogy e' szerént a' phoneticumi hieroglyphák alphabetuma minden hieroglypháknak kúltsa: 5) hogy a' hieraticumi, és phoneticumi írás a' hang jegyek-re nézve még gazdagabb, mint más hieroglyphák. — Champollion Úr minden Hieroglyphákat két osztályokra oszt fel. 1) A' képalakosokra (figurative. Kyrilogische) mellyek az érdeklött tárgynak formáját magát adják elő; 2) a' titkos értelműekre (symbolische), mellyeknek az előadandó képzettel nagyobb, vagy kisebb a' hasonlatosságok. Champollion Úr e' szerént minden emlekeknek vénségét meghatározó, mellyeken Királyoknak neveik találatnak; ezen fejtegetésekhez azon genealogiai táblákat adván, mellyeket Cailliaud Abydosban leírt, tehát 40-nél több Pháráooknak neveik jöttek napfényre a' 14-ik és 30-ik dynastiából. A' 19-ik századnál K. U. születé-

se előtt egy Emlék sem régiebb. Ugyan azon alphabetum a' nubiai, és ethiopiai hyerogliphákra is kiterjed; és így alig hogy felfödöztetett, már is a' világ történetének nagy hézagát pótolja ki; és a' Manethói Királyi nevek Lajstromának valósága ez által megbizonyosodik.

Európába most újonnan hozatott Egyiptomi régiségek és ritkaságok.

Cailliaud Úr nem régiben mintegy 400 Egyiptomi régisége hozott Párisba. A' legjelesebbek közé e' következendők tartoznak: 1) Egy Mumiának vánkosa (oreiller accotoir); több fésűk a' haj ékesítésére, úgy szinte a' Lennek és Kendernek megtörésére; több alakok, mellyek övedzőket képeznek; ostáblák; fából, nádból, és elefánt-tsonthból készült szekrények, festékek, és ötsetek feltartására; nyugvó ágyak lábai, oroszlány-talp formára készítve, (ezek többnyire fából vannak). 2) Több székek, finomul font és festett kosarak, söprők (ezek fa levelekből és sásból vannak). 3) Tömérdek tserép és alabastrom edények, úgy szinte kőből, és petsét földből készült edények, mellyek a' mai Egyiptombeliekkel nagyon megegyeznek. 4) Ritka finomságú vászon, házi eszközök, egész kenyerek, bronz, és vas karkötők, millyeket a' mumiákon láthatni; bronz, vas és arany gyü-

rük ; bronz tükrök ; egy arany gyűrű hamis nemes kövekkel ; finom aranyból készült Apisfő ; földből készült bélyegek. 5) Üvegből és olvasztásokból készült szövetek , rezék , gyöngyhálók , ékességekre szolgáló mesterséges virág-bokréták , alakok és hieroglyphák ; ritka művészi tehetség által kövel befuttatott (incrusted) üvegek , melyeken a' kőszert az üveget által hatja , és különbözőféle gyönyörű formákat képez. 6) Palma levelekből , kákából , papyroszból , és bőrből készült lábbelik. 7) Paróka. 8) Egy hosszú bélhúr. 9) Sok épen megtartott papyrosz tekertsek , melyek részszerént hieroglyphákkal , részszerént hieraticumi jegyekkel és képekkel vagynak befestve , némelyek vas-tokokban , mások lepetsételeve és névvel bélyegezve. 10) Sok tsüsző mászó , és röpülő állatoknak mumiáik ; úgy szinte embereknek (ezek között egy ritka szépségű , görög felírásokkal) , halaknak és egy isméretlen négylábú állatnak mumiája. 11) Egy bronzból készült pénz-verő bélyeg.

Ezen régiségek többnyire Thébából jönnek , de Cailliaud Úr sokakat Nubiának felső részéből is hozott magával. Ezek közé tartoznak : 1) Sennaar Tartomány lakóinak sok házi eszközei , úgy szinte különbözőféle fegyverek , ruhák , és ékességek , a' hegységek fekete lakóitól. 2) Sok természet historiai tárgyak , u. m. madarak , melyeknek a' Senegáli madarakkal nagy a' hasonlatosságok. Folyóvízbéli béka-tekenők ,

mellyek eddig nagy részént tsupán tengeri tekenőknek tartattak. A' bogarak közül az úgy nevezetett arany bogár, a' régiek szent bogara; sok növények; gyümölcsök, magvak. 3) Külömbféle ásványok, mellyek által azon tartományok hegyeinek és völgyeinek minéműségeit ki lehet kémlelni, t. i. Alexandriától az éjszaki szélességnek 10-dik gráditsáig.

Egy lónak különös el vadúlása.

A' ki a' lónak erejét tudja, mindenkor álmélkodhatik, hogy illy állatott gyenge fékkel meg lehet zabolázni, és az embernek kívánsága szerént vezetni, még akkor is, midőn ez gyakran az állattól az ő erején fellül való szolgálatot kíván. Ezen rendszerént való engedelmeskedést néha még is a' ló megtagadja. Illy eset adta elő magát Brodiban Lengyelországban, Octob. 19 ikén, midőn valamelly kotsis két lóval a' Lesznovi kapu felé menne; mert közel a' kapuhoz egyik ló, nem tudni megijedéstől-é, vagy valamely belső betegségtől indítván, nem tsak tovább menni nem akart: hanem addig vergődött, míg a' gyeplőt, 's minden féket össze nem szaggatná. Ekkor zabolátlan szaladásnak eredett: de futtában az elejébe állott sok ember miatt akadályoztatván, vak dühösségében megfordúla, és egy közel lévő háznak nyílt ajtaján a' szobába ro-

hant. A' szokatlan tárgyak látása itt még nagyobb rémülésbe hozta, úgy hogy dühös hánykódási által minden asztalokat, almáriumokat, tükröt, székeket 's egyéb házi jószágokat öszve törne. A' rontások közben okoztatott zörgések nem csak nem tsendesítették, hanem inkább nevelték dühösségét, úgy hogy irtóztató nagy hánykódásokkal, rúgásokkal, és ugrállásokkal jelentené ki a' legnagyobb el vadulását. De éppen ez hozta meg végső veszedelmét, mert ugrándozásai közben függő nagy réz gyertyatartónak tsútsos allyához fejét olly erővel ütötte, hogy az mélyen betörnék, és ő tüstént lerogynék 's vérbe keveredve a' rémítő történetnek végét szakasztaná.

Ezen szörnyű esetben különös! Isten-gondviselésnek tulajdoníthatni, hogy a' szüilök ijedtökben hirtelen kiszaladván a' böltsöheli gyermeket ott felejtették, 's ennek még is a' nagy pusztítások között semmi baja nem esett: mert a' böltső felfordulván, ötet más deszka darab el födé, 's így a' lehulló edényeknek ártalmától is megmenté.

A' levogői hajók igazgatásának új módja.

Qvitonak lakosai közül ketten olly módját vették fel a' levogői hajó igazgatásának, melly az eddig próbáltak közül még leg-

helyesebbnek látszik. Ők ugyan is a' Kordileraí hegyeken két nagy saskeselyűt fogtak, midőn még azok tsak fiatalok voltak, annakutánna nevedvén gyöplühöz szoktatták azokat. Midőn már a' Sas fiúk megerősödtek, és a' gyöplön való igazgatást jól megszokták, felvitték magokkal a' levegői hajón, 's midőn már elég magossan vélték magokat lenni, akkor röpülésre bortsátották, melly közben, az ő igazgatások szerint folytatták útjokat. Nápolyban tettek legelősször közönséges próbát, a' hol olly kívánt kimenetellel végezték levegői utazásokat, hogy a' Mars mezejéről felemelkedvén, a' Sasok Vezuv hegyére, onnan a' Nápoli tenger szorúlaton általa a' Miczenei fokra vinnék. Mintegy 4 mérföldet tesz ezen útjok, melly alatt önként tartóztatva bortsátották sassaikat, hogy a' Nezők világosabban láthassák őket, még is 19 minutum alatt megtették az egész utat.

A' Lúd bosszúállása.

Egy Anglus majorban soká egygyütt élt valamelly lúd egy hatalmaskodó kakassal, melly őtet szüntelen üldözte. A' lúd végre el unván a' vakmerő kakasnak zaklatásait, egyszer nyakánál fogva megkapta, 's felfogván a' vergődő kakast, az udvarban lévő tóba vitte, és ott a' vízbe lenyomván mind

addig tartá míg meg nem fült. — Jeles például, hogy a' békességüstürest nem kell kifárasztani; mert a' hosszú türés utóbb dühösségre és boszúállásra fordulhat.

Közmondás.

A' Böltzet semmi meg nem reszketteti. — Mit téssen ez? Azt, hogy a' bölt érti azon mesterséget, melly szerint a' megreszkettetést szülő okok a' szívben elfojtassanak. — Ha kívülről jönnek azok, érdekelhetik ugyan ötet tsapásaikkal; de ezektől ő nem retteg, 's tsak úgy veszi, mit az elementumok' dühösködéseit, mellyek ellen, ha egyszer kitörnek azok, minden remegés sem elég védelem.

Rejtett szó:

F-el megvetendő állat;
K-val tsak a' fán találod;
M-mel rossz halálos szer,
Féld, hogy ne ártson meg egyszer.

Jegyzet. A' 40-dik számbeli Mese:
Karszék.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(42.)

A' Kirgisek.

A' Kirgisek, kik magokat Sara-Haizaki (Pusztai-Kozákok) néven nevezik, Nagy, Tár eredetű Népség. Közönségesen azon legregibb Mongolok ivadékainak tartják őket, kik elejente a' Rhinai nagy kőfal szomszédságában lakoztak, később pedig a' Mongol eredetű Népségek közönséges költözésekor napkelet felé vonultak. Most azon rengeteg pusztaságot lakják, melly az Ural és Irtits között terül el, 's a' mellyet az Oroszok Kirgisi pusztaságnak neveznek, és 31,681 □ mérföldből áll. Napnyúgotról határos ezen pusztaság a' Kaspiumi tengerrel, és a' Kaukazusi Helytartósággal, éjszakról pedig az Ufai és Tobolszki, keletről pedig a' Kolíváni Helytartósággal. Rendszerént 3 Tsapatokra oszolnak a' Kirgisek; a' legnagyobban 30 ezerre tétetik a' fegyveresek száma. Ez független volt 1819-dik esztendeig, de ekkor a' Khan meghódolt az Orosz Tsászárnak; a' középső, és a' kis

Tsapatok együtt 70—80 ezer Kibitkára, vagy Familiára tétetnek, ezek már 1731-dik esztendő óta élnek az Orosz pártfogás alatt. Minden Kirgisek a' Mahumed vallását tartják, költözködők (Nomádok); sátorok, (jurták) alatt lakók. Khánt magok választanak magoknak, ki az Orosz Tsászár által méltóságában megerősítették, melly e' folyó 1824 eszt. Julius 8-dik napján következő módon ment végbe; ugyan is :

Meghalálozván Bukey Khán, ennek egyik fiát Dsanhir Khánt választották, 's uralkodó székebe emelték. E' végett Uralszk város mellett, az úgy nevezett Khán Mezejére öszve sereglettek a' Khirgiseknek minden Szultánjaik, a' Khánnak atyafiai, a' Népségeknek Fejei 's Vénei, és számlálhatatlan sokaság, ki ki Nemzetségének sora szerint, 's rendszerént ezek egy akarattal Dsanhirt kiáltották Fejedelmöknek. Az Uralszkban lévő őrizet fegyverben kiállittatott; a' határ széleken 400 Urali Kozákság vont katona sort (cordon). Az Orenburgi Fő Kormányozó, még különösen 50 Kozákot rendelt az újonnan választott Khánnak Testőrzésére, 's ezek környékezték annak szentséges személyét. Két Generális, az Orosz Urali hadi seregnek Atamann-ja, 's számtalan Stabális Tisztek fogadták 's köszöntötték. — Midőn az Orenburgi Hadi Kormányozó Eszen Generális megjelent, kinyilatkoztatta, hogy a' Khán, népének szabad választása után, az Orosz Tsászárnak helyben hagyó engedelmeivel fog meg Koronáztatni.

Érre a' Tsászárnak 2 kegyelmes írásai olvas-
tattak fel Orosz és Tatár nyelven, mellyek
közül az egyyik a' Khánhoz, másik a' nép-
hez vala intézve. Azután, napkeleti szokás
szerént letérdepelvén a' Khán, fennt szóval
mondotta az előtte el olvastatott esküvést,
mellyre a' Tsászárnak levelét, hódulásának
bizonyítására megtsókolta, azután fejére
emelte azt, azután pedig az esküvés formát
alá írta. Ezek megtörténvén felékesítettett a'
számára Sz. Péter várából küldött ajándékok-
kal; mellyek közül a' Palástot az Atamann
függesztette vállára; a' Szibériai fekete róka
prémből készült süveget egy Obester tette a'
fejére; az arany kardot pedig Essen Ge-
nerálisnak egyyik segédje övedezte derekára.
A' vendégséget, mellyben Dsanhir Khán
minden kísézőivel egygyütt megvendégeltetett,
Essen Generális adta, a' Khán Mezején lé-
vő Épületben. Más Hingisek is, kik többen
váltak 1000-nél, mind megvendégeltettek az
Ural folyó partján, az Orosz Tsászár költsé-
géből. A' gyönyörű nyári nap több nézőt idé-
zett ezen nemzeti ünnepre 3 ezernél.

C a l c u t t a.

Calcutta (v. Halkutta) képtelen nagy vá-
ros. Két részből áll. A' fehér várost Kasté-
lyok városának lehet nevezni, mert úgy tet-
szik mintha mindegyik ház tsak egy kőből
volna kifaragva. Tetejök lapos. Körülöttök

őszlőpos folyosók 's korlátok vannak ; az ablakok helyett zöld táblás rostélyok. Sok nagy piaczkok ékesítik. A' fő piaczk közepén nagy víz medencze áll. — A' fekete város (Peltah) éppen ellenkező formájú. Rendetlen keveréke a' Bambus, Turfa, és Sár fészkeknek. Megszámlálhatatlan népség lakja, 's midőn a' Gan- ges kiárad, a' mezei lakásokból is minden nép ide takarodik. Egy Angol Ujság 1823-ban 178,000-re tette a' nép' számát; de ide nem értetődik a' nagy külső városoknak nép-sége. Evvel együtt 800,000-re megyen. Ret-tentő tűneményt okoz a' tűz, ha a' néptől pesgő fekete városban néha néha támad. Mar-quis Wellesley, keleti Indiának fő Hórmá-nyozója a' fehér várost leginkább szépítette. Az Országlószék háza, mellyet ő épített szebb, akármellyik Európai Királyi Kastelynál. Lady Hastingsnak növevényeket tenyésztető Háza ki-mondhatatlan gyönyörűségű. A' nyári időben a' fehér várost mindenek el haggyák, és az úgy neveztetett Garden-Reachba takarodnak, mellyet a' folyó partján árnyékos ligetek hü-vesítenek. Itt van a' kelet Indiai Társaságnak fűvészkertje, az egész kert Tündér szépségű.

Az itt lakó Angolok nagyon bőkezűek. Ha valamennyire meggazdagodnak, a' minden-napi társaság adásból ki nem fogynak, és a' világnak drágaságait örömetst pazarolják. Sok Angol férjfi Hindus ágyasokat tart, de mi-vel kintseit még is nem örömetst hagyná tör-vénytelen gyermekeinek, hanyatló kora felé Angol leányt vesz el, és akkor sem gazdag-

ságra, sem szépségre, sem nemes születésre nem tekint. Ezért sok Angol leányok, kik otthon férjet nem kapnak, ide szoktak által költözködni, hol várakozásokban soha meg nem tsalatkoznak. Most mindazáltal már sok Angolok hindus fehérszemélyekkel is törvényessen össze kelnek, melly által egy közep-faj támad. Igen hihető, hogy ezen faj, mellyet sem fehérnek, sem feketének nem lehet mondani, egykor ezen földön uralkodó fog lenni. — A' város Éjszaki szélességnek $22^{\circ} 33'$ alatt fekszik, a' Ganges folyónak Hugly nevű ágánál, 's ugyan azért sok tsatornák hasítják az útszakat, 's közben közben tavak vannak. Lakosai eredetökre, 's vallásokra nézve igen különböznek; mert vannak Európai Angol, és Portugall keresztények, Örmények, Mahomedánusok, Indusok, és Chinaiak. A' Fabrikák és Kézi-mesterségek nagy dívatban vannak, kiváltképen Callikót, Muselint, Gyótsot, Szőnyegetek készítenek, és nagy kereskedést üznek. Vagyon tsillagvizsgáló torony, egy tudós Társaság, és Universitas, 's egy Akadémia a' Mahumedánusok részére. Éppen a' város közepén vagyon a' régi vár a' híres fekete barlanggal. William várát az Angolok építették.

A' petsenyét forgató ebek.

Dupont de Nemurs azt beszéli az ő könyvében, hogy ez előtt 55—60 esztendőke

kel Párisban, Du Plessis Collegiumban két kutya arra volt tanítva, hogy a' kerék forgatással a' nyárson lévő petsenyéket is forgatnák. Ezen munkába úgy bele voltak már tanulva, hogy a' petsenye szagáról megéreznék mikor az megvölt sülve, és ugatással jelt adtak a' szakátsnak, hogy a' forgattatást szakasztaná félbe. Így valósággal azt is végbe vitték, hogy a' petsenye soha el ne égne. Ezen munkájok különbben nem volt terhes mert egyik tsak két nap a' másik 3 nap forgatá a' petsenyét, t. i. az első Hétfőn és Szerdán, a' másik Vasárnap, Kedden, és Tsörtörtökön. Pénteken és Szombaton a' böjt miatt egyiknek sem volt dolga. Ezen rend és ki-méllés által a' kutyák jó kedvökben megtartattak, és a' szokott napjaikon egész készséggel megtették a' szolgálatot. Egykor véletlenül a' szakáts Szerdán azt a' kutyát akarta befogni a' kerékbe, a' mellynek akkor napja nem volt. Az tehát előbb morogni kezdé, azután erőszakkal kiragadá magát a' szakáts kezéből 's a' tűzhely alá vonúlt. Innen a' szakáts darab fával akará kiűzni, 's a' munkára fogni: de a' kutya kemény fog-tsikorgatásokkal jelenté akaratosságát, 's midőn tovább is erőltetnék, hirtelen kiugrott a' fél ajtón 's az útszán szaladozva, a' Rambre Piaczon megtalálá társát több kutyákkal. Erre reá ugrott 's mind addig tépé míg az haza nem indúlt, út közben is mind addig tsipkedé, míg a' szakáts elejébe nem állítá, a' ki akkor emlékezett a' szerdai petsenye forgatóra, 's a' munkára fogá.

A p r ó s á g o k.

Confuciusnak némelly mondásait hirlelik, mellyekben azt jövendöli, hogy nyugotról fog egy Bölts jönni, ki az embereket az ő kötelességekre megfogja tanítani, és a' tiszta hitet el terjeszteni. (Asiatic Journal).

Pompejinak Omladékaiban 1823-dik esztendő folytában egyre dolgoztak: de tsak 20 napszámos, 5 taligával. 1822-ben a' Vesuv tűzének hamuja némelly már felföldött maradványokat újjonnan el borított.

A' Szép mesterségbeli Művek, különösen a' festések, a' szabad levegőnek kitétetve lévén, mind el romlanak. Az Amphytheátrumnak képei nagyon el halaványodtak, vagy el is enyésztek. Nem régiben egy nagy épületet földöztek fel, mellyet Pantheonnak neveznek. Ebben Tiberiusnak, és Liviának Képszobrai találtak. A' Corridorban (Harban) egy öltözködő szoba is találtatik. A' falban márvány táblátskákat láthatni Római számokkal, és ezek fölött a' falban volt szegeknek lyukai látszanak. Az Épület elején egy szekrényt találtak, mellyben 347 réz, és 47 ezüst és 1 arany pénz vala. E' mellett van egy ház, mellynek a' házi eszközökről ítélvén, Szappanyfőző háznak kellett lennie.

A' Corfui új Görög Universitas a' híres Lord Guilford igazgatása alatt már felállott. A' Tanítók közül ezek legnevezetesebbek: Bambas Chiosból a' Theológiában; Piccolo a' Philosophiában; Hidromenos, és Asopios a' régi Literatura dolgában; Politis Athanasios az Orvosi karban. Lord Guilford 20,000 pénzeknek lenyomásait ajándékozta a' Bibliothékának.

Poucqueville Constántinápolyban egy száz esztendő s öreget látott, kin az Opium már nem fogván, 30 esztendő óta Sublimatumot evett, és egy nehezéket egyszerre bevehetett. (Magaz. für die ges. Heilkunde v. Rust 1824).

Rejtett szó:

Két tsuda van egy kis szóban;
A' mit fel nem találsz lóban:
Állat, mondva egészen;
Hamisságra van készen;
De már felét tedd előre,
Fára találsz és nem kőre.

Jegyzet. A' 41-dik számbeli Rejtett szó: Féreg, Kéreg, Méreg.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(43.)

T. T. Guzmics Izidór Úrhoz, midőn
Theokritet magyarul kiadná.

Óh Te, kiben Nyelvünk' ügye bölcs Mentorra talála,
Pannon Halmának tündöklő Férjfia, Guzmics!
Vedd fiaidnak igaz hálájok', mellyel adóznak
Néked mostanság, leborúlván Pythia karján,
A' nevedék Költők Soprony' hegy-lepte vidékén,
Hol Mú'sák Téged' dajkáltak gyenge korodban,
'S Hyppokrén titkos kútjából szomjadat olták. —
Halld csak mint zengnek hang mértékídnék utánna
Néked öröm Péánt; nézd, mint kel mindenik Ifjú
Építvén Oltárt Pallásznak honni szerekből,
'S indul képed után törekedvén Pinduszi karba.
Rád szál minden fény, ki velők Theokrittal a hangok
Mértékit könnyebb móddal felfogni tanítád,
És ízlelni Magyar Helikonnak tiszta folyójit.
Oszlopot érdemlesz, mikor Honnunk gyenge Reménnyit
Ekkép' oktatván, gyorsabb repülésre hevíted,
'S ösztönözöd kedvelni korán azt, a' mi nagy, és szép. —
Úgy van, a nagy lelkek kifeszítik keblöket a' Hon'
Boldogságáért, 's mint éjjeli lámpa enyésznek
Más sokakért; magokat zárván a' néma falak közt
Téged' is, oh Guzmics! nyelvünk' ügye lángba boríta,

Melly azután számos Nevedékek' keblit el öntné.
Hálaadásból azért a' kisdedek' Angyala Néked
E' koszorút köti, 's nagy Neved' a' Magyar égen örökre
Élteti, áldását hintvén rád sírokon is túl.

Sopronyban B. B.

Régi Sírhelyek.

(Hünenbetten).

Westendorp Hollandus nyelven azon tárgyakról némelly vi'sgálatokat adott ki, melyeket a' Harlemi tudós társaság jutalomra érdemesített. Ezek régi emlékei egy isméretlen, 's talán el veszett Nemzetnek. A' régi idő még tisztelettel emlékezett rólok; a' mostani pedig tsudákat szemlél bennök. Illyen p. o, egy kétségbe esett menyasszonynak kövévált menyegző késérete; a' szerentsétlen lelkeknek tébolygó helyeik 's a' t. — Mind régiségök, mind nagyságok borzadással töltik el a' szívet. Majd azt vélhetnéd, hogy a' természet; majd azt, hogy a' mesterségnek művei. Olly időből látszatnak lenni, mellyről a' képzelet sem alkothat magának formát. Westendorp megkülömbözteti a' sír-dombokat, mellyek éjszaki német országban találtnak, a' sír-gödröktől; 's a' sír-emlékektől, mellyeket Francia országban láthatni, és az Oltároktól, mellyek Skandinaviában nem ritkák. Legfőbb külömbségök a' köszikla daraboknak mennyiségében, és nagyságában, és ez által az egésznek roppant nagyságában

áll, melly 12, 60, 80 lábnyi hosszúságú, és 5, 10, 11 láb szélességű. Fekvésök rendszerént keletől nyugot felé vagyon. Ha a' Svecziai Lapplandián, a' Bothniai tengeri öblön, az Oderán, hol az a' tengerbe ömlik, Savoján, Bajor, és Tseh országon keresztül az ember egy Léniát húz, tehát azon Országok, a' mellyekben taláztatnak, mind nyugotra fekszenek, és így az ő fészkek Skandinávia, a' Brittes szigetek, éjszaki Német Ország, Hollandia, és Francia Ország lészen. Portugalliában már őket feldúlták. Más tartományokban: de még más ég-öv alatt sem taláztatnak. Főképpen hasonlítanak még hozzájuk azon Emlékek a' Jenisei folyó partjain, mellyeket ottan Pallas feltalált. A' feldúlt sírdombokban következő szerek taláztatnak: 1) apró hamu-vödrök, mellyekben a' megholtaknak hamvaik tartattak. A' német sírdombok alatt lévő hamuvödrök tsupa követssel voltak tele. Ezek különbféle formájúak és égetett agyagból készültek. 2) Gömbölyű síma kövek, mellyek keresztül vannak fúrva, és némelly keresztekkel megbélyegezve. Sokan azt vélik, hogy védelmező szerek voltak; de a' Szerző a' nap Šymbolumának tartja. 3) Gömbölyű tojás nagyságú kövek, mellyekbe kör formában két, három kereszt vagyon bevésve. A' Szerző Talismánoknak tartja, és a' jegyeket az istenség hyeroglyphájának. 4) Végre buzogányok, kalapátsok, és küszködni való rudak. A' német sírdombok alatt gyántakő darabok is taláztatnak. A' sír-

domboknak külső körében temerdek hamuvödröket találhatni. Westendorp véleménye szerént ezen sír-dombok nem egyebek valóságos sír-helyeknél. — Az össze halmozott durva kőszirtek oltár gyanánt nem szolgálhattak. Midőn a' kereszténység el terjedni kezdett, a' pogány nép kész akartva el szórta. Tsak Tinarlónál maradt meg egy a' maga épségében külső köre híjjával. — Mitsoda Nemzettől származhattak? Azt kell gondolni, hogy nem durvától, mert a' földből készült edényeknek égetéséhez értett, melly mesterségről sok amerikai vadnépek most sem tudnak semmit. A' vonások helyessen vannak a' kőbe vésve. Parányi rezes, vagy vasat sem találni bennök, mellyeket a' német eredetű sír-helyekben eleget láthatni. A' fegyverek tsupa kőből vagynak készítve. A' követ azon Nemzet keresztül is tudta fűrni, és nagy kőszikla darabokat el hengeríteni, a' mi nem igen alacsony tsinosodásra mutat. Mindazáltal Papjaiknak, és társaságos szerkeztetésöknek is kellett lennie; úgy szinte a' harczot kedvelniök. De a' melly Nemzet az ő hőseinek, papjainak illy óriási emlékeket emelhetett, annak bizonyossan a' kimíveltetés magassabb polczán kellett állania, mint példának okáért az, mellyet az Ossiáni énekek halhatatlanná tesznek. Westendorp elő számlálja mind azon Nemzeteket, mellyektől ezen emlékek nem származkattak, és azt a' következtetést húzza ki, hogy azok az emberkornak legkorább idejéből származtak, és azon nemzetektől,

mellyek Európában először éltek. Az azt bizonyító okok e' következendők: 1) A' legregibb írók úgy emlékeznek róluk, mint valamely ismérletlen időkorának emlékeiről. 2) A' nép regéi azokat az óriások ágyainak tartják. 3) A' durva alkotás, sehol nem találtatott felírás. 4) A' rendkívül való külső forma Westendop azt véli, hogy a' megholtak lelkeiknek készültek ezen üregek, és hogy innen hatalmazott el a' sír-építés szokása. Hogy megkülömböztesse más későbbi Siremlékektől, valamennyit négy szakaszokra osztja fel. 1) A' legkésőbbiek, mellyek ragasztékkal épült pinczéből állanak, el nem égetett holt testekkel. Ezekben a' keresztény szokásoknak néminemű bélyegét tapasztalhatni. 2) Gömbölyű sír-halmok kőből és földből, mellyeknek a' kereszténység előtt kellett készülni. 3) Kő darabokból nagy dombok alatt össze alkotott üregek. 4) Végre az említett sírdombok, mellyet Westendorp szerént a' Celtusoknak emlékjeleik.

V i d é n y i h e z.

Énekedet küldéd ide túl a' Dunán Lakozókhoz,

Drága Vidényi! igen kellemes énekedet!

Kedves ez így is ugyan: de csak édesbb lenne

Vidényim,

Hogy ha utánna hozod kedvedet és szavadat.

Ernyei.

Az Alpesi Tehenek.

Helvécziában, valamint egyéb hegyes Tartományokban, minthogy a' Helységektől távul esnek a' legelők, szokásban vagyon a' hegyek között bizonyos helyet, vagyis tanyát választani, a' hova a' tehenek fejésre öszve hajtának, 's a' pásztornak lakása és kis kamarája vagyon. Ezen tanyán lévő tartást Alpesi gazdálkodásnak nevezik, és minden gazdának külön hajléka vagyon. A' teheneket naponként háromszor fejkik, 's a' mit a' havasi gazdasszony, vagy pásztor egy két hét alatt öszve gyűjtött, azt Urának beküldi azon tseléd által, melly neki eleséget szokott hordani.

Az Alpesi tehenek között szinte úgy, mint a' Magyar országi bikák között, megvagyon az erejökben való bizakodás, és két erős, vagy bátor tehén egy tsordában szinte úgy meg nem fér, mint két erős bika: hanem addig küszködnek, míg az eggyik meg nem aláztatik, vagy el nem üzettetik. Az elsősegre jutott tehén mindenkor vezérje a' tsordának; ezen vagyon a' legnagyobb kolomp, 's elejbe eggyik sem bátorkodik menni; ugyan ő megyen először a' fejő helyre is, a' hol tsak ugyan ötet fejkik meg legelősször, 'sutóbb ő indul ki első a' legelőre a' többi előtt.

Ezen Alpesi tehenek, különösen Appenzel Kantonban, nagy idegenséggel vannak a' kutyáktól, és sem kisebb sem nagyobb kutyát nem szenvedhetnek; hanem, ha közeli hozzájok, először rugdalózással, azután

szarvaikkal üzik. Ha pedig vakmerőbb 's erősebb a' kutya, úgy hogy egy tehen rajta erőt nem vehet, akkor a' tehenek mindnyáján öszve gyülekeznek, és kerekbe fogván az ebet, rajta diadalmaskodnak, olly dühösséggel, hogy ha'ltalán a' pásztor óltalma alá akarná venni, az is veszedelemben forogna.

De a' minő bátrak ezen tehenek az ebek ellen, olly félénkek a' menydörgésre nézve. Ha a' pásztor őket jókor öszve nem hajtja, úgy elrémülnek, hogy behúnyván szemeiket, neki iramodnak, és egyenesen addig futnak, míg vagy kösziklában meg nem akadnak és le nem rognak, vagy pedig vak futamodások közben a' legmélyebb meredek völgyekbe le nem zuhannak. Ezen veszedelmet a' pásztor tsak az által előzheti meg, ha őket jókorán a' menydörgés előtt egy tsoportba öszve hajtja; itt rendszerént megmaradnak, fejeiket leütik, és egész testökben reszketnek. — Rendszerént tsudálatos ezen tehenekben, hogy legelés közben a' meredek hegyekre is, tsaknem mint a' ketskék, úgy felmásznak, és olly helyeken legelnek, a' hova az ember sem mehet fel.

Digestor, vagy Papin Fazeka.

Ez kerek, és henger forma edény, rézből szokott készíttetni, és bőlől czinnel bevonattatik; födele hasonló, és srófokkal, minekutánna karimája köröskörül jó ragasztó kovással megkenettetik, úgy öszve szorítta-

tik, hogy az edénybe töltött víznek göze tellyességgel ki ne jöhessen. A' gőznek illy beszorítása, olly rettenetes főző erőt, és felmelegedést nyer, hogy a' vízben lévő minden féle testek, mellyek különbben a' forró víz melegségétől a' szabad levegőn éppen meg nem változnak, ezen eszközben megpuhulnak, feloszlanak, 's vagy kotsonyává, vagy kásává válnak. Így p. o. a' tsontok, még az elefánt tsont is, kevés minútumok alatt ezen fazékban a' tűzön tellyesen nem tsak megpuhulnak, hanem el oszlanak, és kásává össze főlnek. — Ezen főző edénynek különbbféle mesterségekben igen nagy hasznát lehet venni, minthogy a' gőznek bámúlásra méltó nagy melege által benne mindent igen hamar meg lehet puhítani. Ezen szerentsés találmány P a p i n Dénesnek tulajdoníttatik, a' ki Marburgban Professor volt a' 18-dik Század elején, 's ama nagy hírű H u y g e n s -nek Tanítványa. A' találmánynak az volt különös haszna, hogy eddig is belőle a' gőzők erejét kitanulván, ezt már többféle haszon vételekre fordították.

Rejtett szó:

Fele sörtésednek neme,
Fele kintset fitogat:
Az egész készület neme,
Mellyet lófej mutogat.

Jegyzet. A' 42-dik számbeli Rejtett szó: Róka, karó.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(44.)

H é b e.

A' jövő 1825-dik esztendőre megjelent ezen Zsebkönyv előbbi formájában Igaz Sámuel Úr által szerkésztetve, Grund Leopold műhelyében Bétsben nyomtattatva. Ha a' Nemzet' várakozása kielégíttethetik egynéhány képekkel; némelly folyó, és kötött darabokkal, mellyek vagy már isméretes, vagy eddig nem is ismért Iróktól származnak; úgy ezen új Almanach méltán számot tarthat a' kedves el fogadtatásra; mivel bőtüi, és nyomtatása elég tiszta, ha mindjárt a' papiros megkülömböztetésre számot nem tarthat is. — A' képekről meg kell vallani, hogy ügyes kezek készíteték; mert az első, melly Zrinyi Miklóst, hihetőképpen az Ifjabbat, adja elő, Rahl után Berkovecz által azon Rézre metszett kép szerént vagyon előadva, mellyet ez előtt egy pár esztendővel Mgos Tolnai Gróf Festetits László, Tsász. Kir. Kamarás Úr, a' Zrinyiek egykori nagy birtokának, a' Csák-

tornyai Uradalomnak mostani Tulajdonosa kiadott. — A' vignette Solymos várát mutatja Prepeliczay J. rajzolása, és Berkovecz metszése szerint. Következik a' Megváltó képe a' Drezdai gyűjteményből Carracci Hannibal festése, és Blaske metszése szerint. Mind kettő Mester a' maga nevében. Továbbá vagyon egy éjjeli darab a' Hold által megvilágosítva, mellyen egy asszonyi kép Magyar Ország czímerével áll, bal (kurta) kezével egy kőből készült mejképet által ölelve, a' kép alatt lévő oszlop-talpra ez lévén mettsze: „Kazinczynak írói pályája' ötvenedik évében”. — Eddig a' köre írást minden Magyar értheti, és tisztelettel emlékezik egy buzgó Hazafinak korán kezdett Magyar munkálkodásairól; de, midőn ezen szép szók alatt ezt is látja: „A' Rény és Kharisok” — valóban kételkedhetik, hogy: nem Irókész nyelvbeli szóknak értse-e? mert a' két szó sem nem egy eredetű, sem nem Magyar. Kár volt a' tiszteletet illy helytelen-séggel meghomályosítani! — Következik a' Pásztor Leány névvel jegyzett Kép, mellynek mind rajzolása, mind mettszése, igen helyes és kellemetes; de a' ki a' régiségekre vissza tekint, méltán kérdezheti: miként lehet illy képnek „Pásztorleány” nevet adni, melly ezen tulajdonságú személynek semmi jeleit nem mutatja? hanem fél mezítelen, szelíd orczával, és gondolkodást mutató szemekkel féltérdre esve jobb kezében rajzoló eszközt tart, mellyel, a' mint latszik, talán homokba valamelly képet raj-

zol. Egyébaránt a' képen a' tagok között helyes arányosság vagyon, és a' test alsó részének fődözésében a' köntös lágyságot, és könnyűséget mutat. A' kép, balkézzel ugyan bal térdére könyökölve, a' fejét támasztja, jobb válla pedig lesüllyedve a' jobb térdéhez nyúlik újai Stilust tartván. A' rajzolás F e r e n c z y által Rómában faragott, és most Pesten a' Magyar Muzeumban lévő fehér márvány remek kép szerint készült S c h ä f t által, rézre B e r k o v e c z metszette. — Az utolsó kép S c h e f f e r festése szerint, K o v á t s által rézre mettszetett Sz. Czeczilia haldoklását mutatja, melly a' Bétsi példa szerint híven vagyon elő adva azon különösséggel, hogy a' két angyalnak tsak kétszárnya látszik, azok is ruháikból jönnek ki. Ezekén kívül még ékesítti ezen zseb könyvet Sziget-Varának képe és a' Zrini Familiának czímere. Vannak még a' könyv végén kellemetes Magyar Nóták és némelly nevezetes Férfiak kézírásainak másolásai. Külömbben a' dolgozások majd folyó, majd kötött nyelven készültek, mellyeknek Szerzőik következők: H a z i n c z y Ferencz, K i s János Super. Gróf D e s e ö f f y József, K i s Károly Hadnagy, V i t k o v i t s Mihály, L o s o n c z i F a r k a s Károly, Z e r d a h e l y i Lőrincz, D u k a i Takáts Judith, K i s Sámuel, G r. T e l e k i Ferencz, G r. R á d a y Gedeon, P r i m o c z i S z e n t M i k l ó s y Aloiz, P a p József, E d v y Illyés Pál, P a p Gábor, N á t l y József, B a l l a Károly, P u s z t a y Sándor, I f j a b b K i s János, S c h e d l, F á y András, T e w r e w k József

Fenyér Gyula, Balogh Pál, Gróf Majláth János, Korher János, Bárány Ágoston, Kovátsóczy, Kováts Tamás, Szathmáry, Vásárhelyi János, Aranyos Rákosi Székely Sándor, Gálffy József, Horváth János, Miatovich János Aurel, Koronka Antal, kik közül némellyeknek itt több darab munkáik találhatnak, melyekről itten érdemökhöz képest való említést tenni nem lehet; de azt a' figyelmetes Hazafi öröm érzés nélkül nem tekintheti, hogy illy számossan, és több válogatott Írók segedelmeikkel 's dolgozásaikkal igyekeztek a' Nemzeti ügyet illy kedveltető formában, és némellyek igen szerentsés dolgozással emelni, 's megkedveltetni.

Szerbus Népdalok.

Liptsében 1822, 1823 és 1824-ik esztendő folytában a' Serbusi Népdalok három kötetben németül és Szerbusul kiadattak, oíly formán felosztva, hogy az első kötetekben az úgy neveztetett Hösdalok, az utolsóban a' szerelem dalok foglaltatnának. A' tudós előbeszéd ezen daloknak eredetöket, és minéműségöket vizsgálják. A' Hösdalok hosszabbak a' szerelem daloknál, az ő mértékök mindég egyforma. Az utóbbiak éneklésre valók, 's ugyan azért mértékök külömbféle. A' keleti és nyugoti ének költésnek szépségei bennök mind feltalátanak. A' gondolatoknak ereje, és változása, a' festésnek játszisága olly szép, hogy külömbet akármelly Európai poézis sem mu-

tathat. Egy vizsgáló (Götting. gel. Anzeige 82 darab p. 809. 's a' t.) azt mondja rólok, hogy a' rósának kellemetes illatával birnak, nem a' rózsa olajnak kábító szagával. A' képeknek, és hasonlatosságoknak külömbfélesége által egészen a' Spanyol poézisre emlékeztetnek. A' bévezetésben többnyire mindég a' természetből vett képeket találni p. o. „A' dombokat levélszín boritá el, közötté testvérek sétálnak”. — „Felhő lebeg a' tiszta égen, a' szép Rankó a' tiszta udvarban”. „A' nap két hegy között áll, az ifjú két leány között” 's a' t. sokszor a' természetből vett kép olly hathatós és igaz hogy az által az ének kimondhatatlan gyönyörűséget nyer, p. o. Ének Nro. 118: „Hó esett Szentgyörgy napján, a' madár rajta által nem repülhete, de a' leányka mezitláb által ment; utánna vitte bátyja tzipőjét. Fázik lábod édes hugom? — Nem fázik lábom, de a' szivem fázik, és nem a' hó miatt fázik, hanem anyám miatt, ki a' nem kedveltnek ada”. — Nro 224. Ének: „Az erdön menék keresztül, és a' másodikon, és a' harmadikon, midőn a' negyedikbe jöttem, ott álla egy magas sűrű zöld fenyő, a' fenyő alatt púha pázsit, a' pázsiton kedvesem aludt. Nem költöttem fel fájdalmam miatt, nem tsókolhatám meg örömöm miatt; hanem a' nagy Istent kértem: „Botsáss a' tenger felül szellőt nagy Isten, hogy ez a' fáról egy levelet lerázzon, melly kedvesemnek arczájára essék. Az Isten adott szellőt, és a' fenyőről egy levél kedvesemnek arczájára esett. Az Édes felébredett,

's hajnalig együtt maradánk: sem az én anyám nem tudta, sem az övé; tsak a' tiszta ég tudta fölöttünk". — A' tulajdonképp való szerelem énekek előtt sokféle menyegzői, pünkösdi, aratásbeli, böjti, és essőért esedező Énekek vannak. Mennyire világosítják fel ezen Énekek a' Serbusoknak régi szokásait, azt a' Philologusok vizsgálására bízuk, kik úgyis már sokat kifürkészték, vagy legalább sokat felvilágosítottak. A' Hősi énekek, mellyek a' Spanyolokénál felségesebbek, ezen Népnék régi szokásaira, hadviselésre, és öltözése módjára, vitézeire 's a' t. nagy fényt terjesztnek, mint p. o. Marko Kraljevitsre, Stari Jug-ra, Milosch-ra, Lázarra. Például egy két töredék. „Nro 30". A' másfél századnál vénebb Markó, piruló hajnalban hív Saratzán nyargal, a' paripa legelsőben botlik életében, és könnyeket ont. Marko nem tudja, mit jelent ez, ekkor alá hangzik a' hegyről Vila szava, hogy ez halálát jelenti; nyargaljon fel a' hegyre, és nézzen a' kútba a' fenyők közt. Marko engedelmeskedik, bele néz a' kútba, és látja, hogy ő néki meg kell halni; mert vén arczúlatát látta meg benne. Levágja tehát kedves paripáját; össze törí minden fegyverét, hogy a' Török kezére semmi se kerüljön, és lefekszik a' pázsitra, és kezével szemét befogja, és soha többé fel nem kel". — Másik: Az öreg Jankó Szirmiumból kéri a' Basát, hogy botsássa el fiait. A' Basa esztendeit tudakozza Jankó így felel: „Egyszer életemben em-

lékezem, Dömötör napján hó esett és nem olvadt el Szentgyörgyig. Máskor Szentgyörgy napján esett, és nem olvadt el Péter napig, ketskék, juhok veszték el; tehenek, és borjak, lovak és marhák, mellyek minket tápláltak: de ez óh Basa! Szirmiumot nem pusztította el; te akarod el pusztítani? de nem fogod, ha az Isten nem akarja. Volt máskor nagy szárazság; de Szirmium még sem pusztult el. Egy gonosz Basa nagy adót vetett az Országra, és én Tzarigrádba (Konstantinápolyba) mentem, és Katil-Fermant (halálos ítéletet) hoztam neki. Úgy fogok most is tselekedni. A' Basa megijedt, és el botsájtá fiait".

Déli Amerikai vad lovak,

A' Déli Amerikai vad lovak Spanyol Ország, és különösen Andaluziai eredetűek, annyira elszaporodtak, hogy, mint mondják, szokszor láthatni 10 ezerbül álló nagy sereget is. Ezek nem tsak magokra nézve szeretik szilaj szabadságokat fentartani, hanem, ha szelid lovat vesznek észre, a' hoz közelitenek, mindenféle kizelkedő tettekkel tsapodárkodnak körülötte, különös hangon ejtett hoszasnyerítéssel édesgetik magokhoz, 's ha végre magok közé vehetik ezt körül fogva nyargalnak vadon járasaikra. Gyakran hátráltatást szenvedtek már az utazok ezen eltsábittás miatt, ugyan azért ők is szorgalmatossan őrizik lo-

vaikat, 's ha ilyen vadlovakat vesznek észre, semmit el nem mulatnak, hogy azokat felelembe ejtsék, 's így elkergetessék. De még az ijesztgetés sem mindenkor elégséges elkergetésokra; ugyan is sokszor megtörtént már, hogy a' vadlovak észre vévén az utazók közelétségét, bizonyos szaguldó forma tsapatot küldének előre csak azért, hogy ezzel az utazók figyelmét kijátszottassák, 's más felől némelly bátor — kétség kívül tsödörök — a' szelidlónak neki kerülven, azt magokkal ragadták. — Midőn ezen vadon nőtt lovakból akar valaki magának fogni, azt szintűgy pányva kötéllal kénytelen tenni, mint a' mi tsikóssaink, az így kifogott lovak hamar megszelidülnek ugyan; de nagyon kell reájok vigyázni, hogy felekezetikhez vissza ne szökjenek.

M e s e.

Élni látszom, noha bennem élet nintsen:
De élőkben mégis hosszabb élet sintsen.

Meg van bennem minden, mi emberben látszik:

Bú bánat betegség én velem nem játszik.

Jegyzet. A' 43-dik számbeli Rejtett szó: Kantár.

H a s z n o s
M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(45.)

N é p D a l l.

Azt gondolám esső esik ;
Pedig a' szemem könnyvezik ;
Mert galambom halva fekszik,
Ki tudja, majd hova teszik.

Bár tsak addig ne temetnék,
Még innen haza méhetnék,
Olyan temetést tetetnék ;
Hegedüst, dudást vitetnék.

Élek halok én érette,
Hogy meghaljon, mint tehette :
Szívem illy bűba ejthette,
Ki máskor örvendeztette.

Fán érik a' piros alma,
Magból nő a' puha szalma,
Talán majd még a' sírhalma,
Lessz bús fejem' nyugodalma

Zoologiai vizsgálódások.

Isis folyóírásnak idei (1824) 8-ik kötetében két nevezetes értekezés találtatik, a' természeti tudománynak, különösen az állatok országának bővítésére, és szorosabb meghatározására nézve u. m. 1) „Beyträge zur nordischen Ornithologie, vom Stadtsecretär Benicken in Schleswig”. 2) „Einige zoologische Bemerkungen von Schleep”. Minden természet vizsgáló tudja, melly felette nehezíti a' tudományt az állatok egyik fajának a' másikba való észrevehetetlen átalváltozása, a' szélső tagoknak formájokra, és színökre nézve való külömbfélesége, melly azt okozza, hogy ugyan azon egy faj, külömbféle fajok közé számláltatnék; vagy néha igen helytelenül több külömbféle faj ugyan azon egy fajnak ismertetnék. Ezen hibáknak el hárítása végett, tiz esztendei tapasztalásaikat közlik ezen értekezésekben az említett tudósok, össze hasonlítván, és szorossan meghatározván az állatoknak némelly fajait, melyekről eddig sok vetélkedések valának. Különösen Beniken Úr e' következőket vevé tekintetbe *). *Vultur Cinereus*, ezt eddig tsak déli madárnak véleik; de már nálunk is láttatott. — *Aquila albicilla*.

*) Mivel a' tévedéseknek el mellékelése végett a' németek is tsak deák neveiket közlik, mi is tsak ezek szerént fogjuk elő számlálni, míg szorossan meghatározva nem lesznek.

Linne és ő utánna több természet kémlelők azt mondák, hogy ezen madár nem egyéb, mint a' *Falco ossifragus* vénebb korában; Bennicken Ur a' *F. ossifragus*nak, hosszabb szárnyat és farkat, más orrkampót, sötétebb fő és nyak tollakat tulajdonit, és a' külömbféleséget szorossan meghatározza. — *Aquila brachydactyla*. Erről azt állítja B. Ur, hogy nem a' Sasok közé tartozik, hanem tagjainak (mellyeket ő előszámlál) formájára, és élete módjára nézve a' Karvalyok (*Falco*) közé. — *Falco candicans*. Ez azon Karvaly, mellyet hajdan a' vadászatra használtak. Mind eddig két fajtát külömböztették meg, u. m. *Falco islandus*, és *Falco gyrfalco s. candicans*: de B. Ur sok példának összehasonlításából megmutatja, hogy mind a' kettő csak egy faj, és formájoknak külömbfélesége csak idősségök külömbféleségétől függ. — *Falco peregrinus*, sokszor az éjszaki tartományokban is láthatni. — *Strix nyctea*; *Pyrhula enucleator*; *Otis tetrax* hasonlóképpen az éjszaki tartományokban is találta-tik. *Limosa Meyeri* ezen fajtát megkülömbözteti a' *Limosa rufatol*, mellyel eddig sokan feltserélték. — *Larus glaucus*. Ezen Gémét egy eddig nem ismert fajnak adja ki, mellyet a' Grönlandi tenger partoktól kapott. *Larus argentatus*. Ezen név alatt két külömbféle fajakat ismertek eddig; az ő külömböző jeleiket igyekezik meghatározni B. Ur. Következik a' *Larus minutus*; *Sterna Caspia*, *Sterna cantiaa*,

Sterna dougalli, *Sterna leucopareia*; *Alca in pennis*; *Alca torda*; mellyeknek tartózkodások helyét szorossabban meghatározza. — *Uria*, ezen nemnek egy egész különös faját írja le. *Anas spectabilis*. Ezen récze fajnak nyöstényét írja le, mivel eddig minden természet vizsgálók tsak a' hímeket ismertették meg, és így a' nyöstény sok tévedésekre adott alkalmatosságot. — *Mormon glacialis* azt véli a' *Mormon fraterculaval* egy faj. — *Schleep* Úr e' következőket tévé vizgálatjának tárgyává: u.m. *Lepus timidus*, a' mezei nyúlnak egy egészen ismeretlen faját írja le. — *Lepus cuniculus*; *Mus minutus*; *Phoca vitulina*. Ezen állatoknak hazáját szorossabban meghatározza. — *Delphinus phocaena* ezt különös fajnak lenni állítja, melly más tengeri borjú forma Delphinektől azáltal különbözik, hogy farkának úszó hártája függő arányban van, az egyebeké horizontalis. — *Aquila albicilla*. Ezen madárról szint úgy vélekedik mint Benicken Úr. (l. fellebb) — *Aquila haliaetos*; *Parus biarmicus* tartózkodások helyét szorossabban meghatározza. *Scolopax rusticola*, hihetőnek tartja, hogy a' *Sneffeknek* három fajától ezen egy faj alatt értekeztek mind eddig. — *Limosa Meyeri*, nem különbözteti meg a' *Limosa rufatol*. *Perdix cinerea*; *Tetrao medius*. Ezen fajaknak némelly változásait említi. — *Sterna hirundo* megkülönbözteti a' *Sterna arctica*.

tol, mellyel eddig sokan feltseréltek. *Lestris buffonii*, gyanakodik, hogy más faja is vagyon. — *Lestris parasriticus* tartózkodása helyét szorosabban meghatározza. — *Mormon glacialis* Benicken Úrral egyképpen vélekedik. — *Lophius piscatorius* ezen hal faját megkülömbözteti a' *Lophius barbatustól*, és egy új fajáról értekezik, melly eddig ismeretes nem volt.

A' lovakat legyek tsípése ellen megóvni.

Kiki tudja, melly nagy baj vagyon a' kotsis lovakkal, és paripákkal is nyáron által a' legyek tsípése miatt. A' nagy hévségben a' bogarak annyira viszik sokszor ezen szegény állatokot, hogy ki nem állhatván, futásnak erednek. — Sokan sokfélét szoktak ez ellen javasolni: de többnyire kevés a' haszna. Egy nagy tapasztalású Gazda több esztendei gyakorlása után ezt találta leghathatósabbnak, u. m. Egy font Ürmöt, 8 lat Aloét, és 4 lat Koloquintét (sári tököt) a' Patikában porrá töret, 's ezen port elégséges megszózott írósvajjal össze kevertvén belőle kenőtsöt tsináltat, 's keverés közben még 4 lat Terpetin olajt adat hozzá. Reggel minekutánna a' lovak megvannak vakartatva, és keféltetve, ezen kenőtséből vehet valamelly különös kefére, és rajta azt el dörgöltetvén, azután vele visszason, nem pe-

dig ször mentében, kefélteti a' lovat. Ez meg-
lévén, ismét ször mentében mindenütt meg-
dörgölteti símára. Így a' ló nem csak tiszta
és egészséges marad: hanem mind a' legyek-
nek, mind más bogaraknak üldözésétől meg-
szabadúl. — A' ki pedig a' zsírosságtól fél-
tené lovait, 's attól tartana, ne hogy a' pi-
szok a' bőrre vegye magát, az a' fellebb em-
lített Specieseket főzze meg vízben, és azon
lével mossza meg lovait. Így is célját érheti.

L i p p i t z.

Így nevezik azon méhsört, melyet Lit-
vániában Kownoban készítenek. Különösen
el híresedett ereje és illatja miatt 's ugyan
azért a' legjobb fele ilyen méhsörnek egy
egy butellája 3 ezüst Rubelen árútatik. Va-
lamint minden jó sör, idővel úgy megérik,
hogy a' borral vetekedjék, úgy az ó lippitz-
ről is azt mondják, hogy tűzességére és szí-
nére nézve a' Magyar Országi borokkal vete-
kedik. Különös ezen méhsörben az, hogy a'
hozzá való mézet csak Kowno körül egy pár
mér földnyi környékben szedik, 's benne azt
találják, hogy igen kellemetes és fűszerszá-
mos ízű, frissében olly tiszta mint a' víz,
lassan lassan pedig megsűrűdik, de akkor is
olly fehér marad mint a' hó. Ezen tulajdon-
sága miatt egy hordóval, mellyben csak 5—6
font vagyon, 3 Rubelen adnak. Illy ritka tu-

lajdonságokra nézve a' Kowno mellyéki hegyeket Lengyel Ország Hymethoszsának lehet mondani. Méltó volna Magyar és Erdély Országban az olyan tájakat kikémlelni, hol e' féle fűszeres fűvek bővebben találtnak, 's ott méheseket állítván e' féle nemesebb tulajdonságú mézet külön választani, mellynek idővel, nem annyira a' méhsőr készítésre, mint különös házi szükségekre nagy hasznát lehetne venni.

Kétségbe esés egy matskáért.

Frantzia Országban egy 70 esztendő s fehérszemély, ennekelötte két három esztendővel a' kútba ugrott azon való keserűségében, hogy a' matskája megdőglött. — Ezen asszony személy már ifjúságában is adta észelőségének több jeleit; ekkor még életben húzták ki a' kútból.

Megakadályoztatott Temetés.

1550-ben Glaczbán, bizonyos Miczkin, vagy Wankin nevezetű asszony meghalálózván, szokás szerént a' temetésre gyülekezett sokaság jelenlétében el kezdenek fölötte énekelni az iskolás gyerekek, mellyre a' hóltnak vélt asszony felérez 's azt kérdi hogy: mire való éneklés ez? A' siratók közül birt valamellyik annyi bátorsággal, hogy azt felelné

néki , hogy Kelmedet akarják el temetni ;
mellyre az asszony tsak azt kérte hogy engedjék ötöt előbb meghalni. — Ezt természetesen hogy megengedték , de nints feljegyezve az előttünk álló Krónikában , mennyi időre történt az ezen eset után ?

Bölts mondások.

Mi sokszor a' legszebb tetteinket szegyenlhetnénk , ha a' világ tudná igaz okaikat.

A' bűn egyedül maga fél a' jövődõtől , az erkölts a' reménység kebelében nyugszik.

Egy hibánk sem olly megbotsájthatatlan , mint az a' mesterség , a' mellyel földözni akarjuk.

Ez a' világ egészen ollyan , mint akár-mellyik éjszaki tartomány , mert erköltsi tekintetben igen kevesek érnek meg.

M e s e .

Sárga a' külső ruhája ,
Belseje gyenge fonál ;
'Tsekély bötse , szép világa ;
Nagy szolgálat a' háznál.

J e g y z e t . A' 43-dik számbeli Mese :
Irott-kép.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(46.)

A' vasból készült kerékvágások.

Nem rég Bétsben Gerstner Úr, a' katona úszó Iskolánál próbát tett vasból és fából készített kerékvágásokkal, vagyis kotsi útakkal, annak megmutatására, hogy a' terhes szekerek az ilyen vassal kirakott úton a' legnagyobb terheket is tsekély erővel odább szállíthatják, és így mind az időben, mind a' költségben a' teher szállításokra nézve igen nagy nyereséget szerezhetnek, melly sokkal meghaladja a' vízi tsatornáknak hasznait. Ezen szerentsés próbatételnél fogva Ő Tsászári Királyi Felsége Gerstner Úrnak és a' vele Társaságba állandóknak 50 esztendőre adott Privilegiumot, hogy Budvaisztól fogva Tseh Országból, Mauthhauzenig, Felső Austriában a' Duna mellett, ilyen vas útakat készíthessenek, és azoktól úti vámot szedhessenek. Ez által a' Moldva vize a' Dunával öszve kaptsoltatik, és a' kereskedésnek útja a' két folyó víz között, vég nélkül megkönnyebbít-

tetik. Ezen vasútnak szüksége és haszna a' tsatornák által való közösüléshez képest tsak abból igen világosan kitetszik, hogy ezen hosszú útnak közép magassága $240\frac{1}{3}$ Bétsi öllel föllyebb vagyon a' Duna színénél, és így, attól fogva a' Dunáig 180 zár, vagy zsilip, onnan pedig a' Moldváig legalább 100 kivántatnék, a' mi szörnyű költségbe kerülne. Ellenben, a' vasúttal végbe vivendő közösülés a' mostani úti vámoknak tsak egy kilenczed részébe fog kerülni; és a' mi utat most 3 nap tesznek a' szekerek, azt egy nap megjárhatják. A' hajózó tsatornákon pedig a' sok rekesztékek miatt, legalább 12 nap kivántatnék.

Mostan Franczia Országban bizonyos Társaság engedelmet nyert, hogy St Etientől fogva a' Loárig vasutat készíttethessen. Angliában pedig már több 50 esztendejénél, hogy az ilyen utakat használják, de egyedül a' köszénnek szállítására, rövid útakra, és sík földön. Hanem most illy mesterséges utat bizonyos jobbitásokkal, és mesterséges öszve kötésekkel Londontól fogva egész Edinburgig akarnak készíteni, melly 500 Angol, vagyis 100 német mérföldre terjedne. Sőt olly javallás is forog fönn, hogy az Orzágnak minden nagyobb városai illyen mesterséges utakkal köttessenek öszve, minthogy ezek által nem tsak a' terhek könnyebben szállíttathatnának, hanem az utazók is, 's a' pósta és gyors szekerek, sokkal szaporábban, bátorságosabban, alkalmasabban, és ótsóbban járhatnának,

mint eddig a' legjobb kővel kirakott útakon járhattak.

Ezen vas kerékvágásoknak közönségesbb behozatására más Országokban is többen törekednek. Nevezetesen Bavaáriában B a a d e r József Bányász Fő Tanácsos Úr, már 16 esztendőök óta külömbbféle kérelmei és nyomtatott ajánlásai által iparkodott az Országló-széket meggyőzni; kiváltképen 1814-ben tulajdon találmánnya szerént készített szekérrel próbát tett (modellában), mellyen 550 font terhet vékony selyem sínóron egy kis kutya el húzott. Ezen modellát 1815-ben az Austriai és Orosz Felséges Tsászárok előtt is Nimpfenburghban megmutatta, azután el vitte Londonba is, és a' Királyi Társaság Elölülloje B a n k s József Úr, és sok Tudósoknak jelen létében, foganatosságát megmutatta.— A' Bavaáriai Királyi Országló-szék neki tehát 800 forintot rendelt nagyobb próbatételre, és 1818-ban Münchenben 3 kotsikkal, mellyek fél akkorák voltak, mint a' közönségesek szoktak lenni, a' vas kotsi úton olly próbát tett, hogy egy közepszerű erejű ember 40 mázsát el húzott; és gyermekek 's leánykák 16—18 mázsát igen könnyen odább húztak, a' mi sokkal több, mint a' Bétsben tett próbák mutattak, mellyek, a' mint említettünk, Práterben az úszó Iskolánál a' szokott nagyságú kotsikon Anglus módra készített vasúton voltak tétetve. Tsak ugyan B a a d e r Úr volt az első, a' ki megmutatta, hogy a' vas szekér útakon való szállítás nem tsak rövid útra és lapos földön,

hanem határ nélkül való hosszúságra, és hegyen völgyön menendő útakra alkalmaztatható, és hogy minden Országokban a' belső kereskedelemre nézve ótsóbb, alkalmasabb, és szaporább, mint az ásott tsaternákon. Ugyan ő volt az első, a' ki Angliában is a' vasútakat a' könnyebb szekerezésre is alkalmaztathatóknak megmutatta, a' mint az ő 1814-ben kiadott Hirdetéséből, és Londonban 1815. Nov. 14-dikén költ Pátenséből kitetszik, mellyet ő 1822-ben: „Neues system der fortschaffenden Mechanik” nevű könyvében bővebben leírt, és 76 rézre metszett nagy képekkel megvilágosított. De mivel ezen pompás kiadás fekete réz metszésekkel 5 Luidor, festett réz képekkel pedig Velin papirosra 10 Luidor, jónak találtuk azt is megemlíteni, hogy Gerstner Ur, Bétsben a' Polytechnicum Intézetben Professor, a' ki a' Privilegiumot nyerte, ótsóbb könyvet készített, mellyben a' vasútak történetét és azok alkalmaztatásának módját bőven leírja. Ezen könyvnek ára 1 forint Conv. p.

Méhsör készítés Tatár módra.

Midőn a' Tatárok méhsört (hydromel) akarnak készíteni, nem úgy mint nálunk a' méztől el választott sonkolyt öntik fel vízzel, hanem azt bizonyos meghatározott mód szerint készítik, melly e'képpen megy végbe:

1) Árpából szaladost készítenek, valamint nálunk a' közönséges sörhöz. Ezt megörölvén, a' lisztjét tsöbörbe, vagy dé'sába teszik elegendő komlóval vegyítve, melly meglévén, forró vízzel leöntik 's jól öszve keverik, hogy a' víz a' szaladost egészen által járhassa. Ezt befödik valamelly vastag terítővel, hogy belőle semmi el ne párologhasson, 's az alatt tartják mind addig: míg gondolják, hogy a' szaladosnak minden nedvességét magába szívta a' víz. Ekkor arra készült tsaplyukon leeresztik ezen árpa levét, mint a' mi gazdasszonyaink szapuláskor a' lúgot.

2) Ezen árpa levét megelegyítettik heted-rész mézzel, úgy t. i. hogy 6 icze lévre essék 1 icze méz.

3) Ezen egyveleget üstbe (vasfazékba, vagy bográtsba) teszik, 's gyenge tűzön forralván a' habját leszedik, 's így főzik 2—3 újnyi apadásig.

4) Ezen főtt mustot jó forrón, az előre apróra tört gyömbérrel, 's a' kinek tetszik, más fűszerrel készített hordóba töltik, de úgy, hogy a' hordóban egy két újnyi üresség maradjon. Ezt, midőn már kihült, kikóstolgatják, és kiki, szája íze szerént, vagy mézzel, vagy árpa lével bővebben feleereszti, vagy, ha éppen jónak találja, úgy hagyja, 's négy öt nap múlva ihatja: de sok ideig is el lehet azt tartani, tsak hogy hónaponként egyszer egyszer megforgatódják. — Egy font árpa lisztről rendszerént négy icze ilyen méhsört lehet levenni.

Nagyehető.

The Wekly Register nevű folyó Irás, Januáriusi Darabjában azt jelentette, hogy Head János Londonban vendégséget tartott, mellyben maga egyedül el költött $4\frac{1}{2}$ font húst, 3 font kolompért, 2 font plum-buddigot, 3 font besózott lazacot, 4 font kenyeret, 's még egynehány font apróbb nemű étkeket; szomját ezen közben egy fertály erős sörrel óltotta. — Mind ezeket (körül belől egy ötöd rész má'sa étket) magához vévén Head János, úgymond az említett Irás, frissen 's jó kedvel kelt fel az asztaltól.

A' bor kővé válik.

Bizonyos borkereskedő egy átalag jó to-kai borát el nem adhatván, valamelly ismérőlössénél letette. Ez az itálnak finomságától el tsábíttatván, egyszer is másszor is kilopózott belőle annyit, a' mennyit ingyének tsiklándozására elegendőnek gondolt: de hogy az ürült hordó penyészt ne kapjon, 's így a' bor meg ne romoljon, mindenkor teli hánnya azt apró követtsel. — El jövőn a' bornak gazdája neki kezd annak lehúzásához, de nagy tsudálkozására alig tud két három butéliával letsepegtetni. Igaz okának kitalálása végett felüti a' hordó fenekét 's nem kis idegenséggel látja benne a' sok követset. Hogy a' szálást adónak hívségtelenséget pör patvar nél-

kül vesse szemére, oda kiáltja azt, 's a' követsekre mutatván azt mondja neki: „Vidd el barátom ezen köveket valamelly Materialistához; ha a' közönséges borkönek fontját il-
lendő áron beváltja, úgy ezért bizonyosan nagy summa pénzt vehetsz bé, mert kétség-
kívül az én jó tokai boromnak a' köve is jobb lessz mint a' közönséges boré”. — De hogy több átalagját ezen átalváltoztató barátjára bízta volna, nem hisszük.

Hans Sachs.

Tsak igaz az, hogy terem az ember, mint a' bunda gallér. Valamint a' régi időkben az első Vers Költők természet ösztönéből akadtak az ének költésre, úgy későbbi időkben is, majd minden Nemzeteknél támadtak olyanok, kik szerentsés elmésséggel és gazdag képzelődéssel lévén megáldatva Énekeket, és Verseket készítettek. Illyen volt a' XVI-ik században Nürnbergben ama nevezetes Hans Sachs, a' ki Varga mesterségének üzése mellett annyi Dallokat, külömbféle verseket, és játékszíni Darabokat készített, hogy talán Lope de Vaga Spanyol Irón kívül még ember annyit össze nem írt. Ezen poétai munkákat 74-ik esztendejében szedegette össze, és össze írogatta, 's azokból még pedig tsak a' javát válogatván ki, 54 kötet könyvet írt saját kezével, mellyekben 4200 Dallok, 208 Komaediák, és Tragoedi-

ák, 1700 Elmejátékok, Mesék és külömbféle Költemények. Ezeken kívül 73 prózában és versben, egyházi, hadi, útszára való, és búja énekek, és munkák. Öszveséggel 6048 kisebb nagyobb Elmeművek, többnyire rhytmusokban. Ezen munkák 5 könyvekben három folio kötetekre osztva 1558—1561 jelentek meg; 1576 esztendőben meghalt.

A' világnak régisége.

Bizonyos Társaságban a' világnak eredetéről 's régiségéről jött elő a' szó beszéd. Eggyik eggyet, más mást mondott. N. Úr megszóllal végre, 's azt mondja: Én a' világot olyan kikapó vénasszonynak képzelem, a' ki az esztendeit minden módon titkolni akarja.

Rejtett szó:

Ne keresd ezt házról házra,
Láthadd község tsordájába'
Ha forgotod ügyessen
Nemzetség lessz helyessen.

Jegyzet. A' 45-dik számbeli Mese:
Kíngyertya.

H a s z n o s M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(47.)

A u r ó r a.

Aesthetikai Literaturánk kellemetes munkái között *Aurora* az 1825. dik esztendőre ismét új fényben jelent meg, szép képekkel, kótára tett énekkel, külömbbféle vers nemeivel, és folyó beszédbeli darabokkal felékesítve. Az érdeemes, közre munkálkodó Haza-
fiak között, kik ezen esztendőbeli megjelenését segítették, többen vannak, kik már *Hé-
bében* is más jeles Darabokkal díszeskednek. Itt kiváltképpen *Horváth Endre*, *Bajza*, *Szalay Benjamin*, *Berzsenyi*, *Kisfaludy Károly*, *Vörösmarthy*, *Debreczeni*, *Makáry*, *Bárány Ágoston*, *Mericzay*, *Szenvey*, *Besze* jelennek meg. A' munka 286 oldalra terjed, és tömötten 's tsinosan vagyon nyomtatva. Mind *Aurora* mind *Hébe* nagy díszére szolgálnak külső belső ékességeikre nézve a' *Nemzeti Nyelvnek*, mert olly díszesen vannak készülve, hogy a' *Külföldi* szép *Almanakokkal* méltán vetekedhetnek. Mind egyik, mind másik ára 6 for. VCz.

Nevezetes Képfaragó Huber Jó'sef ismértetése.

Huber Jó'sef, Pesti Képfaragó, született Po'sonyban 1777-ik Esztendei Aprilis 27-kén Attya Huber Ferencz Po'sonyban lakozó Képfaragó, látván fiának különös hajlandóságát a' Képfaragáshoz, minekutánna a' 4-ik Grammaticalis Oskolát elvégzette volna, 1789-ik Esztendőben műhelyébe vette, de meghalálózván 1790-ikben végső Intézete szerint fiját Reindl Ferencz Bétsi Academicus Képfaragóhoz adattni rendelte, hol egész 1794-ik Esztendeig, bejárván szorgalmatossan a' Képfaragó Akademiába mesterségét tanulta, 's magát annyira tökéletesítette, hogy már mint tanuló egy Geniust, ki egy Delphinnek száját felnyitja, Bétsi kőből ugró kútra készített, 's avval tanító Mesterének tökéletes megelégedését megnyerte. Bízván tudományában az ifiú Bétsből Sopronyba, 's innen Po'sonyba ment, mindenütt a' mint lehetett, tökéletesíteni igyekezvén magát. De által látván Hazánkban ezen mesterségnek parlagos mezejét, annak kútforrásához Rómába kívánczozott, és ezen szándékkal 1795-ik Esztendő Augustus 5-ikén útnak is indúlt, és Grétzen, Fridauon keresztül Laibachba ment: de a' háborgós idők miatt útját tovább nem merte folytatni, hanem Zágrábon keresztül minekutánna út közben is különösen Gróf Draskovich számára a' Krapinai Templomban több jeles ékességeket, 's képszobrokat készített volna,

1796-ik Esztendőben Martius 17-kén Bétsbe érkezett, a' hol ismét műhelyben állván több híres Képfaragóknál u. m. Schrott Josefnél, Echard Lörincznél, és Rognault Jó'sefnél, Őfelsége, Hg. Albert, és Razumovszky Muszka Követ Palotái ékességekre szolgáló külfömbféle képeket, oszlop fejeket, és ékesítő munkákat 13 Esztendeig készített. — Fel tett szándékait továbbá is követni kívánván 1809-ik Esztendő Julius 26-ikán Bétsből el távozott, és Fryburgon keresztül October 11-iken Francia Országnak Sarreburg Városába érkezett, hol azon híres ékességek fabrikájában 3. hónapokig, mint Model mester, dolgozván 1810-ik Januar. 28-ikán Párisba érkeze és Bennier, a' Királyi Képfaragó Intézetnek fő Igazgatója alatt, a' Louvre Palotának falaiba építtetett kő oszlopokra Római, és Corinthusi fejeket egy egész esztendeig készített. Elkészülvén ezen Palota, és kitörvén a' Muszka háború, a' Kormányszék a' Képfaragókat széjjel botsájtá. Ő Sempée Párisi Képfaragó műhelyébe szegődött, hol ismét a' Sarreburgi tsinosító Fabrika számára számos, és igen nevezetes modellákat készített, mellyeknek lenyomtatásai egész Európába széjjel hordattak. Párisban töltvén 2 Esztendőt Sarreburgba hívatott, hol ismét, mint Model mester, minekutánna 14 hónapokat töltött volna, 1814-ik Junius 7-ikén Bétsbe vissza tért, és Lavigné Képfaragónál Gróf Battyányi számára kemény kőből egy Feszületet, és egy fájdalmas Szűzet az ő legnagyobb meglegedé-

sére készített. El végezvén ezen munkáját hazájába vissza tért, és Po'sonyban, Budán, 's Egerben megfordult. Utóbb Gréczbe, 's onnan ismét Bétsbe ment, hol Kleiber József Képfaragónál Bétsnek Medling külső Városa számára egy különös szép Sz. Flórián képszo-brát készítette. — Megúnván már a' sok útazásokat 1818-dik esztendőben olly szándékkal, hogy állandóan édes Hazájában maradhasson, és ereje szerint a' Nemzeti tsinosodást (a' mennyire az a' szép mesterségek által élesztetik) előmozdíthassa, Bétsből Junius 18-ikán Pestre jött. —

Ezen szép szándékának követését itt lakása alatt fáradságos, és hasznot nem vadászó igyekezete által igen sokszor megbizonyította; ugyan is mindjárt ide érkezése után Musz Antal Képfaragó kérésére, a' Debreczeni Reformáta Ekklesiának prédikállós-zékére különös szép czifrázásokot, 's virág kötésekét készített. A' Csanádi Templom számára különös szép arányosságú Sz. Vendelin kőszobrát készítette. — Továbbá a' Pest Városi Vác felé lévő temetőbe Vogel Familia sírboltyára készített emlék-követ, mellyen egy 5 lábnyi magosságú Élet Istene szomorúan letsüggesztvén fejét, lobbanó fáklyáját el oltja, 's a' halottas hamu vödröt karjával által öleli. Melly mind tagjainak arányosságára, mind tsinos testalkotására nézve a' szép mesterséget kedvelőnek, és értőnek dítséretét megérdemli. — Nem külömben a' Buda Újvárosi temetőben Lövenbergi Maisner

Pelagia Kisasszony emlék-kövére nézve, hol az Élet Istene szunnyadva ledől, 's fáklyáját el oltja a' dítséretet megérdemli. — Ide járulnak az Esztergomi mostani Káptalan Templomában, a' Tabernaculum mellé általa készített 2 három lábnyi magosságú, úgy nem különben a' két nyolcz láb, és 2 hüvelyk, magosságú térdeplő Kerubinok az Úr Koporsójához, 's több tsinos munkáji. — De leginkább a' Pesti Lakosok figyelmére érdemessé tette magát Ns. Vurum Jósef Pesti Polgár, és Vasáros házára készített 22 Oszlop fejek, 24 Tropheumok, 's különösen pedig azon 12 lábnyi nagyságú két kép szobrok által, mellyeket Kőbányai kőből f. eszt. Aprilis 28-kán faragni kezdett, és December 1-ső napján egészen el készített.

A'Puskapor feltalálásának régibb ideje.

Német Országban közönségesen el terjedt vélekedés volt, hogy a' puskaport 1380-dik esztendőben Schwarz Berthold találta fel: de ha azt meglehetne is engedni, hogy a' vele történt eset a' puskapornak erejét bizonyosabban el híresítette, és ennél fogva közönségesebb használatra hozta, már most Német országban is másképp ítélnék a' puskapor feltalálásáról; mert bizonyos nyomokra mentek, hogy már 1356-ban emlékezet vagy on a' menydörgő tsövről, és a' porról, sőt Imhof: „Historischer Bildersaal” nevű mun-

kájában említi, hogy az Ambergi fegyverházban olly ágyú találtatott, mellynek öntése a' rajta lévő esztendő szám szerint 1303-ra tétetik. De még ennél is korábbi időkre vezetnek Albertus Magnus-nak és Baco-Rogernek, egykorbeli Iróknak munkái, kik már a' puskapor részeit, 's azoknak összevegyítését nyilván tanítják, pedig Albertus Magnus már 1280-ban meghalt, Baco pedig 1294-ben. Sőt az Oxfordi Universitátsnál Marcus Grachusnak a' 9-dik században írt munkája találtatik, mellyben a' puskapornak készítése helyesen előadatik. A' Missionáriusok tudósításai szerint a' Chinaiak még előbb ismérték, és hihetőképben ő tőlök lett az Arabsoknál is ismértet, a' kik ezen porhoz hasonló keverékkel élhettek 1035-dik esztendőben a' tengeri tsatában; 1250-ben Damiatánál; 1331-ben Alicante váránál, 1342-ben Algezirasznál. — A' része Salétrom, kénkö, és faszén.

A' máklév örökre el altathatja a' tsetsemőt.

Az úgy nevezett: „Elegante Zeitung” említ olly történetet, hogy bizonyos asszonyosság maga főzött a' kisdedének máklévet, 's azt annak lefektetésekor beadta; de az ártatlan tsetsemő ez által örök álomba merült. — A' dolgot nyomozó Orvosok úgy találták, hogy a' megétetésnek minden jelei

feltaláltattak ezen esetben. — Nem kívánta ugyan a' szerentsétlen asszony gyermekét megé-
tetni, de mit használt, ha mégis megétette?
Anyák! vegyétek szívetekre a' dolgot, 's azért
hogy ti egy két órával tovább alhassatok ne
tegyétek koczára kisdedeitek életét. Vagy,
ha halál nem történnék is, merészeltek-e fe-
lelni annak egyéb veszedelmes következései-
ről? u. m. az el tompulásról 's a' t.

Hogy a' szalonna zsír ki meggyúlladjon.

Ha el gondolja az ember azon szeren-
tsétlenségeket, mellyeket a' szalonna kisütés
csak Hazánkban okozott 's okoz; nem lehet
készséggel nem fogadnunk azon módot, mel-
lyet a' Hannoverai Magazin e' részben ajánl.
Ez azt javasolja, hogy, midőn szalonnát akar
valaki kisütni, vegyen előbb annyi konyha
sót, a' mennyi meg nem rontja, (az az na-
gyon sóssá nem teszi) a' szalonnából kiszű-
rő zsírt, ezzel hintse meg előbb a' szalonnát 's
úgy tegye tűz fölibe. Az említett Irás azt
mondja, hogy, ha az így megsózott szalon-
nának zsírja vígyázatlanságból meggyúlladna
is, az föl nem tsapódik, 's gyúlladást nem
okozhat.

Külömböztetés.

Bólts és Túdós, gyakran egy értelemben
vétetnek, pedig mind régibb, 's újabb Pél-

dák bizonyítják, hogy nem mindég lehet a' kettőt egynek venni. A' legtanulatlanabb ember is elég bölts lehet magának, ha a' jövődöt jó eleve elgondolja, a' jó és rossz következéseket előre el képzei, 's olly állapotba helyhezteti magát, hogy akár egyik, akár másik érje, azokhoz alkalmaztatva folytassa életét. Soha sem mondja azt, hogy: „Ezt nem gondoltam volna”. A' legrosszabb állapotból is tud magára nézve jót 's hasznosat kivonni. A' böltsét és okosat tehát a' Tudóssal e' szerént ma nem lehet egy értelembé venni ; mert a' tudósság sokféle ismeretek' bővségét foglalja magában. De még is az okos, és bölts embert nem kell öszve keverni a' ravasszal.

Z e u x i s.

Zeuxisnek azt mondá egykor valamelly ismérösse, hogy igen sok időt fordít festésének el készítésére, erre Zeuxis: „igen, úgymond, de hosszú időre is festek”.

M e s e.

Tsaknem egész Ország az atyafiságom
Ha rendbe állítasz, de nintsen Országom.
Nyerni veszteni van nagy hathatóságom,
Pedig tsak színekből áll a' valóságom.

J e g y z e t. A' 46-dik számbeli Rejtett szó: Bika, Baki.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(48.)

Fő Tisztelendő, és Nagyságos Fejér
György Úrhoz, midőn a Győri Tu-
dományos Kerület Igazgatását el
hagyná.

Hát letevéd tsak ugyan, Músák' Fő Papja Fe-
jérünk!
Oskola kórmányát, 's Haza gyermekit el ha-
gyod árván?
Oh bölts Férjfi! kivel láttuk beköszöntni arany
kort
Hozzánk, milly kínos Tőled megválni Fe-
jünktől!
Annyi nehézségek közt, kik példadra te-
kintvén,
Honnunk' oltárán szentül lefizetni adónkat,
'S oskola pályákon gyorsan megvívni tanul-
tunk. —
El hagyta, ki valál lelkünk' éltetve Apollónk.
Pest keblébe kívánt, kit adott heted éve
Megyénknek,
Hogy fiatal lelkünk' nagy Lelked' lángja el
öntné,

'S a' jó erköltsöt, 's tudományt szívünkre fu-
valnád.

Igy lett; — és Te veled kezdett virradni
egünkön

A' boldogságnak szép hajnala, 's a' tudomá-
nyok'

Titkai lelkünknek fényednél nyíltak előttünk,
Kik buzgósággal törekedtünk nemzeti fényre.--

Téged' Relligyiók áld, áld szép Szittyai
nyelvünk,

Mellyek után méltán just tartasz örökkori
névre.

Majd szép évünkért, a' melly kivirágza alattad,
Oszlopokat faragunk, 's nevedet márványra
felírjuk.

Vedd e' zálogot el, Honnunk' nagy Férjfia!
tőlünk,

Mellyenn ádáz kor nem tud diadalmat aratni.
Munkás áldozatid' magas Égnek lelke segítse!

B. Sopronban.

A' Holdról újabb észrevételek.

Egy égi test sem gerjeszt annyi figyel-
metességet, mint a' földnek hív követője, a'
hold. Ha az ő alkotását ösmélnénk akkor lehe-
ne néminémüképpen az égi testeknek egy-
máshoz való rokonságokat feltalálnunk. Schroe-
ter és Mayer a' holdat már lerajzolák. Az ő
rajzolataikhoz hozzá adván önnön tapasztá-
lásait, most Gruithuisen ezen égi testről map-
pát készített, mellyen Lambert korábbi map-

pájának hibái is megvagnak jobbitgatva. A' helyek távolságának könnyebb feltalálására a' Szerző két Lineát tett az ő Holdabroszára, mellyek a' Földabroszának Aequatorát, és Meridiánusát képezik. Ez szerentsés követése azon módnak, melly szerént a' földön a' szélesség és hoszaság grádusait fel lehet találni. A' hold golyóbisának belső alkotása Gruithuisen szerént szintén olyan, mint más földeké, vagy égi testeké t. i. golyóbis forma ásvány fekvések. Külsőképpen hegy lánczok, barlangok, örvények, tavak, folyók, 's a' t. vagnak rajta. Az ő levegőjét Schroeter 28,94-szer ritkébbnek találta mint a' mi földünkét. Hevelius, Deluc azt vélik, hogy minden föld levegőjének szélső köre nem egyébb, mint a' legfínomabb ether, melly a' föld színe felé sűrűebbé válik. Hogy a' hold színén is sűrűebb levegőnek kell lenni, kitetszik azon felhőkből, mellyek ott látszanak. A' mi a' holdnak lakosait illeti, Schroeter azt véli, hogy, ha ottan az élő állatok köből, és falakból élhetnének; ha nem szomjúhoznának, és nagy fagyot, és hőséget kiállhatnának, tehát hogy ottan is élhetnének élevení állatok. — Gruithuisen azt véli, hogy a' nappali, és az éjszaki idő a' holdra nézve szintén az, a' mi a' mi földünkre nézve a' tél és a' nyár. Ehez adván tapasztalásait a' holdnak nőttekor, és fogytakor, igen hihetőnek találja, hogy ottan némelly plánták tenyésznek, bizonynyal pedig mohok. Hogy állatok laknának benne, kivéven talán némelly ké-

rödző állatokat, arról igen kételkedik. Ellenben igen lehetséges, hogy sok bogár, és hal él rajta; és hogyha emberek élnének ottan, azoknak tőlünk nagyon kellene különbözniök. Bizonyos mindazáltal az, hogy azok ottan megélhetnének; mert ott is külömbféle esztendő szakaszok vannak, és hogy a' mellett az ember kevés levegővel beéri.

Sárga hideglelés' minéműsége.

Egy Külföldi havi írásban (Bibl. for. Laeger 1822. II. K.) Schlegel St Croix regiment' Orvosa, ezen irtóztató nyavalyáról önön tapasztalásai szerint illy fontos közléseket tesz. Nyugoti Indiában az esztendőnek bizonyos szakaszában a' sárga hideglelés mindenkor megjelenik, és ekkor ragadósan, más-
kor pedig tsak személyenként uralkodik. — Többnyire tsak az izmos fiatal embereket dönti le. — Ezen betegség hasonlít azon helyhez kötött hidegleléshez (endemica febris), melly más ég öv alatt a' szünő (intermittens) hideg neve alatt isméretes. — Mind ez, mind amaz a' levegőnek változásaiból támad, nem a' tenger motsárainak gőzeitől, mert ott is van, hol azok nintsenek. — Ezen nyavalya nem ragad egyik betegről a' másikra; mert, ha egy beteget ollyas tájékba visznek, hol a' levegő nem bir azon ártalmas tulajdonsággal, soha sem kapja meg más a' betegséget. — Ha az idő nevezetessen változik, hideg,

szárazság, vagy esső által, ezen nyavalya is fogy, vagy végképp elenyészik, a' mi más ragadós nyavalyáknál nem történik. — A' honniak többnyire mentek maradnak. Más ragadós nyavalyáknál ez sem történik. — A' betegséget semmi mesterség által sem lehet más testébe oltani.

Pierre eleven Képei.

Az ön mozgású művek (avtomat) között Pierre eleven képe Párisban különös emlékezetet érdemel; mert azon igen sokféle tárgyak, és pedig a' legnagyobb külömbféleségben jelennek meg, színökben, formájokban, módjokban, 's mozgásokban a' természeti valósághoz hasonlítván. — Így p. o. elő adja Londonnál a' Greenwichbe vivő Ország-utat, a' Themze mellett. Számtalan hintók, tsézák, laptikák, kotsik, szekerek, taligák járnak kelnek egymás között olly sebességgel, és erővel, hogy a' kotsik' zörrenését, a' lovak tapodását is hallani: sőt a' kirakott gyalog úton látni az embereket mint foglalatosságban levőket, jární kelni. Az elő tüntetés olly eleven, hogy az ember úgy tekintí, mintha a' nagy Londoni hídat messziről látná, mellyen a' gyalog emberek, a' lovaglók, és kotsik ide oda keveregnek. Egyszer'smind Themze vizén látni a' kisebb nagyobb hajókat, és sajkákat, a' mint amazok kifeszített vitorlákkal jönnek, vagy mennek;

emezek majd lassabban, majd sebesebben evedzván fel alá járnak. — Különös álmétkodást gerjeszt a' tengeren való égháború, mely a' távúldadról kezdődő zivatar kezdetétől egészen a' legirtóztatóbb szélvészsig, dörgésig, és tsattogásig emelkedik. Mind-egyre nevednek a' víz hullámai, a' hajók össze vissza hanyattatnak, végre a' zordon felhők közül nagy villámlás látszik, betsap a' hajóba a' ménkö, felgyújtja, 's égés közben a' hullámok össze zuzzák; az emberek belőle a' vízbe ugorván úzásnak erednek, és egy pusztá kősziklára kikapnak. Illy sok, és különböző változások között a' képnek tüné-ményei természetes renddel váltják fel egymást, és magokra nagyobb nagyobb figyelmet vonnak. — Így jelennek meg a' Bombeyi, és Korfui kikötő helyek; így a' Szavojai havasok, és a' Napnak felkölte, mely a' természetnek egész pompáját legnagyobb méltósággal, és felséges erővel előadja.

Lingelsheim Tanácsosnak mondásai.

A' mi életünk nem egyéb, hanem tsupa tanulás és feledés. Az elsőt különös igyekezettel visszük végbe, a' másik akaratunk nélkül is végbe megyen.

Midőn szemére vetnék hogy igen szeretné a' magánosságot, így szólla: a' tehenek és juhok csoportokban járnak, a' sas magánosan röpül.

Franciaországban lévén ezt írta haza Párisból: Itt semmi nem olly ótsó mint a' pénz, de semmi nem drágább mint a' heverő embereknek szolgálatja.

Midőn valamelly nagy és pompás Könyv titlust olvasna, így kiálta fel: hol a' könyv e' nagy mértékhez?

Ditsérni szokta a' Francziákat, hogy azok igen tsínosan 's ékesen szoktak beszélni; 's midőn egy valaki rólok azt mondaná: hogy tsak tsevegők, azt felelé: a' sok szó között sok jó is lehet, és a' szós Kalmár mindég hamarébb el adja portékáját mint a' hebegő.

László, vagy Lanczelot.

László Nápolynak Királya volt. Az ő győzödelmeiért Győzödelmesnek, és adakozásai miatt Bőkezűnek nevezetett. Külömbben is jeles tulajdonságokkal birt, mellyeket mindazáltal az ő nagyra vágyása, és hallatlan kegyetlenkedése meghomályosított. Ő magát Provánczi Grófnak, és Magyar Királynak nevezte. XXIII. János Pápával véres háborút viselt, minthogy ez a' Nápolyi thrónusra XI. Lajost, Anzsui Herczeget igyekezett emelni. Ezen háborúban olly szerentsés volt, hogy Rómát el foglalta, és még nagyobb győzödelmeket is ígérhetett magának; de szerentséjének folytában Nápolyban véletlenül meghalt, midőn még alig lett volna 38 esztendő. Szerentsétlen halálát méreg

okozta, melyet neki a' szeretője adott. Ő t. i. hevesen szerette valamely Orvosnak leányát, a' ki az atya által készítettett méreggel étette meg. Ezen gonosztételnek okát külömbféle képpen magyarázták. Halála történt 1414. Aug. 16-dikán.

Sz. Lajos Tudományok Bötsülője.

Sz. Lajos annyira bötsülte a' Tudományokat, hogy nyilván ezt mondaná: „Inkább el veszteném fele Országomat, mint sem az egy Párisi Universitást”.

Hidegvérűség.

1705-ben érdemesnek ítéltetett Catinat, hogy a' Francia Vitézi Rendnek tagjává tétessék, de ő ezt el nem fogadta. Ezért a' háza népe érzékeny panaszra fakadván ellene, azt mondá nekik; Tudjátok-e mit? büntetésül töröljete ki Familiátokból.

Rejtett szó:

Látod ezt tűzből támadni,
De ha fejét elveszed,
Inkább vízben találhatni,
'S hallal együtt megeszed.

Jegyzet. A' 47-dik számbeli Mese:
Kártya.

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(49.)

Tekintetes Sándorfi József, T.N. Bihar
Vármegye Fő Orvossának és Tábla
Birájának halálára. Nov. 27-ikén
1824.

Ott, hol se Mirtas, se Nefelegtseket,
Nem ültetett még Emberi kéz soha,
'S az Érdemért izzadva szerzett
'S nyertt koszorúk lerakatra vagynak.

Egy gyász Kupresszus búra hajolva áll,
Alatta bronzból oszlop emelkedik,
'S mint Herkules kő Oszlopára,
Kurta időnk oda van bemetszve.

Az Élet őrző Angyala itt pihen
Képzeltetetlen semmi Határvén,
Itt nézi a' kiköltözőket
Sorsaikat maga is siratván.

Természet! a' kit szép fiatal Tavasz
Szült, 's a' sötös Nyár keble hevítgetett,
Már téged is, hogy őszre dültél
Télire el nyoma egy nagy álom.

Nem vólt elég még, — így zokogott tovább
A' Génius, — hogy dísszei ön szemem
Láttára a' földnek lehúlltak,
'S a' Vadak is szigorogva tengnek.

Az emberek közt a' Nemesebbiket,
Ki a' Halandót élni tanítgatá,
'S előtte a' Sírt bétemette
Fájdalom! ezt el aludni látom.

A' Télre rá fú a' Kikelet szele,
'S ott haggya Sírját a' sok ezer Virág,
Sándorfű! hát rád óh mikor sűt
Hajnala egy örökös Tavasznak?

Majdan, ha kínos bánatok érzeti
Utánnad ejtik könnyek özönjeit,
Mint a' lenyűgvő napra várnak,
Tégedet a' beteg úgy sóhajtoz.

Te sirba fekszel, és nem ügyelsz ide,
De, hogy közöttünk holtod után is élj,
A' Halhatatlanság vizéből
Érdemidért poraidra öntök.

Endrédi Károly.

Píza Városa.

Ezen városról Virgilius 12-ik Könyvé-
ben így szóll :

Hos parere jubent alpheae ab origine Pisae
Urbs Etrusca solo, sequitur pulcherrimus
astur.

Régiségről tehát nem is lehet kételkedni. Hanem most még annyival kellemetesebb és egészségesebb levegője, mivel a' motsárok minden felől kiszárították. Téres síkságon fekszik. Egész környéke legmíveltebb és legnépesebb. Különösen kedveltetik az Olasz városok között azért, mivel itt mind a' meleg, mind a' hideg kissebb, mint mássutt. Itt hó nem esik, és egész esztendőt által nyolcz nap sem fagy. Sokszor Decemherben és Januariusban a' szabad levegőn kinyitott mejre valóval ebédelnek. A' tavasz már Februariusban kezdi fuvallani lágy szelleteit. A' nyárnak hévségét a' tengertől jövő szelek mérséklék.

Píza a' 13-ik és 14-ik században különös Respublika volt, mint Genua, és pedig olly hatalmas; hogy mind Afrikában, mind a' Földközi tengeren hódításokat tenne. El foglalta Karthágót, és a' Szaraczenusoktól a' Baleári szigeteket, Korzikát és Szárdiniát.--A' Florencziakkal a' Genuaiakkal, mint irígy szomszédaival hosszas háborúi voltak, mellyek végre megrontották, és 1406-ikban a' Florencziak el foglalván, Píza elvesztette szabadságát IX. Károly Olasz Országba utazván segítette előbbi szabadságának vissza nyérésére: de 1409 ismét meghódították, és attól fogva állandóan a' Florenczi Nagy Herczeg hatalma alatt vagyon. De a' Pízaiak későbbben sem felejtették el régi szabadságokat, azért 1500-ikban a' Florencziak XII-ik Lajos Franczia Királytól

kértek segítséget ellenök, s különösen Vezérnek Beaumont Húgót, a' ki kemény és irgalmatlan ember volt. Serege 6000 derék gyalogságból és számos lovasságból állott. Midőn Pizához érkeze, beküldé Arbouville, és Mortemar Hector Kapitányokat, hogy kérnék fel a' várost, adná meg magát előbbi Urainak, a' Florencziaknak. A' Tanács nagy tisztelettel fogadá a' Hőveteket, s azon palotába vezeté, hol VIII-ik Károlynak képe a' tisztelet és háladatosság jelei között fel volt állítva, s így szóllának a' Kapitányokhoz: „Mi a' Francziáknak köszönjük szabadságunkat, melly életünknel is kedvesebb. El határoztuk magunkban, hogy soha ezen lelkes néptől el ne váljunk”. Városunk egykor a' Milanói Fejedelemséghez tartozott. Mi tehát Francia Ország részei vagyunk. Méltóztassék tehát a' Király bennünket alattvalói közé számlálni. Akármilyen kemény feltételekre örömetst reá állunk csak ne engedjen bennünket a' ragadozó Farkasoknak, az irgalmatlan Tyrannusoknak a' Florencziaknak, kik megkérdhetetlen ellenségeink. Ha ebben kedvezni nem akar, engedjen legalább menedék helyet földein. Inkább választjuk a' számkivetést, és szegénységet, mint itthon a' szolgaságot”. — Midőn már ezen szavakon is nagyon megindultak volna a' Kapitányok egyszerre megnyílik az ajtó, és 500 Szűzek fehérbe öltözködve, leeresztett hajjal, két korosabb asszonyság által vezettetvén bejön-

nek a' Szálába, és a' Kapitányoknak lábaikhoz borúlnak. Az asszonyságok unszolák a' Tiszteket: „Emlékeznének meg mire esküdtek midőn a' lovag rendbe felvétettek, hogy t. i. védelmezői lesznek a' gyenge asszonyi nemnek, és nem fogják őket ellenségeiknek vad indulataikra botsáttani”. — Arbonville és Mortemar Kapitányok lesütött szemmel halgatták ezen szavakat, és még inkább megindulván szíveik, igyekeztek el menni: de a' gyenge Szűzek őket körül vették, és tartóztatták, kérvén hogy a' Várost óltalmazták. Illy vergődések közben még arra fakadtak, hogy a' Kapitányokat Boldog Asszony képéhez húznák 's ott olly szívreható Éneket mondanának, hogy a' Kapitányok nem tartóztathatnák magokat a' könyvezéstől. Végre külömbbféle ajándékokkal megtiszteltetve tsak ugyan a' táborba vissza tértek, és el beszéllék a' mit láttak és hallottak. (L. Jouy Moeurs Italiennes).

A' Szobában mesterséges éjszaki fényt tsinálni.

(Aurora borealis).

Valamelly sötétre tsinált szobába egy borsónyi nyíláson botsás napfényt azon helyre hová egyenes fekvésben helyezettted az úgy nevezett prizmat. Az erről kisugárzó fény essék ollyan pohárra, melly a' prizmatól egy röfnyi távolságra vagyon, 's ga-

bona pálinkával van megtöltve. Kell még egy fehér táblát is készíteni, mellynek széle hossza négy négy □ lábnyi legyen. Ezen táblát helyheztesd úgy, hogy a' pálinkába megütődött sugárok erre vetődjenek, mind magadnak mind másoknak gyönyörködtetésére fogod szemlélni az éjszaki fénynek tündér szépségét.

Az állatokat pártúlfogó törvények.

Hogy állatok szolgálatjokkal adják vissza gazdájoknak az érettek fizetett Summát, 's a' minden napi tartást, természeti jus; de nyomorúlt párákat erejük 's tehetségök fölött terhelni, több mint embertelenség. Másutt vannak-é az illy kegyetlenkedők ellen törvények nints tudtunkra, de Angliában vannak, 's ezek szerint 1822-ben bizonyos Obester 50 font Sterlingre büntettetett, mert a' lovát 1 óra alatt 16 Angol mérföldnyi utat megtenni kényszerítette. Nem sokára ismét valamelly Grófné büntetődött ugyan annyira, mivel essős hideg éjszakán a' lovait egy helyben 5 óráig engedte állani. — Valamelly embert a' ki Londonban az útszákon porzót szokott árúlni, 1823-ki Martiusban törvény elejébe állítottak azért, hogy a' szamarát kegyetlenül verte. Ezen kegyetlenkedéséért 20 Sillingre büntettetett, 's minthogy azt meg nem tudta fizetni, 3 hónapra a' fenyített házba zárták.

A' legnagyobb Madár.

Hendersonnak bizonyítása szerint Új Szibériában irtóztató nagy madaraknak kell lenni, mert ottan olly madár körmöket találunk, mellyek hosszabbak egy Jardnál, vagyis $1\frac{3}{5}$ Hamburgi röfnél. Sőt a' Jakuták azt beszélnek, hogy ollyan szárny-tollakat találunk, mellyeknek tsövékbe egy férfinak karja is bele fér. De ezek, úgy látszik, csak beszédek, hanem az bizonyos, hogy Éjszaki Amerikában világos kék színű Daruk vannak olly magasságú, hogy midőn egyenesen tartják magokat, 17 lábnyi magosságot megütnek. Itt méltó megjegyezni azt, hogy a' Strucz madár, rendszerént csak 8—10 lábnyi magasságú. Azonban az Amerikai kék Darúnak teste is elég nagy, mert szélesebb 3 lábnyinál, és egyik egyik szárnya kiterjesztve 7 lábnyi.

Tüzes Golyóbis.

Humboldt és Bonpland Urak Kumanában, Déli Amerika városában léttökkor 1799 Nov. 11-dikén reggel 1 órától fogva 5-ig azt a' különös tüneményt látták kelet felől, hogy ezer meg ezer tüzes golyóbisok, és úgy nevezett tsillag tisztulások négy egész óráig egymásra következtek. Az éjszaka hideg volt, de külömbben tiszta, és ezen tűz golyóbiskák rendszerént éjszokról dél-

felé tartottak, és olly sűrűen látszottak mintha az egész eget elfognák. Némellyiknek különös teste is látszott nem csak farka, és pedig olly formán, mintha világosság szikrákat hányt volna ki. A' nagyobb tüzes golyóbisok mintegy el pattanva látszottak elenyészni. Ezen tüneményt az egész város látta, és a' legöregebbek azt említették, hogy 1766-ban a' nagy földindulás előtt láttak valami hasonlót.

A p r ó s á g.

Bizonyos paraszt gazda lovat vett egykor a' vásárban. Kevés idő múlva kérdi a' szomszédja: mint volna megelégedve vett lovával? mert nekem, úgymond a' tudakozó, úgy látszik hogy félénk. Dehogy félénk szomszéd Uram, felelé a' ló gazdája, hiszen már három éjtszaka hált maga az Istállóban.

Rejtett szó:

A' mezőkön piros színnel
Az egész díszeskedik.
Farkát el vágva kezében
Kemenczévé változik.

Jegyzet. A' 48-dik számbeli Rejtet szó: Ikra.

H a s z n o s

M u l a t s á g o k.

1 8 2 4.

(52.)

Montenebbi megismértetése.

Ezen Arabs Költő közönségesen a' legnagyobb Költőnek tartatik. Némellyek ugyan Ebi Temam-t hozzá hasonlítják, de 900 esztendő annyira emelte Montenebbinek bűtsét, hogy emezt csak úgy ismerik mint virág gyűjtőt (hamasa) a' régi Arábiai Költőkből; ellenben Montenebbit úgy, mint a' költésnek Szultánját, mint a' Költő mesterségnek attyát, mint el érhetetlen Költőt, és mint Látót. — Az ő bűtsének nagy vóltát mind Keleten mind Nyúgoton, kétségen kívül teszik az ő sok magyarázói; mert Hadsi Chalfa szókönyve szerint, a' Mohamed előtt lévő hét legnevezetesebb Költőknek ugyan hét ditséret versei, (Moallakat) csak hét magyarázókat nyerhettek; más Arábiai Költők alig eggyet kettőt, Montenebbit pedig negyvennél többen magyarázták, kik között Al-Vahidi a' legbővebb, legtellyesebb, leghasznosabb.

Al-Montenebbi név neki azért adatott, mivel profétaságra vágyott, másképp' Ibn Chalkan szerint: Abut-taib Ahmed Ben Al-Hossein Ibn-Ol Hassan Ibn Abdossamed Al-Dsofi Al-Kendi Al-Kufi néven neveztetett. Mások neki más neveket adnak, röviden Montenebbi Ahmednek is nevezték. Az ő atya volt Hussein Dsofi Kendi, kit Abut-taidnak, vagyis: a' jó attyának neveztek. — Montenebbi Kufában született 915-dik esztendőben, vagy is a' Hegirának 303-dik esztendejében. Korán felgerjedett benne a' Nemzete nyelvéhez való szeretet, azért, hogy ebben nagyobb előmenetelt tehessen, a' pusztában élő Arabok közé ment, hogy a' nyelvnek tulajdonit természeti valóságában tanulhassa. A' mesterkélles nélkül való társalkodást olly jól tudta használni, hogy a' nyelv isméréteben másoknál sokkal tudósabb lett, és hasonló tökéletességgel a' Persa nyelvet is tulajdonává tette, mellyről Eba Ali Seik jeles bizonytságot tesz; mert ő egyszer azt kérde Montenebbi Ahmedtől: hány többes számú szavak vannak Fila forma szerint? és Montenebbi hamarjában azt felelé, hogy tsak kettő: Hidsla és Sirba. Mellyen a' Seik meg nem nyúgodván, 3 nap kereste a' szó-könyveket, és többet nem talált. Az Arabs nyelvben pedig olly tökéletes isméréte vólt, hogy semmit tőle nem kérdezhetnének, a' mire tüstént vagy verset, vagy tellyes mondást nem tudna előhozni. A' nyelv tudományához kaptsolta ő

költemények tudományát, és elmés, kelemetes verseivel olly nagy hírre kapott, hogy az Uralkodók udvarába meghívattatának. Így volt Seifeddewlet udvarában Siriában, így Kiafur udvarában Egyiptomban. Mind a' két Uralkodó ötet gazdag ajándékokkal tetézte.

Minekutánna már Költeménnyei által nagyon elhíresedett, az a' gondolat jutott eszébe, hogy magát Próféta'vá tegye, 's ezen szándékból ment előbb Halepbe, utóbb a' Semevati pusztába, és bõlts szavai 's versei által magához sok követõket hódított. Így reménylette hogy uralkodó'vá lehet, de a' Homszi Emir nagyobb erõvel ellene ment, követõit elszéllyesztette, és magát elfogta; de utóbb, mivel tselekedetét megbánta, ettõl bõtsánatot nyert és eleresztetett. Egyszer Ibn Amid azt igérte neki, hogy tsak jöjjön hozzá, 30 ezer aranyat fog neki adni. Ezen okból Sirasba el is ment, 's ott magát tudomány' s versei által megkedveltetvén, az említett pénzt meg is nyerte; de midõn Adhad-Ed-Dewlet Fejedelemtõl gazdag ajándékokat nyert volna, haza vágyódott az õ házi népéhez, 's útközben a' rablók által körülvétetvén, megölettetett 965-dik esztendőben, vagy is a' Hegirának 354-dik esztendejében.

Az õ Költeménnyeiinek Gyűjteménnye (Dván), 6 osztályokból áll: az első Samiat, mellyben a' Siriai Költemények találtnak. — A' második Seifiat, mellyben vannak

Seifeddewletre készített dítserő versei. — **A'** harmadik **Kiafuriat**, mellyben **Kiafurnak** dítseretei találtatnak. — **A'** negyedik **Fatikiat**, ebben vannak **Fatikot** magasztaló versei. — Ötödik **Amidiat**, mellyben **Ibnol-Amid** dítseretére készült versek vannak. — Hatodik **Adhadiat**, vagyis: dítserő költemények **Adhad-Ed-Dewletre**.

Nevezetes benne a' gondolatoknak majd szelíd nyájassága, majd magas felemelkedése, a' hasonlításoknak bővsége, és az eggyféle tulajdonságoknak is különbbféle fordításokkal való magasztalása. Itt együtt találtatnak, de megjegyeztetnek, az ő ifjúságában és érett korában készült versei. Őtet úgy tekintették mint Költőt, és egyszer'smind vitézt, 's ugyan ez utóbbi tulajdonságánál fogva több versei vannak a' tsatákról. Az ő lelkének felemelkedését, és az arabiai finom ízlésnek tulajdonává tételét kiváltképpen a' segítette, hogy majd mindenkor fejedelmi Udvarokban élt.

Szajkó.

(*Psittacus*, *Papagay*).

Szajkónak neveztetnek azon Madarak, mellyek magokat különösen az emberek és más állatok hangjának követésében megkülömböztetik. Négy lábújjai vannak, kettő előre, kettő hátra; az orrok felső része magas, vastag, és rövidre görbült;

az alsó sokkal kisebb; a' nyelvök hosszú-kerekdedségű húsos test, igen finom il-
letésű, és jó széles; a' lábok és lábújjaik
test színűk, körmeik nagyon meggörbültek,
a' testökhöz képest hosszú a' farkok. Ezen
madarak fa és mezei gyümöltsőkkel élnek.
A' legszebb nemeik Amerikában találtnak;
a' kávé földekhez közel legörömostebb tar-
tózkodnak, 's midőn már a' kávé érni szo-
kott, seregesen tsapnak reá, és nagy puszt-
títást tesznek, mint nálunk a' seregélyek
a' szőlőben. A' Szajkók vékony fa ágakon,
vagy fa tetőkön raknak fészket, és azt vé-
kony kákákból és gyenge fa ágakból mes-
terségesen készítik. A' húsokat, a' hol
bővebben tenyésznek, megszokták enni. A'
Szajkónak bötse tollainak színétől, és nagy-
ságától függ; mert Amerikában azokat min-
denféle czifraságokra, előkötenyekre, pa-
lástokra, és fej ékességekre fordítják. Leg-
szebb tollúk találtnak Nyúgoti - Indiában.
A' madarak leírásaiban sokan sokféle Szaj-
kókat hoznak elő; de úgy látszik, hogy
azokat a' tollaik külömbbféleségeikhez ké-
pest nem kell megsokasítani; hanem tulaj-
donképpen három nemekre lehet szorítani,
a' mint azt Fermin Úr Szurinam leírásában
tselekedte.

Az első nemre tartoznak a' legnagyobbak,
mellyeket Arasz-nak is neveznek. Ez
olly nagy mint egy tyúk, és tollainak kü-
lömbbféleségéhez képest két félének tartatik.
Az első a' vörös Arasz, mellynek fején, nya-

kán, és hasán láng színű tollak vannak, a' szárnyai kékek, sárgás vörössel keverve; a' farka 10 hüvelknyi hosszúságú is vagyon és gyönyörű vörösségű. A' második féle a' kék Araszt, fején zöld, hasán sárga, hátán kék tollak vannak. — A' második nemű Szajkók majd egy harmad résszel kisebbek az Arasz-nál; többnyire tollaiknak külömbbféleségéről, vagy azon Tartományokról neveztetnek mellyekből hozattattak. Így neveztetnek Braziliai szajkóknak, mellyeknek vörös szárnyaik, szemeik körül sáfrány színű karika, a' fejökön sárga toll, a' testökön zöld vagyon. Általában minden Braziliai szajkók zölddek, testöket pedig finom fehér pöhöly fűdi. Eze igen könnyen tanulnak és nagyon szelídek. Ezen Nemnek második faját Guineai szajkónak nevezik, mivel Afrikából hozattatik Amerikába. Ezeknek testök sötét hamuszínű, farkok vörös, de kurta. A' harmadik faj az Amazon folyó mellyéki, melly zöld's igen tsillámló színű. Ez a' többinél nagyobb, és homlokán sárga tollai vannak. A' negyedik faj a' violaszínű szajkó, a' feje és hátulja karmazsin színű, a' mejje és hasa viola színű; a' feje megett is viola színű tsikozás vagyon, a' vállai közt kék, szárnyai és farka zölddel kevert vörös. Az ötödik fajta a' tarka szajkó; mert barna, kék, és zöld színekkel kevert tollai vannak a' mejjén, nyakán, és hasán, farka pedig zöld. A' hatodik fajta zöld szajkó, melly a' hátán sárga, külömbben halavány zöld az egész. A'

hetedik fajta ismét zöld, de feje sárga, vál-
lán és torkán hamuszínű: így nyolczadik 's
kilenczedik fajták is a' tollaikhoz képest kü-
lömbböznek. A' szajkóknak harmadik neme,
a' legkissebbik, mellyet törpe szajkóknak
is neveznek. Szurinámban ezen kisdud faj-
ták csak akkorák mint a' rigók; fejök zöld,
's rajta egynehány vörös toll látszik, az or-
rok pedig fehér. Némellyek ezek közül ma-
gokat az által különböztetik meg, hogy
orrok égszínű kék, fejök barna, hátok és
farkok habos zöld, farkok rövid, és alatt
vörösses barna. A' Guineabeli törpe szaj-
kók valamivel ugyan nagyobbak, de fejök
föllyül barna, hátok, szárnyok, és farkok
pedig barnás zöld, mejjük, hasok, és czeb-
jok, narants színű. Vannak ugyan Guinea-
béli törpe szajkók ollyak is, mellyek nem
nagyobbak a' patsirtáknál. Illy formán oszt-
ja fel Fermin Úr a' szajkókat, de Klein Úr
negyven fajtákat említett, mellyek egyedül
tollaikra nézve különbböznek; de fejökre,
orrokra, testökre, láb-újjaikra, 's körme-
ikre éppen nem. — Legritkábbak a' fehér
szajkók, de ugyan azok legtanúlhatóbbak
is. Hazánkbeli szajkókat kiki ismerheti.

Az egész földnek, Statistikai is- mértetése.

Ha a' közönséges geográfiai felosztás-
sal tartunk, most a' földet öt részre kell
szakasztanunk, úgymint: Európára, Asiá-
ra, Afrikára, Amerikára, és Australiára.

A' részeket eggyenként tekintvén, 1) Európának térsége tészen 154,037 □ mérföldet; lakosinak száma 203,198,800; általjában vévén a' népességet, egy □ mérföldre jut 1351 ember. 2) Ásiának térsége tészen 803,230 □ mfdet; lakosinak száma 536,517,000; általjában vévén népességét egy □ mfdre jut 668 ember. 3) Afrikának térsége tészen 523,080 □ mfdet; lakosinak száma 109,283,000; általjában vévén népességét egy □ mérföldre jut 207 ember. 4) Amerikának térsége tészen 739,948 □ mfdet; lakosinak száma 33,342,100; általjában vévén egy □ mfdre jut 45 ember. 5) Australiának térsége tészen 162,837 □ mfdet; lakosinak száma 3,712,800; jut tehát egy □ mfdre 23 ember. — Öszveséggel tehát az ismért lakó föld az egész föld kerektségén tészen 2,383,132 □ mfdet; a' lakosok száma 891,058,700; és így általjába vévén egy □ mfdre jut 370 ember. (Lásd Hassel Genealogisch-Historisch-Statistischer Almanach 1824).

M e s e.

Kémény és kemencze gyanánt szolgálni kész.
Vele kiki kárát önként üzi: de ész

Nem állhat ellene,
Táplálását Kertész adja,
Gazda örömmel fogadja,
Mindég romlás van benne.

J e g y z e t: A' 51-diki számbeli Rejtett
szó: Rapor.

(Vége az első Felesztendőnek.)

M u t a t ó T á b l a

a' Hasznos Mulatságok

1 8 2 4

Első Félesztendejére.

I. A' Magyar Nyelv.

1.) Dalok.

El hajtom én a' Zsibákat
Hirtelen nő a' szerelem

Lap.

97

33

2.) Ódák, Elégiák.

A' Nagy Mélt. Magyar Helytartó Tanács' Százados Ünnepe

257

Barátomhoz Májusban

281

Endrődy János árnyékához

169

Gr. Teleki Jósefnek Tábla Báróvá létére

369

Ürményiné Ö Exc.jának midőn Aurórának ajánlását el fogadá

81

Újvári Uriel Dániel felgyógyulására

313

3.) Epigrammák.

Az Atya és Fiú

265

Az Anthológiából

57

Az ember élete

129

Guzmits Iszidor Úrhoz

371

Montenebbi az ő Verseit ótsárló Samirihez

329

ugyan ő Seifeddewletnek

ott

Pannon hegyére

370

)(

4.) Nyelv vizsgálás , Értekezés.

Al-orczáról. Értekezés	lap. 321
Ajánló Levelek	58
Bizántiumi Irókról	377 és 386
Budai penziós Intézet megismértetése	125, 193, 201
Férfiúnak tökéletességei (Magyar Literatura)	138
Francia politicus moralisták	238
Gondolatok a' mezei Gazdaság felemeléséről	353
Házi nevelésről némelly Gondolatok	139
Hesperidák	251
Hetes számnak tehetségésereje	307
Laura folyó Irás, Januáriusi Kötet.	241
Megtiszteltetések	73 és 371
Mellyik jobb gazda, a' tanúlt vagy a' nem tanúlt	103
Montenebbi megismértetése	409
Testek növéséről	330, 338, és 350
Útazások használásáról	284

II. Szép Tudományok, és Mesterségek.

1.) Poezis.

Győr vissza vétele. Vitézi Játék	161
Hafizból a' XVIII-dik Ghazela	345
Katinka. Historiai Román	25
Kereszténység Lelke Chateaubriandtól	164
Koporsó Irás (Epitaphium)	17
Makay Antal Püspöknek K. J.	225
Mardosó lelki ismért	325
Montenebbi egy pohárra	137
midőn nehéz tevén utazna	ott
Merobaudes Római Irónak némelly darabjai.	189
Napkeleti költés	89
Napoleonnak fia képe alá irtt verse	273
Ovidius egy versének fordítása	109, 226, 249
Öröm érzések. Gróf Nádasdy Fer. Püspökké létekor	106
Örvendező versezet a' Nagy Szombati Tábla Százados Ünnepe	121
Virág Benedek fordítása szerint Horátiusból a' Rómaiakhoz	217

2.) Szép Mesterségek.

Algarotti emlékezete	190
Bakats Kápolna	401
Ermenonvillei emlék	373
Károly Ambrus Primás emléke	337
Klopstock emlékezete	363
Magyar muzsikának új példái	580

	lap.
Magyar Nóták	191
ugyan azok Csermáktól	163
Sz. Mórícz Kápolnája (Fresco Képirás)	236
Muzsikának bötse	20
Newton emlék alkotmánya	91
Vajda Hunyadnak köre írtt ábrázolatja	162

III. Természet Tudomány.

Ábrázatot más színbe mutatni	367
Alkali feleresztésbe mártott testek meg nem égne	182
Ananasz	147
Arcz vonások beszéde	3
Bodaiki ásványos földő tulajdonságai	347
Czin a' rezet védi a' tenger vizének megrontása ellen	142
Esőzésnek sokasága	51
Érczek száma 's m' némúsége	255
Fetske segítti egymást	15
Izlandban sok a' szűk esztendő	399
Kámfor	9
Kámfor, védő a' megfagyás ellen	400
Kén (Su'phur)	116
Kővé vá t testek	223
Levegő nyomása szint' olly hathatósan dolgozik a' masinákban mint a' gőz	183
Madár a' nagy ijedtség miatt el veszi éneklését	ott
Nyúlaknak természeti tulajdonságai	109
Platanus-fa a' pestis ellen védő eszköz	599
Rózsák rajzolatai fajaik szerint	85
Szajkó (psittacus, Papagay)	412
Szőllő-fának nagysága	407
Üstökös-tesztakok tulajdonságai	49
Vapiti sebes futó állat	86
Vízbe-fúlladt embernek nevezetes felelevenítése	12

IV. Kézi, 's egyéb hasznos Mesterségek.

Fog Ópiát	375
Függő hidak	297
Gözőknek tsudálatos használása	19, 398
Mahagoni-fat mesterséggel készíteni	62
Nap-órák haszna 's bötse	170
Olajos képirás (kézi mesterség)	396
Órákat megismérni mellyek jók	233
Pálca, különös készületü	301
Párisi porter sör	300
Pipa készítés Debreczenben	400
Réz-öntő és Réz-műves	100

Spanyol vörös festék készítése	lap. 19
annak kivonása	20
Themze alatt való út	40
Tsipka veréssel foglalatzkodás Valtraverszben	599
Török paszták és gyöngyök	29
Varró-tők készítése	145

V. Házi 's Mezei Gazdálkodás.

Amerikai jég-pinczék téjnek 's a' t.	45
Bor-tsinállás	227
Czúkor a' halak el tartására hasznos	143
Gazdaságbeli masinák	166
Gipszel való trágyázás	358
Gyümöls-fák termékenységeinek öregbítése	111
Halakat tsaló étek	79
Himalaya árpa	165
Jégeső ellen assecuráló Társaság	101
Juh kerengés orvoslása	6
Kolompért korábbi éresre segíteni	14
Ruha mosó új masina	465
Sajtot a' kukaczoztól megóvni	287
Spárgát frissében télre el tenni	317

VI. Új Találmányok 's Felfödözések.

Austriai Birodalombeli Találmányok	83
Barlow Úrnak új tsirkeköltője	96
Componium	131
Dühösségi hólyagotskák	271
Gözőknek használása	19, 310
Holyagkö gyógyítása	137
Opium készítés Európában	28
Római régiségek:	
a., Skóciában	55
b., Szombathelyen	41
Számolás masinája	82
Szömölsű elvesztése	114
Új rév, vagy komp, Amerikában	63

VII. Élet-Irások.

Andriscus (pseudo Philippus)	302
Boczkó világtalan Professor	176
Consalvi Kard. Életének rövid leírása	153
Machiavel	76
Maximius Tsászár	332
B. Metséry Dániel	177

Rossini Joachim

209

Rozner

173

VIII. Historiai, Topographiai és Statistikai Nevezetességek.

Angliai Gonosztévők sokasága	53
Anglusok Spiczbergenben	36
Auersperg Herczegek Nemzetsége	286
Bagnét	150
Balbinus, különös gyűjtögetések példája	27
Belgiumi Státusnak Statisticai elő terjesztése	282
Brazzach városa	356
Braziliának mostani népessége	119
Carvalho Sebestyén, v. a' Jesuiták eltöröltetése	113, 124
Ceyloni törvényszék	364
Éjszak-Amerikai Statistikai jegyzések	71
Földnek Statistikai ismertetése	415
Házbérek nagysága Angliában	288
Hunter új sziget	208
Kanadai Missió	374
Mexikói régiségek	66
Német szövetség	276
Orosz kereskedés Khinában	7
Páris városának emésztése	181
Pikét kártyák eredete 's jelentése	37
Pizai szent föld	191
Fólusi útatásra készített hajó	505
Selyem termesztés története Európában	314
Spanyol Országnak előbbi kereskedése Buenosz-	
Ajresszel	129
Szandvich Szigetek	393
Százados Ünnepe a' Nagy Mélt. Kir. Helytartó Tanátsnak	289
Thurn és Taxis Herczegi Nemzetség	361
Tudományos Statistikai jegyzés	87
Uzsorásnak kemény büntetése	79
Villával való élés mikori?	149

IX. Természeti Ritkaságok és Tsudák.

Az idei (1824) termékenység reménylése	383
Caesar halálát megelőző jelek	107
Égből leesett kövek	164
Eltompulásnak különös példája	157
Földdindulások	69
Mammuth fő	216
Napban észre vett nagy föld	163

Ritka szaporaság példája
Üstökös tsillag különösségei

117—188
16, 31, 39, 65 és 118

X. Nemzeti szokások, régi Épületek és Hely- írások.

Afrikai ítélő szék	61
Anglus pályafutások	387
Attika	75, 94
Assanthi	274
Bizonysághor, a' régi Németeknél	181
Circello hegy	196
Engadiban esztendőnként tsak kétszer sütnék ke- nyeret fél fél-esztendőre	400
Franczia faluk	308
Girgentiek	325
Japaniak öszvekelése	153
Jubileum Rómában	291
Koronák	402
Májusi ünneplés Svécziában	324
Niagara környéke Amerikában	265
Norimbergára egy tekintet	222
Pünkösdi Király Tsepregen	258
Rajna folyónak eredete	126
Régi temető	220
Sennaar	334
Targ, és a' hajósok döfödése	98
Tsetsemökkal való bánás némelly Nemzeteknél	318
Zsidó ing	88
Vizesés, Európában melyik legnagyobb	95

X. Ritka Történetek, elmés Apróságok.

Alfonz Király és az esedező	319
Altatók	366
Aranytsinállás bizonyos mestersége	408
Bernai medve	145
Bona Kardinális	262
Bonaparte Egyiptomban és El Mondí Seik	48
Bürger és Lichtenberg	199
Chanut szelédsége	263
Don Qvixote Román eredete	68
Düroc Marsal	151
Egy pár kopott saru	207
Éles mondások	23
Élet bötsének érzése	335
Elveszett jutalom felelet	311
Emberekből támadt ritka állatok	87

	lap.
Engel Prof. és egy nagy Úr	218
Ének ereje	273
Francia Tsászar és az öreg Granatéros	20
Fridrich és Arletius	401
Ő's a' Katona Tiszt	322
Gustavsohn és Lascases	92
Halat vízbe ölni	280
Hízelkedők	68
Hevenyében kifizetett Úrfi	224
II. Jákób és Waller.	40
Jerusalemi Gazdaság (játék neve)	341
Judiciumot vásáron venni	568
Jótévőségnek példái	60
Kalmár testől és lelkestől	392
V. Károly Tsászar békebíró	327
Kazimir Lengyel Király mint orvos	158
Ketten tesznek egy ember számot	168
Két testvérnek szeretete	291
Könnyű módon segítő, 's még is nemes szív	78
Kölönös pör	269
Lafontaine elmerülése	310
Lavater sír verse	290
Lyánka ha költeni nem tud is, lelkesíthet	264
Leoheni békesség	152
Mahometnek képfestéshez értése	327
Matrosz, Tigris és Kajman	381
Megátalkodott gonosztévő	303
Megnyert fogadás	343
Napoleon 's az ő szoptató Dajkája	215
— Lódinál	64
— 's a' régiségeket áruló	132
Nevezetes férfiaknak végső szavaik	141
Nyereségre vagyásnak károskövetkezése	219
Oktató mondások	334
Orvosság a' harag ellen	148
Ótsón vásárló	239
Rabner és Kästner	55
Racine felelete XIV. Lajos Királynak	108
Rossini Angliában	47
Sajttól meg is halhat az ember	336
Spanyol köz mondások	7
Sértések méltan rőfögnek	8
Si es ubi es?	160
Sterne gúnyoló írása	54
Szerentsének rosszúl használása	95
Taubman a' réttjévek	272
Törvénnel játszók	363
Zaremba Generális hosszú neve	312

XII. Mesés Kérdések, Mesék, és Rejtett szavak.

1.) Mesés Kérdések.

A' 40, 64, 88, 152 és 360 Lapon.

2.) M e s é k.

	lap.		lap.
Ágy	184	Hegedű	216
Árvaleány haja	280	Kártya	224
Ajakok	24	Kender	8
Búza-verem	352	Óra	232
Ember	200	Pap (felső kéve a' Ga-	
Felhő	128	bona kereszten)	104
Fül	400	Rosta	328
Gyomor	272	Sziget	320
Gyümölts	120	Vétkes' fara	240
Harmat	160		

3.) Rejtett Szavak.

Bagoly	136	Ördög	376
Bika	392	Ruha	256
Buborék	80	Soroksár	32
Gomba	288	Süveg	72
Hadnagy	112	Szár	344
Harang	396	Száj	56
Kalász	16	Szőlő	48
Kapor	408	Tarisznya	192
Kerék	168	Temető	368
Róborló	312	Tolvajság	176
Lidércz	248	Tör	336
Malom	96, és 144	Varjú	384
Méz	208	Vén	264
Ökör-szem	304		